

Pr. prof. dr. Viorel Ioniță

**HOTĂRĂRILE ÎNTRUNIRILOR PANORTODOXE
DIN 1923 PÂNĂ ÎN 2009
- Spre Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe -**

Carte publicată cu binecuvântarea
Preafericitului Părinte
DANIEL
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Editura **BASILICA** a Patriarhiei Române
București - 2013

INV. 06. 017
METROPOLIA MOLDOVEI ȘI SIVEȘTII
BIBLIOTECA "SINAITRU STANILĂ" ȘI
Secția Teologică
COTA: B - 16.449

Redactare: Cristian Antonescu

Corectură: Maria State, Adina Nițu

Tehnoredactare și copertă: Daniela Pascu

Ilustrație copertă: Sinodul I Ecumenic

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
IONIȚĂ, VIOREL

Hotărârile întrunirilor panortodoxe din 1923 până în 2009:
spre Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe /
pr. prof. dr. Viorel Ioniță; carte publicată cu binecuvântarea Preafericitului
Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. - București:
Basilica, 2013

Index
ISBN 978-606-8141-91-6

I. Daniel, patriarh al Bisericii Ortodoxe Române
262.6 : 281.9.1923/2009

261.8

Historia Bisericii Ortodoxe Române
1923-2009
Organizarea și dezvoltarea
de către panortodoxe
Hotărârile panortodoxe
Sinodul ecumenic. Război
inter-confesional

© Editura BASILICA a Patriarhiei Române - 2013
ISBN 978-606-8141-91-6

www.editurapatriarhiei.ro
editura@patriarhia.ro

CUVÂNT ÎNAINTE

Biserica apostolică din Ierusalim constituie modelul de viață autentic creștină. Ea ne învață care sunt coordonatele vieții comunitare, dar și cât de necesară este fidelitatea față de adevărul mărturisit de Sfinții Apostoli, nu doar pentru că acesta era propovăduit de oameni care L-au cunoscut personal pe Domnul Iisus Hristos și au fost martori ai Învierii Lui, ci și pentru că înțelegerea lor era luminată de Duhul Sfânt.

De-a lungul timpului, datorită situațiilor cărora a fost chemată să le facă față, Biserica a oferit credincioșilor ei răspunsuri la cele mai variate probleme. Totuși, ca urmare a apariției Bisericilor locale, fiecare dintre aceste Biserici trebuia să caute răspunsuri specifice realităților spirituale, sociale și politice ale țărilor în care s-au format. Acest fapt a dus la apariția unor interpretări diferite, uneori, a canoanelor și a învățăturii de credință. De aceea, a fost nevoie de întruniri ale reprezentanților Bisericilor în sinoade sau adunări bisericești care să lămurească și să afirme credința comună și dreaptă a Bisericii, precum și atitudinea ei față de problemele majore ale timpului în care își împlinește misiunea ei.

Pentru a încerca recuperarea unei cât mai mari apropieri între diferitele Biserici locale, atât pe plan spiritual, cât și pe planul acțiunii comune într-o lume tot mai secularizată în care Biserica Ortodoxă era chemată să ofere răspunsuri la problemele vieții creștine contemporane, s-a inițiat, în secolul al XX-lea, un amplu proces de dialog. Astfel, au avut loc o serie de întâlniri între reprezentanții tuturor Bisericilor Ortodoxe, pentru pregătirea unui viitor Sfânt și Mare Sinod al Ortodoxiei.

Fiecare din întâlnirile care au avut loc în cadrul acestui dialog inter-ortodox au marcat câte o etapă importantă în procesul de pregătire a Sfântului și Marelui Sinod al Ortodoxiei. Ele au permis o întâlnire a Bisericilor Ortodoxe, nu simplu protocolară sau festivă, ci una de consultare și împreună lucrare, fapt foarte important, deoarece,

potrivit teologiei ortodoxe, *sinodalitatea – atât pe plan local, cât și universal – este un principiu fundamental al Ortodoxiei*. De aceea, practica acestor întâlniri este o necesitate de prim ordin, pentru a face mai vizibilă unitatea de mărturisire panortodoxă și pentru a întări slujirea comună a Bisericii Ortodoxe în lume. Biserica Ortodoxă locală, cât și Ortodoxia universală au, din punct de vedere teologic, aceeași valoare în taina comuniunii de credință și de viață creștină. Biserica Ortodoxă universală nu poate trece cu vederea importanța și nevoile reale ale fiecărei Biserici Ortodoxe locale, dar, pe de altă parte, o Biserică Ortodoxă locală, care nu se preocupă de promovarea dreptei credințe și de viața întregii Biserici Ortodoxe, se izolează și pierde spiritul sobornicității ortodoxe, al comuniunii, coresponsabilității și cooperării frățești.

Trăind profund taina credinței în Duhul Sfânt, Sfinții Părinți, prin scrierile lor, și cele șapte Sinoade ecumenice, prin hotărârile lor, au avut curajul, înțelepciunea și capacitatea de a discerne cerințele reale ale Bisericii din epoca lor și de a exprima în mod viu și creator credința dinamică a Bisericii lui Hristos. Ei au apărut cu fidelitate și cu determinare, uneori până la martiriu, adevărul credinței ortodoxe, care, într-o formă sau alta, exprima totdeauna taina iubirii divino-umane descoperită lumii în și prin Hristos, Fiul veșnic al lui Dumnezeu Care S-a făcut Om pentru mântuirea oamenilor.

Același duh de fidelitate și dragoste față de adevărul credinței, același spirit critic și realist față de nevoile pastorale ale Bisericii, aceeași iubire pentru valorile eterne ale Ortodoxiei și pentru misiunea ei în lumea de azi trebuie să călăuzească pregătirea Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe, a cărui reușită depinde, mai întâi de toate, de harul lui Dumnezeu și de sinergia sau conlucrarea curajoasă și responsabilă a tuturor ortodocșilor: ierarhi, clerici și mireni din toate Bisericile Ortodoxe autocefale.

Organizarea Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe necesită o pregătire profundă și serioasă a întregii Bisericii, atât a episcopatului, cât și a preoților și credincioșilor, o consultare reciprocă, pentru a discerne problemele reale și urgente ale vieții Bisericii, în toată intensitatea lor. În acest sens, de un real folos este și cartea *Hotărârile întrunirilor panortodoxe din 1923 până în 2009 – Spre Sfântul*

și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe – alcătuită de Părintele Preot profesor Viorel Ioniță, care s-a ostenit să pună la îndemâna tuturor celor interesați informațiile cele mai importante despre întrunirile panortodoxe, precum și cele mai importante documente aprobate de acestea. Întrucât cartea prezentă este un instrument de lucru mai ales pentru profesorii și studenții din școlile noastre de teologie, felicităm pe autor și binecuvântăm publicarea ei la Editura BASILICA a Patriarhiei Române.

† DANIEL

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

PREFAȚA AUTORULUI

Cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Patriarh Daniel al Bisericii Ortodoxe Române, am avut onoarea de a participa, în calitate de consultant, însoțind pe IPS Mitropolit Irineu al Olteniei și pe PS Episcop Ciprian Câmpineanul, Vicar Patriarhal, membrii delegației Bisericii noastre, atât la lucrările celei de A IV-a Conferințe Panortodoxe Presinodale, desfășurată la Centrul Ortodox de la Chambésy, lângă Geneva, Elveția, în luna iunie 2009, cât și la întrunirea Comisiei Pregătitoare a Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe, desfășurată în luna decembrie 2009, tot la Chambésy. Am constatat, cu acele prilejuri, cu câtă dăruire se angajau reprezentanții tuturor Bisericilor Ortodoxe în lucrarea de mare responsabilitate a pregătirii acestui sinod. Am fost, de asemenea, impresionat să descopăr că, în ciuda unor dificultăți cu care se confruntau uneori acele întruniri, precum și a faptului că reprezentanții diferitelor Biserici Ortodoxe nu împărtășeau totdeauna aceleași puncte de vedere, predomina totuși dorința de promovare a sinodalității în Biserica Ortodoxă în totalitatea ei. Am descoperit însă, în același timp, că procesul de pregătire a Sfântului și Marelui Sinod Ortodox, etapele prin care a trecut acest proces foarte complex, dar mai ales terminologia folosită pentru a desemna diferitele etape sau structuri, pe care se bazează acest proces, sunt foarte puțin înțelese și adeseori înțelese greșit, chiar printre ortodoxi. Ba, mai mult, am constatat cu îngrijorare că documentarea acestui proces, publicarea rapoartelor și mai ales a hotărârilor luate în diferitele etape parcurse până în prezent, sunt fie răsfirate prin diferite publicații, astăzi, greu accesibile, iar multe dintre ele încă nici nu au fost traduse în limba română. Mi-am dat seama, astfel, că promovarea acestui proces la toate nivelurile în Biserica Ortodoxă este foarte mult îngreunată de aceste neajunsuri, iar fără o receptare a hotărârilor luate la nivel panortodox, în toate Bisericile Ortodoxe, nu se poate asigura o adevărată avansare spre acel sinod, atât de necesar pentru activitatea coerentă a acestor Biserici în lumea de astăzi.

Având în vedere toate aceste aspecte, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel al Bisericii Ortodoxe Române mi-a încredințat misiunea de a elabora această lucrare, prin care să fie prezentate în limba română toate hotărârile luate de instanțele interortodoxe și mai ales de cele panortodoxe, din anul 1923 până în anul 2009, precum și un studiu analitic al acestor hotărâri, prin care să se ofere o imagine cât mai clară a acestui proces. Dând slavă Bunului Dumnezeu pentru puterea ce mi-a dat ca să pot duce la bun sfârșit această lucrare, mulțumesc cu recunoștință Preafericitului Părinte Patriarh Daniel pentru încrederea și sprijinul acordate. Cu acest prilej aduc mulțumiri și celor care, într-un fel sau altul, m-au ajutat să obțin materialele și informațiile de care aveam nevoie la elaborarea acestei lucrări și anume: pr. dr. Dumitru Ștefănescu, de la Parohia Jilava; pr. drd. Daniil Iacșa, din București; dlui dr. Octavian Marinescu, de la Arhiva Sfântului Sinod, pr. Alexandre Sadkowski, de la Biblioteca Centrului Ortodox, Chambésy, precum și dlui Hans von Rütte, de la Arhivele Centrului Ecumenic din Geneva.

Grand-Saconnex / Geneva, 31 iulie 2012

Pr. Viorel Ioniță

PARTEA I

Întrunirile interortodoxe și panortodoxe din 1923 până astăzi

I. Observații introductive

Conceptul de Sinod Ecumenic, mai ales în forma unei permanente referințe la cele șapte Sinoade Ecumenice din perioada primelor opt secole ale Bisericii, a fost mereu prezent în memoria Bisericii Ortodoxe pe întreg parcursul mileniului al II-lea al erei creștine. În perioada tratativelor de unire dintre reprezentanții Bisericii Ortodoxe și cei ai Bisericii latine, de la sfârșitul secolului al XI-lea până în secolul al XV-lea, ortodocșii au făcut adesea apel la un *sinod ecumenic*, singura autoritate competentă să decidă refacerea unității dintre cele două Biserici. În secolul al XVII-lea întâlnim seria „sinoadelor panortodoxe”, care au avut menirea să stabilească o serie de măsuri prin care Biserica Ortodoxă își definea punctul său de vedere față de provocările propagandei Bisericilor din Apus. În sfârșit, pe parcursul secolului al XIX-lea s-a pus tot mai acut problema sinodalității Bisericii și chiar aceea a convocării unui nou sinod ecumenic. În urma desființării instituției patriarhatului de către țarul Petru cel Mare, în anul 1721, Biserica Ortodoxă Rusă s-a confruntat tot mai mult cu lipsa de autoritate în Biserică. Părintele eclesiologiei ortodoxe moderne, Alexei Homiakov († 1860), a lansat ideea de *Biserică sobornicească*, din care s-a născut doctrina despre „sobornost”, atât de răspândită mai ales printre „slavofili”. Preotul Nicolae Affanasiev, profesor la Institutul *Sfântul Serghie* din Paris, arăta că „sinodul este expresia concretă a principiului *sobornost*, întrucât acesta devine nu numai un element absolut indispensabil organizației bisericești, ci el intră chiar în natura Bisericii”¹. Aceste reflecții au dus, în anul 1905, la convocarea unui sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse, în „vederea reformei vieții eclesiale pentru a o apropia de normele canonice”², sinod care a avut loc abia în anii 1917-1918. Toate aceste frământări au scos tot mai mult în evidență necesitatea recurgerii la autoritatea unui

¹ Nicolas AFFANASSIEFF, „Le Concile dans la Théologie orthodoxe russe”, în: *Synodica*, Centrul Ortodox al Patriarhiei Ecumenice, Chambésy - Geneva (în limba greacă), 1976, p. 43.

² Nicolas AFFANASSIEFF, „Le Concile...”, p. 43.

sinod care, prin hotărârile sale, să reglementeze unele neorânduiești apărute în viața Bisericii Ortodoxe.

La acestea se mai adaugă faptul că, pe parcursul secolului al XIX-lea este recunoscută autocefalia unor Biserici Ortodoxe locale, cum au fost: Biserica Greciei (1850), Biserica Ortodoxă Sârbă (1879) și Biserica Ortodoxă Română (1885). Biserica Ortodoxă Bulgară a încercat, la rândul ei, să obțină autocefalia, dar Patriarhia Ecumenică nu era dispusă să-i acorde acesteia decât o autonomie mai largă. Din această cauză a apărut după 1872 ceea ce s-a numit „schisma bulgară”, rezolvată abia după cel de-al Doilea Război Mondial. În special această tulburare l-a determinat pe Patriarhul ecumenic Grigorie al VI-lea (1835-1840 și 1867-1871) să considere că numai un sinod ecumenic ar putea rezolva acea problemă, idee susținută de Patriarhia Alexandriei, Patriarhia Ierusalimului, Biserica Ciprului, precum și de Biserica Ortodoxă Sârbă³. Deși nu s-a ajuns la niciun fel de acțiuni concrete, aceste frământări au conturat tot mai mult necesitatea unei mai strânse conlucrări între toate Bisericile Ortodoxe, necesitate foarte clar exprimată de Patriarhul ecumenic Ioachim al III-lea (1878-1884 și 1901-1912), prin enciclica patriarhală și sinodală, adresată, la 12 iunie 1902, patriarhilor de Alexandria și Ierusalim, precum și „sfintelor Biserici autocefale, surori în Hristos, din Cipru, Rusia, Grecia, România, Serbia și Muntenegru”⁴. Această enciclică, apreciată drept „primul act al Patriarhiei Ecumenice din istoria Mișcării Ecumenice a secolului al XX-lea”⁵, pledează pentru o mai intensă comunicare între toate Bisericile Ortodoxe, inclusiv în legătură cu atitudinea ce trebuie luată față de alte Biserici creștine, precum și pentru rezolvarea unor probleme de interes comun, cum ar fi aceea a calendarului. În acest sens, Patriarhul Ioachim întreabă pe ceilalți întâistătători de Biserici Ortodoxe dacă nu ar fi oportun să convoace o conferință preliminară care să stabilească o bază comună pentru o apropiere prietenească față de alte Biserici, în special față de vechii catolici. Se formulează, așadar,

³ Vezi amănunte la Diac. Petre COMAN, „Problema Sinodului Ecumenic în discuțiile interortodoxe din veacul al XIX-lea”, în: *Orthodoxia XXII* (1970), 1, p. 83 ș.u.

⁴ Athanasios BASDEKIS, *Orthodoxe Kirche und Skumenische Bewegung. Dokumente - Erklärungen - Berichte, 1900-2006*, Lembeck/Bonifatius, 2006, p. 1 ș.u.

⁵ Athanasios BASDEKIS, *Orthodoxe Kirche...*, p. 1.

pentru prima dată într-o astfel de enciclică, dorința convocării unor întruniri la nivel panortodox care să stabilească o bază comună pentru toate Bisericile Ortodoxe.

În sfârșit, după Primul Război Mondial (1914-1918), care a dus la desființarea marilor imperii și la apariția statelor naționale moderne, inclusiv în spațiul ortodox, una dintre măsurile luate de aceste state, cu implicații directe pentru viața Bisericilor Ortodoxe, a fost aceea de a introduce calendarul folosit la nivel mondial, respectiv calendarul gregorian, după cum urmează: Bulgaria, la 14 aprilie 1916; regatul Serbiei, Croației și Sloveniei, la 27 ianuarie 1917, Rusia bolșevică, la 17 februarie 1918; România, la 1 aprilie 1919 și Grecia, la 1 martie 1923. Din acel moment statele respective foloseau un alt calendar decât Bisericile Ortodoxe de pe acel teritoriu. Problema calendarului devenea astfel pentru Bisericile Ortodoxe și mai urgentă decât fusese până atunci. Pe lângă toate acestea, Bisericile Ortodoxe se confruntau cu o serie de chestiuni interne, cum a fost aceea a recăsătoririi preoților și a diaconilor văduvi, sau a vârstei candidaților la hirotonie, chestiuni clarificate de vechile canoane, dar care erau interpretate diferit de la o Biserică la alta. Toate aceste provocări impuneau, în mod imperativ, luarea unor măsuri de toate Bisericile Ortodoxe împreună, deci pe plan panortodox. Această necesitate este foarte bine exprimată de Mitropolitul Primat al Bisericii Ortodoxe Române, Miron Cristea, la scurtă vreme după întronizarea sa ca Mitropolit al Ungrovlahiei, în scrisoarea irenică adresată în anul 1920 Patriarhiei Ecumenice, prin care găsea „necesar ca - în interesul bunei rezolvări a unor chestiuni bisericesti, care bat la poarta tuturor țărilor cu credincioși ortodocși și în interesul întăririi unității atât de folositoare pentru toți a unei Biserici Ortodoxe răsăritene de pretudindeni - să reluăm firul atât de mult întrerupt al consfătuirilor în soboare comune ale tuturor Bisericilor care mărturisesc apostolica credință răsăriteană”⁶.

⁶ Pr. Gheorghe SOARE, „De la Vatopedi la Rhodos”. In: *Biserica Ortodoxă Română*, LXXIX (1961), 9-10, p. 844.

II. Congresul Panortodox de la Constantinopol (1923) - primul pas pe calea pregătirii unui Sinod al Bisericii Ortodoxe

Această întrunire este legată de dorința Patriarhului ecumenic Meletie al IV-lea de a reorganiza viața Bisericii Ortodoxe. Personalitate controversată, considerat „progresist” și aspru criticat, mai ales de cei care resping în bloc hotărârile acestei întruniri, inclusiv aceea privind îndreptarea calendarului, Meletie Metaxakis a fost, fără îndoială, un ierarh de excepție, mai ales prin faptul că a activat în cadrul tuturor Bisericilor Ortodoxe de limbă greacă. De origine din Creta, Meletie și-a început activitatea ca tânăr monah în cadrul Patriarhiei Ierusalimului, unde a exercitat și funcția de secretar al Sfântului Sinod al acestei Biserici. A continuat apoi ca Mitropolit de Kition, în Biserica Ciprului (1910-1918), ca Arhiepiscop al Atenei și al întregii Elade, cu numele de Meletie al II-lea (1918-1920), ca Patriarh ecumenic (1921-1923) și, în final, ca Patriarh al Alexandriei, cu numele de Meletie al II-lea (1926-1935). În afară de drumurile sale prin lumea ortodoxă, Meletie Metaxakis a călătorit foarte mult și în Occident, fiind inițiatorul înființării Arhiepiscopiei Ortodoxe grecești din America, dar și cel care considera că întreaga diasporă ortodoxă trebuie să fie inclusă în jurisdicția Patriarhiei Ecumenice. Încă din timpul păstoririi sale ca Arhiepiscop al Atenei, acesta a constituit o comisie de specialiști pentru a studia problema calendarului, comisie care a demonstrat că îndreptarea calendarului nu contravine tradiției canonice a Bisericii Ortodoxe, astfel că; ajuns patriarh ecumenic, Meletie al IV-lea era dotat cu argumentația teologică necesară pentru acțiunile pe care le-a întreprins într-o scurtă perioadă de timp. Desigur, pe baza acestor considerații, Patriarhul Meletie al IV-lea a introdus calendarul gregorian la Patriarhia Ecumenică, începând cu data de 1 martie 1923, pentru „relațiile civile”⁷ ale acestei Biserici, deci înainte de luarea unei decizii.

⁷ Patrick Viscuso, *A Quest for reform of the Orthodox Church. The 1923 Pan-Orthodox Congress. An Analysis and Translation of its Acts and Decisions*, Inter Orthodox Press, Berkeley, California, 2006, p. XVIII, după <http://www.amazon.com/Quest-Reform->

Congresul Panortodox a fost convocat de Patriarhul ecumenic Meletie al IV-lea prin scrisoarea sa din 8 februarie 1923, adresată Întâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe, prin care, după o descriere a necesității ca toate Bisericile Ortodoxe să lucreze împreună asupra unor „probleme urgente, în special aceea a calendarului”, a precizat că îndreptându-se „deci către Preafericiții și Preacinstiții Președinți ai Sfințelor Biserici Ortodoxe, îi rugăm să binevoiască a consimți la alcătuirea unei comisii din câte unul sau doi reprezentanți pentru fiecare din ele, care adunându-se la Constantinopol, îndată după sărbătorirea apropiată a Dumnezeieștilor Paști, să studieze în amănunțime chestiunea calendarului și orice altă (chestiune) urgentă (de interes) pentru întreaga Biserică Ortodoxă și să arate și chipul rezolvării lor canonice; dacă adică este necesar să se adune, într-un chip sau altul, un sinod, sau este de ajuns pentru rezolvarea canonică a unora (din aceste chestiuni) numai hotărârea sinodală a fiecărei Biserici în parte”⁸. Patriarhul Meletie al IV-lea a solicitat, așadar, Bisericilor Ortodoxe să trimită „specialiști” pentru a forma o comisie cu sarcina de a „studia” în primul rând problema calendarului, apoi și alte chestiuni urgente, precum și pentru a găsi împreună modalitatea de a rezolva acele probleme, conform tradiției canonice ortodoxe și, în final, pentru a vedea dacă este cazul să se convoace un sinod pentru întreaga Biserică Ortodoxă, în cazul în care acele probleme nu pot fi rezolvate de autoritatea sinodală a fiecărei Biserici Ortodoxe în parte. Această precizare este foarte importantă și reprezintă punctul de început al dezbaterilor la nivel panortodox cu privire la convocarea unui sinod, care în acel moment nu era încă definit.

Expresia din limba greacă pentru această „comisie” convocată de Patriarhul Meletie era de „Diorthodoxon Epitropi”, iar traducătorul român al scrisorii patriarhale din februarie 1923, foarte probabil arhimandritul Iuliu Scriban, a tradus această formulă cu expresia „comisie interortodoxă”. În limba engleză, denumirea inițială a acestei întruniri a fost tradusă prin expresia „comitet interortodox”⁹. Întruniți la

Orthodox-Church-Pan Orthodox/dp/1932401091/ref=cm_cr_pr_pb_t#reader_1932401091 (accesat la data de 07.03.2012).

⁸ „Scrisoarea Patriarhului ecumenic Meletie”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, LXI (1923), 7, pp. 534-535.

⁹ Patrick Viscuso, *A Quest for reform...*, p. XXV.

Constantinopol, începând din data de 10 mai până la 8 iunie 1923 participanții au hotărât de comun acord să schimbe numele întrunirii lor în „Panorthodoxon Synedrion”, ceea ce a fost tradus în general cu expresia de „Congres Panortodox”¹⁰, expresie folosită chiar și de Dr. Dragomir Demetrescu, prezent la întrunire, deși arhimandritul Iuliu Scriban a folosit expresia de „conferință interortodoxă”, sau „conferința religioasă” din Constantinopol¹¹. Acesta din urmă avea dreptate să nu considere întrunirea despre care vorbim ca „panortodoxă”, deoarece la această întrunire nu au fost reprezentate toate Bisericile Ortodoxe, dar expresia de „congres panortodox” este în general folosită pe considerentul că așa s-a autointitulat această întrunire însăși, motiv pentru care vom folosi și noi aceeași denumire. Se cuvine să mai remarcăm, că la început Patriarhul Meletie al IV-lea însuși nu a fost de acord cu această schimbare a numelui întrunirii, pe care în final a acceptat-o. Această schimbare de nume nu a fost însă întâmplătoare și nu are deloc de a face cu un joc de cuvinte, ci cu intenția participanților la acea întrunire de a-i da acesteia o mai mare autoritate, ca să aibă competența nu numai de a „studia” punctele de pe ordinea de zi, ci și de a da o greutate mai mare hotărârilor luate.

Ca urmare a invitației Patriarhului Meletie al IV-lea, au trimis reprezentanți la această întrunire următoarele Biserici: Patriarhia Ecumenică, Biserica Sârbă, Biserica Română, Biserica Ciprului, și Biserica Greciei. Din tradiția rusă au fost prezenți la această întrunire Arhiepiscopul Alexandru al Americii, care era deja depus de Biserica Rusă, și arhiepiscopul Anastasius Gribanovsky, care a plecat înainte de încheierea congresului¹², astfel că Biserica Ortodoxă Rusă nu a fost formal reprezentată la întrunirea din 1923. Patriarhia Alexandriei nu a răspuns la invitație, iar Patriarhia Antiohiei și cea a Ierusalimului au refuzat să participe, astfel că întrunirea într-adevăr nu avea un caracter „panortodox”, în înțelesul propriu al cuvântului. Biserica Ortodoxă

¹⁰ Patrick VISCUSO, *A Quest for reform...*, p. XXV.

¹¹ Arhim. Iuliu SCRIBAN, „Conferința interortodoxă din Constantinopol”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, XLI (1922-1923), 9, pp. 662-663; Arhim. Iuliu SCRIBAN, „Conferința religioasă din Constantinopol”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, XLII (1924), 3, pp. 169-171. De notat faptul că hotărârile întrunirii din 1923 au fost prezentate în luna iunie 1923 și luna martie 1924, „din cauza îngrămădirii materialului”.

¹² Patrick VISCUSO, *A Quest for reform...*, p. XXIV.

Română a fost reprezentată la această întrunire prin arhimandritul Iuliu Scriban și senatorul Petre Drăghici, de la Sibiu. Prof. Dragomir Demetrescu, invitat special al Patriarhului Meletie al IV-lea, a ajuns la Constantinopol după începerea lucrărilor și deși a fost prezentat participanților, în ședință plenară, de către Patriarhul Meletie însuși, el nu făcea parte din delegația oficială a Bisericii Ortodoxe Române¹³.

Particularitatea acestui congres constă mai ales în faptul că este singura întrunire interortodoxă din secolul al XX-lea la care a fost prezent activ un patriarh ecumenic. Meletie al IV-lea a invitat la acest congres și reprezentanți ai unor Biserici apusene în calitate de observatori, dintre care amintim pe episcopul anglican Charles Gore, care a și adresat un cuvânt în plenară, precum și pastorul Adolf Küry, din partea vechilor catolici, care a ajuns mai târziu profesor de teologie la Berna și apoi episcop al Bisericii Creștin-Catolice din Elveția. În însemnările sale despre congresul de la Constantinopol, acesta din urmă s-a arătat surprins de tulburările apărute pe parcursul întrunirii prin aceea că un grup de adversari ai Patriarhului Meletie au încercat să-l înlăture din scaun și să blocheze discuțiile. Despre aceste tulburări a scris și arhimandritul Scriban în raportul său către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române¹⁴. Presiunile împotriva patriarhului au dus la retragerea sa din scaunul de patriarh ecumenic, în data de 10 iulie 1923, la aproximativ o lună de la încheierea întrunirii, care a fost una din cele mai importante realizări ale sale în calitate de patriarh ecumenic.

Lucrările congresului s-au desfășurat în trei comisii: 1) dogmatică; 2) practică; 3) științifică (această comisie era condusă de arhim. Iuliu Scriban). Pe lângă lucrările pe comisii, la acest congres au avut loc unsprezece ședințe plenare, în cadrul cărora au fost adoptate o serie de hotărâri în legătură cu următoarele șapte chestiuni:

1. Îndreptarea calendarului;
2. Biserica Ortodoxă și adoptarea unui calendar de Națiunile Unite;
3. Întăietatea dintre taina căsătoriei și cea a hirotoniei;
4. Recăsătorirea preoților și a diaconilor văduvi;

¹³ Pr. Viorel IONȚA, „Participarea profesorilor români la congrese, consfătuiri și întruniri interortodoxe”, în: *Ortodoxia*, XXXIII (1981), 4, p. 559.

¹⁴ Arhim. Iuliu SCRIBAN, „Conferința interortodoxă din Constantinopol”, pp. 169-170.

5. Vârsta candidaților la hirotonie;
6. Aniversarea a 1 600 de ani de la Sinodul I Ecumenic (Niceea, 325);
7. Situația din Biserica Rusă.

Problema calendarului s-a pus mai întâi doar în termeni de adaptare a calendarului bisericesc la cel civil, introdus de către toate statele ortodoxe, însă delegația Bisericii Ortodoxe Române a prezentat un raport prin care se propunea adoptarea unui calendar pe termen lung, propunere adoptată de congres. În acest sens, hotărârea luată de acest congres nu presupunea introducerea calendarului gregorian¹⁵, ci doar îndreptarea calendarului iulian într-o lungă perspectivă de timp, propunere care se deosebește de calendarul gregorian prin aceea că rectifică unii ani seculari pentru a recupera mai ușor diferența dintre anul calendaristic civil, în acest caz bisericesc, și calendarul astronomic sau tropic, adică cel care se orientează în funcție de echinocțiu. Congresul din 1923 a insistat asupra faptului că nu introduce un nou calendar, ci îndreaptă calendarul existent și propune o soluție ca acesta să nu mai rămână în urmă față de cel tropic, decât cu o diferență foarte mică. În sfârșit, acest congres a recomandat punerea în practică imediat a acestei hotărâri, respectiv la începutul lunii octombrie a aceluși an¹⁶. Biserica Ortodoxă Română nu a îndreptat calendarul decât în octombrie 1924, căci ședința Sfântului Sinod, care urma să adopte această măsură, a avut loc abia în luna noiembrie 1923. Aceeași situație s-a întâmplat și în alte Biserici Ortodoxe. Îndreptarea calendarului nu s-a făcut însă în toate Bisericile Ortodoxe, astfel că Patriarhia Ierusalimului, Biserica Ortodoxă Rusă, Biserica Ortodoxă Sârbă și Sfântul Munte au păstrat până astăzi calendarul neîndreptat, încât pr. prof. dr. Ene Braniște avea dreptate să spună că „noua reformă a calendarului, realizată de Conferința Interortodoxă de la Constantinopol din 1923, chiar dacă a venit dintr-o bună inițiativă și este superioară reformei gregoriene, a complicat și mai mult situația”¹⁷, prin aceea că Bisericile

¹⁵ Calendarul gregorian se referă la cel introdus de papa Grigorie al XIII-lea în anul 1582.

¹⁶ Vezi amănunte în *Anexa I.1*

¹⁷ Rev. ENE BRANIȘTE, „La question d'une célébration commune de Pâques. Brève étude historique et canonique de la question”, în: *Synodica*, V, Les Éditions du Centre Orthodoxe de Chambésy - Genève, 1981, p. 25.

Ortodoxe au ajuns să urmeze două calendare diferite, respectiv să celebreze sărbătorile principale la date diferite. Problema calendarului, care trebuia oricum schimbat, a devenit din 1923 o temă majoră în relațiile interortodoxe până astăzi.

Cea de-a doua hotărâre¹⁸ luată de congresul din 1923 se referea la o preocupare majoră din acea perioadă de timp. Englezul Moses B. Cotsworth a format imediat după Primul Război Mondial o Ligă a Calendarului Internațional Fix, iar în anul 1921, Camera Internațională de Comerț (*International Chamber of Commerce*) din Londra a propus Ligii Națiunilor Unite promovarea unui calendar fix la nivel mondial¹⁹. În acest sens, recomandarea Congresului Panortodox din 1923 este relevantă, întrucât Biserica Ortodoxă se declara atunci dispusă să susțină o eventuală schimbare de calendar, cu condiția ca acesta să nu prevadă renunțarea la structura săptămânii, ceea ce ar fi fost de neconceput din punct de vedere creștin și, bineînțeles, iudaic. În același context, participanții la acest congres arată că Biserica Ortodoxă este de acord să susțină sărbătorirea Sfințelor Paști împreună cu celelalte Biserici creștine, într-o duminică fixă, cu condiția ca acea duminică să se suprapună cu duminica Învierii Domnului. Problema datei Paștilor va rămâne și ea un subiect permanent în discuțiile interortodoxe până astăzi.

Temele 3, 4 și 5²⁰, dintre cele discutate în 1923 la Constantinopol, sunt înrudite între ele, în sensul că se referă la aspecte privind

¹⁸ Anexa I.2.

¹⁹ Această dezbatere a continuat în anul 1931, când o propunere concretă de calendar fix, care includea o zi suplimentară, numită ziua „zero”, pentru ca, astfel, fiecare lună să înceapă în aceeași zi a săptămânii, era prezentată Națiunilor Unite. Reprezentanții mai multor state au fost de acord cu această propunere, atractivă mai ales din motive comerciale. Această propunere a fost respinsă însă de unele state, astfel încât Comitetul de Comunicații al Societății Națiunilor Unite a ajuns la concluzia, în data de 4 septembrie 1937, că o reformă a calendarului nu este încă posibilă. Voci favorabile unei schimbări a calendarului au existat chiar și după cel de-al Doilea Război Mondial, prin care se propunea un calendar care să renunțe la structura săptămânii. Biserica Romano-Catolică s-a arătat favorabilă unei schimbări a calendarului, dar nu și la renunțarea structurii săptămânale. Din fericire, Comitetul Economic și Social al Națiunilor Unite a suspendat dezbaterile în legătură cu reforma calendarului pe termen nedeterminat. Vezi <http://www.lawoftime.org/timeshipearth/articlesbyvv/calendarreform.html> (accesat la data de 07.03.2012.)

²⁰ Vezi *Anexele* I.3; I.4 și I.5.

disciplina bisericească, asupra cărora existau în mod evident interpretări diferite în cadrul Bisericilor Ortodoxe din acel timp. Toate aceste teme, cu excepția aceleia privind recăsătorirea preoților și a diaconilor văduvi, au reapărut în listele ulterioare ale întrunirilor ortodoxe din secolul al XX-lea, unele dintre ele făcând chiar obiectul unor decizii ale Conferințelor Panortodoxe Presinodale, cum se va vedea mai jos. Congresul Panortodox din 1923 a avut meritul de a fi semnalat aceste probleme la nivel panortodox, chiar dacă nu a reușit să găsească soluționarea lor definitivă.

Decizia Congresului din 1923 cu privire la cea de-a șasea temă²¹ are la bază o inițiativă românească, venită din partea Mitropolitul Nicolae Bălan de la Sibiu și transmisă congresului de arhimandritul Iuliu Scriban, anume cu referire la celebrarea în anul 1925 a 1 600 de ani de la primul Sinod Ecumenic. Congresul a salutat cu bucurie această propunere și a recomandat Patriarhiei Ecumenice să ia inițiativa de a organiza un Sinod Panortodox, ca acest eveniment să fie sărbătorit în mod solemn de întreaga Biserică și nu doar la nivel local. Mai mult, congresul a recomandat ca la acest sinod să fie invitate toate Bisericile care mărturisesc simbolul de credință de la Niceea, deci nu numai Bisericile Ortodoxe. Cu aceste precizări, congresul nu s-a rezumat doar la celebrarea primului Sinod Ecumenic, ci a propus convocarea unui *Sinod Panortodox* și prin aceasta a lansat pentru prima dată, la nivel panortodox, ideea convocării unui sinod, numit „panortodox”, astfel încât inițiativele Patriarhiei Ecumenice din perioada imediat următoare au avut în această hotărâre o bază panortodoxă.

În sfârșit, ultima hotărâre a congresului din 1923 se referea la situația dificilă în care se afla în acel moment Biserica Ortodoxă Rusă de sub stăpânirea bolșevică. Renumitul sinod organizat de Biserica Ortodoxă Rusă între 15/28 august 1917 - 7/20 septembrie 1918²² a reinstaurat instituția patriarhatului în această Biserică, astfel că la 5 noiembrie 1917 a fost instaurat primul patriarh al Bisericii Ortodoxe Ruse după 1721, în persoana patriarhului Tihon, care în anul 1922 a fost arestat și acuzat de

²¹ Vezi *Anexa I.6*.

²² Gunter SCHULZ, *Das Landeskonzil der Orthodoxen Kirche in Russland 1917-1918 – ein unbekanntes Reformpotential*, Vandenhoeck & Ruprecht, seria *Kirchen im Osten*, vol. 23, Gottingen, 1995, p. 29.

luptă împotriva statului comunist. Se cuvine precizat faptul că sinodul din 1917-1918 s-a desfășurat în trei sesiuni, și cea mai mare participare a fost de 564 delegați, dintre care 250 episcopi și 314 laici. Acest sinod a luat o serie de hotărâri importante pentru viața Bisericii ruse și s-a impus chiar și în fața puterii bolșevice ca metoda cea mai importantă de exercitare a puterii în Biserică. Puterea bolșevică a înțeles acest fapt și astfel în 1922, când patriarhul Tihon a fost arestat, fiind acuzat de atitudini anticomuniste, aceasta a convocat un pretins „sinod” și l-a depus din scaun pe patriarhul Tihon, care apoi a retractat declarațiile sale anticomuniste și a fost eliberat din închisoare, probabil și prin intervenții din Occident. Congresul Panortodox din Constantinopol se referea deci la acest fals „sinod” și avea dreptate să-l condamne, căci acesta nu avea nimic de a face cu tradiția canonică a Bisericii Ortodoxe. Întrunirea din 1923 recomanda în același timp Patriarhiei Ecumenice, ca împreună cu celelalte Biserici Ortodoxe să găsească o cale potrivită pentru a-i ajuta pe credincioșii ruși să aibă conducerea bisericească de care aveau nevoie.

Congresul Panortodox din anul 1923 a luat hotărârile respective, pe care le socotea necesare pentru viața și mărturia Bisericii Ortodoxe din acel timp și considerând că toate aceste hotărâri sunt în conformitate cu canoanele Bisericii Ortodoxe²³, precizând, în același timp, că hotărârile luate sunt valabile numai până atunci când un Sinod Panortodox va decide altfel. Cu alte cuvinte, participanții la acest congres erau conștienți de caracterul provizoriu al hotărârilor luate de ei. Relativitatea hotărârilor acestui congres se bazează și pe faptul că acestea au fost luate fără o consultare prealabilă cu toate Bisericile Ortodoxe locale, astfel că aceste hotărâri nu se bazează pe consensul Bisericii. Aceasta a fost, desigur, una din cauzele principale care au făcut ca aceste hotărâri să fie prea puțin receptate, chiar dacă acestea erau importante pentru viața Bisericii. Întrucât adversarii hotărârilor din 1923 consideră, până astăzi, că acest congres ar fi „schimbat” calendarul, pentru a introduce în Biserica Ortodoxă „erezia ecumenismului”²⁴,

²³ Vezi amănunte la Traian D. VALDMAN, „Probleme de drept bisericesc în dezbaterile Congresului Interortodox de la Constantinopol din anul 1923”, în: *Glasul Bisericii*, XXVII (1969), 9-10, pp. 1011-1025.

²⁴ <https://hristofor.wordpress.com/2010/06/02/congresul-pan-ortodox-din-1923-si-inventarea-calendarului-nou-iulian/>

se cuvine subliniat faptul că hotărârile acestui congres se referă, în exclusivitate, la relațiile interne ale Bisericii Ortodoxe și nu fac nicio referință la alte Biserici creștine, decât numai în sensul în care celelalte Biserici, inclusiv cele ne-ortodoxe, ar susține introducerea unui nou calendar, atunci și Biserica Ortodoxă va fi de acord cu o astfel de propunere, cu condiția însă ca această eventuală schimbare să nu contravină hotărârilor Sinodului I Ecumenic în legătură cu data Paștilor. Congresul Panortodox din 1923 nu a luat nicio hotărâre care să angajeze Biserica Ortodoxă în vreun fel sau altul pe calea ecumenismului. Totuși, Congresul Panortodox de la Constantinopol are o însemnătate deosebită pentru că a identificat cel puțin unele dintre problemele cu care se confrunta Biserica Ortodoxă în secolul al XX-lea și mai ales a arătat, fie și indirect, că soluționarea acestor probleme nu se poate face decât împreună de toate Bisericile Ortodoxe, printr-un sinod pe care acel congres l-a numit *panortodox*.

III. Discuțiile în legătură cu convocarea unui Sinod al Bisericii Ortodoxe între anii 1923-1930

Continuarea cooperării la nivel panortodox, imediat după încheierea lucrărilor Congresului Panortodox din 1923, a fost îngreunată de dificultățile cu care s-a confruntat în acei ani Patriarhia Ecumenică, în momentele în care Imperiul Otoman se transforma în republică. După retragerea din scaun a Patriarhului Meletie al IV-lea, la 10 iulie 1923, a urmat Patriarhul Grigorie al VII-lea, care a murit spre sfârșitul anului 1924. La 17 decembrie 1924 a urmat Patriarhul Constantin al V-lea, care a păstorit doar 43 de zile, respectiv până la 30 ianuarie 1925, când a fost alungat de către autoritățile turcești, cazul lui fiind discutat până la nivelul Națiunilor Unite. La începutul anului 1925 a urmat Patriarhul Vasile al III-lea (1925-1929), care a beneficiat de o relaxare a relațiilor dintre greci și turci. La aceste dificultăți s-au adăugat tulburările produse de faptul că nu toate Bisericile Ortodoxe au îndreptat calendarul, potrivit recomandărilor Congresului Panortodox. Dintre cele care au făcut acest lucru au fost, după Patriarhia Ecumenică, Biserica Greciei în luna martie 1924 și apoi Biserica Ortodoxă Română în luna octombrie a aceluiași an, ca și Biserica Ortodoxă din Polonia. Patriarhia de Alexandria a îndreptat calendarul în anul 1926, când Patriarh al Alexandriei era Meletie al II-lea, fost Patriarh Ecumenic în timpul Congresului Panortodox, iar în același an Biserica Ciprului a îndreptat și ea. În sfârșit, Patriarhia Antiohiei a îndreptat calendarul mai târziu, Biserica Ortodoxă a Cehiei și Slovaciei în anul 1951, iar Biserica Ortodoxă Bulgară abia în anul 1968.

Până astăzi au rămas cu calendarul vechi Patriarhia Ierusalimului, Biserica Ortodoxă Rusă, Biserica Ortodoxă Sârbă și Mănăstirile de la Sfântul Munte Athos. Astfel, începând cu anul 1924, îndreptarea calendarului de către unele Biserici Ortodoxe a produs tulburări nu numai în sânul Bisericilor respective, prin opoziția unor cercuri de credincioși și chiar de clerici, ci chiar și între Bisericile Ortodoxe, astfel că cei care respingeau îndreptarea calendarului socoteau că numai un

Sinod Ecumenic ar avea autoritatea să ia o astfel de hotărâre. Astfel, la 15 ianuarie 1924, Patriarhul Fotie al Alexandriei a adresat o telegramă Patriarhului ecumenic prin care preciza că Biserica sa nu este dispusă să facă nicio schimbare sau adăugare în calendar, înainte de convocarea unui Sinod Ecumenic, singurul în măsură să hotărască o astfel de schimbare²⁵. În aceeași perioadă de timp, Patriarhul Dimitrie al Serbiei a scris Patriarhiei Ecumenice că Biserica sa, deși era pe punctul de a îndrepta calendarul, a socotit, totuși, să amâne această hotărâre până când aceasta va fi examinată de un Sinod Ecumenic.

În spiritul hotărârilor din 1923, Patriarhul ecumenic Grigorie al VII-lea a adresat tuturor Bisericilor Ortodoxe o encicloică, la 27 mai 1924, prin care convoca pentru anul 1926 un Sinod Panortodox, care ar fi trebuit să aibă loc la Muntele Athos²⁶. La această invitație, Patriarhia Sârbă a răspuns că înainte de ținerea unui astfel de sinod trebuie să aibă loc o pregătire serioasă, prin comisii ale Bisericilor Ortodoxe Autocefale și apoi să se țină o conferință generală pregătitoare sau un Prosinod²⁷. Convocarea unui Sinod Ecumenic în anul 1925 sau 1926 se dovedește cel puțin irealistă, dacă nu chiar periculoasă, întrucât acesta nu era pregătit deloc, iar cei care erau împotriva hotărârilor din 1923 l-ar fi folosit în favoarea lor, astfel că Patriarhia Ecumenică amână *sine die*²⁸ convocarea acestui sinod. Prin această măsură, ideea convocării unui Sinod Ecumenic nu este cu totul respinsă, ci numai precizată în sensul că un astfel de sinod trebuie foarte bine pregătit, iar în acest context apare ideea unor faze de pregătire, inclusiv aceea a unui Prosinod, care să pregătească Sinodul Ecumenic, deși nimeni nu știa exact în ce ar putea consta acest Prosinod și prin ce s-ar deosebi de o conferință pregătitoare. În urma acestor discuții, la 1 mai 1926, Patriarhul ecumenic Vasile al III-lea a adresat o encicloică tuturor Întâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe, prin care le cerea părerea în legătură cu

²⁵ http://orthodoxwiki.org/Photius_of_Alexandria (accesat la data de 17.03.2012.).

²⁶ Anne JENSEN, *Die Zukunft der Orthodoxie. Konzilspläne und Kirchenstrukturen*. Benziger Verlag, 1986, p. 26.

²⁷ <http://www.kimisis.net/faith/ecumenism/28-the-70th-anniversary-of-the-pan-orthodox-congress-part-ii-of-ii-a-major-step-on-the-path-towards-apostasy-by-bishop-photius-of-triaditsa> (accesat la data de 17.03.2012.).

²⁸ Anne JENSEN, *Die Zukunft der Orthodoxie...*, p. 26.

perspectiva convocării unor congrese sau conferințe pregătitoare, precum și a unui Prosinod constituit din reprezentanții tuturor Bisericilor Ortodoxe, care să fie premergător viitorului Sinod Ecumenic²⁹. Patriarhia Ecumenică își însușește imediat noua terminologie și ia inițiativa consultării tuturor Bisericilor Ortodoxe în legătură cu această nouă perspectivă, adică aceea a unei pregătiri în etape a unui Sinod Ecumenic, inclusiv cu ajutorul unui Prosinod. Cu speranța unei convocări apropiate a unui sinod, Biserica Ortodoxă Română a adresat o scrisoare Patriarhiei Ecumenice, la 8 iulie 1926, prin care a comunicat o listă de chestiuni care ar trebui discutate de toate Bisericile Ortodoxe împreună, și anume:

1. „Statornicirea mijloacelor pentru combaterea sectelor care s-au ivit în sânul popoarelor ortodoxe;
2. Îndreptarea calendarului iulian, după principiile științifice, în conformitate cu deciziile Sinodului I Ecumenic;
3. Reducerea numărului sărbătorilor;
4. Revizuirea unor momente rituale, ținându-se seama de formația și dispozițiile sufletești, morale și artistice ale creștinilor din vremurile noastre și adaptarea unor slujbe pentru trebuințele bisericilor din parohii, și nu din mănăstiri;
5. Examinarea din nou a posturilor, în legătură cu clima, cu igiena organismului omenesc și cu influența lor morală asupra sufletului;
6. Organizarea, în comun, de către toate Bisericile Ortodoxe, a unor instituții de propovăduire creștin-ortodoxă, fără nicio primejdie în însă pentru ordinea publică și pentru siguranța națională și publică a statelor respective;
7. Recăsătorirea preoților văduvi în legătură cu vârsta și cu greutatea lor familiare (*sic!*) și de trai;
8. Examinarea din nou a gradelor de rudenie în vederea căsătoriei și alte momente;
9. Găsirea mijloacelor pentru ridicarea monahismului oriental la vechea strălucire și îndrumarea lui spre ocupațiuni culturale, umanitare etc”³⁰.

²⁹ Pr. Gheorghe SOARE, „De la Vatopedi la Rhodos”, pp. 844-845.

³⁰ Pr. Gheorghe SOARE, „De la Vatopedi la Rhodos”, p. 845.

În această listă regăsim unele dintre temele discutate la Congresul Panortodox din 1923, cum ar fi problema calendarului, cea a postului sau cea a recăsătoririi preoților văduvi, ceea ce arată că și din punctul de vedere al Bisericii Ortodoxe Române era necesară o hotărâre luată împreună de toate Bisericile Ortodoxe. În al doilea rând, reținem din această listă câteva dintre preocupările Bisericii Ortodoxe din acea perioadă de timp, cum ar fi luarea unei atitudini comune în fața dezvoltării fenomenului sectar, ca și aceea a dezvoltării unor structuri adecvate pentru misiunea Bisericii în contextul lumii de atunci. La scurtă perioadă de timp, și anume la 15 ianuarie 1927, Biserica Ortodoxă Română a răspuns la enciclica Patriarhului ecumenic Vasile al III-lea și a propus ca:

1. „Înainte de convocarea unui mare Sinod Ecumenic, Bisericile Ortodoxe de pretudindenii, prin reprezentanții lor, să se adune într-o conferință pregătitoare, sau premergătoare, unde să se stabilească punctele de dezbătut la un viitor Sinod Ecumenic;
2. Această conferință să se întrunească în cursul anului 1927;
3. Locul de întrunire să fie sau sfânta cetate a Ierusalimului sau Sfântul Munte Athos;
4. Biserica Ortodoxă Română se arată dispusă să participe cu o delegație de zece membri, în frunte cu patriarhul ei;
5. Temele care eventual ar putea să fie discutate la prosinod sunt cele comunicate Patriarhiei Ecumenice prin scrisoarea din 8 iulie 1926”³¹.

Având în vedere confuzia care exista în sânul Bisericilor Ortodoxe cu privire la convocarea unui sinod, precum și la așteptările contradictorii în legătură cu hotărârile pe care le-ar fi putut lua un astfel de sinod, propunerea Bisericii Ortodoxe Române era cât se poate de întemeiată, chiar dacă realizarea ei nu era ușor de îndeplinit. Este foarte probabil că o întâlnire a

³¹ Pr. Gheorghe SOARE, „De la Vatopedi la Rhodos”, p. 845.

Întâistătătorilor tuturor Bisericilor Ortodoxe față către față ar fi putut clarifica o serie de chestiuni și ar fi facilitat pregătirea unui sinod de care Biserica Ortodoxă avea mare nevoie. Dar cum o astfel de reuniune trebuia la rândul ei pregătită, Patriarhia Ecumenică a ales calea cea mai simplă, dar și cea mai sigură și anume aceea a convocării unei comisii pregătitoare, convocată de urmașul Patriarhului Vasile al III-lea.

IV. Întrunirea Comisiei Interortodoxe pregătitoare, Mănăstirea Vatoped, 1930 - prima listă de teme pentru Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe

După moartea Patriarhului Vasile al III-lea, la data de 29 septembrie 1929, a urmat Patriarhul Fotie al II-lea, ales la data de 7 octombrie 1929, care a păstorit până în anul 1935. Acest patriarh foarte învățat a continuat strădania pentru demararea procesului de pregătire a unui sinod al Bisericii Ortodoxe. Astfel, la data de 8 mai 1930, el a convocat întrunirea Conferinței interortodoxe pentru ziua de 8 iunie a aceluiași an, la Mănăstirea Vatoped de la Sfântul Munte. În invitația sa, Patriarhul Fotie arăta că scopul acestei conferințe era ca „pe lângă comunicarea sufletească îndeaproape a fraților întru Hristos, care reprezintă Sfânta noastră Biserică Ortodoxă - fixarea definitivă a unei comune examinări și deciziuni - pe de o parte - a catalogului temelor care se vor discuta în Prosinodul care va fi convocat în viitor, printre care acele chestiuni care se prezintă sub o formă urgentă [...] schimbându-se, în prealabil, părerile relativ la aceste teme, precum și necesitatea unei colaborări a Sfințelor Biserici Ortodoxe [...], iar pe de altă parte, fixarea numărului reprezentanților Sfințelor Biserici Ortodoxe Autocefale surori la Prosinod”³². Sarcinile comisiei interortodoxe erau foarte clar stabilite prin această enciclică patriarhală, astfel că această comisie, care și-a desfășurat lucrările între 8-23 iunie la Mănăstirea Vatoped, se poate spune că și-a încheiat cu succes misiunea. Mănăstirea aceasta a fost aleasă ca loc al întrunirii pentru că se arăta în acel timp ca cea mai deschisă, fiind singura care a introdus îndreptarea calendarului, deși a revenit apoi la vechiul calendar.

La această întrunire au participat toate Bisericile Ortodoxe, cu excepția Bisericii Ortodoxe Ruse. De notat faptul că Biserica Ortodoxă Bulgară și Biserica Ortodoxă din Albania nu au fost invitate, date

³² Pr. Gheorghe SOARE, „De la Vatopedi la Rhodos”, p. 846.

fiind relațiile lor încordate cu Patriarhia Ecumenică. Dintre Bisericile Ortodoxe care au obținut autocefalia în secolul al XX-lea, este de remarcat prezența la întrunirea de la Vatoped a delegaților Bisericii Ortodoxe din Polonia. Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată la această întrunire prin episcopul Lucian Triteanu al Romanului și episcopul Tit Simedrea, Vicar Patriarhal. Întrunirea de la Vatoped a fost singura întrunire interortodoxă din secolul al XX-lea unde s-a vorbit și limba română. După întoarcerea lor în țară, unul dintre reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române la această întrunire, foarte probabil episcopul Tit Simedrea, a tradus în românește atât hotărârile luate, cât și procesul verbal al acestei întruniri.

Prima sarcină a acestei comisii interortodoxe a fost aceea de a întocmi o listă cu cele mai urgente chestiuni care ar fi urmat să fie discutate la un apropiat Prosinod. În realitate, lista întocmită de această comisie este mai mult o listă de domenii sau probleme generale, care ar fi trebuit discutate la acel proiectat Prosinod. Lista era formulată în termeni foarte largi, astfel că definirea mai precisă a acestor teme rămânea în responsabilitatea fiecărei Biserici Ortodoxe locale. Lista întocmită la Vatoped în 1930 includea 17 puncte³³, care pot fi grupate după cum urmează:

- a) Promovarea relațiilor interortodoxe (punctele 1, 2, 6 și 17);
- b) Rezolvarea unor chestiuni cu referință directă la viața și disciplina din cadrul Bisericilor Ortodoxe (punctele 3, 5, 9, 10, 11, 12, 14 și 16);
- c) Relațiile Bisericii Ortodoxe cu celelate Biserici creștine (punctele 7 și 8);
- d) Problema calendarului (punctul 13);
- e) Chestiunea privind statutul Bisericii Ortodoxe din America (punctul 4);
- f) Activitatea Bisericilor Ortodoxe în cadrul popoarelor din care fac parte (punctul 15).

Remarcăm de la început diversitatea problemelor identificate de această comisie, probleme care nu se referă doar la situația internă a

³³ Vezi *Anexa II*.

Bisericii Ortodoxe, cum a fost cazul la Congresul Panortodox din 1922, ci care includeau un număr considerabil de teme menite să adâncească relațiile dintre Bisericile Ortodoxe. Cel mai mare număr de puncte se referă la unele aspecte concrete referitoare la viața și disciplina din Bisericile Ortodoxe, unele din aceste aspecte fiind deja tratate de congresul din 1923 și anume chestiunea impedimentelor la căsătorie, condițiile pentru hirotonie și, nu în ultimul rând, problema calendarului. Teme absolut noi care apar în această listă sunt cele legate mai întâi de ceea ce va deveni mai târziu „problema diasporei”, respectiv situația Bisericii Ortodoxe din America și mai apoi aceea a relațiilor Bisericii Ortodoxe cu celelalte Biserici creștine. Astfel apare, pentru prima dată la nivel panortodox, „chestiunea ecumenismului”, fără însă a se lua vreo hotărâre în acest sens. În legătură cu temele menite să promoveze cooperarea dintre Bisericile Ortodoxe, primul punct exprimă grija participanților de a asigura, prin intermediul Patriarhiei Ecumenice, participarea Bisericii Ortodoxe Ruse la proiectul Prosinod.

În același sens al adâncirii relațiilor interortodoxe, întrunirea de la Vatoped a discutat despre înființarea unui „sinod permanent”³⁴, constituit din reprezentanți ai tuturor Bisericilor Ortodoxe, sub coordonarea Patriarhului ecumenic, dar această propunere nu a mai fost reluată în lista finală de propuneri; în schimb s-a propus doar în termeni generali stabilirea „unei legături mult mai strânse și al unui contact mult mai apropiat al Bisericilor Ortodoxe între ele”. Pentru atingerea acestui scop au fost recomandate o serie de mijloace, cum ar fi schimbul de studenți, de preoți și chiar de profesori de teologie. În legătură cu educația clerului ortodox, întrunirea sublinia necesitatea de a organiza această activitate „sub directa conducere a autorității bisericești, cu înlăturarea oricărei tendințe contrarii acestui principiu”. Prevederea aceasta se referea la faptul că în acel timp apăruseră unele instituții de învățământ teologic ortodox, inclusiv la nivel universitar, încorporate în sistemul de stat, asupra cărora Biserica nu-și putea exercita autoritatea. În sfârșit, tot la capitolul privind cultura ortodoxă, întrunirea de la Vatoped recomanda

³⁴ Anne JENSEN, *Die Zukunft der Orthodoxie...*, p. 27

intocmirea unui studiu cu privire la mijloacele necesare pentru „susținerea și întărirea artei bizantine tradiționale în diferitele ei expresii, precum: muzica bisericească, pictura, arhitectura, țesătura odăjdiilor, orfevrărie”. Această recomandare se referea în mod concret la pericolele care amenințau distrugerea unei culturi ortodoxe prin invazia unei culturi de consum, care se anunța încă de pe atunci, chiar și în sânul popoarelor ortodoxe.

Conlucrarea dintre toate Bisericile Ortodoxe „în chestiunile spirituale, morale și sociale” avea scopul să promoveze „binele popoarelor ortodoxe”, în legătură cu care comisia interortodoxă recomanda „studierea și aflarea mijloacelor prin care să se intensifice printre popoarele ortodoxe o cultură creștină ortodoxă care să îmbrățișeze toate manifestațiunile lor de viață”. Astfel, Biserica Ortodoxă nu se îngrijea doar de binele popoarelor ortodoxe, ci și de educarea și formarea acestor popoare în spiritul unei culturi și al unui stil de viață conform tradiției ortodoxe, care era, de altfel, cea mai bună cale pentru a servi binele acelor popoare. Tot în legătură cu păstrarea unei culturi și al unui stil de viață ortodox printre popoarele în sânul cărora Bisericile Ortodoxe își desfășurau activitatea, întrunirea de la Vatoped recomanda căutarea „mijloacelor în vederea unei colaborări a Bisericilor ortodoxe între ele, cu scopul de a combate ateismul, precum și diferitele sisteme rătăcite ca: francmasoneria, teosofia, spiritismul, etc.” Această măsură apărea cu atât mai stringentă, cu cât astfel de tendințe contrare tradiției ortodoxe se făceau tot mai simțite printre ortodocși, mai ales după Primul Război Mondial.

În legătură cu relațiile dintre diferitele Biserici Ortodoxe, întrunirea de la Vatoped a identificat una din cele mai sensibile chestiuni, respectiv aceea a definirii „condițiunilor potrivit cărora se proclamă și se recunoaște autocefalia unei Biserici Ortodoxe, precum și definirea numărului Bisericilor autocefale ortodoxe recunoscute azi, în vederea intercomuniunii canonice și a participării lor la conferințele și sinoadele interortodoxe fără împiedicare. De asemenea, definirea condițiunilor după care o Biserică se proclamă autonomă și deosebirea dintre autocefalie și autonomie”. Problemele privind autocefalia și autonomia se puneau astfel de la început și acestea sunt încă viu disputate la nivel panortodoxe, așa cum vom vedea mai jos.

BIBLIOTECA
Muzeului Teologic și Bisericesc

În legătură cu viața și disciplina din Bisericile Ortodoxe, recomandările propuse de întrunirea de la Vatoped se refereau la: îmbunătățirea stării monahismului ortodox, apoi la impedimentele la căsătorie, în legătură cu care se recomanda să se ajungă la o practică acceptată în comun în toate Bisericile Ortodoxe, apoi la organizarea tribunalelor bisericești, a modului de alegere a episcopilor, inclusiv a întâistătătorilor în Bisericile Ortodoxe, la uniformizarea tipiconului și, în sfârșit, la codificarea sfintelor canoane și a rânduielilor canonice. Printre aceste teme se regăsesc unele recomandate încă din anul 1927 de către Biserica Ortodoxă Română, prin scrisoarea adresată Patriarhiei Ecumenice. Aceste teme au revenit pe ordinea de zi a întrunirilor panortodoxe ulterioare, așa cum a fost cazul și cu chestiunea calendarului, despre care întrunirea din 1930 a propus să fie studiată „sub aspectul hotărârii primului Sinod Ecumenic privitor la pascalie, și aflarea mijlocului de a restitui un acord între Bisericile Ortodoxe în această chestiune”. Restituirea unui acord se referea la faptul că Bisericile Ortodoxe împărțeau poziții diferite, sau, mai precis, urmau practici diferite cu privire la calendar.

O altă grupă de recomandări făcute la întrunirea Comisiei Interortodoxe de la Vatoped se referea la relațiile Bisericii Ortodoxe cu celelalte Biserici, pe care textul din 1930 le numește pe toate eterodoxe, atât din Răsărit, cât și din Apus. Cu toate acestea, comisia interortodoxă a făcut o distincție între două grupe de Biserici eterodoxe și astfel, în primul rând sunt menționate acele Biserici eterodoxe „care tind să se apropie de Biserica Ortodoxă și nu fac prozelitism printre ortodocși”, acestea fiind atât acele Biserici pe care le numim astăzi Vechi-Orientale, și anume Bisericile armeană, coptă, abisiniană, haldeiană și iacobită, cât și două Biserici apusene, și anume cea veche-catolică și cea anglicană, față de care se propun „relații în duh de dragoste”. Faptul că în acea perioadă de timp Biserica anglicană și cea a vechilor catolici sunt puse pe același plan cu Bisericile Vechi-Orientale se datora intenselor relații pe care ortodocșii le-au avut cu aceste două Biserici occidentale la sfârșitul secolului al XIX-lea și în prima parte a secolului al XX-lea, când ortodocșii sperau că unirea acestor două Biserici cu Biserica Ortodoxă era nu doar posibilă, ci chiar iminentă. După cel de-al Doilea Război Mondial, aceste două Biserici occidentale,

care de altfel s-au apropiat tot mai mult una de alta, au adoptat tot mai multe practici și chiar puncte de vedere doctrinare prin care s-au depărtat din ce în ce mai mult de Bisericile Ortodoxe, astfel că ele nu vor mai fi socotite tot atât de apropiate de Biserica Ortodoxă ca și Bisericile Vechi-Orientale. Cât privește această grupă de Biserici, remarcăm menționarea Bisericii „haldeiene”, care este în fond o Biserică de tradiție „nestoriană”, ceea ce înseamnă fie că întrunirea din 1930 recomanda o clarificare a relațiilor Bisericii Ortodoxe cu toate Bisericile din Orient, fie faptul că nu se făcea suficientă distincție între cele două grupe de Biserici Orientale. În cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea, Biserica Ortodoxă a purtat un dialog teologic oficial și foarte intens cu Bisericile Vechi-Orientale, dar niciodată cu Biserica haldeiană.

Spre deosebire de această categorie de Biserici „eterodoxe”, conferința din 1930 a recomandat și promovarea unor relații „de precauțiuni și de apărare față de eterodocșii care fac prozelitism și lucrează sub orice formă ca să prejudicieze Bisericii Ortodoxe: catolicismul, uniaticismul, protestantismul, metodismul, baptismul, adventismul, etc.” În această grupă sunt socotite pe același plan Biserica Romano-Catolică și „uniaticismul”, adică Bisericile Unite cu Roma, a căror identitate eclesială nu a fost niciodată recunoscută de către Bisericile Ortodoxe, împreună cu Bisericile Protestante și cele așa zis „neo-protestante”. Criteriul de referire față de aceste „Biserici” este dat de faptul că ele fac prozelitism printre ortodocși, și nu pe considerente eclesiologice, așa cum va fi cazul mai târziu. În sfârșit, tot în raport cu alte tradiții creștine, întrunirea din 1930 a apreciat că trebuie examinată chestiunea „cari dintre eretici și schismatici vor putea fi primiți în sânul Bisericii Ortodoxe prin botez, cari prin mirungere și care prin *libelos pisteos*, adică printr-o mărturisire de credință scrisă. Această recomandare arată că la acea vreme exista, dacă nu practica, cel puțin opțiunea sau interpretarea teologică a felului cum pot fi primiți în Biserica Ortodoxă acei credincioși care au fost mai întâi botezați în sânul altei Biserici. Deși textul din 1930 nu face nicio precizare, este de la sine înțeles că diferențierea în modalitatea de a primi pe acei credincioși în Biserica Ortodoxă era dependentă de profilul eclesial al Bisericii din care proveneau.

Pe lângă stabilirea listei temelor care ar fi trebuit discutate sau mai precis, reglementate la un Prosinod, comisia interortodoxă din 1930 a mai stabilit ca la viitorul Prosinod fiecare Biserică Ortodoxă să participe cu câte o delegație compusă din doi arhieri și însoțită de maximum doi consilieri. Tot atunci s-a discutat și chestiunea procedurii de votare la Prosinod și, ținând seama de experiența legată de receptarea hotărârilor Congresului Panortodox din 1923, s-a precizat că nici conferința pregătitoare și nici chiar viitorul Prosinod nu pot lua hotărâri obligatorii, ci numai Sinodul Ecumenic³⁵.

Referatul delegației ortodoxe române la întrunirea Comisiei Interortodoxe de la Vatoped a fost prezentat Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, care a repartizat imediat cele 17 teme la cinci comisii formate din ierarhi și profesori de teologie de la Facultățile de Teologie Ortodoxă românești. La ședința sa din 17-18 mai 1932, Sfântul Sinod a luat act de referatele întocmite de comisie la cele 17 teme, astfel că Biserica Ortodoxă Română era foarte bine pregătită să participe la Prosinodul convocat de Patriarhia Ecumenică, încă din 1931, pentru data de 19 iunie 1932, tot la Vatoped. Totuși, din cauza opoziției unor Biserici Ortodoxe față de ideea convocării unui Prosinod, Patriarhia Ecumenică a anulat întrunirea Prosinodului, printr-o telegramă trimisă tuturor Bisericilor Ortodoxe la data de 2 iunie 1932³⁶. Se încheiau astfel strădaniile foarte intense de pregătire a unui Prosinod, ca etapă pregătitoare a unui Sinod Ecumenic, pe care Bisericile Ortodoxe ar fi dorit să-l convoace cât mai curând posibil. Toate aceste strădanii nu au fost însă zadarnice, pentru că ele au evidențiat importanța cooperării dintre Bisericile Ortodoxe, precum și luarea unor hotărâri în comun. Aceste strădanii au fost apoi amânate de dificultățile legate de cel de-al Doilea Război Mondial. Înainte de acesta însă, o contribuție importantă la clarificarea aspectelor legate de eventuala convocare a unui Sinod Ecumenic al Bisericii Ortodoxe a fost adusă de primul congres al Facultăților de Teologie Ortodoxă, din anul 1936.

³⁵ Pr. Gheorghe SOARE, „De la Vatopedi la Rhodos”, p. 847.

³⁶ Anne JENSEN, *Die Zukunft der Orthodoxie...*, p. 27.

V. Primul congres al Facultăților de Teologie Ortodoxă și contribuția lui la clarificarea problemei convocării unui Sinod Ecumenic

Ideea organizării unui congres al teologilor ortodocși pare să fi apărut încă din anul 1922, la Conferința de la Copenhaga a *Alianței Mondiale pentru înfrățirea popoarelor prin Biserici*, când s-a pus la cale un astfel de congres, „care să se țină la București, ca premergător al viitorului Sinod Ecumenic”³⁷. La întrunirea de la Copenhaga, profesorul Hamilcar S. Alivisatos, de la Facultatea de Teologie din Atena, a invitat pe toți ortodocșii prezenți să sprijine ideea convocării unui „congres panortodox”, care trebuia să se țină la cea mai veche instituție de învățământ teologic ortodox, care era cea de la Atena, iar dacă nu s-ar fi putut ține aici, ar fi urmat să se țină la București³⁸. Acest congres și-a fixat un regulament prin care se prevedea ca aceste congrese să aibă loc la un interval de câte doi ani, cel de-al doilea congres fiind programat să se țină la București. Evenimentele politice care au urmat în întreaga Europă în anii imediat următori primului congres au făcut imposibilă realizarea acestui proiect, care a fost reluat abia după 40 de ani, prin al doilea Congres al Facultăților de Teologie Ortodoxă, ținut tot la Atena, în luna august 1976.

Primul congres al Facultăților de Teologie Ortodoxă sau, mai precis, primul congres de Teologie Ortodoxă, s-a desfășurat, deci, la Atena, între 29 noiembrie - 6 decembrie 1936 și a discutat următoarele două teme:

- 1) Locul științei teologice în Biserica Ortodoxă;
- 2) Contribuții teologice asupra unor principii eclesiologice.

³⁷ Pr. Nicolae I. ȘERBĂNESCU, „Biserica Ortodoxă Română și Mișcarea ecumenică”, în: *Ortodoxia*, XIV (1962), 1-2, p. 125; Ierom. Lucian FLOREA, „Participarea și contribuția Bisericii Ortodoxe Române la Conferințele interortodoxe în prima jumătate a secolului XX”, în: *Ortodoxia*, XIV (1962), 1-2, pp. 181-197.

³⁸ *Proces-Verbaux du Premier Congres de Theologie Orthodoxe a Athenes, 29 Novembre - 6 Decembre 1936*, publiees par les soins du President Prof. Hamilcar S. Alivisatos. Athenes, 1939, p. 13.

La prima temă s-au discutat următoarele subteme:

- a) determinarea principiilor fundamentale ale Ortodoxiei;
- b) cercetarea științifică liberă în teologie și autoritatea bisericească
- c) determinarea influențelor exterioare asupra teologiei ortodoxe mai ales după căderea Constantinopolului (1. influențe romano-cato-lice; 2. influențe protestante; 3. influențe filosofice);
- d) teologia ortodoxă modernă în raport cu teologia patristică; concepțiile și metodele teologice moderne. Tradiția în general;
- e) misiunea și știința teologică pentru iluminarea conștiinței eclesiale.

Cea de-a doua temă a inclus următoarele subteme:

- a) problema convocării unui Sinod Ecumenic;
- b) modalitatea de înțelegere pozitivă a diferitelor Biserici Ortodoxe cu privire la deciziile lor referitoare la unele teme generale și urgente (cum ar fi calendarul, căsătoria preoților, postul, etc.), în cazul amânării convocării unui Sinod Ecumenic;
- c) serviciul pozitiv actual pe care îl aduce Bisericii știința teologiei prin: 1. pregătirea codificării sfințelor canoane și determinarea importanței lor actuale; 2. revizuirea și publicarea textelor liturgice originale; 3. misiunea Bisericii Ortodoxe (internă și externă);
- d) Ortodoxia și problemele actuale ale vieții: 1) Biserica și cultura; Biserica și statul; 3) Biserica și problemele sociale.

În primul rând, regăsim, în această listă de teme discutate la Atena în 1936, marile chestiuni cu care s-au confruntat până atunci Bisericile Ortodoxe la nivel panortodox, astfel că acest congres a încercat să lămurască din punct de vedere teologic acele probleme, constituind astfel prima contribuție teologică la nivel panortodox. În al doilea rând, observăm că acest congres nu s-a interesat deloc de relațiile Bisericii Ortodoxe cu celelalte Biserici creștine; așadar, chestiunea ecumenismului nu a fost relevantă pentru acest congres. Și totuși, prin profunzimea dezbaterilor sale, precum și prin recomandările pe care le-a făcut, cel puțin în mod indirect, acest congres, care nu avea autoritatea să ia hotărâri în numele Bisericii Ortodoxe, a contribuit în mod decisiv la conștientizarea teologică a problemelor cu care se confruntau Bisericile Ortodoxe în acel timp, iar din perspectiva problematicii cu

care ne ocupăm aici, congresul din 1936 a adus o contribuție majoră cu privire la aspectele complexe legate de o eventuală convocare a unui Sinod Ecumenic. Tema privind „posibilitatea convocării unui Sinod Ecumenic” a fost aprofundată prin mai multe referate.

1. H. Alivisatos, profesor de Drept bisericesc la Facultatea de Teologie din Atena și președinte al congresului, începea prezentarea sa cu următoarea afirmație: „convocarea unui Sinod Ecumenic este una dintre cele mai importante probleme ale Bisericii noastre”³⁹ și sublinia că „întrucât din secolul al VIII-lea, când a avut loc cel de-al șaptelea și ultimul Sinod Ecumenic, și până astăzi nu a mai fost convocat niciun Sinod Ecumenic, au apărut o mulțime de chestiuni. Acestea sunt pur și simplu de o importanță fundamentală pentru Biserica Ortodoxă și atâta timp cât aceste probleme nu sunt rezolvate, ele îngreunează viața și activitatea Bisericii. Însă, pe de o parte, oricât de important ar fi Sinodul Ecumenic după constituția Bisericii și oricât de necesară s-ar părea convocarea unui Sinod, pentru rezolvarea acestor chestiuni bisericești, pe de altă parte, pe atât stau acum mari greutăți în calea realizării acestei convocări, care nu sunt ușor de înlăturat și nu există niciun om care să gândească rațional și să treacă cu vederea peste aceste dificultăți”⁴⁰. Profesorul atenian a precizat chiar că congresul respectiv a avut ca sarcină tocmai faptul de a studia obstacolele care ar sta în calea convocării unui Sinod Ecumenic și astfel el și-a propus să studieze acele obstacole. Un prim obstacol se referă la motivul pentru care ar trebui convocat un Sinod Ecumenic, care era convocat numai atunci când era amenințată „puritatea dogmatică și unitatea Bisericii”, ceea ce nu era cazul în secolul al XX-lea, astfel că dacă s-ar convoca un sinod, acesta ar fi „nu numai de prisos, ci chiar periculos pentru Biserică”⁴¹. Prof. Alivisatos enumeră apoi o serie de obstacole de ordin „formal-tehnic”, cum ar fi faptul ca sinoadele din vechime au fost convocate și finanțate de către împărații bizantini, iar în epoca modernă Biserica Ortodoxă este risipită în mai multe state independente, apoi problema participării tuturor Bisericilor Ortodoxe etc., obstacole pe care autorul nu le socotea prea

³⁹ *Ibidem*, p. 256

⁴⁰ *Ibidem*, p. 257

⁴¹ *Ibidem*, p. 258

dificil de surmontat. Mult mai dificilă i se părea teologului grec chestiunea eventualei participări a Bisericilor apusene, care s-au despărțit de Biserica Ortodoxă după secolul al VIII-lea, când a avut loc ultimul Sinod Ecumenic, la care a participat întreaga Biserică cea una. Or, de atunci și până astăzi, Biserica Ortodoxă nu a avut încă posibilitatea de a adopta nicio hotărâre sinodală, nici cu referire la Biserica papală și nici față de Bisericile protestante, care formează împreună cea mai mare parte a lumii creștine. Pe de o parte, Biserica Ortodoxă nu poate convoca un sinod la care să lipsească două treimi din creștinătate, pe de altă parte, Biserica Ortodoxă nu poate invita aceste Biserici înainte de a clarifica statutul lor, dacă sunt eretice sau schismatice, sau dacă sunt cu adevărat creștine⁴². Un ultim argument important folosit de președintele congresului împotriva convocării unui Sinod Ecumenic este acela că Bisericile Ortodoxe nu sunt deloc pregătite pentru un astfel de sinod, iar dacă teologii ortodocși s-ar întruni astfel într-un sinod nu ar face cinste Bisericii⁴³. Acest teolog ajunge în mod logic la concluzia radicală că o eventuală convocare a unui Sinod Ecumenic era în acel timp practic imposibilă, căci lipsea complet o pregătire adecvată a acestui sinod, întrucât pentru H. Alivisatos nu era vorba de „un sinod confesional al Bisericii Ortodoxe, ci de cel de al VIII-lea Sinod Ecumenic al Bisericii celei una, sfântă, sobornicească și apostolică, ce nu este Biserica grecilor, a rușilor, a românilor ori a bulgarilor, ci Biserica lui Dumnezeu”⁴⁴. Propunerea acestui teolog era ca toate Bisericile Ortodoxe să adune imediat toate forțele lor teologice, care nu erau multe, și să formeze comisii, congrese, discuții științifice, schimb de idei ș.a.m.d., ca să faciliteze pregătirea acelor teme, căci „dacă acest lucru nu a fost posibil până acum, atunci trebuie început imediat, ca astfel pregătirea să fie îndeplinită și să facă posibilă, unei generații viitoare, convocarea celui de-al VIII-lea Sinod Ecumenic.”⁴⁵

2. Prof. M.D. Balanos, titularul catedrei de Patrologie de la Facultatea de Teologie din Atena, a vorbit despre „Problema convocării

⁴² *Ibidem*, p. 260

⁴³ *Ibidem*, p. 262

⁴⁴ *Ibidem*, p. 262.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 263

unui Sinod Ecumenic”, și considera și el că o convocare a unui Sinod Ecumenic „fără un motiv serios și fără o bună pregătire” nu poate avea loc, dar sugera că Biserica a avut și alte posibilități de rezolvare a problemelor religioase urgente, anume în perioada primelor trei secole de existență, când, fără să fi cunoscut instituția Sinoadelor Ecumenice, a găsit căi și mijloace de a-și afirma concepția ei de o manieră oficială și autoritară, căci această autoritate stă în conștiința comuniunii Bisericii, indiferent dacă aceasta este afirmată printr-o declarație comună a diferitelor Biserici, sau printr-un Sinod Ecumenic⁴⁶. Aceste observații sunt foarte importante, întrucât autorul se referă nu doar la Sinodul Ecumenic în sine, ca o necesitate a Bisericii, ci mai curând la conștiința Bisericii, care este mai presus chiar decât Sinodul Ecumenic. Prin aceste observații se anunță considerațiile teologice de mai târziu, când teologii ortodocși vor arăta că chiar și un sinod nu poate fi ecumenic dacă nu este recunoscut ca atare de Biserică, în sensul că în hotărârile aceluia sinod Biserica trebuie să-și recunoască propria învățătură, chiar dacă aceasta a fost formulată mai precis de acel sinod.

3. Cea de-a treia prezentare a fost făcută de St. Zankov, profesor de Drept canonic la Facultatea de Teologie din Sofia, care, vorbind despre „dificultățile de principiu ale ținerii unui Sinod Ecumenic”, a prezentat cel mai elaborat referat, folosind nu numai citate din Sfinții Părinți, sau din autorii greci, ci și din literatura rusă de specialitate, care dezbătuse foarte intens, încă din secolul al XIX-lea, problematica sinodalității în Biserică. Prezentarea sistematică a referatului profesorului bulgar tratează următoarele aspecte: 1. Conceptul și însușirile unui Sinod Ecumenic; 2. Compoziția unui Sinod Ecumenic; 3. Dreptul de a convoca un Sinod Ecumenic; 4. Competența și programul unui Sinod Ecumenic; 5. Timpul și locul desfășurării sinodului; 6. Ordinea de zi a sinodului; 7. Confirmarea hotărârilor sinodului; 8. Autoritatea unui Sinod Ecumenic; 9. Fundamentele receptării unui sinod drept ecumenic; 10. Dificultățile practice ale convocării unui Sinod Ecumenic; 11. Ce-i de făcut?

⁴⁶ *Ibidem*, p. 268

În prezentarea sa, profesorul bulgar a demonstrat cu argumente teologice și istorice că Sinoadele Ecumenice nu au avut autoritate în ele însele, ci că această autoritate le-a fost acordată de către Biserică prin receptarea hotărârilor sinoadelor respective. Mai mult decât atât, au existat sinoade care s-au considerat la început ca locale, dar au fost apoi recunoscute ca Sinoade Ecumenice, cum este cazul cu cel de-al II-lea Sinod Ecumenic (Constantinopol, 381), dar au existat și sinoade care s-au considerat de la început ca ecumenice, dar au fost recunoscute mai apoi doar ca locale (Sardica, 343) etc.⁴⁷ Prin aceasta se dovedește și mai clar că oricât de important ar fi un sinod pentru viața Bisericii, el nu are autoritate în sine însuși. Cât privește greutățile din timpurile moderne în calea convocării unui Sinod Ecumenic, după St. Zankov, acestea erau: 1) spiritul secularizant și autoritatea statelor chiar și față de Biserică; 2) naționalismul și șovinismul, care influențează pe mulți membri și slujitori ai Bisericii; 3) lipsa oricărei pregătiri, nici cu privire la caracterul și însemnătatea unui Sinod Ecumenic și nici în legătura cu temele care ar urma să fie discutate la un astfel de sinod⁴⁸. Pe baza considerațiilor sale, autorul propunea următoarele trei soluții: 1. să nu se intenționeze convocarea unui Sinod Ecumenic cu adevărat catolic (adică al Bisericii de pretutindeni), ci mai curând a unui sinod general ortodox (Panortodox); 2. programul acestui sinod (panortodox - n.n.) să constea mai mult din teme care se referă direct la viața internă a Bisericii, cu un caracter general și de mare urgență, cum ar fi problemele de ordin canonic, liturgic sau social etc.; 3. Pregătirea sinodului general ortodox trebuie făcută cu contribuția deplină a ierarhilor și teologilor din toate Bisericile Ortodoxe⁴⁹.

Considerațiile acestea se vor regăsi mai târziu în dezbaterile privind caracterul sinodului de care aveau nevoie Bisericile Ortodoxe și vor constitui câteva dintre argumentele principale pentru definirea terminologiei actuale cu privire la acest sinod.

4. Profesorul de Patologie E. Granici, de la Facultatea de Teologie din Belgrad, pornește de la convingerea că un Sinod Ecumenic, la care

⁴⁷ *Ibidem*, p. 270

⁴⁸ *Ibidem*, p. 282

⁴⁹ *Ibidem*, p. 283

ar trebui să participe toate Bisericile creștine, deci nu numai cele ortodoxe, nu mai este posibil, căci pe parcursul Evului Mediu și în timpurile moderne au apărut prea multe diferențe între Biserici și niciuna dintre ele nu renunță la poziția sa. De aceea, profesorul sârb pledează și el pentru un sinod general al Bisericii Ortodoxe (*Generalsynode der orthodoxen Kirche*),⁵⁰ la care să participe toți episcopii diecezanii ai Bisericilor Ortodoxe locale. Cât privește locul unde ar putea să se țină acest sinod, Atena era socotită cea mai potrivită, iar timpul când ar putea avea loc un astfel de sinod ar fi numai după normalizarea situației politico-bisericești din Rusia. Cu referire la compoziția sinodului, profesorul Granici considera că, deși la vechile sinoade aveau drept de vot numai episcopii, iar monahii aveau doar un rol consultativ, la un viitor sinod ar trebui să aibă dreptul de a fi admiși, cu rol de consultanți, și profesorii de teologie. Președinția acestui sinod va fi exercitată de cel mai înalt în grad reprezentant al Patriarhiei Ecumenice, iar cei mai înalți în grad reprezentanți ai celorlalte Biserici Ortodoxe locale vor exercita funcția de vicepreședinți. În competența acestui eventual sinod erau enumerate toate problemele care preocupau Bisericile, inclusiv aceea a schismei bulgare, dar nu era amintită problema calendarului. În sfârșit, profesorul sârb recomanda ca limbile care vor fi folosite la acel sinod, să fie greaca, „una din cele trei limbi sfinte” și rusa, ca limba celei mai mari și mai importante Biserici locale⁵¹. Observațiile profesorului Granici, chiar dacă ni s-ar părea curioase în unele aspecte, au avut meritul să identifice unele aspecte legate de ideea de *sinod panortodox*, aspecte care vor trebui clarificate mai târziu, inclusiv aceea a limbilor care se folosesc la nivel panortodox.

5. Ultima prezentare de la congresul de Teologie Ortodoxă din 1936 cu privire la convocarea unui Sinod Ecumenic a fost susținută de profesorul român Valerian Șesan, care predă Dreptul canonic la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cernăuți. Această contribuție s-a concentrat mai întâi asupra felului cum vedeau teologii altor Biserici problema unui Sinod Ecumenic, cu precizarea că romano-catolicii nu mai erau interesați de ideea ecumenicității, care a fost înăbușită prin

⁵⁰ *Ibidem*, p. 284

⁵¹ *Ibidem*, p. 287

Conciliul de la Vatican (*se înțelege Vatican I - n.n.*), vechii catolici ar fi avut un oarecare interes față de un Sinod Ecumenic, dar numărul lor era atât de mic încât părerea lor nu cântărea prea mult⁵², iar printre anglicani erau numai unii care ar fi avut un interes în acest sens. Profesorul român socotea, apoi, că la un eventual Sinod Ecumenic ar trebui invitați toți creștinii botezați și afirma că ortodocșii ar fi recunoscut botezul catolicilor și al protestanților⁵³, dar întrucât Biserica Ortodoxă nu recunoaște hirotonia acestora, ei nu pot fi invitați la sinod. Autorul menționează apoi că în Biserica Rusă a existat ideea convocării unui Sinod Panortodox încă din secolul al XIX-lea, făcând probabil referire la discuțiile legate de conceptul de „sobornost”, dar că din cauza dificultăților care au intervenit, ideea aceasta nu s-a putut realiza. Tot în acest sens, prof. Șesan menționează lista de teme trimisă de Biserica Ortodoxă Română Patriarhiei Ecumenice în anul 1927, la care el adaugă chestiunea codificării canoanelor și a legiuirilor bisericești, precum și revizuirea acestora față de problemele vremii, iar în al treilea rând chiar adoptarea de noi canoane. În sfârșit, cu privire la timpul, locul și programul Sinodului Panortodox, profesorul de la Cernăuți recomandă ca aceste lucruri să fie încredințate celor patru patriarhii apostolice.

Considerate din perspectiva de astăzi și ținând cont de evoluția pregătirilor Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe, multe din reflecțiile prezentate la congresul din 1936 ni se par cel puțin curioase, dacă nu chiar naive. Și totuși, acele reflecții au constituit punctul cel mai important de demarare a procesului complex care a adus Bisericile Ortodoxe în stadiul actual. Ba, mai mult, majoritatea întrebărilor ridicate de acei teologi erau nu numai pertinente, ci chiar necesare, ele rămânând până astăzi pe lista subiectelor de discuție. Una dintre cele mai mari contribuții a dezbaterilor și a referatelor din 1936 a fost cu privire la profilul unui Sinod Ecumenic, față de care era manifestată nu numai o mare admirație, ci și o profundă responsabilitate, astfel că propunerea acelor teologi era ca Biserica Ortodoxă să pregătească mai întâi un Sinod Panortodox, soluția cea mai realistă, care a și fost favorizată mai multe decenii după 1936.

⁵² *Ibidem*, p. 258

⁵³ *Ibidem*, p. 290

În legătură cu problema calendarului au fost prezentate la acest congres două referate, și anume, unul de profesorul H. Alivisatos, iar al doilea întocmit de profesorul Vasile Gheorghiu, de la Facultatea de Teologie din Cernăuți, care nu era prezent, iar referatul lui a fost citit de altcineva. Primul referat nu atinge direct problema calendarului, decât pentru a socoti că aceasta, ca și alte asemenea probleme secundare față de chestiunile dogmatice, care ar fi probleme primare, să fie rezolvate printr-o cooperare mai strânsă între Biserici, prin corespondență sau chiar prin vizite reciproce. Această soluție nu ar fi decât una provizorie, până când se va putea întruni un Sinod Ecumenic. De remarcat că profesorul Alivisatos respinge ideea convocării unui prosinod⁵⁴. Referatul profesorului Gheorghiu făcea o prezentare de ansamblu a problematicii calendarului în Orient și în Occident, după care expunea în detalii îndreptarea calendarului iulian propusă de Biserica Ortodoxă Română, astfel că în concluziile sale, autorul socotea că „reforma calendarului, care a fost pusă în practică de Biserica Ortodoxă Română, poate fi socotită drept cea mai bună realizare din domeniul cronologiei matematice și tehnice și care poate fi recomandată cu căldură spre aprobare tuturor creștinilor din Orient și din Occident”⁵⁵.

Congresul de Teologie de la Atena a adoptat la sfârșit o listă de hotărâri, unde ideea convocării unui Sinod Ecumenic nu este deloc menționată, deși a fost una dintre temele principale discutate, dar menționează problema ecumenismului, care nu a făcut parte din lista de teme discutate și în legătură cu care se precizează, la punctul 7, că „văzând în activitatea ecumenică pentru unirea Bisericii și cea pentru creștinismul practic o expresie fericită pentru trezirea unui nou interes față de Biserică și Teologie, congresul salută această mișcare și asigură că este pregătit să contribuie la această activitate în spirit ortodox”⁵⁶.

Primul Congres al Facultăților de Teologie Ortodoxă a oferit o bază teologică foarte importantă pentru continuarea dezbaterilor în legătură cu ideea convocării unui Sinod Ecumenic, precum și aceea a modalității prin care Biserica Ortodoxă ar putea rezolva unele

⁵⁴ *Ibidem*, p. 298

⁵⁵ *Ibidem*, p. 308

⁵⁶ *Ibidem*, p. 467

chestiuni urgente, care nu pot fi amânate până la convocarea unui Sinod Ecumenic. Participanții la acest congres erau de părere că hotărârile importante și normative pentru Biserica Ortodoxă nu pot fi luate decât de un Sinod Ecumenic, care însă nu poate fi convocat fără o pregătire adecvată și care ar include, printre altele, raportul Bisericii Ortodoxe față de celelalte Bisericii creștine. Până în momentul când Biserica Ortodoxă va fi în măsură să poată convoca un Sinod Ecumenic, ea trebuie să recurgă la alte modalități pentru a putea rezolva chestiunile urgente, cum ar fi și aceea a calendarului. Printre aceste modalități ar fi, în primul rând, o mai strânsă colaborare între toate Bisericile Ortodoxe, iar după majoritatea teologilor prezenți la acel congres, să se convoace un sinod general al Bisericii Ortodoxe, respectiv un Sinod Panortodox. Din nefericire, toate aceste dezbateri, ca de altfel întreaga activitate legată de pregătirea unui sinod al Bisericii Ortodoxe, au fost blocate de tragedia provocată de cel de-al Doilea Război Mondial, care a întârziat aceste dezbateri cu aproape două decenii.

VI. Conferința Ortodoxă de la Moscova (1948) - o etapă intermediară pe calea pregătirii unui Sinod al Bisericii Ortodoxe

În perioada imediat următoare celui de-al Doilea Război Mondial, cooperarea panortodoxă a fost reluată la inițiativa Patriarhiei Moscovei, prin organizarea, între 8-17 iulie 1948, a unei consfățuiri a „întâistătătorilor și reprezentanților Bisericii Ortodoxe”, care, după aprecierea Patriarhului Justinian al Bisericii Ortodoxe Române, prezent la acea întrunire, „a pus în plină lumină nevoia strângerii legăturilor dintre Bisericile autocefale ale dreptei credințe a Răsăritului”⁵⁷. Motivul oficial al convocării acestei întruniri, numită în general „Conferința ortodoxă de la Moscova”, a fost „prăznuirea celor cinci sute (sic!) ani de la proclamarea independenței Bisericii Ortodoxe Ruse”⁵⁸ și, cu toate că această întrunire a avut un pronunțat caracter politic, hotărârile luate acolo au avut un impact direct atât în relațiile Bisericilor Ortodoxe cu Biserica Romei și cu Mișcarea Ecumenică, cât și în procesul de avansare pe calea cooperării panortodoxe. Însemnătatea Conferinței de la Moscova constă și în faptul că a fost prima consfătuire interortodoxă la cel mai înalt nivel, în sensul că au fost prezenți patru întâistătători de Biserici Ortodoxe și anume: patriarhul Alexei al Moscovei și al întregii Rusii, Patriarhul Gavriil al Bisericii Ortodoxe Sârbe, Patriarhul Justinian al Bisericii Ortodoxe Române și Patriarhul Calistrat al Georgiei⁵⁹, cărora li s-au adăugat reprezentanții celorlalte Biserici Ortodoxe autocefale, cu excepția Patriarhiei Ierusalimului și a Bisericii Ciprului. Patriarhul Justinian, înscăunat ca cel de-al treilea Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române cu ceva mai bine de o lună înainte, respectiv la 6 iunie 1948, era însoțit la Moscova de următoarea

⁵⁷ † JUSTINIAN, „Cuvânt înainte”, în: *Ortodoxia*, I (1949), 1, p. 9.

⁵⁸ † NICOLAE, Episcop al Vadului, Feleacului și Clujului, „Conferința de la Moscova”, în: *Ortodoxia*, I (1949), 1, p. 19.

⁵⁹ † NICOLAE, Episcop al Vadului, Feleacului și Clujului, „Conferința de la Moscova”, p. 10.

delegație: mitropolitul Firmilian al Craiovei, episcopul Nicolae al Vadului, Feleacului și Clujului, episcopul Antim al Buzăului, pr. prof. dr. Petre Vintilescu, pr. Simion Neaga (translator) și Ovidiu Marina, fiul patriarhului Justinian, în calitate de secretar⁶⁰. Pregătirea acestei întruniri a durat aproape doi ani, perioadă în care s-au purtat interese discuții referitoare la această chestiune între membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, prin care se manifestau atitudinile acestora față de noua orânduire politică a României, precum și față de Uniunea Sovietică⁶¹.

După comemorarea a cinci sute de ani de la recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Ruse, în ziua de 8 iulie 1948, lucrările Conferinței de la Moscova au început în ziua de 9 iulie și s-au concentrat asupra următoarelor patru puncte:

1. Vaticanul și Biserica Ortodoxă;
2. Validitatea hirotoniilor anglicane;
3. Calendarul bisericesc;
4. Ortodoxia și Mișcarea Ecumenică.

În vederea pregătirii poziției Bisericii Ortodoxe Române pentru această conferință, cele patru teme au fost încredințate spre studiu următorilor profesori de teologie: *Vaticanul și Biserica Ortodoxă Română* - Teodor M. Popescu; *Ortodoxia și Mișcarea Ecumenică* - Ioan G. Coman, *Problema calendarului și cea a hirotoniilor anglicane* - Petre Vintilescu. O parte din aceste texte fiind prezentate și discutate în cadrul Sfântului Sinod al acestei Biserici, iar apoi publicate în numărul revistei *Ortodoxia* special dedicat conferinței de la Moscova.

Episcopul Nicolae Colan al Clujului, mitropolitul de mai târziu al Ardealului, sublinia în scurta sa prezentare asupra întrunirii de la Moscova că, după „cum era și firesc, prima și ultima chestiune au avut darul să stârnească interesul major al conferinței”, deși aceasta nu „însemnează că problema hirotoniilor anglicane n-a fost tratată cu

⁶⁰ Detalii se găsesc în *Referatul alcătuit de Preotul Profesor Petre Vintilescu*, în loc. cit., ff. 128-155; Ovidiu MARINA, *30 de zile în URSS*, București, 1949.

⁶¹ Vezi amănunte în teza de doctorat a Pr. Dumitru ȘTEFĂNESCU, „Ortodoxia și Mișcarea Ecumenică din 1920 până în 1961”, manuscris, 2010.

seriozitatea cuvenită, sau că chestiunea calendarului bisericesc n-ar fi fost studiată și ea cu aceeași temeinicie”⁶². Urgența și atmosfera în care a fost abordată prima temă și anume *Vaticanul și Biserica Ortodoxă*, sunt foarte bine reflectate în referatul prezentat de delegația Bisericii Ortodoxe Române la Moscova, intitulat „Atitudinea Vaticanului față de Biserica Ortodoxă în ultimii treizeci de ani”⁶³. Acest text, întocmit de către profesorul Teodor M. Popescu, prezintă un tablou de ansamblu al relațiilor dintre Vatican și Bisericile Ortodoxe, relații foarte încordate în perioada imediat următoare celui de-al Doilea Război Mondial. Textul acesta este foarte bine rezumat în următoarea concluzie: „Concepția Vaticanului despre ființa și despre conducerea Bisericii creștine, acțiunea lui politică și propagandistă în Orient, metodele și mijloacele prozelitiste întrebuițate, îndreptățesc Biserica Ortodoxă să ia măsurile de apărare împotriva prozelitismului romano-catolic. Vaticanul trebuie făcut să înțeleagă că terenul misiunii creștine nu sunt popoarele ortodoxe, ci lumea necreștină. Față de scopurile urmărite de Vatican în Orientul ortodox și de atitudinea lui față de noi în general, aceasta este singura atitudine cu care poate să-i răspundă Biserica Ortodoxă: Este o atitudine de legitimă apărare cu totul îndreptățită de interesele bisericești și naționale ale popoarelor ortodoxe”⁶⁴.

Rezoluția adoptată de această conferință în legătură cu tema „Vaticanul și Biserica Ortodoxă”⁶⁵ este formulată în termeni foarte aspri la adresa papalității, care a „călcăt curățenia învățaturii Ortodoxiei vechi ecumenice prin introducerea dogmelor noi”, ca „Filioque”, „Imaculata Concepțiune a Sfintei Fecioare”, și îndeosebi, „o învățatură cu totul anticreștină, despre primatul papii în Biserică și infailibilitatea lui”⁶⁶. Printre alte acuzații aduse Vaticanului este și aceea că în cursul „multelor secole și până în zilele noastre papismul a căutat cu ajutorul războaielor sângeroase și a asupririlor de tot felul să convertească pe ortodocși la catolicism, fie de-a dreptul, fie prin uniație,

⁶² † NICOLAE, Episcop al Vadului, Feleacului și Clujului, „Conferința de la Moscova”, p. 20.

⁶³ Publicat fără indicarea autorului în *Ortodoxia*, I (1949), 1, pp. 30-90.

⁶⁴ *** „Atitudinea Vaticanului față de Biserica Ortodoxă în ultimii treizeci de ani”, p. 90.

⁶⁵ Anexa III.1.

⁶⁶ *** „Vaticanul și Biserica Ortodoxă”, în: *Ortodoxia*, I (1949), 1, p. 124.

ca de exemplu, pe românii din Transilvania, în anul 1700, pe bulgarii din Turcia în anii 1859-1860, iar în timpul ultimului război – 240 000 sârbi, albanezi, croați, precum și ortodocși din Cehoslovacia, Polonia, Ucraina și Bielorusia”. Foarte interesant este faptul că nu este amintită aici unirea de la Brest-Litovsk, din 1596, care a dus la apariția celei mai mari Biserici Greco-Catolice. Desigur această omisiune avea un motiv politic general, sau cel puțin politic-bisericesc. Oricum, prin aceste precizări, chiar dacă sunt formulate într-un ton foarte dur, se simte durerea produsă în trupul Bisericii Ortodoxe prin uniaticism. Pe baza tuturor acuzațiilor foarte grave aduse papalității, documentul de la Moscova considera că toții creștinii, „indiferent de naționalitate și confesiune, nu pot să nu înfiezeze politica Vaticanului, ca o politică anti-creștină, antidemocratică și antinațională”⁶⁷. Cu aceste precizări, care indică o anumită influență de ideologie comunistă, întrunirea de la Moscova era, în primul rând, preocupată să se apere în fața insistenței prozelitiste a Bisericii Romei. Pe parcursul primei jumătăți a secolului al XX-lea, Vaticanul a încheiat concordate, mai ales cu statul român (1929) și cu statul sârb (1935), concordate care au fost denunțate de către regimurile comuniste, astfel că relația Vaticanului cu Bisericile Ortodoxe trebuia pusă pe o nouă bază, respectiv pe o bază de egalitate și respect reciproc și, chiar dacă tonul declarației de la Moscova nu constituia neapărat cea mai bună contribuție la crearea unei astfel de baze, această conferință a reușit, totuși, să atragă atenția Vaticanului și lumii întregi asupra determinării ortodocșilor de a-și apăra punctul de vedere.

A doua temă importantă discutată la Moscova a fost aceea privind relațiile Bisericilor Ortodoxe cu Mișcarea ecumenică, mai precis cu *Consiliul Ecumenic al Bisericilor*, care invitase toate Bisericile Ortodoxe să ia parte la prima sa adunare generală, programată să aibă loc în toamna anului 1948, la Amsterdam. Rezoluția⁶⁸ adoptată cu privire la această temă constată că scopurile Mișcării ecumenice, care s-au exprimat în organizarea *Consiliului Ecumenic al Bisericilor*, au drept ultimă țintă organizarea unei „Biserici ecumenice”; că această mișcare a

⁶⁷ *** „Vaticanul și Biserica Ortodoxă”, p. 126.

⁶⁸ A... III 2

renunțat la convingerea că reunirea Bisericii este posibilă; ideii de uni-re i s-a atribuit „o importanță pedagogică secundară pentru generațiile viitoare” și că exigențele de credință au fost reduse la o singură condiție și anume la recunoașterea că „Iisus Hristos este Domnul nostru”, ceea ce reprezintă o minimalizare a credinței creștine. Pe baza acestor constatări, consfătuirea „Întâistătătorilor și a reprezentanților Bisericilor autocefale ortodoxe” a hotărât să „se comunice *Consiliul Ecumenic al Bisericilor* ca răspuns la invitația primită de noi toți pentru participarea la Adunarea din Amsterdam în calitate de membri, că toate Bisericile Ortodoxe locale, participante la consfătuirea de față, sunt nevoite a renunța la participare în Mișcarea ecumenică, în planul actual”⁶⁹. Într-adevăr, majoritatea Bisericilor reprezentate la Moscova nu au participat la prima adunare generală a *Consiliului Ecumenic al Bisericilor*, desfășurată între 22 august - 4 septembrie 1948, la Amsterdam, Olanda, iar această organizație a luat foarte în serios obiecțiunile ortodocșilor. Astfel, Comitetul Central al acestui *Consiliu* a adoptat în anul 1950, la Montreal, un text intitulat „Consiliul, Biserica și bisericile”, prin care se preciza că această organizație nu poate fi o Biserică și cu atât mai puțin o supra-biserică, ci trebuie totdeauna să fie considerată doar un instrument în slujba Bisericilor sale membre. Aceste precizări arată că riscul Considerării consiliului ca o instanță deasupra Bisericilor sale membre era real. În sfârșit, observația privitoare la mărturisirea credinței doar în Iisus Hristos, ca bază pentru constituția organizației de la Geneva, *Consiliul* a luat și aceste observații foarte în serios și, la a treia adunare generală (New-Delhi, 1961), mărturisirea de bază a *Consiliului* a fost transformată într-una trinitară. Aceste schimbări au făcut posibilă intrarea tuturor Bisericilor Ortodoxe în familia *Consiliului Ecumenic al Bisericilor*.

Cea de-a treia temă tratată la Moscova se referea la problema foarte complexă a calendarului. Așa cum am văzut mai sus, întrunirea din anul 1923 de la Constantinopol propunea îndreptarea calendarului în Bisericile Ortodoxe, ceea ce s-a și întâmplat în mai multe dintre acestea. Faptul că unele au îndreptat calendarul iar altele au continuat să-l păstreze neîndreptat a dus la o discrepanță între

Biserici, care ajunseseră în situația de a prăznuii sărbătorile la date diferite. Consfătuirea de la Moscova nu a putut aduce o nouă orientare cu privire la calendar, dar a căutat o soluție prin care creștinii ortodocși să serbeze măcar Sfintele Paști la aceeași dată. Astfel, rezoluția adoptată la această temă⁷⁰ a precizat, mai întâi, că „valoarea calendarului pentru Biserica Ortodoxă se determină, mai întâi de toate, prin poziția acestuia față de data serbării Sfintelor Paști”. De aceea, pentru „ca să fie evitate diferențele în ceea ce privește sărbătorirea Sfintelor Paști din cauze multiplelor sisteme calendaristice ce există în uzul Bisericilor autocefale, Consfătuirea consideră că este obligatoriu pentru întreaga lume ortodoxă să sărbătorească Sfintele Paști numai după stilul vechi (iulian) în conformitate cu pascalia alexandrină”. Cât privește sărbătorile fixe consfătuirea a apreciat că, „până la elaborarea și ratificarea celui mai perfecționat calendar”, fiecare Biserică autocefală poate să se folosească de calendarul „care a intrat în uzul Bisericii respective”. În sfârșit consfătuirea a socotit că clericii și mireni ortodocși „au obligația de a urma stilul acelei Biserici locale în granițele căreia locuiesc”⁷¹. Aceste hotărâri erau binevenite, chiar dacă au complicat mai mult problema calendarului în Biserica Ortodoxă, dar asigurau măcar sărbătorirea la aceeași dată a celui mai mare praznic al Bisericii Ortodoxe, de către toți credincioșii acesteia, chiar dacă sărbătorile fixe urmau să fie sărbătorite la date diferite.

În al doilea rând, aceste hotărâri, valabile și astăzi, au îndreptățit atât îndreptarea calendarului, cât și păstrarea stilului vechi, practică care nu se exclude una pe alta, în sensul că această diferență nu constituie motiv de dezbinare între Bisericile Ortodoxe surori. Sărbătorirea datei Sfintelor Paști după calendarul iulian și mai ales după pascalia alexandrină duce, în fond, la o mare anomalie, căci Bisericile Ortodoxe au ajuns astfel să sărbătorească Sfintele Paști, în unii ani, după a doua lună plină după echinocțiul de primăvară. Cu toate acestea, Bisericile Ortodoxe continuă cu această anomalie de dragul unității, până când toți vor accepta să îndrepte calendarul iulian, care rămâne tot mai mult în urmă față de calendarul solar și deci de calendarul civil, adoptat de toate statele. În acest sens, hotărârea de la Moscova este încă valabilă

⁷⁰ Anexa III.3.

⁷¹ *** „Vaticanul și Biserica Ortodoxă”, p. 129.

În sfârșit, cea de-a patra temă tratată la consfătuirea de la Moscova se referea la validitatea hirotoniilor anglicane, chestiune cu care Bisericile Ortodoxe se confruntaseră în anii precedenți și față de care acestea aveau atitudini diferite. Întrebarea era dacă hirotoniile săvârșite în cadrul Bisericii Anglicane sunt efectuate în succesiune apostolică. Rezoluția⁷² adoptată la această temă consideră că „ierarhia anglicană contemporană poate obține din partea Bisericii Ortodoxe recunoașterea caracterului harismatic al preoției acesteia, dacă în prealabil se va stabili, în mod formal între Biserica Ortodoxă și cea anglicană unitate în credință și în mărturisire”. Această precizare este foarte semnificativă, întrucât recunoașterea validității hirotoniilor anglicane poate fi posibilă la nivel teologic, așa cum a făcut-o și Biserica Ortodoxă Română, dar această recunoaștere nu poate avea nicio consecință eclesială, deoarece lipsește recunoașterea tuturor celorlalte elemente de credință și „mărturisire” care să poată facilita o adevărată apropiere între cele două Biserici, cea anglicană și cea ortodoxă. Pe de altă parte, hotărârea de la Moscova demonstrează interesul special de care se bucurau încă anglicanii printre ortodocși.

Într-un studiu publicat în anul 1952, pr. prof. dr. Liviu Stan preciza că la Moscova s-au discutat, „oficial sau neoficial” și alte probleme de interes pentru Bisericile Ortodoxe, în afară de cele enumerate mai sus, și anume: „relațiile acestora cu restul lumii creștine și anume problema relațiilor cu Bisericile eterodoxe din Orient; problema Muntelui Athos; problema Locurilor Sfinte de la Ierusalim și din Palestina; problema unui Sinod Ecumenic sau panortodox etc., dar nu s-au luat hotărâri”⁷³.

Aceste precizări demonstrează că ideea convocării unui sinod al întregii Biserici Ortodoxe continua să preocupe și pe conducătorii Bisericii Ortodoxe după cel de-al Doilea Război Mondial. Pe de altă parte, cele patru teme tratate prin rezoluțiile oficiale, adoptate la această conferință fac parte integrantă din lista temelor discutate în procesul de pregătire a unui sinod al Bisericii Ortodoxe, astfel că această consfătuire a constituit, cu toate aspectele ei de încărcătură

⁷² Anexa III.4.

⁷³ REDACȚIA, „Cu privire la un viitor Sinod Ecumenic”, în: *Orthodoxia*, IV (1952), 3-4, p. 597.

politică, o contribuție reală la avansarea pe calea adâncirii sinodalității în Biserica Ortodoxă, nu în ultimul rând și pentru faptul că era prima întrunire a unor Întâistătători și reprezentanți ai Bisericilor Ortodoxe după cel de-al Doilea Război Mondial. Acest nou început a fost apoi dus mai departe de către Patriarhia Ecumenică, mai ales prin grija și angajamentul personal al marelui patriarh Athenagora (1948-1972).

VII. Prima Conferință Panortodoxă – începutul formal al pregătirii Sinodului Bisericii Ortodoxe

Pregătirile pentru convocarea primei Conferințe Panortodoxe au început practic la 12 februarie 1951, când Patriarhul ecumenic Athenagora a trimis o scrisoare tuturor Întâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe Autocefale, prin care preciza că: „Preasfântul nostru Tron Ecumenic Apostolic și Patriarhal, luând în considerare problemele de natură bisericească și de interes comun care s-au prezentat în cursul veacurilor, precum și evoluția vieții sociale, a hotărât, conform îndelungatei tradiții și uzând de dreptul său canonic, să propună pentru un timp potrivit surorilor sale, preasfintele Biserici, convocarea unui Mare Sinod Ecumenic pentru studierea și rezolvarea lor corespunzătoare”⁷⁴. Prin răspunsul său din 14 aprilie același an, patriarhul Justinian al Bisericii Ortodoxe Române menționa că „salutăm inițiativa Sanctității Voastre și vă vestim că problema unui viitor Sinod Ecumenic sau panortodox am dat-o în studiu cărturarilor noștri, ierarhi și profesori, și îndată ce vom fi în situația de a putea lua o hotărâre – pe baza studiilor ce se pregătesc – vă vom comunica răspunsul nostru precis la scrisoarea Sanctității Voastre din 12 februarie 1951”⁷⁵. Constatăm din acest schimb de scrisori, mai întâi, preocuparea acestor Întâistătători de Biserici Ortodoxe cu privire la convocarea unui sinod al întregii Biserici Ortodoxe, fără ca terminologia folosită pentru o astfel de întrunire să fie clar definită, astfel că se oscila între un Sinod Ecumenic și unul panortodox. În al doilea rând, reținem faptul că Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române de atunci nu a luat o hotărâre singur în legătură cu răspunsul la scrisoarea Patriarhiei Ecumenice, ci a angajat un proces de reflecție și de decizie sinodală în propria sa Biserică.

Pe de altă parte, Patriarhul ecumenic dorea să continue activitatea de pregătire a unui astfel de sinod, inițiată încă din perioada

⁷⁴ Pr. Gheorghe SOARE, „De la Vatopedi la Rhodos”, p. 849

⁷⁵ Pr. Gheorghe SOARE, „De la Vatopedi la Rhodos”, p. 849.

interbelică, astfel că la 25 septembrie 1952, acesta a trimis tuturor în-
 tăistătorilor Bisericii Ortodoxe Autocefale o altă scrisoare, prin
 care reproducea lista temelor stabilită la întrunirea interortodoxă de
 la Mănăstirea Vatoped și cerea să se precizeze care sunt „înlăturările
 și adausurile care trebuie să se facă la catalogul temelor alcătuit în
 anul 1930”⁷⁶. După consultarea membrilor Sfântului Sinod al Bisericii
 Ortodoxe Române, patriarhul Justinian a comunicat Patriarhiei Ecu-
 menice, la 15 februarie 1958, că „materialul documentelor privind te-
 mele pentru viitorul Prosinod se află pregătit la Cancelaria Sfântului
 Sinod, așteptându-se convocarea respectivă”⁷⁷. La această dată se aș-
 tepta, deci, convocarea unui prosinod, dar, la 8 iunie 1960, Patriarhia
 Ecumenică a anunțat convocarea unei Conferințe Panortodoxe, pentru
 perioada 25 septembrie - 2 octombrie același an, care însă a fost amâna-
 tă pentru anul care a urmat. În legătură cu această invitație, profesorul
 Nicolae Chițescu preciza că scopul urmărit prin această conferință „era,
 pe de o parte, cunoașterea reciprocă și întărirea comuniunii frățești din-
 tre Biserici prin reprezentanții lor și stabilirea temelor pe care urmează
 să le rezolve *Prosinodul Ortodox* (s.n.) completându-se *Catalogul* formu-
 lat la Vatoped”⁷⁸. La 4 mai 1961, Patriarhia Ecumenică trimite tuturor
 Bisericii Ortodoxe un nou catalog cu teme, care era mult mai dez-
 voltat decât cel elaborat la Vatoped și care urma să fie discutat și apro-
 bat, spre a fi apoi dezbătut la un viitor prosinod. La 13 iunie același
 an, Patriarhia Ecumenică invită Bisericiile Ortodoxe să trimită delegați
 lor la Conferința Panortodoxă, care s-a desfășurat, în sfârșit, în insula
 Rhodos, între 24 septembrie - 1 octombrie 1961. Ezițările care au mar-
 cat perioada pregătitoare a acestei conferințe ilustrează nu numai fap-
 tul că se dorea o angajare deplină a fiecărei Biserici Ortodoxe în acest
 proces, dar și acela că nu exista încă o structură panortodoxă clară, pe
 baza căreia pregătirea unui sinod al Bisericii Ortodoxe să se desfășoare
 cu mai multă eficacitate.

Prima Conferință Panortodoxă, așteptată cu mult interes nu nu-
 mai de Bisericiile Ortodoxe, ci și de reprezentanții altor Biserici creștine.

⁷⁶ Pr. Gheorghe SOARE, „De la Vatopedi la Rhodos”, p. 850.

⁷⁷ Pr. Gheorghe SOARE, „De la Vatopedi la Rhodos”, p. 850.

⁷⁸ Nicolae CHIȚESCU, „Note și impresii de la Conferința Panortodoxă de la Rhodos”,
 în: *Biserica Ortodoxă Română*, LXXIX (1961), 9-10, p. 870.

s-a bucurat de multă atenție în presa eclesiastică și ecumenică a vremii. Cu excepția Bisericii Ortodoxe a Georgiei, care însă a fost reprezentată de Biserica Ortodoxă Rusă, și a celei din Albania, toate celelalte Biserici Ortodoxe Autocefale au trimis delegați, printre care s-a numărat un singur întâistătător ortodox și anume mitropolitul Timotei al Varșoviei, primatul Bisericii Ortodoxe din Polonia. În presa vremii a fost menționată printre Bisericile Ortodoxe absente și cea din Finlanda, dar această Biserică era doar autonomă. În același timp, a fost subliniată și absența ortodocșilor din diaspora⁷⁹, deși aceștia erau reprezentați prin Bisericile lor mame. Președintele conferinței a fost mitropolitul Hrisostom de Filipi, Neapolis și Thasos, iar secretar, mitropolitul Hrisostom de Myra (Konstantinidis). Delegația Bisericii Ortodoxe Române a fost condusă de IPS Iustin, mitropolitul Moldovei și Sucevei, iar din delegație au făcut parte: mitropolitul Nicolae al Banatului, pe atunci în calitate de episcop al Aradului, Ienopolei și Hălmagiului; episcopul Andrei Moldovan, al românilor ortodocși din cele două Americi și prof. Nicolae Chișescu. Membrii delegației li s-au adăugat consilierii teologici pr. prof. dr. Liviu Stan și pr. dr. Grigore Cernăianu, precum și arhiepiscopul Lucian Florea, pe atunci în calitate de ieromonah, însoțitor personal al mitropolitului Iustin. Printre românii prezenți la această conferință, în calitate de observatori, amintim pe arhimandritul Andrei Scrima și pe preotul Serafim Surenschi din SUA⁸⁰. De asemenea, au fost prezenți și observatori ai următoarelor Biserici vechi-orientale: coptă, armeană, siriană, etiopiană și cea din Malabar, ai Bisericilor anglicană și veche-catolică, precum și o delegație din partea *Consiliul Ecumenic al Bisericilor*. Biserica Romano-Catolică nu a fost reprezentată oficial la această conferință, dar Patriarhia Ecumenică a invitat un număr de cinci teologi romano-catolici, în calitate de corespondenți de presă.

La începutul lucrărilor acestei conferințe a fost adoptat un regulament de desfășurare, care prevedea, printre altele, ca hotărârile să

⁷⁹ Emmanuel JUNGCLAUSSEN OSB, „Ökumenischer Konzil der Orthodoxen? Perspektiven der Panorthodoxen Konferenz auf der Insel Rhodos vom 24. September bis 1. Oktober 1961”, în: *Una Sancta*, Zeitschrift für interkonfessionelle Begegnung, 17. Jahrgang, 1962, p. 57.

⁸⁰ *** „Le Congres panorthodoxe de Rhodos”, în: *Irenikon*, t. XXXIV, 4me trimestre, 1961, p. 553.

se la în unanimitate. Lucrările conferinței s-au desfășurat în sesiuni plenare, cu ușile închise, și pe comisii. Cele opt grupe de teme au fost distribuite la șase comisii⁸¹, care au lucrat paralel și au prezentat apoi propunerile lor plenarei. Prima Conferință Panortodoxă a avut, după cum spunea episcopul de atunci al Aradului, un obiectiv imediat „destul de limitat” și anume acela de fixare a „catalogului temelor pe care viitorul prosinod panortodox urmează să le discute și să le prezinte spre competență soluționare Sinodului Ecumenic”⁸². Potrivit aceluiași reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române, la această conferință s-a discutat și catalogul temelor elaborate de Patriarhia Ecumenică, căreia conferința „i-a adus unele modificări în sensul că unele teme au fost lăsate de-o parte, altele schimbate în ce privește formularea lor și altele adăugate”⁸³. În final, această conferință a adoptat un catalog de teme⁸⁴ sistematizate în 8 grupe, după cum urmează:

1. Credința și Dogma;
2. Cultul Divin;
3. Administrația și Ordinea bisericească;
4. Raporturile Bisericilor Ortodoxe între ele;
5. Raportul Bisericii Ortodoxe cu cealaltă lume creștină;
6. Ortodoxia în lume;
7. Teme teologice (cum ar fi: iconomia, acrivia sau Ortodoxia și celelalte religii);
8. Probleme sociale.

Fiecare dintre aceste opt grupe de teme includea o listă mai lungă sau mai scurtă de subteme, care în total acoperă întreaga teologie ortodoxă. La sfârșitul lucrărilor acestei conferințe a fost adoptat și un mesaj⁸⁵ prin care participanții declară că „am examinat temele din

⁸¹ Vezi la Nicolae CHIȚESCU, „Note și impresii...”, listele cu repartizarea tuturor delegaților pe grupe, p. 872 ș.u.

⁸² Gr. M. „Expunerea Prea Sfințitului Episcop Dr. Nicolae Corneanu al Aradului despre Conferința de la Rhodos”, în: *Mitropolia Ardealului*, VI (1961), 11-12, p. 840.

⁸³ Gr. M. „Expunerea Prea Sfințitului Episcop...”, p. 480.

⁸⁴ Anexa IV.2.

⁸⁵ Anexa IV.1.

domeniul responsabilității noastre și am luat o hotărâre unanimă cu privire la catalogul temelor viitorului prosinod. Aceste teme, care preocupă de mult timp Bisericele noastre Ortodoxe locale, ca și întreaga lume creștină în general, și pe care noi le-am stabilit mult mai precis, vor trebui încă studiate și examinate la apropiatul prosinod și, în sfârșit, după buna plăcere a lui Dumnezeu, vor fi aduse spre soluționare și hotărâri definitive la Sinodul Ecumenic care va fi convocat”.

Toți delegații români de la prima Conferință Panortodoxă au subliniat că dezbaterile de la această conferință „s-au desfășurat într-o atmosferă de ireproșabilă înțelegere frățească”, iar acordul „delegaților a fost exemplar”⁸⁶. Mitropolitul Moldovei și Sucevei de atunci a declarat că „înțelegerea realizată la această Conferință, la care au participat oameni din țări depărtate în spațiu și din medii deosebite, poate fi luată ca model pentru orice fel de Conferință care vrea să realizeze pacea și bună înțelegerea între oameni”⁸⁷. Episcopul Andrei al românilor ortodocși din cele două Americi socotea, după mărturia pr. prof. dr. Liviu Stan, că „înțelegerea deplină și cu adevărat frățească de la Rhodos arată că Duhul Sfânt a fost și a rămas lucrător fără încetare și fără sminteală în sânul Bisericii Ortodoxe, deși soboare ortodoxe atât de reprezentative nu s-au mai întrunit de peste 1 000 de ani”⁸⁸. La întoarcerea în țară, delegația Bisericii Ortodoxe Române a fost primită de patriarhul Justinian, iar Sfântul Sinod a aprobat lista temelor de la Rhodos, în ședința sa din 30 august 1962.

Reprezentanții altor tradiții creștine, prezenți la Rhodos, au subliniat cu mare entuziasm importanța aceluși eveniment „de însemnătate istorică de mai multe secole, căci de la sinoadele de la Iași 1642 și Ierusalim 1672, reprezentanții tuturor Bisericilor Ortodoxe s-au adunat să discute împreună”, după cum spunea călugărul catolic Emmanuel Jungclaussen⁸⁹, care sublinia că unii observatori au văzut pe drept în prosinodul anunțat de către conferință, precum și în sinodul

⁸⁶ Gr. M. „Expunerea Prea Sfințitului Episcop...”, p. 841.

⁸⁷ Nicolae CHIȚESCU, „Note și impresii...”, p. 887.

⁸⁸ Pr. Liviu STAN, „Soborul panortodox de la Rhodos”, în: *Mitropolia Olteniei*, XIII (1961), 10-12, pp. 732-733.

⁸⁹ Emmanuel JUNGCLAUSSEN OSB, „Ökumenischer Konzil der Orthodoxen...”, p. 56.

avut în vedere, o paralelă cu cel de-al doilea conciliu de la Vatican, care urma să aibă loc în curând⁹⁰, iar pentru protestantul Fr. Houser, reprezentantul *Consiliului Ecumenic al Bisericilor la Rhodos*, această conferință a fost un triumf al Ortodoxiei⁹¹. În sfârșit, unul dintre observatorii ortodocși, profesorul Nikos Nissiotis, afirma că această conferință a cunoscut și momente delicate, dar că tocmai acele momente au constituit o expresie de mare unitate, prin faptul că reprezentanții Bisericilor Ortodoxe au știut să depășească opiniile și atitudinile lor individuale⁹². Același teolog grec arăta că „chestiunile discutate au fost: regulamentul conferinței, prezidiul acesteia, diferitele responsabilități ale secretariatului, natura primatului de onoare al Patriarhiei Ecumenice și temele pentru viitorul, prosinod”⁹³. Pentru coordonarea lucrărilor conferinței a fost înființat un prezidiu format din șase reprezentanți ai diferitelor Biserici Ortodoxe, între care se număra și mitropolitul Iustin al Moldovei și Sucevei⁹⁴. Cu privire la primatul Patriarhiei Ecumenice, chestiune care nu apare în deciziile publice ale acestei conferințe, s-a demonstrat, potrivit aceluiași teolog grec, că „natura și importanța acestui primat se exprimă practic printr-un rol de legătură de un caracter pur funcțional”⁹⁵. Se anunța astfel o dificultate care avea să însoțească și să îngreuneze procesul sinodalității între Bisericile Ortodoxe, și anume aceea a opoziției dintre pretențiile primațiale ale Patriarhiei Ecumenice, pe de o parte, și afirmarea tot mai conștientă a celorlalte Biserici Ortodoxe Autocefale, pe de altă parte. După dobândirea autocefaliei de către mai multe Biserici Ortodoxe pe parcursul secolului al XIX-lea și în prima jumătate a celui de-al XX-lea, se

⁹⁰ Emmanuel JUNGCLAUSSEN OSB, „Ökumenischer Konzil der Orthodoxen...”, p. 60: „Nicht zu Unrecht sehen gewisse Beobachter in der Konferenz, der angekündigten Prosynode und dem in Aussicht genommenen Konzil eine Parallelbewegung zum kommenden Zweiten Vatikanischen Konzil”.

⁹¹ Fr. HOUSER, „Un triomphe de l'Orthodoxie: Le Congrès pan-Orthodoxe de Rhodos”, în: *World Council of Churches Information*, 27 oct. 1961, p. 1.

⁹² N.A. NISSIOTIS, „La Conférence Pan-Orthodoxe de Rhodes”, în: *Contacts*, 14ème année, 37, (1962), 1er trimestre, p. 54.

⁹³ N.A. NISSIOTIS, „La Conférence Pan-Orthodoxe...”, p. 55.

⁹⁴ N.A. NISSIOTIS, „La Conférence Pan-Orthodoxe...”, p. 56.

⁹⁵ N.A. NISSIOTIS, „La Conférence Pan-Orthodoxe...”, p. 56: „la signification de cette primauté s'exprimant pratiquement dans un rôle de liaison d'un caractère puelement fonctionnel”.

ajunsesse la o nouă configurație a Bisericilor Ortodoxe, care crea o nouă situație interortodoxă, față de care Patriarhia Ecumenică nu părea să fie pregătită.

Prima Conferință Panortodoxă a reprezentat, într-adevăr, un mare succes pentru cooperarea dintre Bisericile Ortodoxe, mai ales prin faptul că reprezentanții acestora au reușit să se înțeleagă foarte bine și mai ales să găsească soluții la dificultățile pe care le-au întâmpinat. Cu privire la hotărârile luate, conferința acesta a adoptat un catalog, care ulterior s-a dovedit prea complex și impropriu pentru un eventual prosinod, așa cum se credea atunci. Prin acest catalog însă, reprezentanții Bisericilor Ortodoxe exprimau dorința lor de o înnoire completă a teologiei și a spiritualității Bisericii lor, precum și fixarea unor criterii teologice clare pentru relațiile acestei Biserici cu cealaltă lume creștină, după terminologia folosită atunci, ca și cu celelalte religii și cu întreaga lume. Chiar dacă drumul pe care s-au angajat Bisericile Ortodoxe spre organizarea unui sinod al întregii Ortodoxii s-a dovedit a fi mult mai dificil și mai lung decât și-au imaginat delegații prezenți la Conferința de la Rhodos din anul 1961, acest exercițiu angaja aceste Biserici într-un proces sinodal necesar, care a inspirat dezvoltarea extraordinară a gândirii teologice ortodoxe din cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea și a adâncit relațiile dintre aceste Biserici. În sfârșit, această întrunire a marcat instituționalizarea *Conferinței Panortodoxe*, ca formă de cooperare între toate Bisericile Ortodoxe Autocefale și ca treaptă superioară față de toate celelalte întruniri interortodoxe care au avut loc până în acel moment pe tot parcursul secolului al XX-lea pe calea dezvoltării sinodalității în cadrul Bisericii Ortodoxe,

VIII. A II-a și A III-a Conferință Panortodoxă – completarea unor hotărâri luate la prima Conferință Panortodoxă

Aceste două Conferințe Panortodoxe au fost în mare măsură determinate de problema legăturilor Bisericii Ortodoxe cu Biserica Romano-Catolică, în cadrul căreia se desfășura cel de-al doilea conciliu de la Vatican (1962-1965). Papa Ioan al XXIII-lea (1958-1963) care cunoștea foarte bine situația Bisericii Ortodoxe, întrucât fusese timp de 10 ani (1925-1935) *vizitator apostolic* în Bulgaria, iar între 1935-1945, *nunțiu apostolic* în Turcia și Grecia, a fost interesat de apropierea de ortodocși. Când a anunțat pregătirea celui de-al II-lea conciliu de la Vatican, acest papă a invitat și Bisericele Ortodoxe să trimită observatori la acest conciliu și, pentru a-i atrage pe ortodocși, el a dus tratative cu diferite Biserici Ortodoxe, ajungând, în anul 1962, la un acord cu Biserica Rusă, care a trimis observatori la prima sesiune a acestui conciliu (29 septembrie - 4 decembrie 1962), cu condiția ca această întrunire să nu condamne comunismul⁹⁶. Pe de altă parte, Patriarhul Athenagora a fost foarte interesat de strângerea legăturilor cu Biserica Romano-Catolică, inițiind încă din anul 1958, împreună cu papa Ioan al XXIII-lea, acel *dialog al dragostei*, care a continuat sub papa Paul al VI-lea (1963-1978) și care s-a concretizat prin întâlnirea acestor doi ierarhi la Ierusalim și la Istanbul, iar mai apoi prin ridicarea reciprocă a anatemelelor de la 1054, la data de 7 decembrie 1965⁹⁷. *Dialogul dragostei* dintre cele două Biserici, care urma să fie continuat printr-un dialog al adevărului, respectiv un dialog teologic, inițiat abia în anul 1980, a fost documentat în volumul *Tomos Agapis*, publicat simultan de Patriarhia Ecumenică și de Vatican în anul 1971⁹⁸. Spiritul de deschidere

⁹⁶ http://www.catholicbook.com/AgredaCD/Ecumenical_Councils/Vatican2.htm (accesat la data de 10.07.2012.)

⁹⁷ http://www.vatican.va/holy_father/paul_vi/speeches/1965/documents/hf_p-vi_spe_19651207_common-declaration_en.html (accesat la data de 10.07.2012.)

⁹⁸ *Tomos Agapis: Patriarch and Pope, Vatican/Phanar, 1958-1970*, Rome, Vatican City Press, 1971.

față de Biserica Romei, manifestat de patriarhul Athenagora, nu era împărtășit pe deplin de toate celelalte Biserici Ortodoxe, mai ales de către cele afectate de politica unionistă a Vaticanului.

VIII.1. A II-a Conferință Panortodoxă

Pe acest fundal a fost convocată cea de-A II-a Conferință Panortodoxă, desfășurată tot în insula Rhodos, între 26-29 septembrie 1963, cu scopul precis de a discuta:

- a) Trimiterea de observatori la cea de-a doua sesiune a Conciliului Vatican II;
- b) Inițierea unui dialog teologic oficial cu Biserica Romano-Catolică.

Această conferință a fost mult mai sobră și de o durată mult mai scurtă decât prima, desfășurându-se chiar la o distanță de mai bine de 40 de kilometri de orașul Rhodos⁹⁹, mai precis în hotelul Eladas, de lângă mănăstirea Sfântul Ilie¹⁰⁰. Printre Bisericile absente s-au numărat: Biserica Greciei, Biserica Georgiei, Biserica Albaniei și Biserica Poloniei. Biserica Greciei era opusă oricărei deschideri față de Vatican, dar mai apoi a aprobat hotărârile luate la această conferință, cum au făcut și celelalte Biserici absente. Președintele celei de-A II-a Conferințe Panortodoxe a fost mitropolitul Meliton de Ienupolis, iar Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată printr-o delegație condusă tot de mitropolitul Iustin al Moldovei și Sucevei, căruia i s-au adăugat mitropolitul Firmilian al Olteniei și episcopul Antim Nica Târgovișteanul, Episcop Vicar Patriarhal¹⁰¹. În cuvântul său adresat tuturor participanților, conducătorul delegației române a subliniat că „nu numai pentru Ortodoxie, ci și pentru întreaga lume creștină există *spiritul Rodosului*”, deoarece „Rodosul a devenit centru de manifestare a unității noastre

⁹⁹ O. ROUSSEAU, „La troisième conférence panorthodoxe de Rhodes”, în: *Irenikon*, 1964, 4, p. 488.

¹⁰⁰ РЕДАКЦІА, „A doua Conferință panortodoxă de la Rodos (26-29 septembrie 1963)”, în: *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, XXXIX (1963), 11-12, p. 682; vezi aici și lista participanților la pp. 682-683.

¹⁰¹ † ANTIM NICA - TÂRGOVIȘTEANUL, Vicar Patriarhal, „A doua Conferință Panortodoxă de la Rhodos (26-29 septembrie 1963)”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, LXXXI (1963), 9-10, p. 898.

în înțelesul cel mai adânc al cuvântului¹⁰². Cu referire tot la primul Conferințe Panortodoxe, pr. prof. Milan Šesan de la Sibiu vorbea despre „spiritul panortodox”, care a dus, mai întâi, la „stabilirea tematică pentru viitorul Sfânt și Mare Sinod Panortodox”¹⁰³.

Primul punct de pe agenda de lucru a acestei conferințe, anume dacă este cazul ca Bisericile Ortodoxe să trimită delegați la sesiunile Conciliului al II-lea de la Vatican, nu era deloc simplu, mai ales că tocmai „delegațiile Bisericilor care au luat parte (la prima sesiune a conciliului de la Vatican - n.n) au exprimat, în majoritatea lor, păreri deosebite asupra chestiunii acesteia”¹⁰⁴. Aceste divergențe cu privire la oportunitatea trimiterii de reprezentanți ortodocși la conciliul catolic, manifestate chiar prin cei care participaseră la prima sesiune a acestui conciliu, au complicat în fond lucrurile, astfel că decizia luată a fost una de compromis, în sensul că „s-a acceptat de comun acord ca fiecare dintre Bisericile Ortodoxe să procedeze în mod liber, în chestiunea specială”¹⁰⁵, cu precizarea că, pe cât posibil, „observatorii care vor fi trimiși să nu fie din treapta arhieriei, ci dintre clerici sau laici”. Relativitatea acestei decizii s-a accentuat prin aceea că întrunirea din Rhodos a recomandat ca „delegațiile participante la Conferință să supună recomandarea aceasta Bisericilor lor, pentru a acționa conform”. Astfel, fiecare Biserică Ortodoxă Autocefală era liberă să acționeze cum socotea de cuviință, ceea ce s-a și întâmplat, în sensul că unele au trimis observatori chiar în rang de episcopi, iar altele nu au trimis deloc. Această decizie a celei de-A II-a Conferințe Panortodoxe demonstrează, în mod foarte clar, divergența de opinii între reprezentanții Bisericilor Ortodoxe cu privire la raporturile lor cu Biserica Romano-Catolică.

Discutarea celui de-al doilea punct de pe ordinea de zi a celei de-A II-a Conferințe Panortodoxe, respectiv propunerea inițierii unui dialog teologic cu Biserica Romei, a pus la rândul ei alte probleme în fața

¹⁰² REDACȚIA, „A doua Conferință panortodoxă...”, p. 684.

¹⁰³ Pr. Milan ŠESAN, „În Memoria Patriarhului ecumenic Atenagora”, în: *Mitropolia Ardealului*, XVII (1972), 7-8, p. 635.

¹⁰⁴ † ANTIM NICA - TARGOVIȘTEANUL, Vicar Patriarhal, „A doua Conferință Panortodoxă de la Rhodos...”, p. 912.

¹⁰⁵ Anexa V 1

conferinței, care indicau, încă odată, divergențele cu privire la atitudinea față de catolicism. Pe de o parte, patriarhul Athenagora dorea ca demararea acestui dialog să aibă loc imediat, astfel ca el însuși să poată comunica direct papei Paul al VI-lea, chiar în cadrul conciliului catolic o astfel de hotărâre, iar pe de altă parte, reprezentanții altor Biserici, mai ales cele din sud-estul Europei afectate de uniaticism, nu erau de acord cu o inițiere necondiționată a acestui dialog, care trebuia să fie, în orice caz „pe picior de egalitate”. De aceea, hotărârea luată în legătură și cu această a doua chestiune era una tot de compromis, în sensul că cea de-A II-a Conferință Panortodoxă a aprobat propunerea Patriarhiei Ecumenice de a se iniția un dialog oficial cu Biserica Romano-Catolică „pe picior de egalitate”, dar că această hotărâre trebuie mai întâi supusă „Sanctității Sale Patriarhului ecumenic și celorlalți Preafericiți Conducători ai Bisericilor Ortodoxe pentru punerea ei în practică”¹⁰⁶. Pe lângă condiționarea acestei inițiative de dialog cu catolicii de acordul tuturor Bisericilor Ortodoxe Autocefale s-a pus și problema unei pregătiri temeinice a unui astfel de dialog. În sfârșit, articolul publicat în revista *Mitropolia Moldovei și Sucevei* cu privire la această conferință – care este semnat doar „Redacția”, dar care a avut la dispoziție în mod evident informații care nu puteau veni decât din partea unui participant, foarte probabil chiar mitropolitul de atunci al Moldovei și Sucevei –, menționează un lucru foarte important și anume faptul că delegații au precizat că detaliile dialogului cu Biserica Romano-Catolică „vor trebui stabilite prin corespondență sau chiar într-o altă întrunire panortodoxă, care să examineze căile și mijloacele de realizare a dialogului”¹⁰⁷. Prin aceasta se deschidea chiar din cadrul celei de-a doua Conferințe Panortodoxe perspectivele pentru următoarea întrunire.

Așa după cum sublinia profesorul Olivier Clément, cea de-A II-a Conferință Panortodoxă a exprimat dorința ca „Ortodoxia să angajeze cu Biserica romană un dialog pe picior de egalitate”, dar după cea de-a doua sesiune a Conciliului Vatican II (29 septembrie - 4 decembrie 1963), „era necesară precizarea modalității acestui dialog, precum și

¹⁰⁶ Anexa V.2.

¹⁰⁷ REDACȚIA, „A doua Conferință panortodoxă...”, p. 685.

a temelor de discutat"¹⁰⁸. Această necesitate era impusă și de evoluția relațiilor dintre papa Paul al VI-lea și patriarhul Athenagora, pe care același Olivier Clément îl numește, pe drept cuvânt „solitarul din Fanar”¹⁰⁹, în special în urma întâlnirii istorice dintre acești doi înalți prelați la Ierusalim, în zilele de 5-6 ianuarie 1964. Patriarhul Athenagora dorea în mod evident o deschidere mult mai mare față de Biserica Romano-Catolică decât aceea lăsată să se întrevadă prin hotărârile celei de-A II-a Conferințe Panortodoxe. Această viziune a patriarhului era exprimată și în mesajul său către Conciliul de la Vatican, transmis prin reprezentantul său personal la cea de-a doua sesiune a Conciliului Vatican II, anume teologul român André Scrima, pe care profesorul Olivier Clément îl numește „om de o cultură și o spiritualitate excepționale”, prin care patriarhul „lăsa să se înțeleagă că nu existau obstacole teologice grave între cele două confesiuni și că era vorba de în fond de o recunoaștere reciprocă a celor două jumătăți (*deux moitiés*) ale Bisericii”¹¹⁰. Olivier Clément, care l-a cunoscut foarte bine pe patriarhul Athenagora, arăta că viziunea acestuia deschidea în mod clar calea spre o intercomuniune între ortodocși și catolici, pe care unii din susținătorii ei o practicau discret¹¹¹. Tot în această perioadă de timp, mai „mulți profesori de la Institutul *Sfântul Serghie* de la Paris, urmând gândirea lui Serghie Bulgakov, au afirmat pe parcursul anului 1964 că „intercomuniunea dintre Ortodoxie și Biserica romană este posibilă și că aceasta ar permite să se pună problemele teologice într-o atmosferă reînnoită”¹¹². Pe acest fundal, înțelegem de ce atunci când „patriarhul Athenagora a informat Întâistătătorii Bisericilor autocefale despre rezultatele întâlnirii de la Ierusalim cu papa Paul al VI-lea, precum și că proiectează o scrisoare pe care dorea să o trimită papei, Patriarhia Moscovei a răspuns, printr-o scrisoare adresată la 23 martie 1964, că o

¹⁰⁸ Olivier CLÉMENT, „La troisième conférence de Rhodes”, în: *Contacts*, XVII, 49, 1er semestre, 1965, p. 56.

¹⁰⁹ Olivier CLÉMENT, „Cuvânt înainte”, la André SCRIMA, *Duhul Sfânt și unitatea Bisericii - «Jurnal» de Conciliu*, volum îngrijit de Bogdan Tătaru-Cazaban, Ed. Anastasia, 2004, p. 12.

¹¹⁰ Olivier CLÉMENT, „La troisième conférence...”, p. 56.

¹¹¹ Olivier CLÉMENT, „La troisième conférence...”, p. 56 (*qu'il arrivait même à certains de ses avocats de pratiquer discrètement*).

¹¹² Olivier CLÉMENT, „La troisième conférence...”, p. 56.

nouă conferință panortodoxă era indispensabilă”¹¹³. La 6 august 1964, papa Paul al VI-lea a promulgat unul dintre cele mai importante documente emise de Conciliul Vatican II, și anume *Ecclesiam Suam*, prin care se afirma primatul papal de o manieră care avea să influențeze negativ lucrările celei de-A III-a Conferințe Panortodoxe.

VIII.2. A III-a Conferință Panortodoxă

Cea de-A III-a Conferință Panortodoxă a fost convocată mai întâi pentru data de 23 august 1964, dar s-a amânat și s-a desfășurat între 1-15 noiembrie același an, tot în insula Rhodos. Președintele conferinței a fost mitropolitul Meliton de Heliopolis și Teira, iar secretar, același mitropolit Hrisostom de Mira. Singura Biserică Ortodoxă absentă a fost cea a Albaniei, din cauza situației politice din această țară. Delegația Bisericii Ortodoxe Române a fost condusă tot de mitropolitul de atunci al Moldovei și Sucevei, Iustin Moiescu, iar din delegație au mai făcut parte mitropolitul Firmilian al Olteniei și diaconul prof. dr. Nicolae Nicolaescu, rectorul Institutului Teologic de grad universitar din București. Singurul întâistătător al unei Biserici Ortodoxe, în acest caz autonome, prezent la această conferință, a fost arhiepiscopul Paul al Finlandei. Papa Paul al VI-lea a adresat un mesaj către participanții de la această conferință, pe care îi numea „preaiubiți frați în Hristos” și sublinia „convergența reinnoirii conciliare (*la convergence du renouveau conciliaire*)”¹¹⁴ dintre cele două Biserici, subliniind că în timp ce „frații voștri din Biserica Romano-Catolică, reuniți în conciliu se preocupă de căile de urmat pentru a se arăta mereu mai fideli planului lui Dumnezeu pentru Biserica Sa în această epocă atât de bogată în posibilități, dar, în același timp, atât de plină de ispite și încercări, dumnezevoastră vă pregătiți să vă aplecați, voi înșivă, asupra aceluiași probleme pentru a răspunde, de asemenea, mereu mai bine acestei voințe a lui Dumnezeu”¹¹⁵.

Obiectivele celei de-A III-a Conferințe Panortodoxe, înscrise pe ordinea de zi de către Patriarhia Ecumenică, au fost „întâi problema

¹¹³ Olivier CLÉMENT, „La troisième conférence...”, p. 57.

¹¹⁴ Olivier CLÉMENT, „La troisième conférence...”, p. 60.

¹¹⁵ O. ROUSSEAU, „La troisième conférence panorthodoxe de Rhodos”, în: *Irénikon*, 1964, 4, p. 498.

dialogului cu Biserica Romano-Catolică și apoi problema reluării tratativelor cu Biserica Anglicană și cu Biserica Veche-Catolică¹¹⁶". Când privește primul punct, acesta a fost precizat chiar în scrisoarea de invitație adresată de către Patriarhia Ecumenică tuturor Bisericilor Ortodoxe și anume:

„a) aducerea la îndeplinire a hotărârilor celei de-a doua Conferințe Panortodoxe de la Rhodos;

b) studierea și definitivarea modalității de aducere la cunoștința Bisericii Romano-Catolice a hotărârii Preasfintei noastre Biserici cu privire la ducerea unui dialog cu ea;

c) conținutul și desfășurarea acestui dialog, cu alte cuvinte, terenul și secțiile în jurul cărora, din punctul nostru de vedere ortodox, se va duce, tratat, dialogul, potrivit cu hotărârea luată anul trecut la Conferința ortodoxă de la Rhodos și întru aducerea ei la îndeplinire”¹¹⁷.

Explicarea faptului de a se reveni asupra deciziei privind dialogul cu Biserica Romano-Catolică, luată la cea de-A II-a Conferință Panortodoxă, a fost dată mai întâi prin decizia Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în ședința sa din 29 octombrie 1964, prin care se arăta că după hotărârea panortodoxă din septembrie 1963, „Papa Paul al VI-lea, în Enciclica *Ecclesiam Suam* și în alte declarații, nu recunoaște Bisericii Ortodoxe o poziție de egalitate cu cea Romano-Catolică” și că în „asemenea situație, este mai potrivit ca Biserica Ortodoxă să aștepte terminarea dezbaterilor Conciliului Vatican II și definitivarea lucrărilor lui și abia după aceea să se pronunțe în problema dialogului”¹¹⁸. Hotărârea aceasta a fost prezentată la cea de-A III-a Conferință Panortodoxă de către conducătorul delegației ortodoxe române și se pare că la această conferință au existat și unele păreri conform cărora nu ar fi fost necesară revenirea asupra hotărârii luate în anul precedent. Din acest motiv, mitropolitul Iustin a precizat că „noi suntem stăpâni pe hotărârile noastre și, în funcție de realități, putem și suntem datori

¹¹⁶ Diac. N.I. NICOLAESCU, „A treia Conferință Panortodoxă de la Rodos”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, LXXXII (1964), 11-12, p. 1010.

¹¹⁷ Diac. N.I. NICOLAESCU, „A treia Conferință...”, p. 1010.

¹¹⁸ Diac. N.I. NICOLAESCU, „A treia Conferință...”, p. 1011.

să le revizuiam, să amânăm executarea lor, ori chiar să renunțăm cu totul la ele”, arătând că este necesar ca „înainte de a ni se vorbi despre consecvența pe care am datora-o față de hotărârile noastre anterioare, se cuvine a ni se dovedi cu fapte concrete că Vaticanul și-a schimbat vechea atitudine față de noi”¹¹⁹. Potrivit mărturiei profesorului Olivier Clément, atitudinea reprezentanților Bisericilor Ortodoxe față de chestiunea dialogului cu Biserica Romei s-a concretizat, la această conferință, în următoarele patru poziții:

„1. Constantinopol, Alexandria, Ierusalim, Cipru și Finlanda erau în favoarea deschiderii imediate a dialogului cu Roma și trimiterea unorlegați la conciliu cu o scrisoare din partea Patriarhiei Ecumenice, scrisoare care era deja redactată;

2. Atitudinea Bisericii Greciei, moderată, în favoarea unui dialog, care însă trebuia să înceapă după încheierea Conciliului Vatican II, când toate hotărârile acestui conciliu vor fi fost luate și ortodocșii își vor putea face o imagine clară despre poziția Romei;

3. Moscova, Antiohia, Georgia, Bulgaria și Cehoslovacia, care au avut o atitudine asemănătoare cu cea a Greciei, dar care insistă asupra dificultăților teologice, mai ales după reîntărirea primatului papal;

4. Serbia, Polonia și România, care erau în principiu ostile unui dialog, pe motivul dificultăților pe care aceste Biserici le aveau acasă din cauza uniaților”¹²⁰.

Rezoluția adoptată în legătură cu dialogul ortodox - romano-catolic de către cea de-A III-a Conferință Panortodoxă reflectă o măsură de mijloc între extreme, afirmând dorința Bisericii Ortodoxe de a se angaja în acest dialog, „dar, studiind amănunțele acestuia, a constatat că pentru un început rodnic al unui dialog teologic real este necesară pregătirea trebuitoare și crearea de condiții corespunzătoare”¹²¹. Cu alte cuvinte, dialogul ortodox - romano-catolic nu putea începe imediat, ceea ce era cât se poate de logic, căci acesta trebuia să fie mai întâi foarte bine pregătit. Li se făcea dreptate celor care

¹¹⁹ Diac. N.I. NICOLAESCU, „A treia Conferință...”, p. 1012.

¹²⁰ Olivier CLÉMENT, „La troisième conférence...”, p. 61.

¹²¹ Anexa VI.1.

doreau insistent inițierea acestui dialog, dar și celor care erau sceptici, pe motivul că trebuie să se aștepte sfârșitul Conciliului Vatican II, precum și acela că era necesară o pregătire serioasă a acestui dialog. Conferința a mai precizat că fiecare Biserică Ortodoxă „este liberă să continue a cultiva, în numele său propriu, și nu al întregii Ortodoxii, raporturi frățești cu Biserica Romano-Catolică, cu convingerea că în acest fel vor putea fi eliminate în mod treptat dificultățile care există în prezent”. Prin această precizare, Patriarhul Athenagora, în special, avea libertatea să continue relațiile sale „frățești” cu Biserica Romei, dar acestea nu aveau loc în numele întregii Bisericii Ortodoxe, ci numai în acela al Patriarhiei Ecumenice. Pe baza acestei hotărâri, Patriarhul ecumenic era îndreptățit să ridice anatema de la 16, respectiv 21 iulie 1054, în același moment cu papa Paul al VI-lea, unul la Constantinopol iar altul la Roma, acesta din urmă în cadrul festiv ocazionat de închiderea lucrărilor Conciliului Vatican II, la 7 decembrie 1965. Dar pe baza aceleiași hotărâri, unii reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Ruse, spre exemplu, au fost și ei îndreptățiți să afirme, că actul de la 7 decembrie 1965 implica numai Patriarhia Ecumenică. Cât privește trimiterea unei scrisori adresate papei de către Patriarhul ecumenic însuși, conferința a decis ca acea scrisoare să fie semnată de către mitropolitul Meliton, în calitate de președinte al conferinței și să fie adresată nu papei, ci cardinalului Augustin Bea, conducătorul Secretariatului pentru unitatea creștinilor, înființat de către papa Ioan al XXIII-lea în anul 1960. În fond, această hotărâre subliniază dorința participanților la cea de-a III-a Conferință Panortodoxă de a purta împreună responsabilitatea relațiilor cu alte Biserici de o manieră sinodală. În acest sens, prof. Olivier Clément era îndreptățit să afirme că „în ciuda dificultăților cu care s-a confruntat, cea de-a III-a Conferință Panortodoxă a atins unele rezultate, care nu sunt lipsite nici de realism și nici de înțelepciune”¹²². Nu trebuie uitat că aceste întruniri au avut loc în perioada cea mai sumbră a „războiului rece”, când comunicarea dintre Bisericile Ortodoxe era filtrată prin „cortina de fier”, astfel că Erich

¹²² Olivier CLÉMENT, *La troisième conférence...*, p. 63: „la troisième Conférence de Rhodes a abouti a des résultats qui ne manquent ni de réalisme ni de sagesse”.

Bryner avea și el dreptate când spunea că „numai faptul că astfel de conferințe (cele de la Rhodos și cea de la Belgrad – n.n.) au existat și că la ele s-a lucrat cu succes, din punct de vedere teologic și politic bisericesc, a însemnat un progres clar în relațiile interortodoxe”¹²³.

În sfârșit, această conferință nu s-a rezumat doar la clarificarea modalității de deschidere a unui dialog teologic cu Biserica Romano-Catolică, ci a adoptat și unele măsuri concrete în legătură cu începerea câte unui dialog teologic oficial atât cu Biserica Anglicană, cât și cu Biserica Vechilor Catolici¹²⁴, cu care Bisericile Ortodoxe au avut contacte încă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Dialogul cu aceste Biserici s-a bucurat oarecum de un sprijin mai clar din partea acestei conferințe, ceea ce a și dus la începerea lui cu câțiva ani mai devreme, decât cel cu Biserica Romano-Catolică¹²⁵. În vederea punerii în practică a acestor hotărâri, cu privire la dialogul cu anglicanii și respectiv cu vechii-catolici, Patriarhia Ecumenică a convocat întrunirea a două comisii interortodoxe, întrunite în același timp, respectiv între 1-15 septembrie 1966 la Belgrad, Iugoslavia, găzduită de Patriarhul Gherman al Bisericii Ortodoxe Sârbe. Au fost reprezentate la această întrunire douăsprezece Biserici Ortodoxe, absente fiind Patriarhia Antiohiei, Biserica Georgiei și cea a Albaniei¹²⁶. Delegația Bisericii Ortodoxe Române a fost condusă de către mitropolitul Iustin al Moldovei și Sucevei, pentru comisia de dialog cu anglicanii, membrii delegației române fiind episcopul Antim Târgovișteanul, Vicar Patriarhal, și pr. prof. dr. Isidor Todoran, de la Institutul Teologic de grad universitar din Sibiu, iar pentru comisia de dialog cu vechii catolici, pr. prof. dr. Ioan G. Coman, de la Institutul Teologic de grad universitar din București.

¹²³ Erich BRYNER, *Die Ostkirchen vom 18. bis zum 20. Jahrhundert*, Evangelische Verlagsanstalt, 1996, p. 27.

¹²⁴ Anexa VI.1.

¹²⁵ Dialogul ortodox – anglican a început în anul 1973, cel ortodox – vechi-catolic, în anul 1975, iar cel ortodox – romano-catolic, în anul 1980.

¹²⁶ Irinăus TROTZKE OSB, „Die panorthodoxe Konferenz von Belgrad”, în: *Una Sancta. Zeitschrift für ökumenische Begegnung*, 21. Jahrgang (1966), p. 278; Această mărturie arată că terminologia și caracterul întrunirilor ortodoxe din acel timp nu erau corect înțelese de toți, căci întrunirea de la Belgrad nu a fost o „Conferință Panortodoxă”, ci numai o întrunire interortodoxă.

Comisia pentru pregătirea dialogului cu Biserica Anglicană a întocmit o listă de teme, care ar fi urmat să fie discutate în cadrul acestui dialog, teme împărțite în următoarele patru grupe:

1. Teme asupra cărora există deja, perfectate, acorduri între unele Biserici Ortodoxe și Biserica Anglicană (a. Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție; b. Îndreptarea omului; c. Despre Sfintele Taine în general; d. Sfânta Euharistie; e. Taina Preoției, succesiunea apostolică și validitatea hirotoniilor anglicane);

2. Teme discutate de către unele Biserici, fără însă să se fi ajuns la acorduri (a. Purcederea Sfântului Duh în doctrina și crezurile Bisericii Anglicane; b. Cinstirea Maicii Domnului și a Sfinților; c. Cinstirea icoanelor și a moaștelor; d. Despre autocefalia Bisericilor și unitatea de credință în Biserică; e. Diversitatea obiceiurilor în Biserică; f. Împărtășirea [reciprocă] cu Sfintele Taine în caz de necesitate);

3. Teme insuficient cercetate (a. eclesiologia; b. despre unitatea credinței și limitele libertății în exprimarea credinței);

4. Probleme care trebuie cercetate la începutul dialogului (a. Posibilitatea unirii cu anglicanii în urma intercomuniunii lor cu vechii catolici, cu luteranii și probabil și cu metodiștii; b. Cum înțelege Biserica Anglicană unirea ei în credință cu Biserica Ortodoxă; c. Cum vor deveni obligatorii pentru întreaga Comuniune Anglicană hotărârile care se vor lua asupra temelor dialogului; d. Autoritatea celor „39 Articole ale Religiei” în Comuniunea Anglicană)¹²⁷.

Pe baza acestor hotărâri, dialogul anglican - ortodox a început în anul 1973 și continuă până astăzi, dar din nefericire nu a urmat întocmai calea trasată la Belgrad, astfel că rezultatele sunt incomplete¹²⁸.

În cadrul comisiei pentru pregătirea dialogului cu vechii catolici, întrunită tot la Belgrad în paralel cu comisia interortodoxă pentru

¹²⁷ Pr. Isidor TODORAN, „Sesiunea de la Belgrad a Comisiei Teologice Interortodoxe pentru pregătirea unui dialog teologic cu Anglicanii”, în: *Mitropolia Banatului*, XVII (1967), 1-3, p. 140.

¹²⁸ Vezi amănunte la Viorel IONIȚA, „The Vision of Unity in the multilateral dialogues and in the bilateral dialogues of the Orthodox Churches with other churches”, în: *Studii Teologice*, IV (2008), 3, pp. 23-29.

pregătirea dialogului cu anglicanii, reprezentanții mai multor Biserici Ortodoxe au prezentat câte un referat, prin care făceau propuneri, în numele Bisericii lor, cu privire la tema în discuție. Prin aceste referate a fost sublimat faptul că dialogul dintre aceste două Biserici a început încă din anul 1874 și a continuat în mai multe etape. Pr. prof. dr. Ioan G. Coman a prezentat un referat intitulat „Recomandările Sinodului Permanent al Bisericii Ortodoxe Române referitoare la alcătuirea temelor dialogului Bisericii Ortodoxe cu Biserica Vechilor catolici”, referat format din două părți: 1. probleme dogmatice și canonice, „asupra cărora s-a ajuns mai mult sau mai puțin de acord”; 2. „Probleme asupra cărora cele două Biserici n-au stabilit un acord”¹²⁹. În rezoluția finală adoptată de această comisie au fost subliniate următoarele puncte:

1. Dat fiind faptul că „învățătura dogmatică a Bisericii vechi-catolice nu e încă nici deplin formulată și nici suficient de cunoscută Bisericii Ortodoxe”, vechii catolici au fost rugați să alcătuiască o „Mărturisire de credință clară, precisă și oficială, dată în Sinod și iscălită de episcopii lor”, cum le ceruse Patriarhia Ecumenică încă din anul 1904¹³⁰;

2. Vechii catolici par a fi de acord cu ortodocșii, „întru totul sau în parte,”¹³¹ în legătură cu unele dogme romano-catolice: primatul papal, infailibilitatea papei, concepțiunea imaculată” ș.a;

3. Vechii catolici acceptă, sau par a accepta, o serie de învățături ortodoxe, cum sunt: Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție; simbolul niceo-constantinopolitan fără adaosul Filioque, hotărârile celor șapte sinoade ecumenice etc.;

4. Există dezacord sau neclaritate în următoarele puncte: Filioque, pe care deși vechii catolici l-au condamnat ca necanonic și ilegal, totuși, în esență îl mențin; apoi cu privire la dogma eclesiologică, la „teoria ramurilor”, succesiunea apostolică, precum și cu privire la Sfintele Taine;

5. Intercomuniunea vechilor catolici cu anglicanii, din 1931, „și prelungirea acestei intercomuniuni cu Biserica autohtonă a Filipinelor,

¹²⁹ Pr. Ioan G. COMAN, „Conferința Interortodoxă pentru pregătirea dialogului cu Biserica Veche Catolică”, în: *Mitropolia Banatului*, XVII (1967), 1-3, p. 142.

¹³⁰ Pr. Ioan G. COMAN, „Conferința Interortodoxă...”, pp. 144-145.

¹³¹ Pr. Ioan G. COMAN, „Conferința Interortodoxă...”, p. 145.

cu Bisericile reformate ale Portugaliei, Spaniei ș.a. îngreuiază serios dialogul cu ortodocșii¹³²;

6. „Se vor cere de la Arhiepiscopul de Utrecht documentele de care a fost vorba mai sus spre a fi studiate de comisiile Bisericilor locale. Bisericile locale în raza cărora se află comunități vechi-catolice vor fi rugate să strângă informații despre învățătura, cultul și organizarea acestor comunități¹³³”.

Vechii Catolici au răspuns afirmativ, iar la 21 iunie 1970 au prezentat Patriarhiei Ecumenice o mărturisire de credință, așa cum cerea întrunirea de la Belgrad, astfel că dialogul teologic oficial a început în anul 1975 și s-a încheiat cu succes în anul 1987¹³⁴, în sensul că au fost aprobate în unanimitate 26 de declarații comune¹³⁵ privitoare la aspectele principale ale credinței creștine. Între timp însă, vechii catolici au introdus practica hirotoniei femeilor în bisericile lor, ceea ce a constituit un nou obstacol pe calea apropierii dintre cele două Biserici.

A III-a Conferință Panortodoxă a completat astfel hotărârile luate la conferința precedentă, nu numai cu privire la dialogul teologic dintre Biserica Ortodoxă și cea Romano-Catolică, ci și dintre ortodocși și anglicani, pe de o parte, precum și dintre ortodocși și vechii catolici, pe de altă parte. Prin aceste decizii luate la nivel panortodox au fost precizate criteriile după care trebuia să se desfășoare dialogurile respective, care urmau să fie purtate în numele întregii Biserici Ortodoxe, și nu doar al unor teologi sau ierarhi ai uneia sau alteia dintre Bisericile Ortodoxe Autocefale. Problematika legată de cele trei dialoguri în cauză a fost reținută în listele discutate de cele patru Conferințe Panortodoxe Presinodale, cum se va vedea mai jos.

¹³² Pr. Ioan G. COMAN, „Conferința Interortodoxă...”, p. 146.

¹³³ Pr. Ioan G. COMAN, „Conferința Interortodoxă...”, p. 147.

¹³⁴ Vezi amănunte la Pr. Viorel IONIȚA, „The Vision of Unity...”, pp. 29-31.

¹³⁵ Vezi toate aceste declarații în „Koinonia auf altkirchlicher Basis. Deutsche Gesamtausgabe der gemeinsamen Texte des orthodox-alkatholischen Dialogs 1975-1987”, mit französischer und englischer Übersetzung, herausgegeben von Urs von Arx, Beigefügt zur „Internationalen Kirchlichen Zeitschrift”, 79. Jahr, Oktober-Dezember 1989, 4. Heft. 229pp.

IX. Cea de-A IV-a Conferință Panortodoxă - fixarea terminologiei și precizarea procesului de pregătire a Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe

Lista temelor fixate la prima Conferință Panortodoxă a fost trimisă tuturor Bisericilor Ortodoxe spre studiu, dar foarte repede s-a constatat că această listă este prea complexă și nu toate temele enumerate pot face obiectul discuțiilor unui eventual Sinod Ecumenic și cu atât mai puțin ale unui prosinod. Această opinie se afirmă încă din anul 1964, de exemplu prin arhimandritul Nicodim, din cadrul Patriarhiei de Alexandria, care afirma că cele șapte Sinoade Ecumenice nu au avut de rezolvat o tematică atât de vastă cum era catalogul de teme din 1961, iar prezența teologilor tuturor Bisericilor Autocefale nu ar fi de ajuns, pentru a putea cerceta toate aceste probleme¹³⁶. În acest sens, profesorul grec Panayotis Trembelas a fost și mai categoric, chiar în cadrul celei de-a IV-a Conferințe Panortodoxe, prin afirmația sa că în „vremurile de odinioară, se ocupa fiecare sinod cu o singură problemă, astăzi sunt foarte multe. Nu avem destui teologi și sarcinile par să depășească puterile omenești; chiar dacă noi am fi ca Origen, nu am putea să le rezolvăm”¹³⁷.

Necesitatea clarificării unei modalități de abordare a catalogului din 1961 a constituit cauza organizării celei de-A IV-a Conferințe Panortodoxe, care a fost convocată, „prin consensul Căpeteniilor tuturor Bisericilor Ortodoxe numai ca o Comisie interortodoxă”, dar și-a desfășurat și încheiat lucrările ca „a patra Conferință Panortodoxă, și nu ca o simplă comisie de lucru. Acest fapt a fost revelat în cursul lucrărilor și confirmat prin hotărârea unanimă a delegațiilor prezente ale Bisericilor Ortodoxe”¹³⁸. Cea de-A IV-a Conferință Panortodoxă s-a desfășurat între 8-16 iunie 1968 la Centrul Ortodox de la Chambésy,

¹³⁶ Anne JENSEN, *Die Zukunft der Orthodoxie...*, p. 33.

¹³⁷ Anne JENSEN, *Die Zukunft der Orthodoxie...*, p. 33.

¹³⁸ Pr. Liviu STAN, „A patra Conferință Panortodoxă”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, LXXXVI (1968), 7-8, p. 870.

lângă Geneva, Elveția. Acest centru fusese înființat de către Patriarhul Athenagora, în iunie 1966, cu scopul de a promova relațiile interortodoxe și interbisericești¹³⁹, astfel că din anul 1968 până astăzi acest centru a găzduit întreaga activitate de pregătire a Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe.

La cea de-A IV-a Conferință Panortodoxă au participat toate Bisericile Ortodoxe, cu excepția celor din Georgia, Albania și Cehoslovacia¹⁴⁰, prima fiind însă reprezentată prin Biserica Ortodoxă Rusă. Președintele întrunirii a fost mitropolitul Meliton de Calcedon, funcția de secretar a fost încă odată exercitată de mitropolitul Hrisostom de Mira, iar Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată printr-o delegație condusă de mitropolitul de atunci al Moldovei și Sucevei, Iustin, însoțit de episcopul vicar patriarhal, Antim Târgovișteanul și de pr. prof. dr. Liviu Stan. Această conferință a debutat prin „consfătuirea conducătorilor delegațiilor“, care a adoptat următoarele trei teme pe ordinea de zi:

„a) stabilirea unui plan de lucru care să ducă la întrunirea unui mare sinod interortodox sau panortodox, care să se pronunțe asupra temelor înscrise în lista adoptată la prima Conferință Panortodoxă de la Rodos, în 1961;

b) examinarea progresului realizat și a perspectivelor unui atare progres în ce privește relațiile Bisericii Ortodoxe cu Bisericile Romano-Catolică, Anglicană, Veche-Catolică, Necalcedoniene și Luterane;

c) examinarea posibilității unei acțiuni mai eficace a Ortodoxiei în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor și în special ținându-se seama de cea de-a patra Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor”¹⁴¹.

Lucrările celei de-A IV-a Conferințe Panortodoxe au continuat prin constituirea a patru grupe de lucru, care au elaborat câte un text pentru fiecare temă înscrisă pe ordinea de zi. Textele elaborate în grupele de lucru „au fost apoi discutate și adoptate în plenară, devenind

¹³⁹ <https://sites.google.com/site/centreorthodoxe/histoire> (accesat la data de 20.07.2012).

¹⁴⁰ Pr. Liviu STAN, „A patra Conferință Panortodoxă”, p. 871.

¹⁴¹ Pr. Liviu STAN, „A patra Conferință Panortodoxă”, p. 871.

hotărârile conferinței”¹⁴². În legătură cu primul punct de pe ordinea de zi a acestei conferințe, s-a hotărât alegerea unor teme din catalogul adoptat la Rhodos în anul 1961 și repartizarea lor spre studiu, după cum urmează:

1. Izvoarele revelației divine (Patriarhia Ecumenică);
2. Participarea laicilor la viața Bisericii (Biserica Bulgară);
3. Readaptarea prescripțiilor bisericești privitoare la post (Biserica Sârbă);
4. Impedimente la căsătorie (Biserica Rusă și Biserica Greciei);
5. Chestiunea calendarului și a sărbătoririi în comun a Sfințelor Paști (Biserica Rusă și Biserica Greciei);
6. Iconomia bisericească (Biserica Ortodoxă Română).

Aceste teme urmau să fie elaborate după cum s-a stabilit, iar apoi distribuite de către Secretariatul pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod tuturor celorlalte Biserici Ortodoxe, după care secretariatul avea sarcina să elaboreze sinteze ale răspunsurilor primite, pe care să le prezinte pentru decizie la nivel panortodox.

În al doilea rând, cea de-A IV-a Conferință Panortodoxă a decis înființarea unei *Comisii Interortodoxe Pregătitoare* a Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe. Această comisie urma să se constituie din câte un reprezentant al fiecărei Biserici Ortodoxe Autocefale, însoțit de câte un consultant. Patriarhia Ecumenică înființase un Secretariat pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod, stabilit la Centrul Ortodox de la Chambésy, iar coordonatorul acestui birou exercita în același timp și funcția de secretar al Comisiei Interortodoxe. Primul secretar al acestei comisii a fost pentru o scurtă perioadă de timp mitropolitul Hrisostom de Myra, care a fost apoi urmat de mitropolitul Damaskinos Papandreou, mai întâi de Tranupolis, apoi, din octombrie 1982, al Elveției, care a exercitat această funcție cu multă dăruire timp de aproape 30 de ani. Comisia Interortodoxă Pregătitoare avea sarcina să întocmească materiale pe baza răspunsurilor Bisericilor. Când comisia și-a încheiat misiunea încredințată ei de către Conferința Panortodoxă,

¹⁴² Pr. Liviu STAN, „A patra Conferință Panortodoxă”, p. 872.

președintele comisiei urma să informeze în acest sens pe Patriarhul ecumenic, care, în comun acord cu întâistătătorii tuturor Bisericilor Ortodoxe, convoca Conferința Panortodoxă Presinodală¹⁴³.

În al treilea rând, conferința din 1968 a decis să se renunțe la planul unui Prosinod¹⁴⁴ și, în locul acestuia, să se organizeze o serie de Conferințe Panortodoxe Presinodale, care să adopte textele referitoare la temele propuse încă din 1961, texte care apoi urmau să fie prezentate direct Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe. După cum arată și titlul lor, aceste conferințe aveau menirea să pregătească în mod direct sinodul ortodox.

În legătură cu cel de-al doilea punct de pe ordinea de zi a Conferinței din 1968, s-a hotărât înființarea unor comisii interortodoxe pentru pregătirea dialogurilor teologice bilaterale cu anglicanii, cu vechii catolici și cu Bisericile Vechi-Orientale; apoi continuarea dialogului dragostei (*dialogue de charite*) cu Biserica Romano-Catolică și întărirea contactelor cu luteranii¹⁴⁵.

În sfârșit, cu privire la cel de-al treilea punct dezbătut la această conferință, s-a recomandat ca Bisericile Ortodoxe să sporească activitatea lor în sânul Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Începând din anul 1961, mai precis după cea de-A III-a Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la New Delhi, aproape toate Bisericile Ortodoxe au ajuns să fie membre ale acestei organizații, astfel că, după cum observa un autor catolic, aceste Biserici, conștiente de responsabilitatea lor față de organizația de la Geneva, erau „decise să contribuie prin toate mijloacele la promovarea unității în sânul consiliului”¹⁴⁶.

¹⁴³ Vezi amănunte la † DAMASKINOS PAPANDREOU, Mitropolitul Elveției, Secretarul pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod, *Sfântul și Marele Sinod al Ortodoxiei: tematică și lucrări pregătitoare*, ediție îngrijită și traducere din limba franceză de Pr. Nicolae DASCĂLU, Ed. Trinitas, Iași, 1998, p. 44 ș.u.

¹⁴⁴ Într-un articol de fond publicat în periodicul *Episkepsis*, nr. 1, din 16 februarie 1970, se precizează că ideea și termenul însuși de „Prosinod” au fost abandonate de cea de-A IV-a Conferință Panortodoxă din 1968, „căci acest termen nu era cunoscut în istoria Bisericii și nu avea un fundament teologic. A fost preferată o pregătire pe etape printr-o serie de Conferințe Panortodoxe, care să aprofundeze temele adoptate la Rhodos I”.

¹⁴⁵ <https://sites.google.com/site/centreorthodoxe/histoire> (accesat la data de 20.07.2012.).

¹⁴⁶ *** „La conférence panorthodoxe de Chambes (Genève)”, în: *Irénikon*, 1968, 2, p. 278.

Cât privește modul în care s-au desfășurat lucrările conferinței din 1968, pr. prof. Liviu Stan sublinia, ca un element aparte, „faptul că atmosfera în care s-au desfășurat lucrările celei de-a patra Conferințe Panortodoxe de la Geneva a fost din cele mai sănătoase și mai cordiale. Neînregistrându-se niciun fel de disensiuni și constatându-se o solidarizare unanimă atât în jurul intereselor comune ale Bisericii Ortodoxe, cât și în jurul măreței cauze a păcii în întreaga lume”¹⁴⁷. Din punctul de vedere al prof. Olivier Clément, prin această conferință a fost atins apogeul dinamismului unificator suscitată de către Patriarhul Athenagora¹⁴⁸. Cel mai important lucru era însă faptul că această conferință a creat un „instrumentariu concret”¹⁴⁹, mai întâi prin înființarea unei comisii pregătitoare și al unui secretariat al acesteia, apoi prin repartizarea spre studiu a unora din teme catalogului din 1961, precum și prin renunțarea la ideea unui Prosinod și înlocuirea lui cu o serie de Conferințe Panortodoxe Presinodale, cu sarcina de a organiza, în mod nemijlocit, Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe, terminologie care apare acum și care a fost definitivată în anii care au urmat. Marea aventură a terminologiei legată de un posibil sinod al Bisericii Ortodoxe în întregimea ei, care a oscilat între diferite soluții începând din deceniul al treilea al secolului al XX-lea, se încheia acum prin definirea terminologiei legată de sinodul care urma să fie convocat, precum și prin fixarea unor structuri panortodoxe necesare pentru realizarea scopului urmărit de toate Bisericile Ortodoxe laolaltă. Prin aceste măsuri, pregătirea Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe intra într-o nouă fază, mult mai clară decât a fost până în acel moment.

¹⁴⁷ Pr. Liviu STAN, „A patra Conferință Panortodoxă”, p. 873.

¹⁴⁸ Olivier CLÉMENT, „Tous, préparons ensemble le concile”, în: *Synodica*, I, Publication périodique du Secrétariat pour préparation du Saint et Grand Concile de l'Église Orthodoxe, Chambésy - Genève, 1976, p. 105.

¹⁴⁹ Anne JENSEN, *Die Zukunft der Orthodoxie...*, p. 34.

X. Prima întrunire a Comisiei Interortodoxe Pregătitoare a Sfântului și Marelui Sinod - adâncirea conștiinței sinodale

Cele șase teme repartizate Bisericii Ortodoxe de către cea de-a IV-a Conferință Panortodoxă trebuiau elaborate în termen de șase luni, după care studiile respective urmau să fie trimise Secretariatului pentru pregătirea sinodului de la Chambésy. Îndată ce secretariatul dispunea de toate materialele, putea convoca întrunirea Comisiei Interortodoxe Pregătitoare. Astfel, la 16 iulie 1970, „Sfântul Sinod al Patriarhiei Ecumenice a hotărât să propună Bisericii Ortodoxe convocarea Comisiei Interortodoxe Pregătitoare a Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe”¹⁵⁰, pentru luna martie 1971, dar comisia s-a întrunit mai târziu, respectiv între 16-28 iulie 1971, la Chambésy. La această întrunire au fost reprezentate nouă Biserici Ortodoxe Autocefale, plus Biserica Ortodoxă a Finlandei. Absente au fost: Patriarhia Antiohiei, Biserica Georgiei, Biserica Albaniei, Biserica din Cehoslovacia și Biserica din Polonia. Președintele comisiei a fost mitropolitul Hrisostom de Myra, iar secretar, mitropolitul Damaskinos de Tranupolis. Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată prin mitropolitul Iustin al Moldovei și Sucevei, însoțit de mitropolitul Antonie al Ardealului, pe atunci în calitate de Episcop Vicar Patriarhal.

Sarcina acestei comisii a fost, mai întâi, aceea de a „analiza o parte din temele pregătite de Biserici și care urmează să fie prezentate Sfântului și Marelui Sinod”¹⁵¹, mai precis cele șase teme recomandate spre studiu de cea de-a IV-a Conferință Panortodoxă. Delegatul român la această întrunire avea dreptate să vorbească doar de „o parte din temele pregătite de Biserici”, căci, spre exemplu, Patriarhia Română a înființat, încă înainte de 1968, patru comisii de teologi, care aveau sarcina să întocmească sinteze asupra temelor stabilite la Prima Conferință Panortodoxă, iar acele teme au fost tratate cu studenții la cele două

¹⁵⁰ † DAMASKINOS PAPANDREOU, *Sfântul și Marele Sinod al Ortodoxiei...*, p. 47.

¹⁵¹ † ANTONIE PLOIEȘTEANUL, „Lucrările Comisiei pregătitoare a Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, LXXXIX (1971), 7-8, p. 783.

institute teologice ale Patriarhiei Române din acel timp, respectiv de la București și Sibiu, precum și la cursurile de orientare cu preoții¹⁵².

În legătură cu referatele pe marginea celor șase teme, Comisia și-a exprimat dorința ca secretariatul de la Geneva „să purceadă, după 1 noiembrie a.c., (1971 - n.n.) la publicarea textelor referatelor alcătuite de Comisia Interortodoxă și la circularea acestora în traducere și să cerceteze modalitățile de exprimare asupra lor a eventualelor gânduri, asupra cărora urmează să fie puși la curent membrii Comisiei Pregătitoare”¹⁵³. Drept urmare, acele referate au fost publicate de secretariat mai întâi în limba greacă, apoi rusă, franceză, engleză, italiană și germană¹⁵⁴. De remarcat că aceasta este cea mai largă publicare a unor texte emise în procesul de pregătire a Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe. Poate și aceasta a constituit una din cauzele care au dus la declanșarea unei vaste dezbateri, în rândurile teologilor din diferite Biserici Ortodoxe, așa cum vom vedea mai jos.

În al doilea rând, la prima întrunire a Comisiei Pregătitoare „s-a stabilit de comun acord cu delegațiile tuturor Bisericilor”¹⁵⁵ să exprime „Patriarhiei Ecumenice dorința ca, de comun acord cu Întâistătătorii celorlalte Biserici, în parte, să se îngrijească de convocarea Primei Conferințe Panortodoxe Presinodale în prima jumătate a lunii iulie a anului viitor, 1971”¹⁵⁶. Prima instanță care a ajuns la concluzia că o eventuală convocare a Conferinței Panortodoxe Presinodale pentru luna iulie 1972 nu este posibilă a fost chiar Sfântul Sinod al Patriarhiei Ecumenice, prezidat de Patriarhul Athenagora, astfel că secretarul pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe a informat Bisericile Ortodoxe și apoi presa, la 16 mai 1972, că întrunirea primei Conferințe Panortodoxe Presinodale s-a amânat pentru mai târziu, fiind necesar un termen mai lung de pregătire, „nu numai pentru a da timp prelaților împuterniciți să studieze în profunzime temele

¹⁵² Pr. Liviu STAN, „Problema unui viitor Sinod Ecumenic și poziția Bisericii Ortodoxe Române față de el”, în: *Ortodoxia*, XX (1968), 2, p. 334.

¹⁵³ Din *Comunicatul Întrunirii Comisiei Pregătitoare*; traducere din grecește de Pr. Olimp N. Căciulă, manuscris din Arhiva Sectorului de Relații Externe al Patriarhiei Române, p. 2.

¹⁵⁴ † DAMASKINOS PAPANDREOU, *Sfântul și Marele Sinod al Ortodoxiei...*, pp. 48-49.

¹⁵⁵ † ANTONIE PLOIEȘTEANUL, „Lucrările Comisiei pregătitoare...”, p. 786.

¹⁵⁶ Vezi *Comunicatul Întrunirii la † ANTONIE PLOIEȘTEANUL, „Lucrările Comisiei pregătitoare...”, p. 786.*

Marelui Sinod, dar și pentru a furniza teologilor ortodocși, în general, prilejul să exprime punctele de vedere reprezentative ale vieții ortodoxe de totdeauna, ale întregii Biserici Ortodoxe”¹⁵⁷. Această amânare a fost cauzată și de trecerea la cele veșnice a Patriarhului Athenagora, la data de 7 iulie 1972, precum și de reșezarea rânduielilor în Patriarhia Ecumenică, prin alegerea și înscăunarea unui nou Patriarh ecumenic și relansarea cooperării la nivel panortodox.

În sfârșit, la prima sa întrunire, Comisia Pregătitoare a mai făcut o recomandare care a influențat decisiv continuarea procesului panortodox sinodal, prin aceea că „a exprimat dorința ca prima Conferință Panortodoxă Presinodală să revizuiască temele pentru Sfântul și Marele Sinod”, întrucât lista de teme alcătuită de prima Conferință Panortodoxă în anul 1961, „a fost ulterior considerată «haotică», prea lungă și insuficient structurată, deoarece problemele noi au fost centrate în jurul unor teme mari, și nici nu a fost stabilită o listă de priorități”¹⁵⁸. Această recomandare, bazată pe o lungă reflecție asupra temelor, era cât se poate de pertinentă și necesară, dar impunea la rândul ei un timp de reflecție, inclusiv cu privire la criteriile după care trebuia făcută selecționarea acelor teme. Toate acestea au rămas în responsabilitatea primei Conferințe Panortodoxe Presinodale.

Se cuvine să mai subliniem faptul că la prima sa întrunire, Comisia Pregătitoare a hotărât „să exprime Bisericilor dorința păstrării termenelor, în ce privește timpul, stabilite de cea de-A IV-a Conferință Panortodoxă în toată lucrarea de pregătire a Sinodului”¹⁵⁹. Această recomandare exprima, pe de o parte, dorința legitimă a Patriarhiei Ecumenice de a avansa pregătirea Sinodului, dar, pe de altă parte, și faptul că Bisericile nu respectau termenele de pregătire a materialelor, pe temele fixate, ceea ce întârzia avansarea pregătirii. Din nefericire, procesul sinodal a trebuit să oscileze mereu între aceste două realități.

¹⁵⁷ † DAMASKINOS PAPANDREOU, *Sfântul și Marele Sinod al Ortodoxiei...*, p. 50.

¹⁵⁸ † ANTONIE PLOIEȘTEANUL, „Lucrările Comisiei pregătitoare...”, p. 786.

¹⁵⁹ Vezi *Comunicatul întrunirii la* † ANTONIE PLOIEȘTEANUL, „Lucrările Comisiei pregătitoare...”, p. 786.

XI. Prima Conferință Panortodoxă Presinodală - definitivarea celor zece teme pentru Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe

Pe parcursul primei Conferințe Panortodoxe Presinodale, atât președintele acestei comisii, cât și secretarul Comisiei Pregătitoare, au prezentat, prin referatele lor introductive, o serie întreagă de informații cu privire la procesul de pregătire scurs din anul 1971 până la acea dată. Sunt astfel amintite unele întruniri de teologi ortodocși, dintre care reținem pe cele din 26-31 decembrie 1972¹⁶⁰ de la Chambésy și 9-13 octombrie 1973¹⁶¹ de la *Academia Ortodoxă* din Creta, ambele organizate prin grija secretariatului de la Chambésy, întruniri la care s-au făcut propuneri pentru o posibilă revizuire a catalogului temelor din 1961. În al doilea rând, secretarul Comisiei Pregătitoare singur, precum și o delegație specială a Patriarhiei Ecumenice, condusă de mitropolitul Meliton de Calcedon, însoțit de mitropolitul Damaskinos și de marele protoprezbiter Georgios Tsetsis, au vizitat, între 1972-1976, toate Bisericile Ortodoxe, vizite prin care au contribuit într-un mod considerabil la pregătirea Conferinței Panortodoxe Presinodale¹⁶².

Este interesant de menționat și faptul că mitropolitul Damaskinos a inclus în referatul său și un capitol intitulat „Privire asupra literaturii create în jurul Sinodului”¹⁶³, menționând, mai întâi, câțiva teologi ortodocși care au scris în favoarea organizării unui Sinod al Bisericii Ortodoxe, cum au fost profesorii Paul Evdokimov și Olivier Clément, care au publicat împreună, în anul 1970, un *Apel către Biserici*, prin care salutau „efortul Patriarhului ecumenic de a aduna întreaga Ortodoxie, ca pe o «garanție plină de speranță»”¹⁶⁴. Printre teologii

¹⁶⁰ † DAMASKINOS PAPANDREOU, *Sfântul și Marele Sinod al Ortodoxiei...*, pp. 50-51.

¹⁶¹ † DAMASKINOS PAPANDREOU, *Sfântul și Marele Sinod al Ortodoxiei...*, p. 53.

¹⁶² † DAMASKINOS PAPANDREOU, *Sfântul și Marele Sinod al Ortodoxiei...*, p. 54.

¹⁶³ † DAMASKINOS PAPANDREOU, *Sfântul și Marele Sinod al Ortodoxiei...*, pp. 54-66.

¹⁶⁴ † DAMASKINOS PAPANDREOU, *Sfântul și Marele Sinod al Ortodoxiei...*, p. 55.

favorabili convocării unui sinod este citat și Părintele Dumitru Stăniloae, referitor la un articol publicat în *Epispepsis* (nr. 89, din 27 noiembrie 1973), prin care marele teolog român sublinia „datoria Ortodoxiei de a-și lega pasul cu sinoadele din veacul al IV-lea”¹⁶⁵. În referatul mitropolitului Damaskinos sunt menționați și unii autori care erau categoric împotriva ideii convocării unui Sinod Ecumenic printre care se numărau teologul grec Christos Yannaras, precum și renumitul teolog sârb Justin Popovici, trecut mai apoi de Biserica sa în rândul sfinților. Acesta din urmă scria într-un articol publicat în limba greacă în anul 1971 că „personal, nu văd necesitatea absolută a convocării unui Sinod Ecumenic în condițiile actuale. Dacă totuși e necesar, momentul prezent este cu siguranță cel mai rău ales din toată istoria Bisericii”¹⁶⁶. Majoritatea teologilor citați de mitropolitul Damaskinos se refereau însă la catalogul temelor, fie la cel din 1961, fie la cel prescurtat din 1971. În acest sens, profesorul atenian Stylianos Papadopoulos socotea că eventuala elaborare a temelor din 1961 ar duce la redactarea „unui manual de catehism”, iar cu privire la temele propuse de Comisia Pregătitoare din anul 1971, același teolog socotea că „ar fi mai bine să se renunțe la ele”¹⁶⁷. Mitropolitul Damaskinos a menționat și alte nume în referatul său, dar cei citați reprezintă câteva idei exemplare, pentru a ne face o imagine de ansamblu despre intensitatea cu care se discuta, în acei ani, ideea convocării unui sinod al Bisericii Ortodoxe, precum și despre propunerile făcute în legătură cu lista temelor pentru Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe. Toate aceste mărturii erau suficiente pentru a justifica amânarea convocării primei Conferințe Panortodoxe Presinodale din 1972 până în 1976, iar pe de altă parte, lucrările acestei conferințe au fost apoi determinate de dezbaterile teologice ce se desfășurau în acea perioadă de timp, în cadrul Bisericilor Ortodoxe.

Deci, între anii 1971-1976, mai multe Biserici Ortodoxe au studiat mai ales problema reducerii catalogului de teme din anul 1961, unele din ele făcând chiar propuneri concrete de noi teme, respectiv de liste de teme mai scurte. Așa, spre exemplu, după mărturia episcopului

¹⁶⁵ † DAMASKINOS PAPANDREOU, *Sfântul și Marele Sinod al Ortodoxiei...*, p. 60.

¹⁶⁶ † DAMASKINOS PAPANDREOU, *Sfântul și Marele Sinod al Ortodoxiei...*, p. 59.

¹⁶⁷ † DAMASKINOS PAPANDREOU, *Sfântul și Marele Sinod al Ortodoxiei...*, p. 61.

Antonie Ploieșteanul, Biserica Ortodoxă Română a prezentat, la prima Conferință Panortodoxă Presinodală, o listă de doar cincisprezece teme, dintre care numai patru nu au fost reținute în lista finală adoptată de această conferință, patru dintre ele fiind concentrate în tema a VIII-a¹⁶⁸. În ce privește dezbaterile privind revizuirea acelor teme, episcopul vicar patriarhal de atunci Antonie Ploieșteanul, a prezentat în presa eclesiastică românească, încă din anul 1971, precum și în alte studii ulterioare, unele dintre cele mai constructive comentarii cu privire la ceea ce avea el însuși să numească „lunga aventură a temelor”¹⁶⁹, precum și o serie de interesante reflecții teologice pe marginea acestor teme, propuse pentru dezbateri la Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe.

La lucrările primei Conferințe Panortodoxe Presinodale, care s-a desfășurat între 21-28 noiembrie 1976, la Chambésy, au trimis delegați treisprezece Biserici Ortodoxe, absente fiind Biserica Ortodoxă din Georgia și cea din Albania. Președintele întrunirii a fost mitropolitul Meliton de Calcedon, iar secretar mitropolitul Damaskinos de Traupolis. Delegația Bisericii Ortodoxe Române a fost condusă, și de această dată, de mitropolitul Iustin al Moldovei și Sucevei, unul dintre foarte pușinii participanți la prima Conferință Panortodoxă Presinodală, care fusese prezent la toate întrunirile la nivel panortodox începând din 1961 și care peste mai puțin de un an, avea să devină cel de-al patrulea Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. Din delegația Bisericii Ortodoxe Române la conferința din anul 1976 au mai făcut parte episcopul Antonie Ploieșteanul, Vicar Patriarhal, precum și pr. prof. dr. Dumitru Popescu, de la Institutul Teologic de grad universitar din București, iar la categoria consultanți, pr. prof. dr. Ion Bria, care făcea parte din personalul *Consiliului Ecumenic al Bisericilor*. Biserica Ortodoxă din Polonia a fost reprezentată printr-o delegație condusă de un egumen, însoțit de doi preoți, ceea ce constituia un caz special, întrucât toate Bisericile Ortodoxe trebuiau să fie reprezentate la acest nivel prin ierarhi. În sfârșit, se cuvine menționat și faptul că două dintre Bisericile Ortodoxe, respectiv cea din Cehoslovacia și cea din Finlanda, erau

¹⁶⁸ † ANTONIE PLĂMĂDEALĂ, „O privire asupra pregătirii Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe”, în: *Ortodoxia*, XXIX (1977), 2, p. 248.

¹⁶⁹ † ANTONIE PLĂMĂDEALĂ, „O privire asupra...”, p. 248.

reprezentate prin întâistătătorii lor, adică mitropolitul Dorotei de Praga și, respectiv, Paul al Finlandei, dar aceste Biserici erau amândouă doar autonome.

În ajunul deschiderii lucrărilor acestei conferințe, mai precis în ziua de sâmbătă, 20 noiembrie, s-a desfășurat întrunirea conducătorilor tuturor delegațiilor Bisericilor Ortodoxe, pentru a se stabili ordinea de zi a întrunirii. Datorită faptului că discuțiile s-au prelungit, întrunirea conducătorilor de delegații a continuat și duminică seara¹⁷⁰. Una dintre problemele discutate pe parcursul acestor două ședințe ale conducătorilor de delegații era legată de autoritatea pe care o avea această întrunire, intrucât unii participanți socoteau că totul trebuie discutat în ședință plenară. Cele mai multe observații s-au făcut apoi în legătură cu ordinea de zi, propusă de către președinte, din partea Patriarhiei Ecumenice, ordine de zi bazată pe discuțiile delegației acestei Biserici cu diferitele Biserici Ortodoxe, așa cum a fost cazul cu Biserica Ortodoxă Română, între 15-18 mai 1976¹⁷¹. La întrunirea din 20-21 noiembrie, mitropolitul Filaret de Kiev și Galiția, conducătorul delegației Bisericii Ortodoxe Ruse, se întreba cine poate să aibă competența de a revizui lista temelor de la Rhodos, din 1961. Alți delegați se întrebeau dacă este potrivit să se precizeze că Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe ar trebui să fie de scurtă durată, precum și recomandarea ca acest sinod să nu dezbătă chestiuni dogmatice. În sfârșit, unii participanți se întrebeau care este competența secretariatului, precum și aceea a Comisiei Pregătitoare Interortodoxe. Toate aceste chestiuni au trebuit să fie clarificate de conferință în plenum ei, deși dezbaterile respective demonstrau în mod clar lipsa unor criterii, respectiv a unui regulament acceptat de toți, prin care să fie precizate sferele de competență ale fiecărei părți din structura panortodoxă implicate în organizarea Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe, regulament care va fi adoptat abia mai târziu.

¹⁷⁰ Vezi procesul verbal al acestor două întruniri în *Synodica* III, Centre Orthodoxe du Patriarcat Ecumenique, Chambesy, Genève, 1979, pp. 11-23; această publicație reproduce toate actele legate de prima Conferință Panortodoxă Presinodală, inclusiv procesele verbale ale tuturor ședințelor.

¹⁷¹ *** „Vizita unei delegații a Patriarhiei Ecumenice făcută Patriarhiei Române”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, XCIV (1976), 7-8, p. 663.

Întrunirea conducătorilor de delegații constituia și ea o nouă formă de cooperare în acest proces prin care Bisericele Ortodoxe luau toate deciziile împreună, începând chiar cu fixarea ordinii de zi (să ne amintim că la prima Conferință Panortodoxă Patriarhia Ecumenică publicase lista temelor¹⁷² și fixase procesul de desfășurare al întrunirii cu mai mult timp înainte de începutul lucrărilor acelei conferințe). Astfel, întrunirea conducătorilor delegațiilor ortodoxe a propus ca ordinea de zi a primei Conferințe Panortodoxe Presinodale să includă următoarele patru puncte:

1. Revizuirea listei temelor pentru Sfântul și Marele Sinod;
2. Examinarea metodei de pregătire a Sinodului cu privire la studiul acelor teme;
3. Privire de ansamblu și evaluare a relațiilor și a dialogurilor Bisericii Ortodoxe cu alte Biserici și Confesiuni creștine și cu *Consiliul Ecumenic al Bisericilor*;
4. Studiu asupra celebrării comune a Paștilor de către toți creștinii în aceeași duminică¹⁷³.

Prima Conferință Panortodoxă Presinodală a fost deschisă oficial în ziua de duminică, 21 noiembrie 1976, la sfârșitul Sfintei Liturghii oficiate în sobor de toți conducătorii delegațiilor Bisericilor Ortodoxe prezente. La Sfânta Liturghie, apoi la deschiderea oficială, precum și la recepția care a urmat, au fost prezenți reprezentanții organizațiilor ecumenice și bisericești internaționale de la Geneva: *Consiliul Ecumenic al Bisericilor*, *Conferința Bisericilor Europene*, *Federația Luterană Mondială*, *Alianța Reformată Mondială*. Au fost, de asemenea, prezenți reprezentanții *Consistoriului Bisericii Naționale din Geneva* și ai facultăților de teologie catolică din Lucerna și Fribourg, precum și reprezentantul permanent al Vaticanului la ONU. Este de remarcat faptul că pe parcursul lucrărilor nu a mai fost prezent niciun oaspete străin, așa cum fusese cazul la primele Conferințe Panortodoxe. În cuvântul său de deschidere a lucrărilor, mitropolitul Meliton de Calcedon a subliniat

¹⁷² *Irenikon*, t. XXXIV, 4eme trimestru, 3/1961, p. 398.

¹⁷³ *Synodica* III, p. 18.

cașa cum Biserica prăznuia în acea zi Intrarea Maicii Domnului în Biserică, ceea ce însemna intrarea naturii umane în Sfânta Sfințelor”¹⁷⁴. Tot așa Ortodoxia intra pe calea Sfântului și Marelui Sinod. În aceeași ședință solemnă de deschidere a fost citit mesajul adresat de conferința tuturor Întâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe, prin care aceștia erau rugați să se roage pentru lucrările întrunirii și să le binecuvânteze. Bineînțeles că celor două Biserici Ortodoxe reprezentate la conferință prin inșiși întâistătătorii lor, respectiv din Cehoslovacia și Finlanda, nu le-au mai fost trimise astfel de mesaje. Cu data de 21 noiembrie au fost comunicate membrilor conferinței hotărârile luate de conducătorii delegațiilor Bisericilor Ortodoxe cu privire la ordinea de zi a întrunirii, prin care erau enumerate cele patru puncte menționate mai sus. Același text a fost comunicat și presei, tot cu data de 21 noiembrie¹⁷⁵.

Lucrările propriu-zise ale primei Conferințe Panortodoxe Pre-sinodale au început în dimineața zilei de luni, 22 noiembrie 1976, printr-un scurt moment de rugăciune, după care președintele conferinței a prezentat referatul său introductiv, care a subliniat, printre altele, că în urma consultării cu toate Bisericile Ortodoxe s-au conturat următoarele aspecte legate de Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe, aspecte în legătură cu care conferința ar fi trebuit să ia unele hotărâri:

1. să se accelereze convocarea acestui sinod, înțelegându-se că această convocare nu este unică și că ea nu exclude convocarea pe viitor a altor sinoade asemănătoare;
2. în consecință, sinodul ar trebui să fie de scurtă durată;
3. că acest sinod urmează să se ocupe de un număr limitat de teme, care să nu fie de caracter dogmatic sau teoretic, pentru că Biserica Ortodoxă nu simte nevoia unei noi mărturisiri de credință. Cum temele sinodului nu vizează înlăturarea unor sfinte canoane, ele ar trebui, mai curând, să interpreteze canoanele pentru a le face aplicabile, din punct de vedere pastoral, la condițiile contemporane de viață ale clerului și ale credincioșilor;

¹⁷⁴ *Synodica* III, p. 26.

¹⁷⁵ *Synodica* III, p. 35.

4. sinodul va trebui, deci, să se aplece asupra chestiunilor arzătoare, care împiedică funcționarea normală a împreună-lucrării Bisericilor locale într-o singură și unică Biserică Ortodoxă, în plenitudinea sensului său eclesiologic și canonic și să dea acestor probleme soluția convenabilă;

5. sinodul trebuie să abordeze de o manieră mai largă aspectele vieții clerului, astfel ca acestea să fie reglementate de o manieră eclesială și într-o uniformitate panortodoxă, cu scopul de a facilita activitatea pastorală a clerului și de a pune capăt la tot ce ar putea scandaliza conștiința credincioșilor;

6. sinodul va trebui să se preocupe de problemele privind viața de zi cu zi a credincioșilor în Biserică, în special acelea privind căsătoria și familia creștină, în cadrul realităților contemporane; de criza actuală a căsătoriei creștine; de facilitățile de deplasare a oamenilor de la o regiune la alta și în sânul confesiunilor religioase diferite;

7. sinodul ar trebui să studieze problema calendarului și a datei Paștilor și să se pronunțe față de aceste teme de așa manieră încât această problemă să înceteze de a mai diviza trupul unic al Bisericii, în legătură cu sărbătorile și cultul său, provocând local schisme interioare și dând unora prilejul de a se sustrage disciplinei și autorității bisericești;

8. în afara temelor de acest fel, cu referire directă la viața internă a Bisericii Ortodoxe, sinodul ar putea să ia unele hotărâri care să permită fixarea unei linii ortodoxe comune cu privire la relațiile și dialogul Bisericii Ortodoxe cu alte Biserici și confesiuni creștine, vizând unitatea creștină¹⁷⁶.

Aceste comentarii, menite să dezvolte ordinea de zi propusă conferinței de întrunirea conducătorilor delegațiilor ortodoxe, exprimau în mod foarte clar viziunea Patriarhiei Ecumenice în legătură cu problematica legată de Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe, și mai ales, lucru fusesse observat și de către episcopul de atunci, Antonie Ploieșteanul, anume dorința Patriarhiei Ecumenice de a convoca cât mai curând posibil acest sinod, a cărei pregătire însă presupunea

¹⁷⁶ *Synodica III*, pp. 39-40.

clarificarea mai multor probleme, care atunci erau departe de a fi încheiată. Pe de altă parte, se făcea prin această abordare o pledoarie în favoarea alegerii anumitor teme pe lista Sfântului și Marelui Sinod între care nu mai intrau cele de ordin dogmatic, așa cum prevedea lista din 1961. În sfârșit, se mai făcea o precizare cu adevărat necesară, anume aceea că Sfântul și Marele Sinod nu va anula sau înlătura unele canoane, ci cel mult va aduce unele interpretări necesare activității pastorale în contextul respectiv. Aceste precizări aveau desigur în vedere critica opozițiilor ideii de sinod, care vedeau în acesta pericolul schimbării unor canoane, ceea ce era cu totul contrar tradiției canonice a Bisericii Ortodoxe. Niciun Sinod Ecumenic nu a înlăturat vreuna din hotărârile luate de sinoadele precedente, nici măcar de cele locale, ci doar a precizat mai clar acele hotărâri.

Imediat după referatul președintelui a urmat referatul secretarului Comisiei Pregătitoare, mitropolitul Damaskinos de Tranupolis, la care s-a făcut referință mai sus și care oferea o serie de informații cu privire la activitatea desfășurată de secretariat de la prima întrunire a Comisiei Pregătitoare, în 1971, până în acel moment. Referentul preciza că cea de-A IV-a Conferință Panortodoxă a definit terminologia privind sinodul pe care-l pregătea Biserica Ortodoxă, propunând titlul de „Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe” și renunțând la cel de „Sinod Panortodox”, și chiar la titlul de „Sinod Ecumenic”, căci în decursul istoriei unele sinoade au fost convocate ca ecumenice, dar în final au rămas sinoade locale, cum a fost cel de la Sardica, din anul 359, pe când alte sinoade au fost convocate ca locale, dar în final au fost considerate drept ecumenice, cum a fost cazul Sinodului de la Constantinopol din anul 381, devenit cel de-Al II-lea Sinod Ecumenic. Astfel, factorul care determină caracterul definitiv al unui sinod este consensul credincioșilor¹⁷⁷ în procesul de receptare a sinodului respectiv. În consecință, Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe urmează să fie convocat ca atare, iar receptarea lui, prin acțiunea Sfântului Duh, ar putea să ducă la recunoașterea lui ca ecumenic.

După prezentarea celor două referate a urmat citirea de mesaje venite din partea unor întâistătători de Biserici Ortodoxe, cu urări de

¹⁷⁷ *Synodica* III, p. 130.

succes la adresa conferinței. Este de remarcat faptul că cel puțin unul dintre aceste mesaje vorbea despre „prezenta Conferință Panortodoxă pentru pregătirea Sinodului Ortodox”¹⁷⁸, ceea ce înseamnă că terminologia propusă de cea de-A IV-a Conferință Panortodoxă nu era încă suficient de bine cunoscută în toate Bisericile Ortodoxe. Faptul că nu toate Bisericile Ortodoxe înțelegeau de aceeași manieră procesul de pregătire a Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe se vede și din *Raportul* nr. 56, din 18 noiembrie 1976, al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse, distribuit tuturor delegaților în limbile rusă, greacă și engleză, în ziua de marți, 23 noiembrie, și prezentat de șeful delegației ruse, mitropolitul Filaret, de Kiev și Galiția¹⁷⁹. Din acest text reiese că Biserica Rusă nu era într-o totală de acord cu pregătirea unei Conferințe Panortodoxe Presinodale, socotind că numai o Conferință Panortodoxă, cum au fost cele patru între 1961-1968, poate revizui catalogul și metodologia de pregătire a sinodului, așa cum s-a stabilit în 1961. În acest sens, textul Bisericii Ruse propunea o revizuire a temelor, revizuire care însă păstra o mare parte din temele propuse în 1961¹⁸⁰. În al doilea rând, Biserica Ortodoxă Rusă nu era de acord ca studiul temelor să se facă de către unele Biserici, iar apoi să fie elaborate în grupele de lucru ale Comisiei Pregătitoare. Această Biserică observa, pe bună dreptate, că deși la prima sa întrunire în anul 1971, Comisia Pregătitoare propusese să se întrunească imediat înaintea primei Conferințe Panortodoxe Presinodale, pentru a pregăti materialul pentru această, totuși Comisia Pregătitoare nu s-a mai întrunit. În sfârșit, Sfântul Sinod al Bisericii Ruse preciza că Patriarhul Pimen se adresase în mai multe rânduri Patriarhiei Ecumenice, cerând lămuriri în legătură cu scopul unei Conferințe Panortodoxe, dar nu a primit niciun răspuns, astfel că pentru ierarhul rus acest fapt „demonstra o abordare nu prea serioasă a pregătirii Conferinței și că aceasta se poate repercuta asupra rezultatelor acestui eveniment important pentru viața Ortodoxiei”¹⁸¹. În ședințele care au urmat, mai mulți reprezentanți au luat apărarea Patriarhiei Ecumenice și s-a hotărât ca eventualele probleme dintre

¹⁷⁸ *Synodica* III, p. 46.

¹⁷⁹ *Synodica* III, pp. 61-69.

¹⁸⁰ Vezi lista cu temele revăzute la *Synodica* III, pp. 64-68.

¹⁸¹ *Synodica* III, p. 63.

Patriarhia Moscovei și Patriarhia Ecumenică să nu facă parte din discuțiile întrunirii. Cu toate acestea, critica adusă procesului de pregătire a Sfântului și Marelui Sinod a avut și efectul de a duce la corectarea metodologiei și, în final, la adoptarea unui regulament care să determine calea de urmat pentru toți.

În vederea pregătirii hotărârilor pe care urma să le ia, potrivit ordinii de zi stabilite, prima Conferință Panortodoxă Presinodală a constituit trei comitete de lucru, cu următoarele sarcini:

1. Revizuirea listei temelor Sfântului și Marelui Sinod, precum și examinarea metodelor de pregătire a Sinodului cu privire la studiul acestor teme;

2. Privire de ansamblu și evaluare a relațiilor și a dialogurilor Bisericii Ortodoxe cu alte Biserici și confesiuni creștine și cu *Consiliul Ecumenic al Bisericilor*;

3. Studiul sărbătoririi Paștilor de către toți creștinii în aceeași duminică.

Membrii delegației Bisericii Ortodoxe Române au fost distribuiți fiecare în câte un comitet, iar mitropolitul Iustin a exercitat funcția de președinte al primului comitet. Acest comitet, care avea de îndeplinit cea mai dificilă sarcină, a adoptat o metodologie, care după mărturia episcopului Antonie Ploieșteanul era inițiativa mitropolitului Iustin al Moldovei și Bucovinei¹⁸² și anume aceea de a invita fiecare delegație ortodoxă să prezinte lista temelor pe care le recomanda a fi discutate la Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe, apoi toate listele au fost centralizate după frecvența temelor în listele Bisericilor, după cum urmează:

1. zece teme propuse de toate Bisericile;
2. trei teme propuse de șase Biserici;
3. opt teme propuse de patru Biserici;
4. nouă teme propuse de trei Biserici;
5. zece teme propuse de două Biserici;
6. unsprezece teme propuse de o singură Biserică¹⁸³.

¹⁸² † ANTONIE PLĂMĂDEALĂ, „O privire asupra...”, p. 248.

¹⁸³ *Synodica* III, pp. 89-92.

Comitetul propunea ca cele zece teme alese de către toate Bisericile să devină temele Sfântului și Marelui Sinod, iar după întocmirea acestui tablou, comitetul a propus ca următoarele teme, care nu fuseseră propuse de nicio Biserică, să fie excluse:

1. Textele simbolice în Biserica Ortodoxă;
2. Organizarea tribunalelor duhovnicești;
3. Chestiuni referitoare la episcopat;
4. Biserica Ortodoxă și tineretul;
5. Relațiile Bisericilor Ortodoxe Autocefale între ele și cu Patriarhia Ecumenică, după canoane și istorie;
6. Probleme sociale;
7. Căsătoria și familia;
8. Ortodoxia și problemele creștinilor în regiunile cu schimbări sociale rapide;
9. Dezvoltarea și obiceiul pelerinajelor ortodoxe la diferite locuri sfinte.

În sfârșit, următoarele cinci teme au fost recomandate spre studiu de către fiecare Biserică locală:

1. Izvoarele Revelației divine;
2. Codificarea sfintelor canoane și a prescripțiilor canonice;
3. Iconomia și acrvia;
4. Semnificația Bisericii;
5. Monahismul.

În legătură cu metoda de pregătire a temelor sinodului, comitetul a propus să se păstreze procedura adoptată de cea de-A IV-a Conferință Panortodoxă cu privire la pregătirea temelor, cu singura diferență că temele desemnate spre pregătire vor fi prezentate de către Bisericile locale care au elaborat acele teme Comisiei Pregătitoare și Conferinței Panortodoxe Presinodale. Aceste prezentări nu vor avea forma unor rapoarte oficiale adoptate de Biserici, care ar putea astfel limita discuția liberă între ortodocși, ci se vor prezenta ca lucrări teologice serioase, efectuate sub comanda Bisericilor, dar ale căror evaluare

și definire eclesiologică vor reveni Comisiei Interortodoxe Pregătitoare, pentru studiu de către toate Bisericile locale și Conferinței Panortodoxe Presinodale¹⁸⁴. Această recomandare se referea la faptul că unele dintre Bisericile delegate să elaboreze materiale, cum a fost cazul cu cele șase teme distribuite de cea de A IV-a Conferință Panortodoxă, treceau studiile respective prin sinoadele lor, astfel că textele respective deveneau hotărâri sinodale, care nu mai puteau fi discutate, respectiv schimbate la nivel interortodox. Propunerile primului comitet de lucru au fost discutate, revizuite și în final adoptate ca hotărâri finale ale acestei conferințe, cum se va vedea mai jos.

Cel de-al doilea comitet, având ca președinte pe arhiepiscopul Paul al Finlandei, a prezentat un raport compus din două părți; prima cuprinzând o trecere în revistă generală a dialogurilor sau a relațiilor cu următoarele Biserici și confesiuni:

1. Biserica Anglicană;
2. Biserica Veche-Catolică;
3. Bisericile Vechi Orientale;
4. Biserica Luterană;
5. Biserica Romano-Catolică.

De asemenea, un subcapitol separat este intitulat „Biserica Ortodoxă și Consiliul Ecumenic al Bisericilor”¹⁸⁵. În primul rând, trebuie să remarcăm, că din categoria de dialoguri bilaterale, numai primele două începuseră la acea dată, iar cu celelalte Biserici era vorba de prezentarea unei serii de relații dintre acestea și diferitele Biserici Ortodoxe Autocefale. Cât privește terminologia folosită în acest context, respectiv aceea de „Biserici și confesiuni non-ortodoxe” este de remarcat că această diferențiere apare numai în titlu, căci în text toate acele denominațiuni sunt numite simplu „Biserici”. În sfârșit, partea a doua a referatului acestui comitet se intitula „Evaluare”¹⁸⁶, fiind vorba de evaluarea dialogurilor și a relațiilor prezentate în prima parte,

¹⁸⁴ *Synodica* III, p. 92.

¹⁸⁵ *Synodica*, III, pp. 97-104.

¹⁸⁶ *Synodica*, III, pp. 104-106.

însoțită de unele propuneri concrete, care au fost adoptate de către conferință, devenind hotărâri finale cu privire la punctele respective de pe ordinea de zi.

În sfârșit, cel de-al treilea comitet, care s-a autointitulat „comisie”, deși acest termen a fost evitat pentru a nu se confunda cu Comisia Pregătitoare, a avut ca președinte pe mitropolitul Giorgios al Muntei Liban și a discutat chestiunea celebrării Paștilor de toți creștinii în aceeași duminică. Această chestiune fusese adresată tuturor Bisericilor din lume, de către cea de A V-a Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Nairobi, Kenya, 1975) și deci nu venea din interiorul Bisericii Ortodoxe. În raportul acestei grupe de lucru¹⁸⁷ sunt subliniate următoarele aspecte ale problemei:

- Dimensiunea pastorală;
- Grijă pentru integritatea Bisericii Ortodoxe;
- Nevoia de fidelitate față de primul Sinod Ecumenic de la Niceea;
- Originea acestei solicitări nu vine din interiorul Bisericii Ortodoxe.

La sfârșitul raportului ei, această grupă de lucru a propus ca secretariatul de la Chambésy să organizeze cât mai repede posibil o conferință restrânsă de specialiști (astronomi, istorici, canoniști) și de clerici, cu scopul de a pregăti un studiu competent asupra acestei probleme, recomandare care se va regăsi printre hotărârile acestei conferințe. Deciziile luate de prima Conferință Panortodoxă Presinodală sunt structurate pe cele patru puncte de pe ordinea de zi a conferinței și anume:

În legătură cu revizuirea catalogului temelor pentru Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe, a fost aleasă o listă de zece teme, așa cum a propus primul comitet de lucru. Aceste zece teme¹⁸⁸, care cuprind „ansamblul celor mai importante probleme asupra cărora se simte nevoia unor decizii panortodoxe de autoritate”¹⁸⁹, se pot împărți în mai multe grupe și anume:

¹⁸⁷ *Synodica*, III, pp. 108-110.

¹⁸⁸ *Anexa VIII.1.*

¹⁸⁹ † ANTONIE PLĂMĂDEALĂ, „O privire asupra...”, p. 254.

1) aspecte care se referă la viața internă a Bisericii Ortodoxe (problema calendarului; impedimentele la căsătorie și regulile privind postul);

2) teme care privesc relațiile dintre Bisericile Ortodoxe întreolaltă (diaspora; autocefalia; autonomia și dipticele);

3) aspecte privind relațiile Bisericii Ortodoxe cu celelalte Biserici și confesiuni creștine;

4) problema relațiilor Bisericii Ortodoxe cu Mișcarea Ecumenică, în special cu Consiliul Ecumenic al Bisericilor;

5) aspecte privind relațiile Bisericii Ortodoxe cu lumea.

Toate aceste teme au un aspect teologic, dar așa cum s-a spus ele nu au un caracter dogmatic. Primele patru teme au mai mult un caracter canonic practic, și nu eclesiologic, deși rezolvarea lor nu se va dovedi chiar atât de ușoară. Cele mai dificile teme aveau să fie cele din categoria a doua. În legătură cu acestea, încă din 1977, episcopul de atunci Antonie Ploieșteanul, prevedea în legătură cu autocefalia o confruntare cu Patriarhia Ecumenică, cea „care va susține probabil, că numai ea poate acorda autocefalia, potrivit canoanelor” și va începe atunci „interpretarea canoanelor, care nu e întotdeauna aceeași în viața tuturor canoniștilor”¹⁹⁰. Observații profetice, care s-au adevărat întocmai, după ceva mai bine de 30 de ani! Cât privește relațiile ecumenice ale Bisericii Ortodoxe, același ierarh român aprecia ca acestea ar trebui să fie puse pe „o bază mai solidă” sau „mai exactă”, astfel „încât să nu se mai meargă la întâmplare și mai ales, să nu se mai dea nimănui posibilitatea să numească angajarea în ecumenism o erezie, sau să împiedece angajarea până la erezie”¹⁹¹. Aceste îndreptățite dorințe ale unui ierarh ortodox, care a reprezentat Biserica sa la foarte multe întruniri cu caracter ecumenic, dar care a dorit să rămână, în același timp, fidel Bisericii sale, își așteaptă încă împlinirea:

• Cu privire la metoda de pregătire a temelor alese pentru Sfântul și Marele Sinod, prima Conferință Panortodoxă Presinodală

¹⁹⁰ † ANTONIE PLĂMĂDEALĂ, „O privire asupra...”, p. 254.

¹⁹¹ † ANTONIE PLĂMĂDEALĂ, „O privire asupra...”, p. 255.

a confirmat metodologia fixată de cea de-A IV-a Conferință Panortodoxă, pe care însă a precizat-o mai clar, subliniind rolul exact al secretariatului și al comisiei pregătitoare. Tot în legătură cu acest punct, delegațiile prezente au fost rugate să comunice secretariatului temele pe care doresc să le studieze, din lista celor zece, iar apoi secretariatul va comunica fiecărei Biserici lista cu temele repartizate. Biserica Ortodoxă Română s-a angajat, împreună cu alte Biserici, să trateze următoarele trei teme: 1. Diaspora ortodoxă; 2. Autocefalia și modul în care trebuie să fie proclamată; 3. Autonomia și modul în care trebuie să fie proclamată¹⁹²;

- Referitor la relațiile Bisericii Ortodoxe cu celelalte Biserici și confesiuni și cu *Consiliul Ecumenic al Bisericilor*, această conferință a încurajat aceste relații și a oferit o serie de informații și reflecții pentru materialul care urma să fie întocmit în legătură cu această temă reținută pe lista pentru Sfântul și Marele Sinod;

- Chestiunea sărbătoririi Paștilor de toți creștinii în aceeași duminică, asupra căreia conferința a formulat unele observații foarte utile, a fost recomandată spre studiu la o întrunire de specialiști.

De remarcat faptul că în hotărârile conferinței nu se regăsește nimic în legătură cu profilul propriu-zis al Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe, nici în legătură cu durata lui și nici în legătură cu metoda lui de lucru, sau cu aceea și mai complicată a membrilor acestui viitor sinod, așa cum s-ar fi putut aștepta din perspectiva unor aluzii făcute la începutul acestei întruniri. Ceea ce s-a clarificat însă la această întrunire, și acest lucru nu este deloc lipsit de importanță,

¹⁹² † ANTONIE PLĂMĂDEALĂ, „O privire asupra...”, p. 250. În ședința de lucru a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române din 11-13 decembrie 1976, a fost prezentat raportul Comisiei sinodale pentru afacerile externe cu privire la prima Conferință Presinodală Panortodoxă, iar Sfântul Sinod a hotărât înființarea unei comisii teologice „a Bisericii Ortodoxe Române care, în termen de 3 luni, urmează să elaboreze cele trei teme repartizate Bisericii noastre de către Conferința presinodală panortodoxă pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod. Comisia va fi alcătuită din: Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae (președinte), Pr. Prof. Dumitru Popescu; Prof. Iorgu Ivan, Protodiacon Prof. Ioan Floca, Pr. Prof. Ene Braniște, Pr. Prof. Ioan Rămureanu și Pr. Prof. Mircea Păcurariu. Celelalte șapte teme se repartizează celor două Institute teologice, care vor prezenta referate cu observații și propuneri asupra lor, în termen de 3 luni” - ***, „Sesiunea ordinară a anului 1976 a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, XCV (1977), 1-3, p. 218.

a fost fixarea tematicii acestui sinod, respectiv a celor 10 teme, care în mod evident nu implică nici luarea unor decizii dogmatice și nici schimbarea canoanelor Bisericii Ortodoxe. Impresia generală pe care o lasă hotărârile întrunirii din 1976 este aceea că procesul de pregătire a Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe urmează să se concentreze mai întâi asupra elaborării tematicii fixate, după care va urma pregătirea propriu-zisă a sinodului.

Lucrările primei Conferințe Panortodoxe Presinodale s-au încheiat în ziua de sâmbătă, 27 noiembrie, într-o atmosferă de euforie generală, iar închiderea oficială a acestei conferințe a avut loc duminică, 28 noiembrie, în cadrul Sfintei Liturghii oficiate de către toți conducătorii de delegații în catedrala Sfântul Pavel a Centrului Ortodox de la Chambésy. În cuvântul de încheiere a conferinței, mitropolitul Meliton de Calcedon, în calitate sa de președinte, a subliniat că pe parcursul acestei întruniri, Sfântul Duh (Paracletul) a condus pe participanți „spre aprofundarea viziunii actuale a Bisericii, spre evaluarea, în limitele posibilului, a situației ei actuale, precum și a problemelor ei, ca și spre căutarea și descoperirea mijloacelor cele mai potrivite pentru rezolvarea acestora”¹⁹³. Această conferință „a reînnoit speranțele în vederea convocării Sfântului și Marelui Sinod”¹⁹⁴ al Bisericii Ortodoxe, mai ales, prin aceea că a precizat o serie întreagă de aspecte ale procesului de pregătire a acestui sinod, cel puțin în legătură cu tematica sinodului, precum și cu metodologia de pregătire a acesteia. În același timp, prima Conferință Panortodoxă Presinodală a marcat un considerabil pas înainte pe calea pregătirii sinodului ortodox și prin faptul că toate hotărârile ei au crescut din lucrarea împreună a tuturor delegațiilor, fără ca să fi fost formulate dinainte. La începutul lucrărilor acestei conferințe, mai mulți delegați se manifestaseră sceptici față de profilul întrunirii respective, care avea un caracter oarecum nou față de cele patru Conferințe Panortodoxe precedente. Totuși, pe parcursul lucrărilor, cooperarea dintre toate delegațiile s-a adâncit, așa cum reiese în mod clar din procesele-verbale ale întregii adunări, astfel că această întrunire

¹⁹³ *Synodica III*, p. 121.

¹⁹⁴ † ANTONIE PLĂMĂINĂLĂ, „O privire asupra...”, p. 253; Ion BELA, „L'espoir du Grand Synode Orthodoxe”, în: *Revue Théologique de Louvain*, 8ème année, 1977.

a adâncit spiritul sinodal în conlucrarea panortodoxă, fapt care îndreptătea speranțele în organizarea concretă a Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe, chiar dacă acest sinod nu avea să fie organizat atât de repede, cum își imaginau unii participanți. Episcopul Antonie Ploieșteanul menționa că la prima Conferință Panortodoxă Presinodală, „dorința exprimată într-un fel de euforie prematură” a fost ca următoarea Conferință Panortodoxă Presinodală „să se țină în anul imediat următor”¹⁹⁵, adică în 1977. Această dorință nu se reflectă însă, în niciuna din hotărârile finale ale conferinței din 1976, astfel că pregătirea celei de-A II-a Conferințe Panortodoxe Presinodale rămânea pe deplin în sarcina secretariatului și a Comisiei Interortodoxe Pregătitoare.

¹⁹⁵ ? ANTONIE PLOIȘTEANU, „O privire asupra...”, p. 257

XII. Activitatea Secretariatului de la Chambésy după prima Conferință Panortodoxă Presinodală - încercare de găsimă a unei soluții pentru sărbătorirea Paștilor de către toți creștinii în aceeași duminică

Că urmare a hotărârii primei Conferințe Panortodoxe Presinodale, Secretariatul pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe a organizat între 28 iunie - 3 iulie 1977, la Centrul Ortodox de la Chambésy, un congres pentru examinarea chestiunii unei celebrări comune a Paștilor de către toți creștinii în aceeași duminică. La această întrunire au participat ierarhi „responsabili de activitate pastorală”¹⁹⁶, specialiști în drept canonic, în astronomie, în istorie și sociologie. Președintele congresului, ales de participanți în unanimitate, a fost Mitropolitul Damaskinos de Tranupolis, iar din partea Bisericii Ortodoxe Române a fost prezent pr. prof. dr. Ene Braniște. Alături de specialiștii ortodocși, au fost prezenți la acest congres și au prezentat câte un referat și monseniorul Eleuterio Fortino, din partea Secretariatului de la Vatican pentru unitatea creștinilor, pastorul John Wynburne, din partea Bisericii Anglicane, la cererea personală a arhiepiscopului de Canterbury, precum și pastorul Lukas Vischer, directorul Comisiei „Credință și Constituție” a *Consiliului Ecumenic al Bisericilor*¹⁹⁷.

În referatul său introductiv, mitropolitul Damaskinos de Tranupolis a făcut o prezentare de ansamblu a felului cum s-a pus problema serbării Paștilor de către toți creștinii, din 1961 până la prima Conferință Panortodoxă Presinodală, apoi a prezentat raportul celei de-a treia comisii a acestei conferințe, cu privire la aceeași temă, după care autorul a făcut unele referințe la felul cum s-a pus această problemă încă din secolul al IV-lea, când Sf. Ioan Hrisostom condamna pe cei care nu respectau hotărârile Sinodului I Ecumenic (Niceea, 325), referință prin

¹⁹⁶ Vezi actele acestui congres publicate în *Synodica V*, Les éditions du Centre Orthodoxe, Chambésy-Genève, 1981, p. 9.

¹⁹⁷ *Synodica V*, p. 10.

care mitropolitul Damaskinos lăsa să se înțeleagă că adevărata cauză a diferențelor privitoare la serbarea Sfintelor Paști provin din nerespectarea deciziilor din anul 325. Lucrările acestui congres s-au concentrat apoi asupra următoarelor teme:

1. Studiu istoric și canonic;
2. Studiu astronomic;
3. Aspecte ecumenice ale problemei;
4. Aspecte pastorale, sociologice și culturale;
5. Raportul dintre Paștele creștin și Paștele iudaic.

La fiecare din aceste teme a fost prezentat câte un referat și un ~~un~~ referat. Așa spre exemplu, Pr. Prof. Ene Braniște a prezentat un referat foarte documentat, la prima temă, cu titlul *Problema unei celebrări comune a Paștilor. Un studiu istoric și canonic pe scurt*¹⁹⁸, prin care subliniază pe drept cuvânt că „este zadarnic să se încerce acum o uniformizare sau o stabilizare a datei Paștilor, atâta timp cât nu va fi fost rezolvată mai întâi problema unificării calendarului bisericesc în Ortodoxie”¹⁹⁹. Referatele prezentate la acest congres, precum și discuțiile pe marginea lor, documentate toate în volumul citat din publicația *Synodica*, oferă un material foarte important cu referire la problema datei Paștilor. La sfârșitul lucrărilor acestui congres a fost adoptat un raport, semnat de toți participanții, în care sunt enumerate, printre altele, următoarele concluzii:

1. Cele două propuneri, făcute la nivel ecumenic, cu privire la celebrarea Paștilor de către toți creștinii în aceeași duminică fixă și anume fie în cea de-a doua duminică din luna aprilie, fie în duminica ce urmează după cea de-a doua sâmbătă din aprilie (*dimanche venant après le deuxième samedi d'avril*)²⁰⁰, nu pot fi acceptate de Biserica Ortodoxă, căci trădează hotărârile de la Primul Sinod Ecumenic;
2. Computul pascal actual, fondat pe calendarul vechi iulian, a devenit în zilele noastre inexact, căci acesta a atins o întârziere de

¹⁹⁸ *Synodica* V, pp. 20-32.

¹⁹⁹ *Synodica* V, p. 30.

²⁰⁰ *Synodica*, V, p. 110.

13 zile față de timpul solar, iar echinocțiul de primăvară, care ar trebui să corespundă datei de 21 martie, corespunde în fapt numai datei de 8 martie. De aceea, congresul recomandă, în unanimitate, următoarei Conferințe Panortodoxe Presinodale să încredințeze unei comisii de astronomi determinarea duminicii după prima lună plină, care urmează echinocțiului de primăvară, pentru o durată pe cât mai lungă;

3. În legătură cu raportul dintre Paștele creștin și cel iudaic, congresul a remarcat că formula adoptată la Primul Sinod Ecumenic, cu privire la data Paștelui creștin, nu se referă în mod explicit la Paștele iudaic. Trebuie notat însă că Paștele iudaic trebuie să cadă la data de lună plină după echinocțiul de primăvară, iar Paștele creștin urmează în mod cert după aceea;

4. Așa cum problema diasporei s-a pus congresului, acesta a socotit că situația de minoritate nu justifică în sine luarea unor poziții speciale, pentru a se conforma obiceiului majorității locului²⁰¹. O astfel de soluție ar aduce prejudicii coeziunii Bisericii Ortodoxe în totalitatea ei;

5. În ceea ce privește raportul Comisiei Pregătitoare din anul 1971, congresul crede că este de dorit ca problema sărbătoririi Paștilor să fie studiată în colaborare cu toți creștinii care se interesează de ea.

În afara faptului că a oferit un material informativ foarte bogat, precum și unele reflecții interesante, în legătură cu tema în discuție, congresul acesta nu a adus nicio contribuție nouă la rezolvarea problemei în discuție, decât aceea de a confirma că un prim pas spre această rezolvare va fi constituit de uniformizarea calendarului bisericesc în toate Bisericile Ortodoxe, situație care a rămas total neschimbată până astăzi. Secretariatul de la Chambésy a trimis tuturor Bisericilor Ortodoxe concluziile congresului, la care mitropolitul Meliton de Calcedon, în calitate sa de președinte al primei Conferințe Panortodoxe Presinodale a comunicat secretariatului, la data de 23 septembrie 1977, că nu este nevoie să se aștepte convocarea unei Conferințe Panortodoxe Presinodale pentru a putea organiza consultația cu un

²⁰¹ Această precizare poate fi o aluzie la situația Bisericii Ortodoxe din Finlanda, care era de altfel reprezentată la acest congres chiar prin arhiepiscopul Paul și care fiind o Biserică minoritară într-o țară majoritar luterană sărbătorește Paștele, din motive practice, după calendarul gregorian.

grup de astronomi, așa cum recomandase congresul specialiștilor. Astfel, Secretariatul pentru Pregătirea Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe a luat contact cu unii astronomi de la Consiliul Astronomic al Academiei de Științe al URSS, Astronomisches Rechen-Institut din Heidelberg, Observatorul Naval al SUA, Observatorul Universității din Atena și Observatorul Universității din Geneva, trimițându-le tabelele cu privire la calcularea exactă a duminicii după lună plină, după echinocțiul de primăvară²⁰². Tabelele elaborate de instituțiile menționate au fost apoi studiate la o întrunire de astronomi organizată de secretariat la Chambésy, la 3 octombrie 1979, iar mai apoi publicate în același volum cu lucrările congresului din anul 1977²⁰³. Și aceste informații sunt extrem de interesante și complexe, dar încă inutile, atâta timp cât nu există o uniformitate de calendar între toate Bisericile Ortodoxe.

²⁰² *Synodica*, V, p. 115.

²⁰³ *Synodica*, V, pp. 115-149.

XIII. A II-a Conferință Panortodoxă Presinodală – elaborarea primelor teme pentru Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe

A II-a Conferință Panortodoxă Presinodală a fost convocată de Patriarhul ecumenic Dimitrios I prin scrisoarea sa de la 1 martie 1982, adresată tuturor Întâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe, și s-a desfășurat la Centrul Ortodox de la Chambesy, între 3-12 septembrie 1982. Toate Bisericile Ortodoxe au fost reprezentate, cu excepția celei din Albania. Delegația Patriarhiei Ecumenice era condusă tot de mitropolitul Meliton de Calcedon, care a exercitat încă o dată funcția de președinte al întrunirii, iar din această delegație mai făcea parte și Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic Bartolomeu, pe atunci în calitate de mitropolit de Filadelfia. Funcția de secretar al acestei conferințe era asigurată de mitropolitul Damaskinos al Elveției. Delegația Bisericii Ortodoxe Române era condusă de patriarhul Teoctist, pe atunci mitropolit al Moldovei și Sucevei, și includea pe mitropolitul Nicolae al Banatului, pe episcopul Vasile Târgovișteanul, Vicar Patriarhal, ajuns mai târziu arhiepiscop al Târgoviștei, la care se adăugau, în calitate de consilieri, Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, pe atunci în calitate de lector la Institutul Ecumenic de la Bossey și pr. prof. dr. Ion Bria, membru al personalului Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

În ajunul deschiderii oficiale a lucrărilor acestei conferințe, respectiv în ziua de sâmbătă, 4 septembrie, s-a desfășurat întrunirea conducătorilor delegațiilor ortodoxe, în cadrul căreia a fost fixată ordinea de zi a întrunirii și au fost clarificate unele chestiuni practice. Inaugurarea oficială a lucrărilor celei de A II-a Conferințe Panortodoxe Presinodale a avut loc în ziua de duminică, 5 septembrie, în cadrul Sfintei Liturghii, oficiată în sobor de toți conducătorii de delegații ale Bisericilor Ortodoxe prezente. În predica susținută cu acest prilej, mitropolitul Meliton de Calcedon a menționat că „prin caracterul său panortodox, această conferință reprezintă și recapitulează întreaga noastră Biserică

Ortodoxă, sfântă și nedespărțită. Mai mult, în calitatea ei de presinodală, aceasta se înscrie, după eclesiologia noastră ortodoxă, în instituția sinodalității (*conciliaritate*), care, prin expresia ei ecumenică cea mai înaltă și anume aceea a Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii, reprezintă autoritatea ei supremă²⁰⁴. Lucrările propriu-zise ale celei de A II-a Conferințe Panortodoxe Presinodale au început în dimineața zilei de luni, 6 septembrie, când a fost anunțată următoarea ordine de zi:

1. Impedimente la căsătorie;
2. Definirea normelor viitoare în vederea hirotoniei episcopilor aleși dintre monahii simpli rasofori, și nu numai dintre cei care au primit schima mare;
3. Adaptarea rânduielilor bisericești privitoare la post, potrivit cerințelor epocii actuale;
4. Problema calendarului. Studiul acestei probleme în raport cu hotărârile primului Sinod Ecumenic cu privire la data Paștilor. Tentativă de stabilire a unei practici comune în Bisericile Ortodoxe, cu privire la această problemă, ca și tema sărbătoririi comune a Paștilor de către toți creștinii în aceeași duminică²⁰⁵.

După anunțarea ordinii de zi, președintele a ținut o cuvântare de introducere, mult mai scurtă și mai mult informativă decât a fost cazul la Conferința Panortodoxă Presinodală precedentă. Vorbitorul a considerat că lucrarea celei de-A II-a Conferințe Panortodoxe Presinodale era sfântă și istorică, pentru că era prima care avea sarcina să ia decizii asupra unor teme de pe ordinea de zi a Sfântului și Marelui Sinod²⁰⁶. După luările de cuvânt ale tuturor conducătorilor delegațiilor ortodoxe, prin care se exprima suportul tuturor la această lucrare, a urmat raportul mitropolitului Damaskinos al Elveției, secretarul Comisiei pentru Pregătirea Sinodului, care a prezentat dosarul temelor de pe ordinea de zi a conferinței, elaborat pe baza studiilor trimise de diferite Biserici. Biserica Ortodoxă Română trimisese la Chambésy materiale

²⁰⁴ *Synodica*, VIII, „IIème Conférence Panorthodoxe Préconciliaire (Chambésy, 3-12 septembre 1982)”, Les Editions du Centre Orthodoxe, Chambésy - Genève, 1994, p. 15.

²⁰⁵ *Synodica*, VIII, „IIème Conférence Panorthodoxe Préconciliaire...”, p. 22.

²⁰⁶ *Synodica*, VIII, „IIème Conférence Panorthodoxe Préconciliaire...”, p. 24.

în legătură cu temele privind impedimentele la căsătorie și respectiv problema calendarului. În legătură cu perspectiva serbării Paștilor de către toți creștinii în aceeași duminică este menționat congresul specialiștilor din anul 1977, ale cărui acte fuseseră publicate în *Synodica*, V, distribuit în acel moment tuturor participanților. A urmat o lungă serie de comentarii pe marginea textelor prezentate ca proiecte la temele de pe ordinea de zi, prin care au fost aduse foarte multe informații noi și detalii care au favorizat îmbunătățirea finală a acelor texte. În vederea elaborării proiectelor de hotărâri au fost constituite patru comisii de lucru, câte una pentru cele patru teme de pe ordinea de zi. Membrii delegației Bisericii Ortodoxe Române au fost repartizați după cum urmează: mitropolitul Teoctist al Moldovei și Sucevei în grupa a treia, care avea de discutat tema privind perspectiva sărbătoririi Paștilor în aceeași duminică de toți creștinii; mitropolitul Nicolae al Banatului în grupa a doua, dedicată temei privind impedimentele la căsătorie; episcopul Vasile Târgovișteanul în grupa întâi, la tema privind postul, iar lector dr. Dan-Ilie Ciobotea în grupa a patra, care avea de discutat tema privind normele viitoare în vederea hirotoniei episcopilor²⁰⁷. La sfârșitul lucrărilor, cele patru grupe de lucru au prezentat propunerile lor în ședința plenară a conferinței, prilej cu care s-a inițiat o altă rundă de discuții pentru definirea textelor spre adoptare ca decizii finale.

Cea de A II-a Conferință Panortodoxă Presinodală a adoptat hotărâri cu privire la toate cele patru puncte de pe ordinea de zi, dar din cele patru texte adoptate, numai două erau în formă definitivă spre a fi prezentate Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe, pe când celelalte două aveau doar un caracter provizoriu. În prima categorie intră deciziile privitoare la impedimentele la căsătorie și respectiv problema calendarului și a datei Sfințelor Paști. Să le luăm în ordinea în care au fost adoptate de către această conferință:

1. În legătură cu primul punct de pe ordinea de zi, respectiv problema impedimentelor la căsătorie²⁰⁸, cea de-A II-a Conferință Panortodoxă a adoptat un text mai precis, chiar dacă pentru unii mai

²⁰⁷ *Synodica*, VIII, „II° Conférence Panorthodoxe Préconciliaire...”, pp. 64-65.

²⁰⁸ *Anexa IX.1*.

restrictiv²⁰⁹, față de proiectul propus de Comisia Pregătitoare în anul 1971, în sensul că nu a fost luată în considerare recomandarea de a se permite recăsătorirea preoților și a diaconilor văduvi, idee care nici nu mai apare în decizia finală a acestei conferințe. În deciziile luate acum este însă de remarcat recomandarea cu privire la căsătoria dintre ortodocși și ne-ortodocși, cum spune textul, respectiv între ortodocși și creștini de altă confesiune, pe de o parte, iar pe de altă parte, căsătoria dintre ortodocși și ne-creștini, pentru ambele situații recomandându-se aplicarea *iconomieii*, dar diferențiat. În legătură cu această decizie, pr. prof Boris Bobrinskoy de la Paris, care a asistat la conferință în calitate de consultant al delegației Patriarhiei Ecumenice, regreta că răspunsul dat de conferință cu privire la căsătoriile mixte era numai de natură canonică, deși a fost prevăzută o excepție pentru cazurile speciale. Adevărata reacție bisericească la problemele de conștiință, în cazul unei căsătorii mixte, ar fi trebuit să fie o atitudine de încredere, căci aceste probleme nu se rezolvă prin prescrieri canonice²¹⁰. Această reacție este îndreptățită mai ales pentru un reprezentant al diasporei ortodoxe, unde foarte mulți credincioși ortodocși sunt angajați în căsătorii mixte. Pe de altă parte, deciziile luate în 1982 sunt doar propuneri pentru Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe, care va avea deplină autoritate să le schimbe, să le îmbunătățească sau chiar să le respingă. În orice caz, tonul acestei hotărâri este foarte echilibrat, căci, pe de o parte, se respectă întru totul tradiția canonică a Bisericii Ortodoxe, iar pe de altă parte, se acordă posibilitatea de aplicare a principiului *iconomieii*, în favoarea credincioșilor, și nu a literei legii, dar și aceasta în limitele permise de eclesiologia ortodoxă.

2. Tot așa și tema privind „Adaptarea rânduielilor bisericești privitoare la post, potrivit cerințelor epocii actuale” a fost tratată cu „toată atenția și grija”²¹¹, dar dată „fiind diversitatea de opinii asupra problemei postului și voind să evite o decizie grăbită în această privință, cea de-A II-a Conferință Panortodoxă Presinodală, în scopul de a oferi Bisericilor posibilitatea unor mai bune cunoașteri a nevoilor maselor

²⁰⁹ Anne Janssen, *Die Zukunft der Orthodoxie...* p. 43

²¹⁰ Anne Janssen, *Die Zukunft der Orthodoxie...* pp. 43-44

²¹¹ Anexa IX.2

largi de credincioși, a hotărât ca această problemă să fie reexaminată la o viitoare Conferință Panortodoxă Presinodală²¹².

3. Cea de-a doua temă definitivată spre a fi prezentată Sfântului și Marelui Sinod la Conferința Panortodoxă Presinodală din anul 1982 se referea, deci, la „Problema calendarului. Studiul acestei probleme în raport cu hotărârile primului Sinod Ecumenic cu privire la data Paștilor. Tentativă de stabilire a unei practici comune în Bisericile Ortodoxe cu privire la această problemă, ca și tema sărbătoririi comune a Paștilor de către toți creștinii în aceeași duminică”. Conferința a studiat, într-adevăr, foarte aprofundat această problemă, a avut la dispoziție și materialul foarte important pus la dispoziția ei de congresul specialiștilor din anul 1977, precum și acela al întrunirii astronomilor din anul 1979, astfel că în final a luat o hotărâre foarte precaută, și mai ales cu caracter pastoral. În acest sens, conferința a recomandat „ca necesară informarea cât mai sistematic posibilă a credincioșilor fiecărei Biserici Ortodoxe locale, pentru ca Ortodoxia să poată înainta într-o lărgime de duh și inimă pe calea realizării comune - în acrivie și totodată în fidelitate față de duhul și litera hotărârii Sinodului I Ecumenic - către o prăznuire comună a celei mai mari sărbători creștine, conform scopului acelui sfânt Sinod I Ecumenic²¹³. Tot din grijă pastorală și cu intenția de a consolida unitatea Bisericii Ortodoxe, cea de-A II-a Conferință Panortodoxă Presinodală a declarat „că, azi, calendarul și opiniile privitoare la acest subiect, precum și situațiile dificile care s-au creat, nu trebuie să conducă la dezbinări, divergențe sau schisme; chiar și cei care nu sunt de acord cu Biserica lor canonică trebuie să adopte principiul venerabil și consacrat de tradiție al ascultării canonice²¹⁴. Să sperăm că Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe va lua unele hotărâri mai precise, care să ducă la o deblocare a situației în care se află Bisericile Ortodoxe în privința calendarului.

5. Cât privește tema „normelor viitoare în vederea hirotoniei episcopilor aleși dintre monahii simpli rasofori, și nu numai dintre

²¹² Dan-Ilie CIOBOTEA, „Spre Sfântul și Marele Sinod al Ortodoxiei”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, C (1982), 11-12, p. 943.

²¹³ *Anexa IX. 3.*

²¹⁴ *Anexa IX. 3.*

cei care au primit schima mare", trebuie precizat că aceasta nu făcea parte din cele zece teme stabilite de prima Conferință Panortodoxă Presinodală pentru a fi discutate la Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe, dar a fost reținută pe ordinea de zi la rugămintea Bisericii Ortodoxe Bulgare. Cu toate acestea, cea de-A II-a Conferință Panortodoxă Presinodală a discutat pe larg această temă și, pentru a da un răspuns Bisericii Ortodoxe Bulgare, a considerat „că practica hirotonirii întru episcop, urmată de diferitele Biserici Ortodoxe locale, a candidaților care au primit fie tunderea deplină în monahism, fie rugăciunile de rasoforie, nu contravin vechii tradiții a Bisericii”²¹⁵.

Cea de-A II-a Conferință Panortodoxă Presinodală a mai luat două hotărâri, amândouă importante pentru continuarea procesului de pregătire a Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe și care izvorau din dorința de a îmbunătăți acest proces. În primul rând, această conferință a fixat în mod precis sarcinile conferinței care avea să urmeze, iar în al doilea rând, a delegat Comisia Pregătitoare să elaboreze un proiect de regulament al acestor conferințe. Astfel, cea de-a III-a Conferință Panortodoxă Presinodală era mandatată să elaboreze textele pentru următoarele teme:

1. Readaptarea dispozițiilor bisericești privitoare la post;
2. Relațiile Bisericilor Ortodoxe cu restul lumii creștine;
3. Ortodoxia și Mișcarea Ecumenică;
4. Contribuția Bisericilor Ortodoxe locale la realizarea idealurilor creștine de pace, libertate, frățietate și dragoste între popoare și înlăturarea discriminărilor rasiale²¹⁶.

Această recomandare de a trata cele zece teme propuse în 1976 pentru Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe, într-o ordine inversă decât cea fixată inițial, nu era luată la întâmplare, ci se baza pe faptul că temele propuse acum erau suficient de bine pregătite și nu puneau probleme deosebite pentru niciuna dintre Bisericile Ortodoxe. Această abordare a temelor era bine inspirată, căci, pe de o parte, asigura progresul procesului de pregătire, iar, pe de altă parte, prin

²¹⁵ Anexa IX. 4.

²¹⁶ Dan-Ilie CIOBOTEA, „Spre Sfântul și Marele Sinod...”, p. 944.

acest progres, Bisericile Ortodoxe se echipau mai bine pentru a aborda problemele mai dificile.

A doua recomandare făcută de cea de-A II-a Conferință Panortodoxă Presinodală se referea, deci, la elaborarea unui regulament de funcționare a Conferințelor Panortodoxe Presinodale, de fapt la întregul proces pregătitor al sinodului ortodox, respectiv la precizarea competenței fiecărei instanțe din acest proces, precum și a raportului dintre ele. Una dintre problemele care trebuiau reglate prin acest regulament a fost aceea a limbilor oficiale în care să se desfășoare lucrările și, mai ales, să fie redactate documentele finale. Până în acel moment, la întrunirile panortodoxe, precum și la cele interortodoxe, din procesul inițiat încă din deceniul al treilea al secolului trecut, limba oficială era greaca, alături de care a fost folosită cel mai des limba rusă, precum și câte una din limbile de mare circulație, fie engleza, fie franceza. Participanții care nu vorbeau niciuna dintre aceste limbi trebuiau să comunice prin interpreții delegației lor, fapt ce limita foarte mult comunicarea acestora cu colegii lor de întrunire. De altfel, citind cu atenție procesele verbale ale întrunirilor panortodoxe se poate foarte ușor constata că participanții care vorbeau una din limbile folosite luau cel mai des cuvântul, pe când alții, chiar în poziția de conducători de delegații, nu apar deloc în listele vorbitorilor. În acest sens, frecvența contribuțiilor teologilor de limbă greacă este copleșitoare, iar prin aceste restricții, multe alte posibile contribuții nu au putut să se afirme. Problema limbilor oficiale ale acestor conferințe a fost pusă la cea de A II-a Conferință Panortodoxă Presinodală, mai întâi de către mitropolitul Filaret al Kievului și Galiției, conducătorul delegației Bisericii Ortodoxe Ruse, care, tocmai în legătură cu necesitatea elaborării unui regulament al acestor întruniri, spunea că „necunoscând pe parcursul cărei Conferințe Panortodoxe s-a decis ca limbile oficiale pentru derularea lucrărilor Conferințelor Panortodoxe să fie greaca și rusa și constatând că până în această zi noi nu am semnat deciziile decât în limba greacă, solicit ca să decidem de a semna pe viitor toate documentele în aceeași măsură în limba rusă, ca și în cea greacă”²¹⁷. La aceste sugestii, mitropolitul Giorgios al Muntelui Liban a făcut o remarcă și mai interesantă, mărturisind mai întâi că „până astăzi eu nu am urmărit procedura

²¹⁷ *Synodica*, VIII, p. 188.

privind limbile pe parcursul Conferințelor Panortodoxe. Mă gândesc însă că nimeni nu poate semna un text într-o limbă pe care n-o înțelege. Eu nu propun folosirea limbii arabe (care era limba sa maternă - n.n.), ci o altă limbă, o limbă occidentală, o limbă pe care o voi califica drept «barbară»²¹⁸. Aceste comentarii și propuneri au fost transmise Comisiei Pregătitoare și, după cum vom vedea mai jos, limbile oficiale ale Conferințelor Panortodoxe Presinodale care vor urma vor fi greaca, rusa și franceza, iar toate documentele vor fi semnate în variantele acestor trei limbi, pe fiecare pagină și de fiecare conducător de delegație ortodoxă.

Cea de-A II-a Conferință Panortodoxă Presinodală a fost criticată de unii cercetători pe motivul că deși a tratat „teme relativ secundare”, a realizat foarte puțin consens (*so wenig Konsens erzielt werden konnte*)²¹⁹, constatare bazată pe o greșită interpretare a unor afirmații din cuvântarea de încheiere a lucrărilor acestei conferințe, rostită de către președintele ei, mitropolitul Meliton de Calcedon, care, referindu-se la „problemele altora”, respectiv ale lumii în care lucrează Biserica, spunea că „noi nu suntem încă pregătiți să rezolvăm problemele altora, pentru că, pe de o parte, noi nu le cunoaștem bine, iar pe de altă parte, noi nu am rezolvat încă problemele noastre”²²⁰. De altfel, imediat după aceste remarci, președintele preciza că deși nu există naștere fără dureri, „conferința noastră constituie cu adevărat o turnură istorică și poate să se înscrie ca atare în istoria progresului relațiilor panortodoxe”²²¹. Prin aceste precizări, președintele întrunirii atrăgea atenția asupra faptului că perspectiva de apreciere a lucrărilor unor astfel de întruniri ale Bisericilor Ortodoxe este de a privi la creșterea împreună a acestor Biserici, și nu atât prin cantitatea hotărârilor luate. În această perspectivă, așa cum sublinia Preafericitul Părinte Patriarh Daniel al Bisericii Ortodoxe Române, lucrările celei de-A II-a Conferințe Panortodoxe Presinodale au arătat „că ținerea Sfântului și Marelui Sinod al Ortodoxiei necesită o pregătire profundă și serioasă a întregii Biserici, atât a episcopatului, cât și a preoților și credincioșilor, o consultare reciprocă, pentru a discerne problemele reale și urgente ale vieții Bisericii în toată intensitatea lor”²²².

²¹⁸ *Synodica*, VIII, p. 188.

²¹⁹ Anne JENSEN, *Die Zukunft der Orthodoxie...*, p. 44.

²²⁰ *Synodica*, VIII, pp. 193-194.

²²¹ *Synodica*, VIII, p. 194.

²²² Dan-Ilie CIOBOTEA, „Spre Sfântul și Marele Sinod...”, p. 944.

XIV. A III-a Conferință Panortodoxă Presinodală – elaborarea celor mai multe teme pentru Sinod și adoptarea unui regulament de funcționare a acestor conferințe

Cea de-A III-a Conferință Panortodoxă Presinodală, care a avut loc între 28 octombrie – 6 noiembrie 1986, la Centrul Ortodox de la Chambésy, a fost pregătită de către cea de-a II-a întrunire a Comisiei Interortodoxe Pregătitoare, întrunită între 15-23 februarie același an, tot la Chambésy, la care Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată prin pr. prof. Ion Bria și pr. prof. Dumitru Popescu²²³. La întrunirea conferinței au fost reprezentate toate Bisericile Ortodoxe, cu excepția celei din Albania. De remarcat că la această întrunire întâlnim un număr mare de delegați care în perioada următoare au devenit întâistătători ai Bisericilor respective, după cum urmează: mitropolitul Bartolomeu de Filadelfia, devenit la 2 noiembrie 1991 Patriarh Ecumenic; mitropolitul Partenios de Cartagina, devenit în 1987 Patriarh al Alexandriei; mitropolitul Hrisostom de Paphos, devenit în noiembrie 2006 Arhiepiscop al Bisericii Ciprului, mitropolitul Hristodulos de Dimitrias, devenit în anul 1998 Arhiepiscop al Atenei și al întregii Elada și episcopul Nicolae de Presov, devenit în anul 1999 mitropolit primat al Bisericii Ortodoxe din Cehia și Slovacia, cu sediul la Presov. Delegația Bisericii Ortodoxe Române a fost condusă de mitropolitul Antonie al Ardealului, iar din delegație au mai făcut parte: mitropolitul Nicolae al Banatului; episcopul Nifon Ploieșteanul, Vicar Patriarhal, devenit apoi arhiepiscop al Târgoviștei și pr. prof. Ion Bria, iar în calitate de consilieri, pr. prof. Ștefan Alexe și pr. prof. Dumitru Popescu. Președintele celei de-A III-a Conferințe Panortodoxe Presinodale a fost șeful delegației Patriarhiei Ecumenice, mitropolitul Hrisostom de Myra, cel care exercitase funcția de secretar la toate cele patru Conferințe Panortodoxe, între 1961-1968. Secretarul celei

²²³ Pr. Ștefan ALEXE, „Pariciparea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române la cea de-a treia Conferință Panortodoxă Preconciliară (Chambésy, 28 octombrie - 6 noiembrie 1986)”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, CIV (1986), 9-10, p. 44.

de A III-a Conferințe Panortodoxe Presinodale era în mod automat secretarul Comisiei Pregătitoare, mitropolitul Damaskinos al Elveției.

Ordinea de zi a celei de-A III-a Conferințe Panortodoxe Presinodale fusese fixată de conferința precedentă și includea adoptarea textelor finale pentru cele patru teme, menționate mai sus, precum și adoptarea unui regulament al Conferințelor Panortodoxe Presinodale. Potrivit tradiției, ordinea de zi a acestei conferințe a fost mai întâi definitivată în cadrul întrunirii conducătorilor delegațiilor ortodoxe, care s-a desfășurat în seara zilei de marți, 28 octombrie, iar lucrările întrunirii au fost deschise de către președinte, prin discursul său rostit în cadrul Sfintei Liturghii, oficiată în catedrala Centrului Ortodox de toții conducătorii de delegații, în dimineața zilei de miercuri 29 octombrie. Prin cuvântarea sa, președintele a subliniat faptul că toate textele care urmează să fie discutate și adoptate la această conferință, au fost elaborate, atât din punct de vedere al fondului, cât și al formei, de către Comisia Pregătitoare, la începutul aceluiași an, la care au participat „cea mai mare parte a responsabililor de prim rang ai prezentei conferințe”²²⁴. Într-adevăr, compoziția Comisiei Pregătitoare nu s-a prea deosebit de cea a Conferințelor Panortodoxe Presinodale, decât printr-un număr mai mic de participanți, dar în mai multe cazuri reprezentanții Bisericilor Ortodoxe la întrunirile comisiei se regăseau și în delegațiile acelor Biserici la întrunirile conferinței. Chiar și președintele celor două structuri era de obicei același, așa cum a fost cazul cu întrunirile din anul 1986. Această dublă prezență asigura perspectiva unei adoptări mai rapide a recomandărilor comisiei de către conferință, fiind vorba, în bună parte, de aceiași delegați, dar implica riscul unei participări limitate a Bisericilor în procesul de dezbatere panortodoxă. Diferența era în competența celor două entități, căci prima are numai un rol consultativ, iar a doua un rol decizional. Diferența dintre cele două structuri era subliniată și de faptul că întrunirile Conferințelor Panortodoxe Presinodale se desfășurau chiar în catedrala Sfântul Pavel, pe când cele ale Comisiei Pregătitoare într-una din sălile centrului, de obicei în sala în care se servea și masa.

²²⁴ SECRETARIAT POUR LA PRÉPARATION DU SAINT ET GRAND CONCILE DE L'ÉGLISE ORTHODOXE, „IIIème Conférence Panorthodoxe Préconciliaire, Chambésy, 28 octobre - 6 novembre 1986”, Centre orthodoxe du Patriarcat œcuménique, Chambésy, Genève, 2000, p. 10.

După discursul președintelui a urmat o prezentare din partea mitropolitului Damaskinos, mai întâi în calitate sa de director al Centrului Ortodox și, în același timp, secretar al Comisiei Pregătitoare care a prezentat pe scurt activitatea secretariatului, inclusiv aceea de a publica lucrările întrunirilor panortodoxe și interortodoxe în seria de publicații *Synodica*, precum și a unor informații curente legate de procesul sinodal, în periodicul *Episkepsis*, în limbile greacă și franceză.

A urmat citirea mesajelor din partea tuturor Bisericilor Ortodoxe, prezentate de conducătorii de delegații. Mitropolitul Antonie al Ardealului a menționat, în mesajul prezentat în numele Patriarhiei Române, că „Biserica Ortodoxă Română a pierdut în vara aceasta pe iubitul ei patriarh Iustin, după nouă ani de patriarhat și mult mai mult de douăzeci de ani ca Mitropolit al Moldovei și Sucevei. El a fost, alături de mulți dintre Dumneavoastră și alături de alții trecuți la Domnul, printre inițiatorii mișcării pentru un Sfânt și Mare Sinod al Ortodoxiei. La Rhodos și apoi aici la Chambésy, fostul patriarh Iustin a fost o prezență permanentă, activă, de multe ori conciliatoare, creatoare, imaginativă”²²⁵. Mitropolitul Ardealului a transmis apoi urări din partea mitropolitului Teoctist al Moldovei și Sucevei, în calitate de *Locum Tenens* al scaunului de patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, urările „cele mai bune pentru succesul celei de-a treia Conferințe Preconciliare și dorința sa de a se ajunge la un acord complet și folositor”²²⁶. În încheierea intervenției sale, conducătorul delegației române a menționat că „foarte mulți creștini se întreabă din ce în ce mai mult: se va ține vreodată acest sinod în pregătire? Se lucrează - zic unii - prea încet și credincioșii încep să-și piardă încrederea. Trebuie să creăm convingerea că Sinodul se va ține și că întârzierea înseamnă doar grijă pentru buna lui pregătire. Și nu putem crea această convingere altfel, decât lucrând ca documentele să aibă un conținut precis, pozitiv, folositor, în așa fel încât Biserica noastră Ortodoxă să se simtă întărită, reînnoită, reînviată prin Sinod, iar celelalte Biserici creștine să simtă chemarea noastră către unitate, ca pe o chemare la împlinirea unei datorii profetice: ca

²²⁵ † ANTONIE PLĂMĂDEALĂ, „A treia Conferință Panortodoxă Preconciliară”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, CIV (1986), 9-10, p. 38.

²²⁶ † ANTONIE PLĂMĂDEALĂ, „A treia Conferință Panortodoxă...”, p. 39.

toți să fie din nou una, sfântă, sobornicească și apostolească Biserică, cum a voit-o Mântuitorul și cum a fost în primul mileniu"²²⁷.

Chemarea aceasta nu avea nimic retoric în ea, căci reprezenta dorința arzătoare a unui ierarh ortodox angajat pe deplin în procesul de pregătire a Sinodului Ortodox, cu speranța că va putea vedea acest sinod având loc înainte de încheierea celui de-al doilea mileniu al erei creștine. Dacă Patriarhul Iustin a reprezentat pentru Biserica Ortodoxă Română prima generație de ierarhi teologi angajați pe deplin în procesul panortodox sinodal, mitropolitul Antonie al Ardealului a continuat această responsabilitate, cu aceeași dăruire, în fruntea celei de-a doua generații de ierarhi teologi ortodocși români în slujba adâncirii responsabilității sinodale în Biserica Ortodoxă.

La începutul lucrărilor celei de A III-a Conferințe Panortodoxe Presinodale, desfășurată în partea a doua a dimineții zilei de 29 octombrie, președintele a propus să fie prezentat mai întâi proiectul de Regulament al Conferințelor Panortodoxe Presinodale, elaborat de către Comisia Pregătitoare la întrunirea sa din februarie 1982. După prezentarea acestui proiect, regulamentul este acceptat în unanimitate, astfel că el putea fi pus în practică chiar la această întrunire. Acest regulament²²⁸ conține 19 articole, împărțite în următoarele capitole:

1. Introducere (Definirea caracterului Conferințelor Panortodoxe Presinodale);
2. Convocare;
3. Tematica;
4. Compoziția - Președinte - Secretar;
5. Lucrările Conferinței;
6. Comisia Interortodoxă pregătitoare;
7. Aprobarea textelor - luarea deciziilor - caracterul deciziilor.

Adoptarea acestui regulament a constituit o măsură foarte importantă pentru procesul de pregătire a Sfântului și Marelui Sinod, nu în ultimul rând prin clarificarea competenței atribuită fiecărei instanțe

²²⁷ † ANTONIE PLĂMĂDEALĂ, „A treia Conferință Panortodoxă...”, p. 39.

²²⁸ Anexa X.5.

angajate în acest proces, de la secretariat și până la conferința propriu-zisă. Se precizează profilul Conferințelor Panortodoxe Presinodale, care sunt „întuniri extraordinare ale Bisericilor Ortodoxe”, iar hotărârile lor referitoare la fiecare temă de pe ordinea de zi „au un caracter pregătitor pentru Sfântul și Marele Sinod. Din această cauză respectând tradiția ortodoxă autentică privind temele discutate, ele nu au autoritatea de a angaja direct Bisericile locale înainte ca Sfântul și Marele Sinod să se fi pronunțat”²²⁹.

Hotărârile Conferințelor Panortodoxe Presinodale, care trebuie luate în unanimitate, au un caracter provizoriu, deci nu sunt normative pentru Bisericile Ortodoxe; totuși ele sunt orientative și pot fi folosite ca atare. Regulamentul adoptat de cea de A III-a Conferință Panortodoxă Presinodală a devenit un instrument extrem de util în continuarea procesului de pregătire a Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe.

După adoptarea regulamentului, secretarul comisiei pregătitoare a prezentat pe rând proiectele de texte pentru cele patru teme elaborate de această comisie, fiecare prezentare fiind urmată de o rundă de discuții și comentarii. Dintre comentariile delegațiilor români, în speță ale conducătorului delegației Bisericii Ortodoxe Române cu privire la tema privind Postul, reținem propunerea ca titlul acestui text să nu vorbească despre „readaptarea regulilor Postului”, deoarece acesta ar „scandaliza pe credincioșii noștri, crezându-se că schimbăm regulile canonice cu privire la Post”, ci să se vorbească de importanța Postului „și practicarea lui în zilele noastre”²³⁰. În legătură cu Dialogurile cu celelalte Biserici, același ierarh român a apreciat „recomandarea documentului ca toți ortodocșii să se prezinte la diferitele dialoguri cu puncte de vedere comune, și nu să ne dăm în spectacol în fața celorlalte confesiuni, scoțând în evidență unele disensiuni dintre noi”. Din nefericire, această recomandare nu a fost totdeauna respectată, astfel că adesea membrii ortodocși ai unei comisii de dialog, fie cu Biserica Romano-Catolică, fie cu Federația Luterană Mondială, ca să ne referim la unele situații concrete,

²²⁹ Anexa X.5.

²³⁰ † ANTONIE PLĂMĂDEALĂ, „A treia Conferință Panortodoxă...”, p. 40.

au ajuns ca prin neînțelegerile dintre ei să îngreuneze, sau chiar să blocheze dialogul respectiv. Tot pe o experiență personală se bazau comentariile delegatului român cu privire la relațiile Bisericii Ortodoxe cu Mișcarea Ecumenică, respectiv cu *Consiliul Ecumenic al Bisericilor*, referindu-se la procedura de adoptare a hotărârilor în această organizație, procedură care „rămâne în continuare o problemă grea, deoarece majoritatea e protestantă și mașina de vot ne poate oricând pune în minoritate, sau chiar elimina din Consiliu. Trebuie făcut ceva ca această metodologie să fie schimbată”²³¹. Mitropolitul de atunci al Ardealului anunța prin comentariile sale una dintre problemele cu care avea să se ocupe mai târziu *Comisia Specială pentru participarea ortodocșilor în Consiliul Ecumenic al Bisericilor*. În sfârșit, conducătorul delegației române la cea de A III-a Conferință Panortodoxă Presinodală a făcut și o serie de comentarii în legătură cu cea de-a patra temă discutată la această conferință, folosind niște termeni „cam duri”, cum avea să precizeze vorbitorul însuși, cum ar fi acela că documentul nu subliniază suficient faptul că „nu poate exista pace fără dreptate socială”, precum și observațiile că același document, adică cel propus de comisia pregătitoare, referindu-se la întrunirile pentru pace organizate de toate cultele din România în acei ani, nu „spune nimic despre ceea ce unele Biserici au și întreprins în această privință”²³², deși din perspectiva de astăzi este mult mai bine că documentul nu s-a oprit la acele evenimente, încărcate de semnificația politică a vremii respective.

După discutarea generală a celor patru documente, s-a trecut la constituirea a patru comisii de lucru, câte una pentru fiecare temă, cu sarcina de a elabora textele finale, spre a fi adoptate de conferință. Membrii delegației Bisericii Ortodoxe Române au fost repartizați după cum urmează:

1. Importanța Postului: episcopul Nifon Ploieșteanul. Tot în această grupă a fost repartizat și pr. prof. Dumitru Popescu în calitate de consilier;

²³¹ † ANTONIE PLĂMĂDEALĂ, „A treia Conferință Panortodoxă...”, p. 40.

²³² † ANTONIE PLĂMĂDEALĂ, „A treia Conferință Panortodoxă...”, p. 41.

2. *Relațiile Bisericii Ortodoxe cu restul lumii creștine*: mitropolitul Antonie al Ardealului, care a fost ales președinte al acestei comisii;
3. *Ortodoxia și Mișcarea Ecumenică*: pr. prof. Ion Bria;
4. *Contribuția Bisericii Ortodoxe [...] mitropolitul Nicolae al Banatului*. Pr. prof. Ștefan Alexe a făcut parte din grupul celor trei delegați care au elaborat propunerile privitoare la temele care urmau să fie discutate la următoarea Conferință Presinodală.

Cele patru comisii de lucru, precum și comitetul de redactare a propunerilor pentru ordinea de zi a celei de a IV-a Conferințe Panortodoxe Presinodale, au lucrat în zilele de sâmbătă, 1 noiembrie, și luni, 3 noiembrie. În ziua de duminică, 2 noiembrie, conducătorii delegațiilor ortodoxe au concelebrat Sfânta Liturghie, în catedrala Sfântul Pavel de la Chambésy, prilej în urma căruia președintele conferinței a rostit o predică prin care a comentat cele patru teme pe care trebuia să le elaboreze acea întrunire. După îmbunătățirea textelor celor patru teme, în comisie, precum și în urma unei alte runde de discuții în plenară, acele texte au fost adoptate în unanimitate²³³, urmând a fi prezentate Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe.

Pe parcursul acestei conferințe, așa cum s-a obișnuit la toate întrunirile panortodoxe desfășurate la Chambésy, conducătorii delegațiilor Bisericilor Ortodoxe au făcut vizite la autoritățile civile ale cantonului și republicii Geneva, la Consistoriul Bisericii Naționale Protestante din Geneva, precum și la *Consiliul Ecumenic al Bisericilor* și la *Conferința Bisericilor Europene*. Aceste vizite aveau de această dată o rezonanță mult mai mare, deoarece întrunirea ortodoxă în cauză discuta tocmai diferite aspecte, atât în ceea ce privește relațiile Bisericilor Ortodoxe cu lumea și cu alte Biserici și confesiuni creștine, cât și relațiile Ortodoxiei cu cele două organizații cu sediul la Geneva, din care făceau parte, în acel moment, toate Bisericile Ortodoxe.

Așa cum s-a subliniat mai sus, și precum prevedea Regulamentul Conferințelor Panortodoxe Presinodale, adoptat chiar la această conferință, textele adoptate în legătură cu cele patru teme discutate - trei dintre ele referindu-se concret la legăturile Bisericii Ortodoxe

²³³ Anexele X.1 până la X.4.

„cu lumea din afară” –, vor avea un caracter normativ numai după ce vor fi adoptate de către Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe, respectiv după ce vor fi receptate ca atare de Bisericile Ortodoxe locale. Totuși, aceste hotărâri au un caracter orientativ și pot fi folosite ca atare pentru orientarea ortodocșilor fie în relațiile lor cu alte Biserici sau confesiuni creștine, fie cu Mișcarea Ecumenică în general. În acest sens, hotărârile respective reprezintă cele mai importante criterii pentru orientarea Bisericilor Ortodoxe în angajamentul lor ecumenic și ar merita să fie mult mai mult luate în considerare.

Învățând din experiența conferințelor precedente, cea de-A III-a Conferință Panortodoxă Presinodală a fixat nu numai temele care urmau să fie dezbătute la conferința care avea să urmeze, recomandând în fond toate cele patru teme rămase, ci a fixat și o metodologie clară și detaliată pentru pregătirea acelei conferințe, așa cum se poate vedea din *Anexa X.6*. Această metodologie era necesară, mai ales că se știa din răspunsurile Bisericilor că cele patru teme care au mai rămas de discutat și în legătură cu care cea de-A IV-a Conferință Panortodoxă Presinodală ar fi urmat să elaboreze textele pentru Sfântul și Marele Sinod, nu erau ușor de rezolvat. De aceea, conferința din 1986 a indicat că pentru pregătirea proiectelor de text la aceste teme, se vor putea organiza mai multe întruniri ale Comisiei Pregătitoare. Această recomandare s-a dovedit mai apoi nu numai înțeleaptă, ci chiar foarte necesară.

În orice caz, cea de-A III-a Conferință Panortodoxă Presinodală s-a încheiat cu mare succes, atât prin adoptarea unui regulament al acestor conferințe, cât mai ales prin aceea că a elaborat patru din cele zece teme propuse să fie dezbătute la Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe, precum și prin faptul că a pregătit în detalii organizarea conferinței care avea să urmeze. Cât privește timpul în care ar fi urmat să aibă loc cea de-A IV-a Conferință Panortodoxă Presinodală, nimeni nu a mai făcut în 1986 propuneri concrete, pentru că se știa că este necesar un timp mai lung de pregătire a acesteia, dar tot așa nimeni nu și-ar fi imaginat atunci că vor trece 23 de ani până la următoarea conferință.

**XV. A IV-a Conferință Panortodoxă Presinodală²³⁴ –
o contribuție importantă la rezolvarea problemelor legate
de diaspora ortodoxă**

Primul pas pe calea pregătirii celei de-A IV-a Conferințe Panortodoxe Presinodale l-a constituit întrunirea Comisiei Interortodoxe Pregătitoare din 10-17 noiembrie 1990, la Chambésy. Președintele acestei întruniri a fost Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic Bartolomeu, pe atunci în calitate de mitropolit de Calcedon. Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată la această întrunire de mitropolitul Antonie al Ardealului și de pr. dr. Mircea Basarab, în calitate de consultant. Scopul acestei întruniri a fost mijlocirea unui consens al Bisericilor Ortodoxe cu privire la tema *Diaspora ortodoxă*. Astfel, potrivit comunicatului final adoptat la această întrunire, s-a ajuns în unanimitate la redactarea unui document concis cu privire la criteriile de examinare a acestei chestiuni, precum și la elaborarea unui proiect de tranziție referitor la organizarea diasporei ortodoxe pe regiuni²³⁵. Această întrunire a recomandat organizarea unei a doua sesiuni a comisiei interortodoxe, care urma să precizeze definiția regiunilor în care se constituie adunări episcopale, precum și elaborarea unui regulament cu privire la organizarea și funcționarea acestor adunări. Potrivit raportului *Sectorului Relații Bisericești și Interreligioase* al Patriarhiei Române din martie 2009, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în cadrul ședinței sale din 24-26 ianuarie 1991, a analizat propunerile Comisiei Interortodoxe Pregătitoare și a propus, într-o hotărâre sinodală, ca „la următoarea întrunire a comisiei să fie invitați și reprezentanții diasporelor ortodoxe de diferite etnii, care se află sub jurisdicția canonică a Bisericilor Mame”.

²³⁴ Vezi detalii la Pr. Viorel IONIȚĂ, „A 4-a Conferință Panortodoxă Presinodală, Chambésy/Geneva, 6-12 iunie 2009”, în: *Studii Teologice*, V (2009), 2, pp. 235-254.

²³⁵ Vezi dosarul intitulat *Commission Interorthodoxe Préparatoire au Saint et Grand Concile*, Centre Orthodoxe du Patriarcat Œcuménique, Chambésy-Genève, 1991, pp. 271-272.

A doua întrunire a Comisiei Interortodoxe Pregătitoare s-a desfășurat între 7-13 noiembrie 1993 la Chambésy, sub conducerea mitropolitului Hrisostom de Efes, fost de Myra. Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată la această întrunire de către mitropolitul Antonie al Ardealului și pr. prof. Ion Bria. Cu acest prilej, comisia pregătitoare a elaborat și adoptat două texte și anume unul cu privire la diaspora ortodoxă, iar cel de al doilea cu privire la *Autocefalie și modul ei de proclamare*. În comunicatul adoptat la această întrunire se precizează că sarcina și scopul acesteia au fost de a completa consensul Bisericilor Ortodoxe locale cu privire la diaspora, precum și acela de a pregăti un text de consens cu privire la autocefalie²³⁶.

Comisia aceasta a solicitat secretariatului pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod, coordonat pe atunci de către mitropolitul Damaskinos al Elveției, să pregătească un proiect de regulament de funcționare a adunărilor episcopale, care urma să fie supus celei de A IV-a Conferințe Panortodoxe Presinodale. Ca urmare a acestei recomandări, secretariatul de la Chambésy a organizat între 9-14 aprilie 1995 un *congres al canoniștilor*, cu sarcina de a elabora un proiect pentru acest regulament. Acest congres, desfășurat sub președinția mitropolitului Damaskinos al Elveției, unde Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de mitropolitul Antonie al Ardealului și de pr. dr. Mircea Basarab, a elaborat un *Proiect de Regulament de funcționare a adunărilor episcopale din diaspora ortodoxă*, care a constituit cel de-al treilea document de discuție la cea de A IV-a Conferință Panortodoxă Presinodală.

Pe baza textelor adoptate la cele două întruniri pregătitoare din 1990 și respectiv 1993, precum și prin proiectul de regulament privind funcționarea adunărilor episcopale elaborat de congresul canoniștilor în anul 1995, tema privind diaspora ortodoxă era pregătită să fie prezentată unei Conferințe Panortodoxe Presinodale, dar rămâneau celelalte teme de pregătit și anume autocefalia, autonomia și dipticele, care potrivit recomandării din 1986 trebuiau tratate împreună cu tema privind diaspora. În acest sens, secretariatul de la Chambésy a

²³⁶ *Commission Interorthodoxe Préparatoire au Saint et Grand Concile, 7-13 novembre 1993, Chambésy-Genève, 1993, p. 357.*

convocat, între 28 februarie - 6 martie 1999 a treia întrunire a Comisiei Interortodoxe Pregătitoare, cu scopul de a definitiva proiectul de text privind autocefalia și de a elabora proiecte cu privire la autonomie și la diptice. Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată la această întrunire de Preafericitul Părinte Patriarh Daniel al Bisericii Ortodoxe Române, pe atunci în calitate de Mitropolit al Moldovei și Bucovinei și de pr. Alexandru Gherasim, în calitate de consultant. Cu acest prilej s-a constatat că timpul disponibil nu era suficient pentru elaborarea textelor așteptate și s-a recomandat convocarea unei comisii pregătitoare la o dată ulterioară.

Ținând cont de această situație, *Synaxa* Întâistătătorilor și reprezentanților Bisericilor Ortodoxe de la Constantinopol/Istanbul, din 10-12 octombrie 2008, a recomandat convocarea celei de-A IV-a Conferințe Panortodoxe Presinodale, pe parcursul anului 2009, cu scopul de a discuta doar tema privind diaspora ortodoxă. Drept urmare, Patriarhia Ecumenică a trimis, în luna februarie 2009, invitații tuturor Bisericilor Ortodoxe, ca acestea să numească delegațiile lor pentru cea de-A IV-a Conferință Panortodoxă Presinodală, care s-a desfășurat la Chambesy, între 6-13 iunie 2009.

La cea de-A IV-a Conferință Panortodoxă Presinodală au fost reprezentate toate cele 14 Biserici Ortodoxe Autocefale. De notat că la *Synaxa* Întâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe din octombrie 2009, s-a luat hotărârea ca la întrunirile panortodoxe să fie reprezentate numai Bisericile Ortodoxe Autocefale și niciuna dintre Bisericile autonome. Astfel, Biserica Ortodoxă din Finlanda, care participase la toate întrunirile panortodoxe începând din anul 1961 și până la cea de A III-a Conferință Panortodoxă Presinodală, nu a mai fost prezentă la Chambesy, la conferința din anul 2009. La cea de-A IV-a Conferință Panortodoxă Presinodală, Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de IPS Mitropolit Irineu al Olteniei, conducătorul delegației, PS Episcop Ciprian Câmpineanul, Vicar Patriarhal, membru și pr. prof. dr. Viorel Ioniță, consultant.

Delegații ortodocși au fost invitați să sosească la Geneva în ziua de sâmbătă, 6 iunie, pentru a putea participa cu toții în Duminica Pogorării Duhului Sfânt la Sfânta Liturghie, în catedrala Centrului Patriarhiei Ecumenice de la Chambesy, liturghie oficiată în sobor de

mai mulți episcopi și preoți, membri ai diferitelor delegații, sub protia mitropolitului Ioan de Pergam, președintele întrunirii. În dimineața zilei de luni, 8 iunie, cu prilejul prăznuirii Sfintei Treimi, s-a oficiat Sfânta Liturghie în cripta aceluia centru, la care au asistat toți delegații la conferință. Lucrările celei de-A IV-a Conferințe Panortodoxe Presinodale au fost deschise în catedrala acestui centru în dimineața zilei de luni, 8 iunie, după Sfânta Liturghie. Înainte de deschiderea lucrărilor, președintele a prezentat un proiect de mesaj adresat Sanctității Sale Patriarhului ecumenic Bartolomeu, precum și tuturor întâistătătorilor celorlalte Biserici Ortodoxe. Președintele a adresat apoi un cuvânt de bun-venit tuturor delegațiilor și a precizat scopul acestei conferințe, respectiv acela de a adopta cele trei texte elaborate în 1990, 1993 și 1995.

Mitropolitul Ieremias al Elveției, secretar pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod, a prezentat apoi un raport prin care a mulțumit mitropolitului Damaskinos, predecesorul său, pentru activitatea pe care a desfășurat-o până la pensionarea sa. Mitropolitul Ieremia a subliniat în continuare etapele pregătitoare ale acestei conferințe, precum și scopul acesteia. În sfârșit, au urmat mesajele cu binecuvântări și urări de succes din partea conducătorilor delegațiilor fiecărei Biserici Ortodoxe în ordinea dipticelor. Mitropolitul Irineu al Olteniei a transmis din partea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, urările ca această conferință să fie încununată de succes spre promovarea unității Bisericii Ortodoxe. Telegramme de mesaje din partea Întâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe au sosit pe tot parcursul conferinței.

În ziua de luni, 8 iunie, după masă, s-a trecut la discutarea textului privind diaspora ortodoxă, adoptat la întrunirea pregătitoare din anul 1990. Prima serie de discuții în legătură cu acest text s-a purtat în jurul întrebării dacă este cazul să se facă referire la canoanele care prevăd întâietatea Patriarhiei Ecumenice, ca și existența într-un oraș a unui singur episcop. Episcopul Ciprian Câmpineanul a subliniat că nu este înțelept să se adauge referințe la canoane, întrucât ar trebui adăugate și alte referințe și să nu se uite că acest text a fost adoptat de Biserici și de aceea nu trebuie adăugat nimic la el, căci altfel nu se poate ajunge la niciun rezultat. Expresia „practica și ordinea canonică” este suficientă, a subliniat reprezentantul Bisericii Ortodoxe Române.

Președintele a fost de acord cu această propunere, dar a precizat că deciziile de la această conferință nu se mai întorc la sinoadele locale, ci vor fi trimise direct la Sfântul și Marele Sinod. După mai multe intervenții cu privire la același aspect, mitropolitul Irineu al Olteniei a propus ca paragraful întâi, alineatul 1, să rămână cum este și anume să se păstreze expresia „*la tradition et la praxis canoniques de l'Eglise orthodoxe*”, iar în alineatul 2 al aceluiași paragraf să se precizeze doar „adică existența unui singur episcop într-un loc”. Un alt aspect legat de acest text se referea la luarea deciziilor în adunările episcopale ortodoxe față de care delegații Bisericii Ortodoxe Române au susținut ideea ca acele hotărâri se fie luate prin unanimitate. Această propunere a fost în final adoptată de către toți.

Cu privire la președinția adunărilor episcopale s-a păstrat propunerea ca aceasta să fie exercitată de drept de către reprezentantul Patriarhiei Ecumenice, iar în lipsa acestuia de către reprezentantul Bisericii care urmează în ordinea dipticelor. După revizuirea textului din 1990, acesta a fost adoptat în unanimitate. S-a trecut apoi la discutarea textului din 1993.

Prima contribuție de îmbunătățire a textului din 1993 a venit din partea delegației Bisericii Ortodoxe Române și anume în legătură cu lista adunărilor episcopale, prin care s-a propus ca, ținându-se cont de noile realități ale diasporei ortodoxe în urma migrației masive de credincioși ortodocși spre țări din afara teritoriilor canonice ale Bisericilor Ortodoxe, să se adauge noi regiuni la lista din 1993, și anume:

America de Nord și America Centrală

America de Sud

Australia, *Noua Zeelandă și Oceania*

Marea Britanie și Irlanda

Franța

Belgia, Olanda și Luxemburg

Austria

Italia și Malta

Elveția și Lichtenstein

Germania

Țările scandinave (fără Finlanda)

Spania și Portugalia

Regiunile, respectiv țările, marcate cu caractere italice sunt cele adăugate la lista veche în urma recomandării Bisericii Ortodoxe Române. Delegația Bisericii Ruse, susținută de cea a Bisericii Române, a propus apoi un nou paragraf, care a devenit paragraful 5 din textul final și anume cu referire la faptul că adunările episcopale nu pot să anuleze sau să limiteze drepturile episcopilor membri cu privire la competențele lor administrative și canonice. Acest text a fost adoptat.

Un alt aspect important în legătură cu textul din 1993 se referea la interzicerea de înființare a unor noi eparhii ortodoxe în diaspora, pe lângă cele existente în anul 1993. La insistența delegațiilor române și ruse, această frază a fost înlăturată. Cu aceste precizări, textul din 1993 a fost adoptat în unanimitate și a fost adăugat celui din 1990. Textul adoptat de către cea de-A IV-a Conferință Panortodoxă Presinodală cu privire la diaspora ortodoxă are, deci, la bază textele din 1990 și respectiv 1993 și cuprinde 7 paragrafe, din care paragraful 1 cu două alineate (a și b) și paragraful 2 cu 3 alineate (a, b și c). Lista revăzută cu cele 12 regiuni ale adunărilor episcopale se află în paragraful 3.

Au urmat discuțiile pe marginea proiectului de regulament al conferințelor episcopale ortodoxe, care s-au referit mai ales la definirea clară a atribuțiilor președinților acestor adunări, aspecte care se reflectă în paragraful 4, articolul 2 din acest regulament. În acest sens, „președintele adunării episcopale convoacă întrunirile acesteia, conduce lucrările și prezidează concelebrările.

Cu privire la chestiunile care au fost dezbătute pe parcursul întrunirii adunării episcopale și în legătură cu care s-a luat o hotărâre unanimă, președintele (sau un alt membru al adunării episcopale, desemnat de către acesta) prezintă față de stat, societate și alte organisme religioase poziția comună a Bisericii Ortodoxe din acea regiune”. După precizarea altor aspecte legate de acest regulament, acesta a fost de asemenea adoptat în unanimitate. Acest regulament conține 13 articole cu un total de 32 paragrafe. La sfârșitul conferinței, cele două texte au fost semnate pe fiecare pagină de către fiecare conducător al delegațiilor celor paisprezece Biserici Ortodoxe Autocefale, iar fiecare participant a primit la sfârșit câte o copie a acestor documente în câte una din cele trei limbi de lucru ale conferinței: greacă, rusă sau franceză.

În ziua de joi, 11 iunie, a fost constituit un comitet de redactare a proiectului de comunicat final, din care au făcut parte: arhiepiscop Ilarion de Volokolamsk - Biserica Rusă, Episcopul Irineu de Bațca - Biserica Sârbă, prof. Vlassios Fidas - Patriarhia Ecumenică, juristul Albert Laham - Patriarhia Antiohiei și pr. Viorel Ioniță - Biserica Română. Acest comitet a elaborat un proiect de comunicat, care, după ce a fost discutat și îmbunătățit în ziua de 12 iunie, a fost adoptat spre a fi dat publicității.

În dimineața zilei de joi, 11 iunie, s-a săvârșit Sfânta Liturghie în cripta centrului de la Chambésy de către arhimandritul Bartolomeu Samaras, secretarul conferinței, comemorându-se ziua onomastică a Sanctității Sale Patriarhul ecumenic Bartolomeu, căruia i s-a trimis o telegramă de felicitări în numele întregii conferințe. Fiecare zi a întrunirii a început cu slujba utreniei și s-a încheiat cu săvârșirea vecerniei.

Cea de A IV-a Conferință Panortodoxă Presinodală s-a desfășurat într-un climat de încredere reciprocă și de dorință comună a tuturor participanților de a se ajunge la un text comun care să reglementeze, potrivit tradiției canonice a Bisericii Ortodoxe, situația din diaspora ortodoxă. Textele aprobate în unanimitate de către această conferință au încă un caracter provizoriu, până în momentul când vor fi adoptate de către Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe. Cu toate acestea, aceste texte oferă un cadru canonic precum și o serie de linii de orientare, potrivit cărora diaspora ortodoxă ar putea să se organizeze de așa manieră încât să afirme mai clar unitatea Bisericii Ortodoxe.

Hotărârile celei de A IV-a Conferințe Panortodoxe Presinodale au avut urmări directe și imediate în viața comunităților ortodoxe din diaspora, care s-au organizat în Conferințe sau Adunări ale Episcopilor Ortodocși din zonele fixate de această conferință, după cum urmează: Adunarea Episcopilor Canonici din America Centrală și de Nord, în luna mai 2010; Adunarea Episcopilor Ortodocși din Oceania (Australia, Noua Zeelandă și Asia de Sud-Est), în 2010; Conferința Episcopilor Ortodocși din Germania, în februarie 2010; Conferința Episcopilor din Benelux, în iunie 2010; Conferința Episcopilor Ortodocși din Austria, în martie 2012, Conferința Episcopilor Ortodocși din Elveția și Lichtenstein, în mai 2012 ș.a. În acest sens, cea de A IV-a Conferință Panortodoxă Presinodală a înregistrat practic un mare succes, reușind

să inițieze procesul care ar trebui să ducă la punerea în rânduială a diasporei ortodoxe, ori o astfel de măsură nu putea fi luată decât pe plan panortodox. Acesta este un exemplu foarte important, care ar trebui să motiveze toate Bisericile Ortodoxe să continue împreună-lucrarea lor pe calea de pregătire a Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe și, în același timp, să arate tuturor creștinilor precum și lumii întregi, că ortodocșii sunt în măsură să avanseze pe această cale.

XVI. Perspectivele convocării Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe

Succesul înregistrat de cea de a IV-a Conferință Panortodoxă Presinodală, care reușise să rezolve una dintre problemele delicate, deschidea perspective pentru o bună continuare a procesului de pregătire a Sinodului Ortodox. Astfel, între 9-17 decembrie 2009 a fost organizată o nouă întrunire a Comisiei Interortodoxe Pregătitoare, a cincea după cea convocată în anul 1971, la Centrul Patriarhiei Ecumenice de la Chambesy, Elveția, sub președinția mitropolitului Ioan de Pergam, reprezentantul Patriarhiei Ecumenice. La această întrunire au fost reprezentate toate cele paisprezece Biserici Ortodoxe Autocefale, Biserica Ortodoxă Română fiind reprezentată prin Episcopul Ciprian Câmpineanul, Vicar Patriarhal, în calitate de membru, și pr. prof. dr. Viorel Ioniță, consultant. Temele înscrise pe ordinea de zi a acestei întruniri erau cele trei rămase nediscutate din lista celor 10 adoptate la prima Conferință Panortodoxă Presinodală, anume: Autocefalia, Autonomia și Dipticele. Sarcina precisă a întrunirii a fost descrisă de către președintele întrunirii, care a subliniat că „temele care urmau să fie discutate de către această comisie au făcut deja obiectul unor dezbateri, de care trebuie să se țină cont. Astfel, tema privind Autocefalia a fost discutată la întrunirea Comisiei din anul 1993, când a fost adoptat un text prin consens. Singurul punct care a fost transferat la această comisie se referă la întrebarea cine semnează *tomosul* de proclamare a autocefaliei unei Biserici”²³⁷. Președintele a precizat apoi că discuțiile de la această întrunire, cu privire la Autocefalie, trebuie să se rezume doar la această chestiune. Cu privire la Autonomie și modul ei de proclamare, președintele a arătat că această temă nu a fost încă discutată de către o Comisie Interortodoxă precedentă și că la

²³⁷ *SECRETARIAT POUR LA PRÉPARATION DU SAINT ET GRAND CONCILE, Commission Interorthodoxe Préparatoire au Saint et Grand Concile, Chambesy, 9-17 décembre 2009, Actes - Documents, Centre Orthodoxe du Patriarcat Œcuménique, Chambésy-Genève, s.a., p. 6.*

elaborarea unui text în legătură cu această temă va trebui să se țină seama de hotărârea luată de către întâistătătorii și reprezentanții Bisericilor Ortodoxe din octombrie 2008, ca Bisericile Autonome să nu mai participe la întruniri panortodoxe. În legătură cu această temă va trebui să se clarifice noțiunea de „autonomie”, dat fiind faptul că referitor la această noțiune există păreri diferite printre Bisericile Ortodoxe. Președintele a subliniat în continuare că va fi necesar să se facă distincție între diferitele grade de autonomie, de care depinde și modul de proclamare a acesteia. Cu privire la tema privind dipticele, președintele a subliniat că va fi necesar să se adopte unele criterii, în lumina eclesiologiei și a tradiției bisericești ortodoxe, pe baza cărora să se poate stabili ordinea Bisericilor locale în comuniunea lor. Aceste criterii sunt „vechimea recunoașterii autocefaliei sau a rangului patriarhal al fiecărei Biserici prin consens panortodox, așa cum a fost exprimat de către Sinoadele Ecumenice sau - pentru Bisericile care au devenit autocefale după întrunirea Sinoadelor Ecumenice - asigurat prin grija Patriarhiei Ecumenice și cu referință la viitorul Sinod Ecumenic. Acordul cu privire la aceste criterii constituie condiția indispensabilă pentru rezolvarea chestiunii ordinii dipticelor”. În încheierea cuvântului său, președintele a arătat că „temele amintite pot lăsa la prima vedere impresia unor chestiuni administrative și practice, dar în fond ele au o profundă semnificație teologică și eclesiologică”²³⁸. Urmând recomandările președintelui, discuțiile Comisiei Interortodoxe s-au concentrat asupra următoarelor puncte:

1. Ce este Autonomia? O definiție a noțiunii și a conținutului ei, precum și precizarea raportului Autonomiei față de Autocefalie. Diferitele grade de Autonomie;
2. Care este instanța bisericească competentă să proclame autonomia;
3. Care este procedura canonică de proclamare a autonomiei;
4. Care sunt consecințele canonice ale proclamării unei Biserici autonome pentru unitatea Bisericii Ortodoxe?

²³⁸ SECRÉTARIAT POUR LA PRÉPARATION DU SAINT ET GRAND CONCILE, *Commission Interorthodoxe...*, p. 6.

După ce a fost discutat și amendat în ședința plenară, textul privind *Autonomia și modul ei de proclamare*²³⁹ a fost adoptat în unanimitate. Acest text urmează să fie prezentat următoarei Conferințe Panortodoxe Presinodale. Cu privire la celelalte două puncte de pe ordinea de zi, comunicatul final, semnat la data de 17 decembrie 2009 de către președinte, menționează că această comisie „a examinat conținutul paragrafului 3.c., privind Autocefalia și modul ei de proclamare, transmisă prezentei comisii de către reuniunea precedentă din 1993, pentru o examinare complementară și pentru căutarea consensului Bisericilor Ortodoxe locale. Acest paragraf se referă la proclamarea autocefaliei prin intermediul tomosului de autocefalie și la modul de semnare a acestuia. Comisia a fost de acord în unanimitate că: «Exprimând consimțământul Bisericii mame și consensul panortodox, Patriarhul ecumenic proclamă oficial autocefalia Bisericii solicitante și promulgă tomosul de autocefalie. Acest tomos este semnat de către Patriarhul ecumenic, de către Preafericirile lor Primații Preasfintelor Biserici Ortodoxe, invitați pentru aceasta de către Patriarhul ecumenic, adăugând la acesta împreună-mărturia lor prin aplicarea semnăturilor lor». Cu referire la tema privind dipticele, comunicatul precizează că această temă „a fost transmisă, din cauza lipsei de timp, următoarei Comisii Interortodoxe Pregătitoare”.

În vederea continuării procesului sinodal, Patriarhia Ecumenică a convocat o altă întrunire a Comisiei Pregătitoare, între 22-26 februarie 2011, în acest caz cea de-a șasea, la Centrul Ortodox de la Chambesy, la care au participat toate cele paisprezece Biserici Ortodoxe Autocefale, președinția fiind exercitată de mitropolitul Ioan de Pergam, iar Biserica Ortodoxă Română fiind reprezentată de dl dr. George Grigoriță, de la Cancelaria Sfântului Sinod. Sarcina acestei întruniri era de a completa studiul privind Autocefalia și modul ei de proclamare, prin clarificarea problemei semnării tomosului de autocefalie²⁴⁰, precum și aceea de a studia problema dipticelor ortodoxe. Potrivit comunicatului oficial publicat la sfârșitul acestei întruniri, respectiv în ziua de 26 februarie, în legătură cu prima temă nu s-a ajuns la unanimitate,

²³⁹ Anexa XII.

²⁴⁰ <http://www.orthodoxie.com/actualites/europe/chambesy-fin-des-travaux-de-la-commission-preparatoire-inter-orthodoxe> (accesat la data de 30.07.2012.)

aceasta „rămâne încă o dată în suspans”, respectiv așa cum a fost cazul la întrunirea precedentă a Comisiei Interortodoxe Pregătitoare. În legătură cu tema privind dipticele, se precizează că această comisie:

- „a discutat problema dipticelor ortodoxe și a examinat diferitele lor aspecte canonice și eclesiologice; a trecut în revistă practica actuală a Bisericii Ortodoxe în legătură cu dipticele și a fost în unanimitate de părere că era necesar să stabilească diptice uniforme în Biserica Ortodoxă, ca expresie concretă a unității ei;

- a trecut de asemenea în revistă criteriile care se aplică până în prezent în legătură cu înscrierea unei Biserici în Sfintele Diptice;

- a examinat solicitarea Bisericilor Poloniei și Albaniei cu privire la înscrierea lor de o manieră uniformă în Sfintele Diptice ale tuturor Bisericilor Ortodoxe Autocefale și anume începând cu Biserica Ortodoxă din Polonia și comisia a propus o adaptare consecventă a Dipticelor Bisericilor Ortodoxe;

- a examinat solicitările:

- a) Sfintei Biserici a Georgiei în vederea ridicării ei la al șaselea rang în Sfintele Diptice ale tuturor Bisericilor Ortodoxe;

- b) Sfintei Biserici a Ciprului în vederea înscrierii sale la un rang superior în Sfintele Diptice ale tuturor Bisericilor Ortodoxe;

- c) precum și diferențierea care s-a constatat în unele Sfinte Diptice, cu privire la includerea unor Biserici nerecunoscute pe plan panortodox ca autocefale;

- a constatat imposibilitatea de a se ajunge la o propunere unanim acceptată cu privire la aceste aspecte²⁴¹.

Este evident faptul că la această întrunire Comisia Interortodoxă Pregătitoare nu și-a atins scopul propus, deși a reușit să identifice problemele legate de studiul privind dipticele, temă care, în fond, se anunță a fi mult mai dificil de abordat decât au fost cele de până acum.

²⁴¹ <http://www.orthodoxie.com/actualites/europe/chambesy-fin-des-travaux-de-la-commission-preparatoire-inter-orthodoxe> (accesat la data de 30.07.2012.).

Astfel că, la sfârșitul anului 2011, procesul de pregătire a Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe înregistra pregătirea completă a studiilor privitoare la șapte din cele zece teme propuse pentru acest sinod, încă din anul 1976. La aceste șapte teme trebuie adăugată tema privind *Autocefalia și modul ei de proclamare*, care a fost definitivată de Comisia Interortodoxă Pregătitoare, în decembrie 2009, dar nu a fost încă adoptată de o Conferință Panortodoxă Presinodală. Cu toate acestea, am introdus acest studiu în anexele de mai jos, pentru că a fost aprobat în unanimitate la nivel panortodox, iar aprobarea lui la un nivel superior nu va putea pune mari probleme. Rămân însă două teme anume aceea privind *Autocefalia și modul ei de proclamare* și respectiv *Dipticele Ortodoxe*. Studiul privind prima dintre aceste două teme este practic avansat, rămânând doar problema semnăturii tomosului de acordare a autocefaliei, problemă care nu este doar de ordin formal, ci implică serioase aspecte eclesiologice. În sfârșit, tema privind Dipticele a fost doar circumscrisă, în sensul că au fost identificate aspectele care ar trebui clarificate, spre a se putea ajunge la un consens, care însă nu se întrevede încă. S-a ajuns, deci, la un impas, față de care Bisericile Ortodoxe nu pot rămâne indiferente.

Îngrijorarea față de această situație este clar exprimată în scrisoarea Sanctității Sale Patriarhul ecumenic Bartolomeu, adresată la 16 aprilie 2011, tuturor Bisericilor Ortodoxe²⁴², prin care subliniază că „după cum ne-a arătat experiența Comisiei Pregătitoare recent întrunite²⁴³, obstacolele din calea spre întrunirea Sfântului și Marelui Sinod devin tot mai mari”. Obstacolele menționate de Patriarhul ecumenic sunt trei: unul în legătură cu tema privind Autocefalia, care trenează din anul 1993, în ciuda „concesiilor conciliante făcute de Patriarhia Ecumenică”, față de care două Biserici – fără să fie menționate – și-au exprimat dezacordul și „continuă să insiste asupra punctelor lor de vedere”. Al doilea obstacol ar fi faptul că nu s-a putut ajunge la un acord în legătură cu Dipticele, și astfel, „mergem spre Sfântul și Marele Sinod fără să avem Diptice unitare, ceea ce provoacă o impresie dureroasă tuturor”. În sfârșit, al treilea obstacol constă în faptul că

²⁴² Această scrisoare ne-a fost pusă la dispoziție de Sectorul de Relații Interbisericești și Interreligioase al Patriarhiei Române.

²⁴³ Este vorba în mod evident de întrunirea din februarie 2011.

Regulamentul de organizare a Conferințelor Panortodoxe Presinodale permite dreptul de veto fiecărei Biserici, ceea ce face imposibil de realizat acordul unanim. Față de aceste obstacole, Patriarhia Ecumenică întrevede trei posibilități:

1. Continuarea lucrărilor Comisiei Pregătitoare, care, dată fiind experiența ultimei întruniri când s-a făcut uz de dreptul de veto, nu au prea mari șanși de izbândă, decât în cazul când s-ar revizui articolul al 16-lea din regulamentul Conferințelor Panortodoxe Presinodale cu privire la dreptul de veto și s-ar introduce principiul canonic, potrivit canoanelor 6 de la Sinodul I Ecumenic și, respectiv 19, de la sinodul din Antiohia, care să prevadă luarea deciziilor pe baza majorității;

2. Suspendarea procesului de convocare a Sfântului și Marelui Sinod sau amânarea acestuia la nesfârșit, ceea ce „ar răni profund conștiințele pleromei Bisericii și ar constitui opțiunea cea mai nefericită”;

3. Convocarea sinodului fără introducerea pe ordinea de zi a temelor nesoluționate. Patriarhia Ecumenică „a luat hotărârea de a propune această opțiune și celorlalte Preasfinte Biserici Ortodoxe, așa încât, împreună, să trecem la acțiunile necesare pentru întrunirea Sfântului și Marelui Sinod, urmând ca acesta să se limiteze la temele asupra cărora s-a realizat, până acum, acordul panortodox. La acestea s-ar putea adăuga un Mesaj cu conținut mai larg, referitor la problemele care îl preocupă pe omul contemporan”.

Grija Patriarhiei Ecumenice de a găsi soluții de ieșire din impasul în care se află procesul de pregătire a Sfântului și Marelui Sinod este de apreciat și rămâne în responsabilitatea Întâistătătorilor tuturor Bisericilor Ortodoxe să considere împreună, care dintre soluțiile propuse va fi cea mai bună. În orice caz, la găsirea unei astfel de soluții va fi desigur foarte util să se țină cont de lunga experiență acumulată de Bisericile Ortodoxe, angajate în acest proces sinodal încă din deceniul al treilea al secolului trecut. În acest proces au fost angajați, direct sau indirect, majoritatea Întâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe, mulți alți ierarhi, precum și majoritatea teologilor ortodocși din acea perioadă de timp și din acest proces s-a inspirat o mare parte din gândirea teologică ortodoxă a secolului al XX-lea. Succesele înregistrate în acest proces, mai întâi de cele patru Conferințe Panortodoxe, între anii 1961-1968, iar mai apoi de cele patru Conferințe Panortodoxe

Presinodale, între anii 1976-2009, au demonstrat pe deplin că numai hotărârile luate în comun, pe linia unei adevărate sinodalități, pot contribui la promovarea unității Bisericii Ortodoxe, precum și la misiunea ei în lumea de astăzi. Unul dintre cele mai relevante exemple de identificare cu acest spirit sinodal l-a oferit Patriarhul ecumenic Athenagora, care, în mai multe rânduri, a renunțat la propriile sale planuri și priorități de dragul promovării unității ortodoxe.

Procesul de pregătire a Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe s-a confruntat până în prezent cu multe dificultăți, pe care le-a depășit numai prin spirit sinodal, prin împreună-lucrare și împreună-slujire. Numai în acest fel au reușit ortodocșii să înregistreze un progres real, astfel încât nu este de imaginat că acest proces nu mai poate fi continuat. Privit din afară, poate chiar pentru unii membri ai Bisericii Ortodoxe, acest proces sinodal poate părea foarte complicat și foarte lent; mulți ar putea să se smintească de o eventuală constatare că ortodocșii nu s-ar înțelege unii cu alții. Totuși, pentru cei care au făcut experiența directă a acestui proces, care au participat la una sau mai multe întruniri prezentate mai sus, au constatat că Biserica Ortodoxă este una, că în ciuda unor dificultăți cu care s-au confruntat, reprezentanții Bisericilor Ortodoxe s-au simțit totdeauna ca frați și membri ai aceleiași Biserici Ortodoxe, pătrunși mereu de marea responsabilitate de a găsi totdeauna cele mai bune soluții pentru promovarea misiunii Bisericii lor în lumea de astăzi, cu convingerea că întregul proces de pregătire, convocare și reușită ale Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe „depinde, mai întâi de toate, de harul lui Dumnezeu și de sinergia sau conlucrarea noastră curajoasă și responsabilă, cu acest har”²⁴⁴.

²⁴⁴ Dan-Ilie CIOBOTEA, „Spre Sfântul și Marele Sinod...”, p. 945.

PARTEA A II-A: ANEXE
Hotărârile întrunirilor panortodoxe din 1923 până astăzi

ANEXA I

Conferința Interortodoxă de la Constantinopol, 10 mai - 8 iunie 1923

I.1. Hotărârea privind îndreptarea calendarului²⁴⁵

Conferința interortodoxă²⁴⁶, întrunită la Constantinopol în luna mai 1923, sub președinția Sanctității Sale Patriarhul ecumenic Meletie al IV-lea, recunoscând că nivelarea deosebirii dintre calendarul religios și calendarul civil este o trebuință de neînălțurat și că nu este nicio împiedicare canonică pentru a îndrepta calendarul bisericesc întrebuițat după datele științei astronomice, hotărăște următoarea îndreptare a calendarului iulian:

1. Se suprimă din calendarul iulian cele 13 zile care alcătuiesc deosebirea lui de anul tropic, de la vremea Sinodului din Niceea, până în zilele noastre. Deci, ziua de 1 octombrie 1923 va fi socotită 14 octombrie 1923;

2. Sărbătorile din zilele suprimate vor fi săvârșite toate împreună la 14 octombrie sau cum va orându-i episcopul eparhiot;

3. Toate lunile anului vor păstra același număr de zile ca și până acum. În anii bisecți, luna februarie va avea 29 de zile, ca și până acum;

²⁴⁵ Arhim. Iuliu SCRIBAN, „Conferința religioasă din Constantinopol”, pp. 169-171.

²⁴⁶ Titlul acestei întruniri, ca de altfel și al celor care au urmat până în deceniul al șaptelea al secolului trecut, nu era bine stabilit; unii au socotit că la 1923 ar fi fost vorba de un „congres panortodox” (Anne JENSEN, *Die Zukunft der Orthodoxie...*, p. 229 ș.u.) sau chiar de o conferință panortodoxă (D. MPATISTATOU, „Proceedings and Decisions of the Pan-Orthodox Council in Constantinople”, Athens, 1982 (în limba greacă); A.D. DELIMPASIS, „Pascha of the Lord, Creation, Renewal, and Apostasy”, Athens, 1985, 1 (în limba greacă)); noi însă vom folosi expresia propusă chiar de Arhimandritul Iuliu Scriban, reprezentantul Bisericii Ortodoxe Române la acea întrunire, mai ales că aceasta corespunde caracterului acelei întruniri, chiar și din perspectiva terminologiei fixate mai târziu de către Conferințele Panortodoxe Presinodale.

4. Vor fi, ca și până acum, două feluri de ani: unii obișnuiți compuși din 365 de zile, iar unii bisecți cu 366 de zile. Anii bisecți sunt aceia care vor putea fi împărțiți la 4, iar rezultatul va fi fără rest, cum a fost și până acum. Se face excepțiune pentru anii seculari, pentru care intră în vigoare următoarea regulă:

Anii seculari (adică acei care se sfârșesc prin doi zero) nu vor fi bisecți decât când numărul secolelor împărțit prin 9 dă ca rest 2 sau 6. Toți ceilalți ani seculari vor fi obișnuiți. Prin urmare, printre anii seculari care vor urma, vor fi ani bisecți acei care vor fi subliniați pe tabloul următor:

2000 2100 2200 2300 2400 2500 2600 2700 2800
2900 3000 3100 3200 3300 3400 3500 3600 3700.

5. Durata mijlocie a anului civil va fi după această regulă de 365 zile, 5 ceasuri 48 de minute și 48 de secunde. Această valoare concordă cu o deosebire de aproape o secundă sau două cu durata mijlocie a anului tropic;

6. Sărbătorile neschimbătoare nu-și vor schimba datele pe care le-au avut până acum;

7. Sărbătorile schimbătoare se vor rândui potrivit Paștelui. După hotărârile canonice, care trebuie păstrate inviolabile, Paștele va fi prăznuit Duminică, după cea dintâi lună plină care urmează echinocțiului de primăvară;

8. Determinarea lunii pline pascale se va face cu ajutorul calculelor astronomice, ținând socoteală de progresele îndeplinite de știință. Determinarea datei Paștelui se va face totdeauna după timpul Sfintei Cetăți a Ierusalimului;

9. Patriarhul ecumenic va avea grijă ca observatoarele astronomice sau catedrele universitare de mecanică cerească din Atena, Belgrad, București și Pulkovo (Petrograd) să elaboreze tablourile sărbătorii Paștelui pe un interval lung și le va aduce la cunoștința tuturor Bisericilor Ortodoxe;

10. Se înțelege că reforma de față a calendarului iulian în niciun chip nu poate constitui o piedică la modificarea ulterioară a

aceluiși calendar și care modificare ar intra în vederile tuturor Bisericilor creștine.

Observații (incluse în hotărârea din 1923 - n.n.)

La paragraful 5: Noul calendar este, prin urmare, mai precis decât calendarul gregorian, a cărui durată mijlocie a anului se deosebește cu 24 până la 26 secunde de cea a anului tropic. Această observație nu trebuie interpretată ca o depreciere a calendarului gregorian. În vremea când acesta a fost întocmit, nu se cunoștea destul de exact durata anului tropic și se admitea că această durată este egală cu 365 de zile, 49 de minute și 16 secunde. De altfel, deosebirea dintre durata anilor civili din noul calendar și cea a calendarului gregorian rămâne foarte mică, așa că o deosebire a datelor nu se bagă de seamă decât după 877 de ani. Într-adevăr, printre anii seculari care îi vor urma pe acei care sunt subliniați în șirul următor, vor fi bisecți în calendarul gregorian: 2000 2100 2200 2300 2400 2500 2600 2700 2800. Deci dezacordul nu se va arăta decât în 2800.

La paragraful 8: Se va determina data civilă (ziua fiind socotită de la miezul nopții la miezul nopții) a celei dintâi opozițiuni a lunii după echinocțiul de primăvară, socotind timpul după meridianul care trece prin cupola Sfântului Mormânt. Cea dintâi duminică după această dată este ziua Paștelui, adică dacă aceasta coincide cu o duminică, atunci Paștele va fi prăznuit în duminica următoare.

Adoptat la Patriarhia Ecumenică, în data de 5 iunie 1923

Semnat de:

Meletie, Patriarh al Constantinopolului

Calinic de Kyzic

Gabriel de Muntenegru

Vasile de Niceea

Iacob de Dyrachyon

Arhim. Iuliu Scriban

V. Antoniadis, profesor la Institutul teologic de la Halki

Dr. M. Milankovici, profesor la Universitatea din Belgrad

Arhim. Gherman, secretar

1.2. Biserica Ortodoxă și adoptarea unui calendar de către Națiunile Unite²⁴⁷

Conferința, care s-a desfășurat la Constantinopol, sub președinția Patriarhului ecumenic Meletie al IV-lea, a discutat, în ședințele sale din 22 mai și 5 iunie, chestiunea condițiilor sub care Biserica Ortodoxă ar putea participa la o conferință care ar avea scopul să stabilească un nou calendar pe deplin științific și practic și a hotărât în unanimitate următoarele:

1. „Patriarhia Ecumenică este rugată ca, după consultarea prealabilă cu celelalte Biserici Ortodoxe, să comunice Ligii Națiunilor că Biserica Ortodoxă este dispusă să accepte un calendar care să fie elaborat în viitor, dacă toate Bisericile creștine sunt dispuse să-l accepte. În cazul în care Liga Națiunilor nu se consideră îndreptățită să primească o astfel de informare din partea Patriarhiei Ecumenice, rămâne în sarcina acesteia să recurgă la alte căi, care i se vor părea potrivite, ca să facă cunoscută această hotărâre;

2. Biserica Ortodoxă preferă un calendar care să păstreze continuitatea săptămânii, dar, în cazul în care celelalte Biserici sunt de acord în mod unanim să accepte un calendar care să facă necesară întreruperea continuității săptămânii, ea (Biserica Ortodoxă - n.n.) nu este legată de această părere;

3. În cazul în care se ajunge la un acord comun între Bisericile creștine, Biserica Ortodoxă este dispusă să susțină stabilirea sărbătorii Paștilor într-o duminică fixă;

4. Întrunirea își exprimă dorința ca această duminică fixă pentru sărbătorirea Paștilor să se suprapună cu adevărata Duminică a Învierii Domnului, care a fost fixată potrivit metodelor științifice”.

Patriarhia Ecumenică, la 5 iunie 1923 (urmează aceleași semnături ca și la I.1.)

1.3. Întâietatea dintre Taina Căsătoriei și cea a Hirotoniei

Conferința, care s-a desfășurat la Constantinopol, sub președinția Patriarhului ecumenic Meletie al IV-lea, a discutat, în ședințele

²⁴⁷ Anne JENSEN, *Die Zukunft der Orthodoxie...*, pp. 231-232.

sale din 25 și 30 mai, precum și 5 iunie, chestiunea dacă întâietatea dintre Taina Căsătoriei și cea a Hirotoniei este de neschimbat și a luat în considerare că:

- din punct de vedere dogmatic și sacramental aceste două taine nu se exclud una pe alta;
- practica stabilită mai înainte și păstrată până acum, pentru binele Bisericii, poate fi schimbată, întrucât același bine al Bisericii este solicitat de către ierarhi și de către credincioși. Aceasta se înțelege și din Scriptură (1 Corinteni 9, 5) și este compatibil cu spiritul Bisericii Vechi (Canonul 10 al Sinodului de la Ancira). Conferința a hotărât în acest sens, în parte unanim, în parte cu majoritate de voturi, următoarele:

1. Recunoaște că nu există niciun temei dogmatic pentru prioritatea dintre Taina Căsătoriei față de cea a Hirotoniei și este de părere că, în principiu, căsătoria preoților și a diaconilor după hirotonie este permisă, cu excepția acelor care au depus votul călugăriei;

2. Sinoadele Bisericilor locale au dreptul, cu aprobarea episcopului locului, să permită căsătoria preoților și a diaconilor care solicită aceasta;

3. Această măsură este valabilă din punct de vedere canonic până la convocarea Sinodului Panortodox, a cărui competență exclusivă este să acorde valabilitate generală acestei dispoziții”.

Patriarhia Ecumenică, la 5 iunie 1923 (urmează aceleași semnături)

I.4. Recăsătorirea preoților văduvi

Conferința, care s-a desfășurat la Constantinopol, sub președinția Patriarhului ecumenic Meletie al IV-lea, a discutat, în ședințele sale din 25 și 30 mai, precum și în 5 iunie, chestiunea recăsătoririi preoților și diaconilor văduvi, problemă devenită foarte stringentă în unele Biserici locale. Aceasta a ținut cont de faptul că prevederile canonice vechi cu privire la această practică în Bisericile noastre nu sunt de o sfântă imuabilitate și nu sunt obligatorii fără schimbare și că, deci, ele pot fi schimbate, dacă aceasta este cerută de unele necesități și de unele condiții urgente ale unor Biserici locale. Pentru bunăstarea întregii

Biserici, pentru păstori și pentru credincioși, conferința a hotărât în mod unanim:

1. Conferința este de părere că recăsătorirea preoților și a diaconilor văduvi poate fi acceptată, căci aceasta nu contravine spiritului învățături Evangheliei, ci mai curând protejează starea preotească de ocară;

2. Sinoadele Bisericilor locale au dreptul, cu aprobarea episcopului locului, să permită recăsătorirea preoților și a diaconilor văduvi, dacă aceștia o solicită;

3. Această măsură este valabilă din punct de vedere canonic până la convocarea Sinodului Panortodox, singurul competent să dea acestei prevederi o valabilitate generală.

Patriarhia Ecumenică, la 5 iunie 1923 (urmează aceleași semnături)

1. 5. Vârsta candidaților la hirotonie.

Conferința care s-a desfășurat la Constantinopol sub președinția Patriarhului ecumenic Meletie al IV-lea, a discutat, în ședințele sale din 30 mai, 1 și 2 iunie, punctele de mai jos, de asemenea, ținând cont de necesitățile și situația existentă în unele Biserici Autocefale locale și având în vedere binele clerului și al credincioșilor din Biserică și a hotărât în unanimitate că:

1. Diaconul nu poate fi hirotonit înainte de vârsta de 21 ani, preotul nu înainte de 24, iar episcopul nu înainte de cea de 30 de ani;

2. Obligațiile pastorale presupun în mod obligatoriu integritatea corporală și sufletească a păstorului bisericesc. Sinodul local are responsabilitatea de a face tot ceea ce este necesar pentru a asigura aceasta;

3. În acord cu recomandarea Apostolului Pavel (*1 Corinteni* 11, 14) și cu prescrierile și practica Bisericii vechi, găsim că este drept ca clericii să poarte părul tăiat și că ținuta lor vestimentară în public să corespundă vechilor prevederi canonice privind culoarea și calitatea veșmintelor lor, să nu se deosebească de laici;

4. Votul monahal, care constă în mica și marea schimă, trebuie considerat obligatoriu pentru întreaga viață, dacă nu este depus înainte de vârsta de 25 de ani;

5. Ca impedimente majore la căsătorie sunt considerate acelea care au fost menționate în mod expres în canoanele Sinoadelor Ecumenice. În legătură cu celelalte impedimente la căsătorie, care provin din prescrieri ulterioare, vor hotări sinoadele locale, după necesitățile respective;

6. Întrucât pretutindeni în Bisericile Ortodoxe se observă, în legătură cu desfacerea căsătoriei, o slăbire a legăturii Tainei Căsătoriei față de Biserică, stabilim că o căsătorie încheiată bisericește va fi socotită anulată bisericește numai în cazul în care este declarată ca atare de către autoritatea bisericească competentă. După suspendarea căsătoriei, partea vinovată nu poate încheia o altă căsătorie înainte de perioada de un an de la divorț. Nu este permis în niciun caz, să aibă cineva o comuniune de căsătorie cu o persoană despre care s-a dovedit judecătorește că a comis adulter, care a dus la desfăcerea căsătoriei;

7. Rămâne în responsabilitatea Bisericilor locale să reglementeze când trebuie ținute sărbătorile sfinților care cad în zile lucrătoare, aceasta până când un calendar va fi stabilit și acceptat, care să prevadă că anumite sărbători ale sfinților să se sărbătorească duminica, pentru ca astfel să se micșoreze numărul zilelor când nu se lucrează;

8. În legătură cu Postul, fiecare autoritate bisericească poate să se conducă după *Canonul 69 apostolic*, care prevede că: „Dacă un episcop, sau preot, sau diacon, sau subdiacon, sau lector, sau cântăreț, nu postește miercurea și vinerea pe parcursul Sfântului Post de 40 de zile dinainte Paștilor, să fie caterisit, cu excepția cazurilor când este împiedecat la aceasta din cauza unor slăbiciuni trupești; dacă este laic, să fie excomunicat”. Însă pentru situațiile de necesitate se va respecta „iconomia”, în legătură cu care comentariul lui Balsamon la acest canon trebuie să fie păstrat ca ghid: „În legătură cu acest canon, trebuie observat că există numai o perioadă de post care durează patruzeci de zile, căci dacă ar exista și alte asemenea perioade, canonul ar aminti și pe acestea. Însă noi nu ne rușinăm să postim și în alte zile de post, respectiv înainte de Sfinții Apostoli, înainte de Adormirea Maicii Domnului și înainte de Nașterea Domnului”.

1.6. Aniversarea a 1 600 de ani de la primul Sinod Ecumenic (Niceea, 325)

Conferința care s-a desfășurat la Constantinopol, sub președinția Patriarhului ecumenic Meletie al IV-lea, a decis în unanimitate, în ședința sa din 1 iunie 1923 următoarele:

1. Acceptă cu bucurie propunerea Înalt Preasfinției Sale, Mitropolitul Nicolae al Transilvaniei, de a aniversa în mod festiv, în anul 1925 1 600 de ani de la Primul Sinod Ecumenic de la Niceea;

2. Conferința roagă Patriarhia Ecumenică să ia inițiativa ca acest eveniment să poată fi aniversat cu solemnitate de întreaga Biserică Ortodoxă, nu numai pe plan local, ci și prin convocarea unui Sinod Panortodox, care să aibă ca sarcină rezolvarea tuturor problemelor cu care se confruntă Biserica Ortodoxă astăzi;

3. Conferința exprimă dorința ca la această aniversare să fie invitate toate Bisericile care mărturisesc simbolul de credință de la Niceea.

Patriarhia Ecumenică, la 5 iunie 1923 (urmează aceleași semnături)

1.7. În legătură cu situația din Biserica Rusă

Conferința întrunită la Constantinopol, sub președinția Patriarhului ecumenic Meletie al IV-lea, a luat la cunoștință că la Moscova a avut loc o întrunire bisericească, formată din clerici și mireni, care, printre alte hotărâri necanonice, a decis și depunerea Preafericitului Patriarh Tihon al Moscovei și al întregii Rusii, care în prezent este ținut în închisoare. Conferința a hotărât în unanimitate următoarele:

1. În legătură cu acest act îndreptat împotriva întâiului ierarh al Sfintei Biserici a Rusiei, al cărui martiriu durează încă, Conferința își exprimă îngrijorarea ca și compătimirea pentru acest Patriarh Mărturisitor;

2. Conferința înalță rugăciuni către Cel Preaînalt pentru întărirea sa (a patriarhului Tihon - n.n.) până la ultima sa suflare în lupta cea bună a credinței;

3. Conferința adresează un apel către întreaga lume creștină, ca patriarhul și ierarhii reținuți împreună cu el să fie eliberați din lanțuri;

4. Conferința roagă ca Patriarhia Ecumenică, împreună cu celelalte Biserici Ortodoxe, să reflecteze asupra situației bisericești din Rusia și să găsească o cale ca să se dea o conducere sigură conștiinței religioase tulburată a poporului rus dreptcredincios, greu încercat în credința sa.

Patriarhia Ecumenică, la 6 iunie 1923 (urmează aceleași semnături)

ANEXA II
Întrunirea Comisiei Pregătitoare Interortodoxă²⁴⁸
Mănăstirea Vatoped, Sfântul Munte, 8-23 iunie 1930
Lista temelor pentru Prosinod²⁴⁹

1. Comisiunea pregătitoare interortodoxă, punând chestiune Bisericii Ruse ca cea dintâi în catalog, roagă pe S.S. Patriarhul ecumenic, ca, mai înainte chiar de convocarea Prosinodului, să facă posibil, într-un chip oarecare, prezența în prosinod și a reprezentanților Bisericii Ruse, provenind fie din lăuntru, fie din afara Rusiei;

2. Stabilirea unei legături mult mai strânse și al unui contact mult mai apropiat al Bisericilor Ortodoxe între ele, precum și stabilirea mijloacelor de realizare, între care; schimb reciproc de studenți și de diferite misiuni de preoți, de profesori de teologie și de predicatori, în vederea unei interpenetrații cât mai complete. De asemenea, o conlucrare cât mai activă a Bisericilor Ortodoxe între ele în chestiunile spirituale, morale și sociale pentru binele popoarelor ortodoxe;

3. Educațiunea clerului în școlile de teologie și seminarii și necesitatea de a o organiza sub directa conducere a autorității bisericești, cu înlăturarea oricărei tendințe contrarii acestui principiu;

4. Examinarea situației actuale a Bisericii Ortodoxe din America și aflarea mijloacelor de a remedia și îmbunătăți actuala stare;

5. Aflarea mijloacelor necesare prin care să se aducă monahismul răsăritean la vechea-i frumusețe și strălucire nu numai în privința perseverenței în tradițiunile și regulile mănăstirești, ci și prin reînnoirea vechilor sale ocupațiuni științifice, filantropice și culturale și în special cultivarea artelor sacre;

²⁴⁸ Denumirea întrunirii diferă în documentele românești ale timpului: este numită cu preferință Conferința diortodoxă în documentele Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, iar în ziarele timpului *Comisia pregătitoare interortodoxă* (*Graiul vremii*, III, 14-15, 15 iulie-15 august 1930; *Cuvântul*, VI, 1887), *Conferința ortodoxă* sau *Comisia Sfințelor Biserici Ortodoxe* (*Biserica Ortodoxă Română*, 2-3/1931).

²⁴⁹ Vezi referatul întocmit de ̄ Tit Simedrea, Episcop Vicar Patriarhal, la Arhiva Sfântului Sinod, Dosarul 318-a, ff. 145-151, referat ce poartă data 17.12.1930 și este înregistrat cu nr. 818/20.12.1930.

6. Căutarea mijloacelor în vederea unei colaborări a Bisericilor ortodoxe între ele, cu scopul de a combate ateismul, precum și diferitele sisteme rătăcite ca: francmasoneria, teosofia, spiritismul, etc.;

7. Definirea relațiilor Bisericii Ortodoxe cu Bisericile eterodoxe atât din Răsărit, cât și din Apus și anume:

a) Relațiuni în duh de dragoste, care, (după cuvântul Sf. Ap. Pavel) toate le nădăjduiește (1 Corinteni 13, 7-8) cu Bisericile eterodoxe (armeană, coptă, abisiniană, haldeiană, iacobită, veche catolică, anglicană), care tind să se apropie de Biserica ortodoxă și nu fac prozelitism printre ortodocși;

b) Relațiuni de precauțiuni și de apărare față de eterodocșii care fac prozelitism și lucrează sub orice formă ca să prejudicieze Biserica Ortodoxă, și anume: catolicismul, uniaticismul, protestantismul, metodismul, baptismul, adventismul etc.

8. Examinarea chestiunii: care dintre eretici și schismatici vor putea fi primiți în sânul Bisericii Ortodoxe prin botez, care prin mirungere și care prin *libelos pisteos*.

9. Codificarea sfintelor canoane și a rânduielilor canonice, spre a fi supuse la vreme Sinodului Ecumenic;

10. Examinarea practicilor actuale în vigoare în Bisericile locale în privința impedimentelor la căsătorie, a cauzelor de divorț și a procedurilor respective legale, precum și studierea mijloacelor prin care s-ar putea ajunge, pe cât posibil, la o practică uniformă în toată Biserica Ortodoxă;

11. Organizarea tribunalelor spirituale bisericești, dacă e posibil, în toată Biserica Ortodoxă și introducerea unei proceduri penale bisericești;

12. Examinarea unui mod unic de alegere a episcopilor și în deosebi a căpeteniilor (patriarhi și președinți) Bisericilor ortodoxe autocefale în conformitate cu sfintele canoane;

13. Studierea chestiunii calendarului sub aspectul hotărârii Primului Sinod Ecumenic privitor la pascalie și aflarea mijlocului de a restitui un acord între Bisericile Ortodoxe în această chestiune;

14. Uniformizarea, pe cât posibil, a tipiconului în conformitate cu tradiția bisericească;

15. Studiarea și aflarea mijloacelor prin care să se intensifice printre popoarele ortodoxe o cultură creștină ortodoxă care să îmbrățișeze toate manifestările lor de viață;

16. Studiu asupra mijloacelor în ce privește susținerea și întărirea artei bizantine tradiționale în diferitele ei exprimări, precum: muzica bisericească, pictura, arhitectura, țesătura odăjdiilor, orfevrărie;

17. Definirea condițiilor potrivit cărora se proclamă și se recunoaște autocefalia unei Biserici Ortodoxe, precum și definirea numărului Bisericilor Autocefale Ortodoxe azi recunoscute, în vederea intercomuniunii canonice și a participării lor la conferințele și sinoadele interortodoxe fără împiedicare. De asemenea, definirea condițiilor după care o Biserică se proclamă autonomă, și deosebirea dintre autocefalie și autonomie.

ANEXA III
Conferința Ortodoxă de la Moscova (8-19 iulie 1948)
(1948)²⁵⁰

III.1. Rezoluția în legătură cu problema:
„Vaticanul și Biserica Ortodoxă”

Consfătuirea întâistătorilor și a reprezentanților Bisericilor Ortodoxe autocefale, după ce a ascultat referatele: „Papalitatea și Biserica ortodoxă”, „Atitudinea Vaticanului față de Bisericile Ortodoxe în ultimii 30 de ani”, „Vaticanul și Biserica Ortodoxă” și „Biserica Romei și Unitatea Bisericii creștine”, hotărăște următoarele: Curia romană, în frunte cu Episcopul Romei, sub influența „înfumurării trufașe lumești”, după cum scriau odinioară părinții Sinodului African către papa Celestin și din alte motive pur omenești, a denaturat în decursul veacurilor adevărata doctrină evanghelică primită de la Domnul prin Sfinții Apostoli, aceste „Trâmbițe ale Duhului Sfânt” (Canonul 1 al Sinodului VII Ecumenic).

Sfidând porunca categorică a părinților Sinodului II Ecumenic „de a păzi neatinsă de inovații credința care ne-a fost predată de înșiși martorii oculari și slujitori ai Cuvântului, Apostolii cei aleși de Dumnezeu” (Canonul 1 al Sinodului VI Ecumenic, Canonul 1 al Sinodului VII Ecumenic), episcopii Romei au călcat curăția învățaturii Ortodoxiei vechi ecumenice prin introducerea dogmelor noi, ca „Filioque”, „Imaculata Concepțiune a Sfintei Fecioare” și, îndeosebi, o învățatură cu totul anticreștină despre primatul papei în Biserică și infailibilitatea lui.

Din cauza acestor inovații potrivnice, episcopii Romei au adus un mare rău unității Bisericii ecumenice creștine și în general lucrului mântuirii oamenilor pe pământ.

²⁵⁰ Rezoluțiile adoptate în Conferința Ortodoxă de la Moscova au fost publicate în revista *Ortodoxia*, I (1949), 1, pp. 123-134.

Părinții Sinodului VI Ecumenic (*Canonul 1* al Sinodului VI Ecumenic), prevăzând că inovațiile dogmatice vor aduce foarte mare rău pentru Biserică, „au hotărât în chip desăvârșit nici să se adauge, nici să se scoată ceva”, în privința dogmelor stabilite de cele șase Sinoade ecumenice, (*Canonul 1* al Sinodului VII Ecumenic). Și, de aceea, nu noi, ci gurile cuvioase ale Părinților Sinoadelor Ecumenice rostesc acum condamnarea papalității romane pentru toate dogmele noi pe care le-a introdus, care nu sunt decât pure născociri omenești, care nu-și au baza nici în Sfânta Scriptură, nici în Sfânta Tradițiune, nici în literatura patristică sau în istoria bisericească.

Această hotărâre a noastră, prin care se osândește papalitatea, nu este ceva întâmplător, ci ea rezultă din înseși principiile de bază ale Ortodoxiei ecumenice, exprimate în formula cunoscută a lui Vicențiu de Lerini: „*id teneamus, quod semper, quod ubique, quod ab omnibus creditum est*” (să păstrăm ceea ce se crede totdeauna, pretutindeni, de către toți).

Hotărârea noastră nu este ceva nou, ci repetă doar mărturisirea patriarhilor din Răsărit. În anul 1723 ei scriau: „Preavenerabililor Arhiepiscopi și Episcopi din Marea Britanie: «Dogmele noastre și doctrina Bisericii de Răsărit sunt cercetate de mult, sunt stabilite și întărite cu dreptate și bună cucernicie de către Sfintele Sinoade Ecumenice și anume: nu este îngăduit a se adăuga sau a se scoate ceva din ele.»” (*Epistola Patriarhilor Bisericii Răsăritene Catolice despre credința ortodoxă*).

În epistola enciclică cu prilejul apelului făcut de papa Leon al XIII-lea referitor la unirea Bisericilor (1894), Patriarhii Orientului cu o claritate și mai mare confirmă fidelitatea lor către tradițiile Bisericii Ortodoxe ecumenice: „Noi vom transmite sfânta credință și generațiilor viitoare așa cum am primit-o, fără nicio modificare, pentru ca și aceștia, asemenea nouă, să poată vorbi fără rușine și fără muștrări despre credința strămoșilor lor”.

Faptul că Vaticanul a dat uitării tradițiile Ortodoxiei Ecumenice a împins corabia Bisericii Romano-Catolice spre vârtejul papismului anticreștin, străin pentru Biserica lui Hristos.

Se știe că miezul papismului se cuprinde nu numai în denaturarea Ortodoxiei ecumenice adevărate prin introducerea unor astfel de dogme noi, ca doctrina despre supremația papei în Biserică și infailibilitatea lui.

Întreaga istorie a papismului strigă înaintea judecății drepte dumnezeiești, împotriva denaturării învățaturii Noului Testament despre Biserica lui Hristos de către papistași. Din trupul mistic al lui Hristos, din „Stâlpul și întărirea adevărului”, din „Biserica Dumnezeului celui viu” (1 Timotei 3, 15) papistașii au făcut o organizație terestră politică. În cursul multor secole și până în zilele noastre papismul a căutat, cu ajutorul războaielor sângeroase și a asupririlor de tot felul, să convertească pe ortodocși la catolicism, fie de-a dreptul, fie prin uniație, ca de exemplu, pe românii din Transilvania în anul 1700, pe bulgarii din Turcia în anii 1859-1860, iar în timpul ultimului război - 240 000 sârbi, albanezi, croați precum și ortodocși din Cehoslovacia, Polonia, Ucraina și Belarus.

Pentru Episcopii Romei, acești regi ai statului universal („Patrimoniul Sancti Petri”) politica totdeauna a fost *suprema lex*. Totdeauna ei erau de partea celor puternici „ai lumii acesteia” și erau împotriva celor slabi și exploatați.

Și acum activitatea Vaticanului se îndreaptă împotriva intereselor celor ce muncesc. Vaticanul reprezintă centrul intrigilor internaționale împotriva intereselor popoarelor, îndeosebi a popoarelor slave, precum și centrul fascismului internațional.

Or, esența moralei creștine constă în chemarea Mântuitorului spre dragoste (Ioan 12, 34-35), pe când Vaticanul, dimpotrivă, apare ca incendiator al celor două războaie imperialiste și în prezent participă în mod activ la incendierea unui nou război și în general luptă pe cale politică contra democrației mondiale.

Urmând tradițiile predecesorilor săi, papii din secolele al XIX-lea și al XX-lea s-au încadrat în curente lumești, încât nu se mai sfiesc să apară în fața opiniei publice creștine universale în calitate de activiști politici.

Chiar cei mai devotați admiratori ai gloriei papale, anumiți scriitori catolici, îl numesc pe Papa Pius XII - „diplomat foarte abil” și „papă politic” (Gabriel Louis JARAIS, „Sanctitatea Sa Pius XII, Epistolele păcii în timpul războiului”, Paris, 1945).

Așadar, cel mai mare merit al „infașibilului vicar al unui Dumnezeu pe pământ” - papa Pius XII -, în ochii admiratorilor lui, constă în activitatea politică, participare în provocarea războiului fratricid, în lupta împotriva democrației și în apărarea fascismului.

Întreaga lume creștină și toți adevărații catolici credincioși trebuie să-și dea seama, spre ce prăpastie îi împinge papalitatea contemporană.

Toți creștinii, indiferent de naționalitate și confesiune nu pot să ne înfiereze politica Vaticanului, ca o politică anticreștină, antidemocratică și antinațională.

Noi ne rugăm fierbinte Mai marelui păstorilor, Domnului nostru Iisus Hristos, ca să lumineze cu lumina învățăturii Sale dumnezeiești ierarhia catolică și să-i ajute ca să înțeleagă tot adâncul căderii în păcate în care ei au aruncat Biserica apuseană prin învățăturile născocite de ei despre supremația și infailibilitatea papei și prin faptul că folosesc Biserica în interesele luptei politice.

† Smeritul Alexei, din mila lui Dumnezeu Patriarh al Moscovei și întregii Rusii

† Smeritul Calistrat, Catolicos-Patriarh al Georgiei

† Smeritul Gavriil, Patriarh al Serbiei

† Smeritul Justinian, din mila lui Dumnezeu Patriarh al României

† Smeritul Ștefan, Exarhul Bulgariei

† Mitropolitul Ilie al Libanului

Din partea Bisericii Antiohiei † Mitropolitul Ilie al Libanului,

† Mitropolitul Alexandru al Emesiei

Din partea Bisericii Alexandriei, idem.

Din partea Bisericii Autocefale Ortodoxe din Polonia, † Smeritul Timotei, Arhiepiscopul Bielostocului.

† Din partea Bisericii Albaneze, episcopul Paisie al Coriței.

† Exarhul Patriarhiei Moscovei din Cehoslovacia, Elefterie arhiepiscop al Pragăi.

III.2. Rezoluția în legătură cu problema „Mișcarea Ecumenică și Biserica Ortodoxă”

Noi am ajuns la deplina și armonioasa înțelegere că, în ultimul timp, asupra Bisericii Ortodoxe se exercită influențele eterodoxiei care pornesc din două tabere.

Pe de o parte, conducerea Bisericii Romano-Catolice, în persoana papei, pierzând oarecum simțul credinței mântuitoare că nici porțile iadului nu vor putea birui Biserica lui Hristos și în grija pentru păstrarea autorității sale pământești pășind pe calea utilizării legăturilor sale politice cu cei puternici ai lumii acesteia, încearcă să ispitească Biserica Ortodoxă ca să ajungă la o înțelegere cu ea. Urmărind acest scop, papalitatea tindea să-l atingă prin crearea unui șir de organizații unioniste.

Pe de altă parte, protestantismul, cu toată multiplicitatea și fărmicișarea lui în secte și subdiviziuni, pierzând credința că idealurile creștine sunt eterne și nezdruncinate, în disprețul său trufaș față de așezămintele apostolice și patristice, încearcă să iasă din impas pe calea rezistenței contra papismului roman. În această luptă, protestantismul caută să facă alianță cu Biserica Ortodoxă ca să poată câștiga pentru sine mai mult prestigiu ca forță de influență internațională.

Aici Ortodoxia se găsește în fața unei ispite și mai mari - de a se abate de la căutarea împărăției lui Dumnezeu și să pășească pe un teren politic cu totul străin de țelurile ei. Aceasta este problema practică a Mișcării Ecumenice.

Concomitent cu Ortodoxia propriu-zisă, aceleași influențe se exercită și asupra altor Biserici: armeano-gregoriană, siro-iacobită, abisini-ană, coptică și siro-chaldaică, precum și Biserica vetero-catolică, care au atât de multă afinitate cu Ortodoxia.

Având în vedere că:

- scopurile Mișcării Ecumenice, care s-au exprimat în organizarea *Consiliului Ecumenic al Bisericilor* cu ultimă țintă de a organiza o „Biserică ecumenică” în planul actual, nu corespund idealului creștin și țelurilor urmărite de Biserica lui Hristos, așa cum le înțelege Biserica Ortodoxă;

- că îndreptarea tuturor eforturilor spre făgașul vieții sociale și politice și spre crearea unei *Biserici Ecumenice* ca o putere internațională influentă, ar fi ca o cădere în ispită, care a fost respinsă de Hristos în pustie și s-ar prezenta ca o abatere a Bisericii spre calea pescuirii sufletelor omenesti, în mrejele lui Hristos, cu mijloace necreștine;

- că Mișcarea Ecumenică așa cum se prezintă momentan în planul de activitate al *Consiliului Ecumenic al Bisericilor*, a renunțat la convingerea că este posibilă reunirea Bisericii - una sfântă,

sobornicească și apostolică – și acest fapt nu este spre folosul Bisericii lui Hristos și cu totul inoportun (prematur); majoritatea protestantă a participanților la Conferința de la Edinburgh, fie că au văzut insuccesul lor, fie că-l întrezăreau, dar s-au grăbit să lichideze orice încercări în sensul reunirii harice a bisericilor; în vederea conservării de sine, protestantismul a pășit pe calea rezistenței minimale, pe calea unui unionism abstract pe teren socio-economic sau chiar politic. Această mișcare și-a construit și planul activității sale pentru viitor pe baza teoriei de a realiza un nou aparat exterior și anume: „Biserica ecumenică” după tipul unui stat legat într-un fel sau în altul de influențe lumesti;

- în decursul ultimelor decenii (de la 1927 la 1948) ideea reunirii Bisericilor pe baze dogmatice și doctrinare, în mod documentar, nu se mai discută, căci i s-a atribuit o importanță pedagogică secundară pentru generațiile viitoare. Astfel că mișcarea ecumenică actuală nu asigură cauza reunirii Bisericilor pe căi harice și cu mijloace harice;

- reducerea exigențelor la o singură condițiune și anume recunoașterea că Iisus Hristos este Domnul nostru, minimalizează doctrina creștină până la rangul acelei credințe, care, după cuvântul apostolului, este accesibilă și demonilor (*Iacov 2, 19; Matei 8, 29; Marcu 5, 7*) și de aceea, Consfătuirea Întâistătătorilor și a reprezentanților Bisericilor Autocefale Ortodoxe constatând starea de lucruri actuală și chemând prin rugăciune conlucrarea Duhului Sfânt a hotărât:

Să se comunice *Consiliului Ecumenic al Bisericilor* ca răspuns la invitația primită de noi toți pentru participarea la Adunarea de la Amsterdam în calitate de membri, că toate Bisericile Ortodoxe locale, participante la consfătuirea de față, sunt nevoie a renunța la participarea în Mișcarea Ecumenică, în planul ei actual.

(Urmează aceleași iscălituri ca și sub prima rezoluție).

III.3. Rezoluția cu privire la problema „Calendarului bisericesc”

1. În dorința de a menține unitatea bisericească, Consfătuirea Întâistătătorilor și a reprezentanților Bisericilor autocefale adunați la Moscova a procedat la cercetarea problemei calendarului ajungând

la concluzia că valoarea calendarului pentru Biserica Ortodoxă se determină mai întâi de toate prin poziția acestuia față de data serbării Sfințelor Paști; întrucât această sărbătoare trebuie să se facă pe bază de temeuri biblice și în conformitate cu hotărârile sobornicești (sinoade ecumenice) pretutindeni în același timp, într-o zi de Duminică, și nu la aceeași dată cu Paștele iudaic. Pascalia alexandrină satisface complet această exigență bisericească;

2. Pentru ca să fie evitate diferențele în ceea ce privește sărbătorirea Sfințelor Paști, din cauza multiplelor sisteme calendaristice ce există în uzul Bisericilor autocefale, Consfătuirea consideră că este obligatoriu pentru întreaga lume ortodoxă de a sărbători Sfințele Paști numai după stilul vechi (iulian) în conformitate cu pascalia alexandrină;

3. Până la elaborarea și ratificarea celui mai perfecționat calendar, Consfătuirea socotește că, în ceea ce privește sărbătorile fixe, fiecare Biserică autocefală poate să se folosească de calendarul ce a intrat în uzul Bisericii respective;

4. Consfătuirea socotește că clericii și mirenii au obligația de a respecta stilul acelei Biserici locale în granițele căreia ei locuiesc, primindu-l ca unul din obiceiurile acelei Biserici, respectare poruncită de Sfințele Canoane în numele unirii și al dragostei.

(Urmează aceleași iscălituri ca și sub prima rezoluție).

III.4. Rezoluția în legătură cu problema „Despre ierarhia anglicană”

După ce a ascultat referatele cu privire la „Ierarhia anglicană”, Consfătuirea Întâistătătorilor și reprezentanților Bisericilor Autocefale Ortodoxe, pătrunse de sentimentul afecțiunii creștine și al iubirii frățești față de creștinii anglicani și în căutarea căilor spre cunoașterea validității ierarhiei anglicane, hotărăște:

1. Învățătura de credință care se cuprinde în „Cele 39 articole” ale Bisericii anglicane se diferențiază evident de dogmele, doctrina și tradiția mărturisite de Biserica Ortodoxă, cu toate că soluționarea chestiunii despre recunoașterea validității ierarhiei anglicane, mai întâi de toate la însuși fundamentul ei, trebuie să fie armonizată cu învățătura

ortodoxă despre Sfintele Taine. Declarațiile particulare făcute de ierarhia anglicană de a consimți la modificarea doctrinei cuprinse în acele „Articole” în sensul concilierilor în Ortodoxie, nu pot servi ca bază pentru soluționarea chestiunii în mod pozitiv. De aceea, din moment ce Biserica Ortodoxă nu poate consimți la recunoașterea exactității doctrinei anglicane despre taine în general și - Taina Preoției în special, ea nu poate accepta ca valabile nici hirotoniile anglicane săvârșite. Dacă Bisericile din Constantinopol, Ierusalim, Cipru, România și alte Biserici autocefale au opinat în sens pozitiv pentru recunoașterea validității hirotoniilor anglicane, apoi suntem informați că această recunoaștere s-a făcut în mod condițional;

2. Chestiunea recunoașterii validității ierarhiei anglicane poate fi cercetată numai în legătură cu chestiunea unirii în credință și mărturisire cu Biserica Ortodoxă, dacă ar fi de față un act de autoritate, emanând de la un sinod al Bisericii Anglicane sau de la un congres al clericilor de confesiune anglicană, ratificat apoi de Capul Bisericii anglicane, act care acum lipsește. În legătură cu aceasta ne exprimăm dorința ca Biserica Anglicană să-și modifice credința (doctrina) din punct de vedere dogmatic, canonic și eclesiologic și în special interpretarea autentică a Sfintelor Taine, mai ales a Tainei Hirotoniei;

3. Privind cu toată simpatia și atenția cuvenită mișcarea ce are loc în prezent în mijlocul numeroșilor reprezentanți ai anglicanismului în direcția restabilirii raporturilor și a comuniunii dintre Biserica Anglicană și Biserica Ecumenică, noi hotărâm că ierarhia anglicană contemporană poate obține din partea Bisericii Ortodoxe recunoașterea caracterului harismatic al preoției acesteia, dacă în prealabil se va stabili în mod formal între Biserica Ortodoxă și cea Anglicană unitatea în credință și în mărturisire (după cum s-a spus mai sus). Dacă s-ar stabili o astfel de unitate dorită, atunci recunoașterea validității hirotoniilor anglicane s-ar putea realiza după principiul economiei, care reprezintă pentru noi singura decizie sinodală autoritară a Sfintei Biserici ecumenice.

Ne rugăm ca Domnul, după îndurarea Sa cea negrăită, să trimită Duhul iubirii și al bunății, care îndeamnă spre ostenele bine plătute, pentru slava Sfintei Sale Biserici.

(Urmează aceleași iscălituri ca și sub prima rezoluție).

III.5. *Apel către creștinii din toată lumea*

(Votat de Consfătuirea Întâistătătorilor și reprezentanților Bisericilor Autocefale Ortodoxe la Moscova în ziua de 17 iulie 1948).

Solemnitatea aniversării a 500 de ani de existență autocefală a Bisericii Ortodoxe Ruse a dat prilej să se adune în istoricul oraș Moscova, frumoasa capitală a Uniunii Sovietice, sub umbrirea slăvitei și marii Patriarhii a toată Rusia, Căpeteniile și Reprezentanții Bisericilor autocefale și a dat posibilitatea să se discute în mod liber problemele care stau acum în fața Ortodoxiei.

E lucru limpede pentru toți că lumea trăiește vremuri furtunoase, în care se afirmă din ce în ce divergențele ireconciliabile dintre Apusul catolic și raționalist - protestant, pe de o parte, și Orientul ortodox, pe de altă parte.

În timp ce Orientul ortodox se însuflețește de principiile mărețe ale păcii pe pământ și ale iubirii frățești dintre oameni, devine prea bătător la ochi spiritual agresiv al lumii capitaliste și imperialiste apusene, de unde apare iarăși amenințarea unui nou război, cu toate grozăviile lui pentru mult pătimitoare omenire.

Fiind alarmați de această agresiune și animați de cea mai fierbinte dorință de a fi exponenți ai adevăratului duh creștin, Întâistătătorii și Reprezentanții Bisericii Autocefale Ortodoxe socotesc ca o sfântă datorie a lor să facă un apel înflăcărat către toți creștinii din lume, către toți oamenii care însetează de dreptate, de pace, chemându-i ca să audă glasul nostru ce-i invită la frăție, omenie, dreptate și adevăr. În aceste zile sărbătorești de sfântă aniversare a slujirii autocefale în curs de 500 de ani a Bisericii Ortodoxe Autocefale Ruse pentru Dumnezeu și omenire din însuși palatul inimii al măreței catedrale patriarhale din Moscova, noi întindem mâna tuturor care doresc ca omul să fie frate pentru om, iar nu fiară, și propunem ca în chip frățesc să ne unim eforturile și să facem neputincioși pe cei ce incendiază o nouă catastrofă, pe slujitorii puterilor întunericului, pentru care principiile mărețe ale iubirii de pace și de frăție au pierdut de mult orice însemnătate. Noi, slujitori ai Ortodoxiei, ne îngrozim de faptul că cei care incendiază un nou război sunt fii ai lumii creștin-catolice și protestante.

Noi suntem profund întristați că în locul unui glas care vestește pace și iubire creștină, din cetatea catolicismului, din Vatican, și din cuibul protestantismului – din America, auzim cum se dau binecuvântări pentru un nou război și se cântă imne de laudă bombei atomice și altor invențiuni, menite să distrugă viața omenească.

Noi înălțăm o rugăciune sinceră și ne exprimăm o dorință vie ca să se topească în focul iubirii către Dumnezeu și aproapele mândria și dorul de stăpânire al Vaticanului, precum și al tuturor acelor care-l susțin, iar totodată și trufașa încredere în sine a protestantismului raționalist să se prefacă în smerenie creștină, pentru ca ei, adică catolicii și protestanții – să poată exclama împreună cu apostolul: «Prin harul lui Dumnezeu sunt ceea ce sunt».

O, ce bucurie și ce lucru salvator ar fi pentru toată lumea, dacă Roma papală în loc să tunde și să fulgere împotriva acelor care nu sunt și nu aparțin ei, ar vărsa lacrimi de pocăință ale fiului pierdut, cel care a «venit în sine», s-ar întoarce la casa părintească și ar cunoaște că duhul credinței creștine și al adevăratei Biserici a lui Hristos respinge pe cei ce caută supremație și putere și că adevăratul creștinism este pătruns de duhul smereniei, al ascultării și al jertfelniciei. Fiind încălziiți de marea taină ce izvorăște din foișorul apostolilor, noi din tot sufletul și cu toată nădejdea privim spre mai Marele păstorilor cel fără de veci al Sfintei Biserici, pe care El a câștigat-o și a întemeiat-o pe sângele Său și înălțăm o rugă fierbinte ca să trimită pe Îngerul Său lumii papistașe și ca acesta să le deschidă ochii spre a înțelege porunca lui Hristos: «să vă iubiți unii pe alții».

Să se smerească deci cu pocăință Roma de acum în fața Romei verhovnicilor Apostoli Petru și Pavel, Roma de atunci, cea mai bună mireasă a credinței, a iubirii și a păcii ce izvorau din catacombe și să facă un efort cu sine însăși pentru a pune început unei vieți noi în duhul poruncii lui Hristos: „Cel care vrea să fie mai mare, să vă fie slugă”.

Fiilor, copii ai lui Hristos, copii ai Bisericii sfinte, de pe toate continentele, din toate popoarele și statele, creștini din lumea întreagă! Să nu închidem ochii noștri, asemenea struțului în fața unui val nou de ură omenească ce începe să se manifeste, să nu ne astupăm urechile înaintea vuietului sălbatic al unui nou război. Nimeni nu ne va putea contraria că imperialiștii mari și mici, teroriștii, dictatorii și

semănători ai urii între oameni de toate categoriile, au luat asupra lor un rol satanic de provocatori și incendiatori ai unei autodistrugerii nebune a omenirii, în finalul căreia va fi pieirea culturii și a sensului de viață. Ci noi, strâns uniți în numele Împăratului păcii - Domnul Hristos - să facem un zid de granit împotriva tuturor atentatelor și acțiunilor îndreptate spre distrugerea păcii și, prin solidaritatea noastră evanghelică, prin bună cucernicia noastră care este nezdruncinată să facem neputincioasă orice tentativă și orice plan al incendiării unui nou război pe acest pământ încă necurățit de sânge, lacrimi, suferințe și morminte.

Sfânta Biserică Ortodoxă ecumenică găsește în pilda de jertfă măreață a Bisericii Ortodoxe Autocefale Ruse un sprijin puternic pentru ca, prin puterea rugăciunii înflăcărare și a iubirii până la jertfă, să aplece cauza păcii.

De aceea noi facem apel către toți cei ce poartă numele de creștin și sunt conștienți de menirea omului, chemându-i să-și strângă rândurile în hotărârea neclintită de a sta împotriva tuturor inițiativelor și acțiunilor ce sunt în contradicție cu situația noastră de creștini și care încearcă să ne transforme, dacă nu vom fi solidari, în niște unelte ale puterii întunericului.

Amintindu-ne de cuvintele Sf. Ap. Pavel: „Duhul să nu-l stingeți”, noi credem că toți cei ce se află sub cer și judecă sănătos vor auzi apelul nostru pentru unire în duhul păcii, dragostei și al dreptății, ca să putem lumina și noi lumea aceasta cu lumina acestor adevăruri creștine spre slava lui Dumnezeu - Unul, Veșnicul și fără de moarte, spre fericirea generală a făpturii Sale iubite - omul.

ANEXA IV
Prima Conferință Panortodoxă
Rhodos, 24 septembrie - 1 octombrie 1961

IV.1. Mesajul Conferinței²⁵¹

Slavă Sfintei, celei deoființă, de viață dătătoare și nedespărțite Treimi!

Frați și preaiubiți fii în Domnul, Harul Domnului nostru Iisus Hristos să fie cu voi cu toți. După cum i-a bineplăcut unicului și supremului Păstor Hristos, ca noi să ne întrunim aici, pe de Dumnezeu păzita insulă Rhodos, și în calitatea noastră de reprezentanți ai Sfințelor noastre Biserici Ortodoxe locale, ca să dăm, după puterile noastre, dreaptă mărturie în fața lumii despre Biserica noastră cea una și nedespărțită, proclamăm în unanimitate și, potrivit sarcinii precum și scopului acestei conferințe a noastre, dorim să adresăm acum tuturor acest cuvânt, cu smerenia duhului și cu deosebită bucurie, cu prilejul fericitei încheieri de Dumnezeu alesei întruniri a noastre, pe deplin binecuvântată de Dumnezeu.

Conștiinți fiind de marea noastră răspundere în fața lui Dumnezeu și a oamenilor aducem la cunoștință că am examinat temele din domeniul responsabilității noastre și am luat o hotărâre unanimă cu privire la catalogul temelor viitorului prosinod. Aceste teme, care preocupă de mult timp Bisericile noastre Ortodoxe locale, ca și întreaga lume creștină în general, și pe care noi le-am stabilit mult mai precis, vor trebui încă studiate și examinate la apropiatul prosinod și, în sfârșit, după bunăplăcerea lui Dumnezeu, vor fi aduse spre soluționare și hotărâri definitive la Sinodul Ecumenic care va fi convocat. Adunarea noastră aici reprezintă în sine însăși un mare eveniment. Niciodată nu am pierdut din vedere ideea fundamentală, ca și conștiința, că ochii

²⁵¹ Emmanuel JUNGHAUSEN, „Botschaft der Panorthodoxen Konferenz auf Rhodos”, în: *Una Sancta*, Zeitschrift für interkonfessionelle Begegnung, 17. Jahrgang 1962, pp. 60-62, traducere în limba română: Pr. prof. dr. Viorel Ioniță.

rilor Bisericii noastre de pretutindeni, ba, mai mult chiar, atenția întregii lumi creștine, erau îndreptate asupra noastră și asupra lucrării noastre. Ortodoxia s-a întâlnit pentru prima dată, după o lungă perioadă de timp, la o conferință, care a dat expresie deplinătății sale. Conștiința însemnătății acestui eveniment, ca și responsabilitatea față de marile așteptări ale lumii, ne-au copleșit pe noi, delegații Bisericilor, în toate aceste zile.

Părăsim această conferință întăriți în credința noastră, în nădejdea și în dragostea noastră, încredințați de puterea care este cuprinsă în unitatea Sfințelor noastre Biserici Ortodoxe. Dorim să trezim conștiința responsabilității față de situația actuală din Bisericile noastre membre; să evidențiem problemele vieții credincioșilor noștri și ale întregii omeniri și-i asigurăm pe toți, că Ortodoxia este pe deplin conștientă de responsabilitatea și de obligațiile ei față de aceste probleme.

Credem că Bisericile Ortodoxe locale surori, întrucât ele păstrează credința mântuitoare a Părinților noștri, rămân în acea unitate al cărei prototip este reprezentat în unitatea tainică și mai presus de fire a Sfintei și pe un singur tron stăpânitoare Treimi în Dumnezeu. Biserica noastră Ortodoxă s-a manifestat în această unitate pe deplin interioară și netulburată, chiar și în momentul istoric actual.

Expresia existenței Bisericii pe pământ este unitatea în dragoste, îndeplinirea unei „porunci noi” (Ioan 13, 14), pe care ne-a dat-o Domnul și din a cărei putere dumnezeiască „ne-a dăruit toate cele ce sunt spre viață și spre bună cucernicie” (2 Petru 1, 3).

„Biserica noastră nu consistă din ziduri și acoperiș, ci ea este credință și viață”. Prin Duhul Sfânt în Biserică și prin Biserică, sufletul fiecărui om este născut la viață. Biserica propovăduiește pe pământ vestea cea bună, pacea lui Hristos și îndeplinește slujirea împăcării, după cum spune Apostolul neamurilor, Pavel (2 Corinteni 5, 18). Întrucât noi astăzi suntem chemați, mai mult ca oricând, să împlinim legea lui Hristos, să purtăm sarcina unul altuia și să ne comportăm cuviincios în casa lui Dumnezeu, care este Biserica Dumnezeului Celui Viu (1 Timotei 3, 15), credem că drumul în prezent și în viitor este același, ca și în marile veacuri trecute ale istoriei Bisericii noastre, și anume calea zidirii și a întăririi trupului unic al lui Hristos spre mântuirea celor ai Săi și spre slava măririi Sale (Efeseni 1, 14). Deci, în

conștiința mării noastre responsabilități în fața lui Dumnezeu pentru sufletele oamenilor, a tuturor oamenilor care trăiesc pe pământ și sunt creați dintr-un singur sânge, vă rugăm, noi cei care stăm sub ocrotirea Bisericii celei una, sfântă, sobornicească și apostolică, pe voi toți frații noștri de departe și de mai aproape spre împlinirea poruncii de iubire date de Domnul și în numele Lui: trăiți în pace unii cu alții (*Marcu 9, 50*), pacea lui Hristos, pacea Dumnezeului nostru, care este mai mare decât orice înțelepciune.

Întăriți prin rugăciunea noastră și prin aceea a Bisericilor noastre pentru noi, care suntem reprezentanți și interpreți ai duhului credincios al preaonoraților lor întâistătători și ai întregului popor de pretutindeni, vă salutăm cu dragoste atât pe frații noștri din preaonoratul Răsărit, față de care suntem legați de secole prin multiple și puternice legături sufletești și duhovnicești, ca și pe frații din Apus, împreună cu care nu am încetat niciodată să lucrăm împreună cu privire la împlinirea poruncii Domnului „ca toți să fie una”, pentru care Sfânta noastră Biserică se roagă neîncetat.

Pentru toate acestea dăm expresie nădejzii că Iisus Hristos, plinitorul credinței noastre, ne păzește pe noi și întreaga Sa lume în dragoste Sa și în Harul Său și ne rugăm ca Hristos, Prințul păcii, să păzească cu neclintire „pacea pe pământ și bunăvoirea între oameni”.

Dragostea alungă teama.

Fie ca Domnul, Dumnezeul nostru, să păzească Biserica Sa.

„Har, milă, pace fie cu voi, de la Dumnezeu-Tatăl și de la Iisus Hristos, Fiul Tatălui, în adevăr și în dragoste” (2 *Ioan* 1, 3).

IV.2. Lista temelor aprobate de Conferința Panortodoxă de la Rhodos - 1961²⁵²

I. CREDINȚA ȘI DOGMA

A. Definierea noțiunii de dogmă din punct de vedere ortodox.

B Izvoarele Revelației divine:

a) Sfânta Scriptură;

²⁵² Pr. Liviu STAN, „Soborul Panortodox de la Rhodos”, pp. 723-728.

1. Inspirația Sfintei Scripturi.

2. Autoritatea Cărilor Anaginoscomena ale Vechiului Testa-

ment în Biserica Ortodoxă.

3. Editarea științifică a textului bizantin al Noului Testament.

b) Sfânta Tradiție (Definirea noțiunii și întinderii cuprinsului ei).

C. *Texte simbolice în Biserica Ortodoxă:*

a) Texte autentice în Biserica Ortodoxă;

b) Texte cu autoritate relativă;

c) Texte cu caracter ajutător;

d) Alcătuirea și editarea unei „Mărturisiri” unice a credinței ortodoxe.

D. *Noțiunea și autoritatea Bisericii:*

a) Noțiunea de Biserică;

b) Autoritatea Bisericii (definirea noțiunii ei);

c) Conștiința comună a Bisericii;

d) Infailibilitatea în Biserică exprimată prin ierarhia ei în Sinodul Ecumenic.

II. CULTUL DIVIN

A. *Ortodoxia și Biblia:*

a) Folosirea mai largă a Vechiului Testament, în cult;

b) Redistribuirea pericopelor liturgice în general.

B. *Uniformizarea Tipicului și Textelor liturgice în cult și în săvârșirea*

Tainelor. Revizuirea și editarea științifică a lor.

C. *Participarea mai largă a elementului mirean la viață cultică și la cealaltă viață a Bisericii.*

D. *Studierea mijloacelor pentru sprijinirea și întărirea vieții liturgice în Biserica Ortodoxă și a artei bizantine și în genere a artei ortodoxe tradiționale, în feluritele lor manifestări (muzica bisericească, pictura, arhitectura, sfintele veștminte și vase etc.).*

III. ADMINISTRAȚIA ȘI ORDINEA BISERICESCĂ

A. *Codificarea Sfințelor Canoane și a Dispozițiilor Canonice, pentru ca să poată dobândi la vreme aprobarea Sinodului Ecumenic.*

B. *Justiția bisericească și Procedura Penală bisericească:*

a) Organizarea Consistoriilor Spirituale, pe cât se poate, în mod uniform în întreaga Biserică Ortodoxă;

b) Alcătuirea, pe cât se poate, a unei Proceduri Penale bisericești identice;

c) Apelul (Recursul).

C. *Chestiuni în legătură cu treapta episcopală:*

a) Studierea modalității alegerii arhieriei, cât mai conforme, pe cât se poate, cu Sfințele Canoane;

b) Distincții administrative și de alt fel, în treapta episcopală:

1. Patriarhii;

2. Președinții Bisericilor Autocefale (întâistătătorii);

3. Mitropoliții;

4. Arhiepiscopii;

5. Mitropoliții titulari;

6. Episcopii eparhioți;

7. Episcopii titulari și ajutători;

8. Horepiscopii.

D. *Viața monahală. Căutarea mijloacelor pentru readucerea vieții monahale ortodoxe la frumusețea și strălucirea ei veche, prin stăruirea în tradițiile și pravilele monahale și prin reînnoirea vechii activități a ei.*

E. *Readaptarea dispozițiilor cu privire la posturile bisericești la necesitățile epocii contemporane.*

F. *Formarea clerului (Pregătirea clerului):*

a) Forma, scopul și conținutul pregătirii clerului ortodox;

b) Aducerea pregătirii clerului sub imediata supraveghere bisericească;

c) Seminarile bisericești pentru pregătirea teologică și de altă natură a clerului ortodox;

d) Asociații culturale preoțești.

G. *Impedimente la căsătorie. Studierea practicii actuale cu privire la ele, în diferitele Biserici locale și a procedurii bisericești care are loc, cum și asigurarea, pe cât este cu putință, a unei practici uniforme în toată Biserica Ortodoxă.*

H. *Costumul clerului. Înfățișarea și veșmântul lui.*

I. *Chestiunea calendaristică. Studierea chestiunii în raport cu hotărârea celui dintâi Sinod Ecumenic privitoare la Pascale și căutarea modalității pentru restabilirea conlucrării între Biserici în chestiunea aceasta.*

IV. RAPORTURILE BISERICILOR ORTODOXE ÎNTRE ELE

A. *Raporturi interortodoxe:*

a) *Raporturile Bisericilor Ortodoxe autocefale locale între ele față de Patriarhia Ecumenică, după canoane și istorie;*

1. *Scrisori irenice;*

2. *Pomelnice (Diptice);*

3. *Sfântul Mir;*

4. *Ținerea îndatoririlor care decurg din Tomosurile de înființare.*

5. *Întâlniri reciproce ale căpeteniilor Bisericilor autocefale.*

6. *Întărirea raporturilor existente prin:*

a) *Schimbul de scrisori frățești;*

b) *Întrunirea congreselor teologice;*

c) *Delegații de clerici și profesori;*

d) *Contacte între Facultățile de Teologice;*

e) *Schimb de profesori și studenți;*

f) *Burse;*

g) *Schimb de reviste, scrieri și de alte elemente informative, privitoare la viața și activitatea Bisericilor;*

h) *Sărbătorirea evenimentelor bisericești de însemnătate interortodoxă.*

B. *Autocefalia și autonomia în Biserica Ortodoxă:*

a) *Proclamarea autocefaliei:*

1. *Cine este cel care o proclamă?*

2. *Premise și condiții;*

3. Modalitatea proclamării autocefaliei;
4. Care sunt Bisericele autocefale recunoscute astăzi?

b) Definirea condițiilor pentru recunoașterea unei Biserici ca autonomă.

C. Ortodoxia și Diaspora. Situația actuală și poziția canonică a Diasporei ortodoxe.

V. RAPORTURILE BISERICII ORTODOXE CU CEALALTĂ LUME CREȘTINĂ

A. Studierea modalităților de apropiere și de unire a Bisericilor, în perspectivă ortodoxă (panortodoxă).

B. Ortodoxia și vechile Biserici răsăritene mai mici:

a) Cultivarea raporturilor prietenești pentru restabilirea unității cu ele prin:

1. Schimb de vizite;
2. Schimb de profesori și studenți;
3. Contacte teologice.

b) Studierea istoriei, credinței, cultului și cârmuirii Bisericilor acestora.

c) Conlucrarea cu ele:

1. La congresele ecumenice;
2. În chestiuni de natură practică.

C. Ortodoxia și Biserica Romano-Catolică:

a) Studierea punctelor pozitive și negative dintre cele două Biserici:

1. Cu privire la credință;
2. Cu privire la cârmuire;
3. Cu privire la acțiunea bisericească (în special, propaganda, prozelitismul, uniația).

b) Cultivarea de raporturi în spiritual dragostei întru Hristos, avându-se în special în vedere punctele prevăzute în Enciclica Patriarhală (a Patriarhiei Ecumenice) din 1920.

D. Ortodoxia și Bisericile și Confesiunile provenite din Reformă:

a) Confesiuni care se găsesc mai departe de Ortodoxie.

1. Luteranismul;
2. Calvinismul;
3. Metodistii;
4. Celelalte Confesiuni protestante.

b) Confesiuni care se găsesc mai aproape de Ortodoxie.

1. Episcopalienii în genere;
2. Biserica Anglicană.

Studierea posibilităților de cultivare a relațiilor și a apropierii acestora în continuare și în special a episcopalienilor și anglicanilor față de Biserica Ortodoxă, în lumina premiselor pozitive existente.

E. Ortodoxia și vetero-catolicismul.

Continuarea legăturilor cu vechii catolici, în spiritul discuțiilor teologice care au avut loc până acum și al declarațiilor și tendințelor lor, spre unirea cu Biserica Ortodoxă.

F. Ortodoxia și Mișcarea Ecumenică:

a) Prezența și participarea Bisericii Ortodoxe la Mișcarea Ecumenică, în spiritul Enciclicei Patriarhale din 1920;

b) Studiarea temelor teologice și de altă natură care au legătură cu premisele participării Bisericii Ortodoxe la Mișcarea Ecumenică;

c) Însemnătatea și contribuția participării în ansamblu a Ortodoxiei pentru îndrumarea gândirii și acțiunii ecumenice.

VI. ORTODOXIA ÎN LUME

A. Studiarea și găsirea mijloacelor practice prin care va trebui să se întărească printre popoarele ortodoxe civilizația ortodoxă, sub toate manifestările ei;

B. Răspândirea învățaturii Evangheliei în lume, potrivit tradiției ortodoxe;

C. Contribuția Bisericilor Ortodoxe locale la instaurarea idealurilor creștine: a păcii, a libertății, a înfrățirii și a dragostei între popoare;

D. Dezvoltarea obiceiului pelerinajelor ortodoxe la Locurile Sfinte de închinare de pretutindeni.

VII. TEME TEOLOGICE

A. „Iconomia” în Biserica Ortodoxă:

a) Noțiunea și exprimarea (aplicarea) termenilor: „exactitate” (activie, strictete) și „iconomie” în Biserica Ortodoxă;

b) „Iconomia”:

1. În Taine care se săvârșesc atât în Biserică, precum și în afară;

2. În primirea în Biserica Ortodoxă a ereticilor, a schismaticilor și a celor căzuți (care prin Botez, care prin ungerea cu Sfântul și Marele Mir, care prin mărturisire, care prin rugăciune?);

3. În cult.

B. Recunoașterea sfinților și precizarea (stabilirea) unei practici bisericesti ortodoxe comune în chestiunea aceasta.

C. Ortodoxia și celelalte religii.

D. Modalități tradiționale de mărturisire (afirmare) a Ortodoxiei în lume.

E. Euthanasia și Teologia ortodoxă.

F. Incinerarea morților și Teologia ortodoxă.

VIII. PROBLEME SOCIALE

A. Biserica Ortodoxă și tineretul.

B. Căsătoria și familia:

a) Problemele în legătură cu căsătoria;

b) Nașterea de copii;

c) Creșterea copiilor;

- d) Controlul nașterilor de copii și suprapopulația;
- e) Divorțurile;
- f) Fertilizarea artificială.

C. *Așezăminte sociale, azile etc. și asistența bisericească ortodoxă.*

D. *Ortodoxia și discriminările etnico-rasiale.*

E. *Ortodoxia și problemele creștinilor în regiunile cu transformări sociale rapide.*

ANEXA V
A II-a Conferința Panortodoxă, Rhodos II
Rhodos, 26-28 Septembrie 1963

V.1. Hotărâri²⁵³

A II-a Conferința Panortodoxă a avut pe ordinea de zi următoarele două puncte:

1. Problema trimiterii de observatori la cea de-a doua sesiune a Conciliului II de la Vatican;

2. Propunerea Patriarhiei Ecumenice ca Bisericile Ortodoxe să stabilească, pe bază de egalitate, un dialog cu Biserica Romano-Catolică.

În legătură cu aceste puncte de pe ordinea de zi au fost aprobate, în unanimitate, următoarele decizii:

a) „Cu privire la prima chestiune, referitoare la trimiterea sau nu de observatori la cea de-a doua sesiune a Conciliului II de la Vatican, cu toate că delegațiile Bisericilor care au luat parte au exprimat, în majoritatea lor, păreri deosebite asupra chestiunii acesteia, totuși s-a acceptat de comun acord ca fiecare dintre Bisericile Ortodoxe să procedeze în mod liber, în chestiunea specială”.

Conferința a recomandat ca:

- pe cât posibil, „observatorii care vor fi trimiși să nu fie din treapta arhieriei, ci dintre clerici sau laici;
- delegațiile participante la Conferință să supună recomandarea aceasta Bisericilor lor, pentru a acționa conform;
- Bisericile care se vor decide să trimită observatori, să informeze și pe celelalte despre această hotărâre a lor și să-și transmită reciproc, precum și celorlalte, informațiile adunate de observatorii lor, pentru a fi ținute și ele la curent”.

²⁵³ † ANTIM NICA TÂRGOVIȘTEANUL, „A doua Conferință...”, pp. 898-915.

b) „Cu privire la chestiunea a doua, adică despre începerea dialogului pe picior de egalitate între Biserica Ortodoxă și cea Romano-Catolică, propus de Patriarhia Ecumenică, aceasta a fost acceptată de comun acord de toate delegațiile ortodoxe; s-a căzut de acord totodată ca hotărârea să fie supusă Sanctității Sale Patriarhului ecumenic și celorlalți Preafericiți Conducători ai Bisericilor Ortodoxe pentru punerea ei în practică de comun acord”.

V.2. Mesajul Conferinței²⁵⁴

Cu binecuvântarea celui Preaînalt, prin Harul Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos și sub acoperământul Sfântului Duh, Desăvârșitorul, ne-am adunat la această conferință, cu multă smerenie, dar și cu mare bucurie duhovnicească, la inițiativa și invitația Sanctității Sale Patriarhul ecumenic Athenagoras și cu aprobarea Preafericirilor Lor Întâistătătorii Bisericilor noastre Ortodoxe Autocefale locale, pe această insulă a Sfântului Pavel. Am văzut astfel încă o dată Sfânta noastră Biserică Ortodoxă, prin mari semne, înălțată și preamărită.

Sfânta noastră Biserică continuă calea sa istorică fără abatere, ea continuă să avanseze în înalta ei conștiință și în misiunea ei de pace. Ea pornește încă o dată în unitate și libertate, mai ales în fața complexelor cerințe ale timpului și printr-o apreciere corectă a inițiativei proprii și plină de responsabilitate și acțiune, pe calea care duce la împăcarea cu cei din afară.

Ne-am întrunit aici ca să studiem împreună problemele care se referă la relațiile Bisericilor noastre locale cu onorata Biserică a Romei și anume cu intenția de a pune aceste legături, fără îndoială, pe o bază mult mai pozitivă, în spiritul deciziilor anterioare, potrivit deciziilor luate de curând și în unanimitate de către Bisericile Ortodoxe la Conferința Panortodoxă de la Rhodos, în anul 1961, referitor la „cultivarea de relații în spiritul dragostei lui Hristos” cu Biserica Romano-Catolică.

²⁵⁴ „Botschaft der Panorthodoxen Konferenz auf Rhodos”, in: *Una Sancta*, Zedischrift für ökumenische Begegnung, 19. Jahrgang, 1964, pp. 64-65; traducere în limba română: Pr. prof. dr. Viorel Ioniță

La aceasta ne-a îndrumat cu adevărat mila lui Dumnezeu, ca potrivit întru totul intenției adunării noastre, dar și îndeplinind slujirea Bisericii noastre Ortodoxe, precum și slujind cu smerenie binelui unității.

Angajându-ne în această lucrare, noi avem în fața ochilor noștri în mod lămurit și îndemnul Domnului, potrivit căruia „noua poruncă” (Ioan 13, 14) a iubirii trebuie să fie regula principală în viața și activitatea noastră, atât în calitate de Biserici, cât și ca „slujitori ai lui Hristos” (2 Corinteni 11, 23). Am ascultat recomandarea caldă a Apostolului neamurilor: „fiți uniți în cuget, trăiți în pace [...] în iubire frățească, unii pe alții iubiți-vă; în cinste, unii altora dați-vă întâietate. La sârguință, nu pregetați; cu duhul fiți fierbinți; Domnului slujiți. Bucurați-vă în nădejde; în suferință fiți răbdători; la rugăciune stăruiiți” (2 Corinteni 13, 11; Romani 12, 10-12).

Am ascultat glasul imperios și mărturia secolelor, potrivit cărora Biserica noastră Ortodoxă – în momente de strălucire sau în persecuție – nu a neglijat responsabilitatea sa de a se preocupa fără încetare de rugăciunea și binecuvântarea „pentru pacea întregii lumi” și „pentru unirea tuturor”, precum și pentru a îndrepta mereu strădaniile ei spre realizarea acestor două principii de bază ale desăvârșirii creștine.

Și în toate noi am păstrat experiența Bisericii noastre celei una și nedespărțite, care s-a păstrat mereu vie în Ortodoxie și care s-a manifestat pe parcursul primei și binecuvântatei Conferințe Panortodoxe de la Rhodos, potrivit căreia Biserica noastră păstrează în mod neclintit unitatea credinței și a spiritualității, dar în cele exterioare acționând liber, fără ca vreodată – să spunem încă o dată – să renunțe la unitatea care se află în ființa ei și care îi este asigurată de Dumnezeu, prin aceea că ea propovăduiește întru toate adevărul și merge totdeauna împreună cu el.

Pe parcursul celor două zile ale conferinței noastre ne-am preocupat de întrebarea de a trimite sau a nu trimite observatori la cea de-a doua perioadă de lucru a celui de-al II-lea Conciliu de la Vatican, ca și de propunerea prezentată nouă cu acest prilej de către Patriarhia Ecumenică și anume ca Biserica Ortodoxă să propună Bisericii Romano-Catolice un dialog, pe rând, de egalitate și sub aceleași condiții.

În legătură cu primul punct s-a decis de o manieră unanimă ca, în ciuda unor rezerve manifestate de majoritatea delegațiilor

Bisericilor participante, în legătură cu acest punct fiecare Biserică Ortodoxă să acționeze în mod liber. În legătură cu cel de-al doilea punct, Conferința Panortodoxă s-a pronunțat în mod unanim, prin aceea că a aprobat inițiativa Sanctității Sale Patriarhului ecumenic Athenagora, ca Biserica noastră Ortodoxă să propună preacinstitiei Bisericii Romano-Catolice inițierea unui dialog între aceste două Biserici pe picior de egalitate.

Noi am ajuns la această hotărâre mai întâi privind la Iisus, cauza comună și desăvârșitorul credinței noastre, a Cărui sfântă voie este „ca toți să fie una” (Ioan 17, 21), privind apoi la comorile comune ale spiritului din perioada Bisericii celei nedespărțite, precum și cu încredințarea că noi prin aceasta nu am exprimat numai voința sinceră a Ortodoxiei cu privire la unitatea creștină, ci sperând să întâlnim aceeași disponibilitate din partea preanonoratei Biserici Romano-Catolice, dar mai ales în speranța că noi contribuim la unirea tuturor, zidind împreună pe dragoste și „să creștem întru toate pentru El, Care este capul - Hristos” (Efeseni 4, 15). Deci, acestea sunt - rezumate pe scurt - roadele binecuvântate de Dumnezeu, roade de apropiere, de încredere și de dragoste, care duc la împăcare și unitate.

Biserica noastră Ortodoxă a început lucrarea roditoare și binecuvântată și deschide acum calea sfântă a întâlnirii în Domnul și a dialogului dintre Biserici. Cu smerenie și în bucuria Domnului, noi anunțăm acestea credincioșilor fii ai Sfintei noastre Biserici Ortodoxe, ca și o veste bună fraților noștri din Apus. Solicităm rugăciunea cu stăruință a tuturor, ca Domnul să binecuvânteze bunul început și să-l facă să crească până la desăvârșirea lucrului, până când „ajungem cu toții la unitatea credinței” și „uniți prin legătura păcii” să mărturisim cu o gură și o inimă: „un Domn, o credință, un botez, un Dumnezeu și Tatăl tuturor, Care este peste toate și prin toate și întru toți” (Efeseni 4, 5-6). Lui fie slava în Biserică și întru Hristos Iisus în toate neamurile veacului veacurilor. Amin! (Efeseni 3, 21).

ANEXA VI

Hotărârile celei de A III-a Conferințe Panortodoxe Rhodos, 1-15 noiembrie 1964

VI.1. Hotărârea celei de A III-a Conferințe Panortodoxe de la Rhodos²⁵⁵

1. Sfânta noastră Biserică Ortodoxă proclamă că dorește totdeauna raporturi bune cu toate Bisericile și confesiunile creștine, spre zidirea unității creștinilor în Una, Sfântă, Sobornicească și Apostolească Biserică a Domnului, după cuvântul Lui „ca toți să fie una” (Ioan 17, 21).

2. În acest spirit, prima Conferință Panortodoxă de la Rhodos s-a pronunțat în favoarea cultivării raporturilor intercreștine în dragostea lui Hristos, iar A II-a Conferință Panortodoxă de la Rhodos a hotărât în principiu să propună Bisericii Romano-Catolice un dialog în condiții de egalitate.

3. Cea de A III-a Conferință Panortodoxă de la Rhodos repetă dorința exprimată mai înainte de Biserică Ortodoxă cu privire la tema aceasta a dialogului, dar, studiind amănunțele acestuia, a constatat că pentru un început rodnic al unui dialog teologic real, este necesară pregătirea trebuitoare și crearea de condiții corespunzătoare.

4. Aceasta nu înseamnă că fiecare dintre Bisericile Ortodoxe locale nu este liberă să continue a cultiva, în numele său propriu, și nu al întregii Ortodoxii, raporturi frățești cu Biserică Romano-Catolică, cu convingerea că, în acest fel, vor putea fi eliminate în mod treptat dificultățile care există în prezent.

5. În acest scop, ca și pentru o mai bună slujire a acestei cauze sacre, cea de A III-a Conferință Panortodoxă supune Bisericilor noastre Ortodoxe locale rugămintea de a studia problemele de amănunt ale

²⁵⁵ Diac. N.I. NICOLAESCU, „A treia Conferință...”, p. 2015 ș.u.; *Irenikon*; t. XXXVII, 4, 1964, pp. 571-573.

temei acestui dialog din punct de vedere ortodox și să schimbe între ele rezultatele acestor studii, precum și orice altă informație referitoare la aceasta.

6. În ceea ce privește tema continuării discuțiilor teologice între Biserica noastră Ortodoxă și Biserica Anglicană, Conferința A III-a Panortodoxă hotărăște:

a) Constituirea imediată a unei Comisii teologice interortodoxe din teologi specialiști de la unul până la maximum trei membri din fiecare Biserică Ortodoxă, rânduiți de Bisericile respective;

b) Acceptarea în principiu, ca listă a temelor de discutat, a listei alcătuite de Patriarhia Ecumenică, pe baza discuțiilor care s-au purtat până acum;

c) Pregătirea din vreme a acestei Comisii interortodoxe înainte de începerea discuțiilor teologice cu anglicanii - la locul și în timpul care vor fi stabilite prin înțelegerea comună a Bisericilor Ortodoxe locale între ele;

d) Stabilirea datei începerii acestor discuții teologice între cele două părți, potrivit înțelegerii comune dintre Biserica Ortodoxă și cea Anglicană.

7. În ce privește tema continuării discuțiilor teologice între Biserica noastră Ortodoxă și Biserica Vechi-Catolică, cea de A III-a Conferință Panortodoxă hotărăște:

a) Instituirea imediată a unei Comisii teologice interortodoxe din teologi specialiști, al căror număr și persoane vor fi stabilite prin înțelegere comună între Bisericile Ortodoxe locale;

b) Pregătirea sistematică, de către această Comisie a tezelor ortodoxe pentru viitoarele discuții teologice, pe baza textelor simbolice, dogmatice și liturgice ale Bisericilor Vechi-Catolice, pe baza materialului strâns până acum, precum și a rezultatelor discuțiilor respective anterioare de mulți ani;

c) Începerea discuțiilor cu o Comisie teologică corespunzătoare a Bisericii Vechi-Catolice, după înțelegerea comună a ambelor Biserici.

8. În sfârșit, cea de A III-a Conferință Panortodoxă hotărăște:

a) Aceste hotărâri și mesajul Conferinței să fie supuse întrutotul Sfintei Sale Sanctități Patriarhului ecumenic și celorlalți Înalt Preasfințiți Întâistătători ai Bisericilor Ortodoxe;

b) Toate informațiile despre cele hotărâte la Conferință să fie date Bisericilor interesate de către Patriarhia Ecumenică, potrivit cu cele hotărâte, în mod corespunzător.

VI.2. Mesajul celei de A III-a Conferințe Panortodoxe

Ajungând la sfârșitul acestei lucrări sacre pe care ne-a încredințat-o nouă Sfânta noastră Biserică, binecuvântăm numele Domnului și adresăm mulțumirea noastră către Dumnezeu cel în Treime, Care ne-a învrednicit să mergem și de data aceasta pe calea voinței Lui și să slujim duhul frăției, dragostei, unității și păcii față de toți.

Dând seama acum tuturor, în fața lui Dumnezeu, cu Apostolul Pavel întru smerenia sufletului mărturisim: „Lauda noastră aceasta este, mărturia conștiinței noastre, că în curăția și sinceritatea lui Dumnezeu, nu în înțelepciune trupească, ci în harul lui Dumnezeu ne-am purtat”, urmând împăcarea și pacea față de noi înșine, unii față de alții și în întreaga lume.

Deja pentru a treia oară, la chemarea Sanctității Sale Patriarhului ecumenic D.D. Athenogora și cu consimțământul Înalt Preasfințitelor Întâistătători ai Sfințelor noastre Biserici locale, întrunindu-ne în această insulă paulină Rhodos, ca reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe, am rânduit ca scop al întrunirii noastre cele pe care Sfintele noastre Biserici locale au binevoit să ne poruncească.

Sfânta noastră Biserică Ortodoxă, în toate pe care le voiește și le săvârșește, dovedindu-se „că este înțeleaptă spre bine” (*Romani* 16, 19), proclamă cu curaj către lume, încă o dată, că dorește totdeauna legături bune cu toate Bisericile și Confesiunile creștine, spre zidirea unității creștinilor întru Una, Sfântă, Sobornicească și Apostolească Biserică a Domnului, după cuvântul Său „ca toți să fie una” (*Ioan* 17, 21).

Această sfântă dorință - semn esențial al ei ca Trupul cel viu al lui Hristos și în același timp element dinamic în ea, care formează neîncetat pornirea spre lucrări concrete, manifestându-se, pe de o parte, totdeauna și de-a lungul veacurilor ca înlănțuire de fapte incontestabil făcătoare de pace și ziditoare a coaserii din nou a Cămășii Domnului, iar, pe de altă parte, orientându-se în cele din urmă ființial

spre hotărâri panortodoxe în forma unei cultivări mai generale a legăturilor frățești cu toate Bisericile și Confesiunile creștine, ca și spre un dialog și spre discuții îndeosebi în cele trei direcții, adică spre venerabila Biserică Romano-Catolică și venerabilele Biserici Anglicane și Veche-Catolică -, a fost pusă în fața sfintelor noastre Biserici locale și a noastră înșine, ca reprezentanți ai lor, sub forma ei cea mai concretă.

Astfel, cea de A III-a Conferință Panortodoxă, în tema dialogului cu Biserica Romano-Catolică în condiții de egalitate, a ajuns la următoarea hotărâre:

„Cea de A III-a Conferință Panortodoxă repetă acum dorința Bisericii Ortodoxe exprimată mai înainte cu privire la tema acestui dialog, dar, studiind amănuntele acestuia, a constatat că pentru un început rodnic al unui dialog teologic real este necesară pregătirea trebuincioasă și crearea condițiilor corespunzătoare.

Aceasta nu înseamnă că fiecare dintre Bisericile Ortodoxe locale nu este liberă, în numele ei propriu, și nu al întregii Ortodoxii, să continue a cultiva raporturi frățești cu Biserica Romano-Catolică, cu convingerea că în acest fel vor fi eliminate în mod treptat dificultățile existente.

În acest scop, ca și spre o slujire mai bună a acestei cauze sacre, cea de A III-a Conferință Panortodoxă supune Bisericilor noastre Ortodoxe locale rugămintea de a studia amănuntele temei acestui dialog din punct de vedere ortodox și de a schimba între ele rezultatele cercetărilor lor, ca și orice alte informații cu privire la aceasta”.

În ce privește discuțiile teologice ale Bisericii noastre Ortodoxe cu Biserica Anglicană, pe de o parte, și cu Biserica Veche Catolică, pe de altă parte, ca urmare a contactelor și lucrărilor anterioare de mulți ani ale Bisericilor noastre Ortodoxe locale cu aceste două Biserici, cea de A III-a Conferință Panortodoxă a ajuns la hotărârea constituirii imediate a două Comisii teologice interortodoxe speciale, pentru continuarea discuțiilor teologice între părți.

După toate acestea, cea de A III-a Conferință Panortodoxă, cu aceeași dragoste și prietenie își îndreaptă gândul și către venerabilele Biserici vechi ale Răsăritului, către care trimite un călduros salut frățesc, exprimând urarea și nădejdea sfintei Biserici Ortodoxe că unul și

același Domn va binecuvânta orice dezvoltare mai departe a legăturilor noastre frățești.

Vestind acestea, Conferința noastră Panortodoxă este convinsă că a fost miluită de Dumnezeu în lucrarea ei. Sprijinindu-se pe rugăciunea Bisericii și voind să corespundă așteptării turmelor locale, în deplină înțelegere și dragoste, în unitatea duhului și a inimilor, ea a mers pe calea împăcării, a prieteniei și a frățietății cu o dispoziție sinceră față de toți, ținând spre unitatea finală a tuturor în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia I se cuvine slavă în veci. Amin!

ANEXA VII
Hotărârile celei de A IV-a Conferințe Panortodoxe
Chambésy, Elveția, 8-16 iunie 1968

HOTĂRÂRI²⁵⁶

A. Asupra temei de „alcătuire a unui plan de stabilire a modului de pregătire, prin colaborare interortodoxă, a lucrării Sfântului și Marelui Sinod al Sfintei noastre Biserici Ortodoxe din Răsărit care urmează să se pronunțe asupra temelor din catalogul Primei Consfătuiri Panortodoxe”,

HOTĂRÂRE:

„Sfânta noastră Biserică Ortodoxă de Răsărit recunoaște necesitatea convocării cât mai repede a unui Sfânt și Mare Sinod al ei și a pregătirii sistematice interortodoxe a celor referitoare la el”.

În acest scop:

1. Țintă principală și urmărire imediată a Bisericii se pune convocarea unui Sfânt și Mare Sinod;

2. Se revizuieste metoda de pregătire a Sfântului și Marelui Sinod printr-un „prosinod”;

3. În locul „prosinodului” se adoptă metoda pregătirii Sinodului în stadii, printr-o serie de consfătuiri presinodale panortodoxe, în care vor fi examinate pe secții și vor dobândi forma definitivă de prezentare punctele din catalogul care a fost alcătuit și aprobat de prima Consfătuire Panortodoxă de la Rhodos.

4. Pentru desfășurarea mai completă a întregii lucrări în colaborare ortodoxă se constituie în acest scop o *Comisie interortodoxă pregătitoare a Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe de Răsărit*, din câte un reprezentant, ierarh și în general cleric, din fiecare Biserică în parte, având cu el și un consilier;

²⁵⁶ Pr. Liviu STAN, „A patra Conferință Panortodoxă”, pp. 873-880; *Synodica* VI.

5. Patriarhia Ecumenică este rugată să instituie un birou pentru a sluji lucrării Comisiei și a întregii pregătiri a Sinodului și, pentru o mai bună înlesnire, să-l adăpostească, dacă este posibil, în centrul ei de la Chambesy, Geneva. În acest birou, Patriarhia Ecumenică numește un secretar, care depinde de ea. Bisericile locale - acelea care voiesc - trimit la acest birou, în mod periodic, persoane împuternicite spre colaborare și informare reciprocă, asumându-și în același timp cheltuielile lor;

6. Funcționarea mijloacelor pregătitoare de mai sus, ca și a întregii lucrări pregătitoare a Sinodului, se desfășoară potrivit cu procedura următoare:

a) Temele care vor constitui ordinea de zi a primei Consfătuiri Panortodoxe Prosinodale se aleg din catalogul primei Consfătuiri Panortodoxe de la Rhodos;

b) Temele stabilite în acest fel se împart Bisericilor Ortodoxe locale. Fiecare Biserică, preluând în mod responsabil una sau mai multe teme, poartă grijă ca, prin cadrele ei teologice, să pregătească tema și să alcătuiască referatul de prezentare a ei în termen de șase luni. Ar fi de dorit ca, în mod paralel, și alte Biserici, în afară de cea responsabilă, prin puterile lor teologice, să se ocupe cu temele în studiu și să contribuie la o cercetare cât mai completă;

c) Studiul pregătitor, după alcătuirea lui în acest fel, se trimite de către Biserica interesată la biroul de la Geneva, în două limbi, greacă și rusă, în o sută de exemplare;

d) După concentrarea tuturor studiilor la birou, acesta se îngrijește a le trimite tuturor Bisericilor locale;

e) Bisericile procedează la examinarea studiilor introductive și în termen de șase luni le restituie biroului cu observațiile asupra lor;

f) După concentrarea materialului prelucrat de către Biserici, în urma înțelegerii Patriarhului ecumenic cu Întâistătătorii Bisericilor locale, se întrunește Comisia interortodoxă pregătitoare care, chemând și teologi specialiști - dacă va fi nevoie -, va formula punctul de vedere ortodox unitar asupra fiecărei teme;

g) După săvârșirea acestei lucrări a Comisiei pregătitoare, președintele ei informează despre aceasta pe Patriarhul ecumenic care, în înțelegere cu Întâistătătorii Bisericilor locale, convoacă Consfătuirea

Panortodoxă Prosinodală. Textele alcătuite de Comisie se transmit Bisericilor locale pentru informare;

h) Consfătuirea Panortodoxă Prosinodală procedează la revederea și examinarea textelor pregătite de Comisia pregătitoare și alcătuiește dosarul definitiv al fiecărei teme care, în consecință, se trimite de Patriarhul ecumenic către viitorul Sfânt și Mare Sinod, depunându-se la arhiva propriului birou;

i) Fiecare Consfătuire Panortodoxă Prosinodală alege și stabilește temele celei următoare;

j) După terminarea întregii lucrări pregătitoare, potrivit cu procedura de mai sus, Patriarhul ecumenic, în acord cu Întâistătătorii Bisericilor Autocefale Ortodoxe locale, convoacă Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe a Răsăritului.

În ceea ce privește temele care vor constitui obiectul întâi al prelucrării teologice parțiale, al doilea, al lucrării Comisiei Pregătitoare și, în sfârșit, ordinea de zi a primei Consfătuirii Panortodoxe Prosinodale, luându-se ca criteriu de alegere necesitatea că acestea trebuie să fie atât din cele teoretice, cât și din cele practice din propriul catalog aprobat panortodox. Astfel, au fost alese următoarele șase teme:

1. Din capitolul „Credință și dogmă”, tema de la punctul B: *Izvoarele Revelației*:

a) Sfânta Scriptură;

1) Inspirația Sfintei Scripturi;

2) Valoarea cărților „bune de citit” din Vechiul Testament în Biserica Ortodoxă;

3) Editarea științifică a textului bizantin al Noului Testament.

b) Sfânta Tradiție (Definirea noțiunii și extinderii ei).

2. Din capitolul II - „Cultul divin”, tema de la punctul C: Participarea mai largă a elementului laic în viața de cult și în general a Bisericii.

3. Din capitolul III - „Conducerea și buna rânduială bisericească”, tema de la punctul E: *Readaptarea dispozițiilor bisericești despre post la cerințele epocii actuale*.

4. Din același capitol, tema de la punctul G: *Impedimentele la căsătorie*. Studiu despre practica actuală în Bisericile locale asupra lor și

asupra procedurii bisericești referitoare la ele și asigurarea unei practici uniforme, de este posibil, în întreaga Biserică Ortodoxă.

5. Din același capitol, tema de la punctul I: *Chestiunea calendaristică*. Studiul problemei cu referire la hotărârea Sinodului I Ecumenic despre pascalie și găsirea modului de restabilire a colaborării dintre Biserici în această privință;

6. Din capitolul VII - „Teme teologice”, tema de la punctul A. *Iconomia în Biserica Ortodoxă*:

a) Noțiunea și expresia termenilor „acrvia” și „iconomia” în Biserica Ortodoxă;

b) Iconomia.

1. Tainele care se săvârșesc atât celor dinăuntru, cât și celor din afara Bisericii;

2. La primirea în Biserica Ortodoxă a ereticilor, schismaticilor, a celor căzuți (care să fie primiți prin botez, care prin ungerea cu Sfântul Mir, care prin carte de mărturisire, care prin rugăciune);

3. În cult.

Dintre cele șase teme de mai sus au preluat spre cercetare teologică și prelucrare, cu răspundere deplină, una după alta: prima temă - Biserica Constantinopolului; a doua temă - Biserica Bulgariei; a treia temă - Biserica Serbiei; a patra temă - Biserica Rusiei și Biserica Greciei, în mod separat; a cincea temă - Biserica României.

B. *Asupra temei „Revederea progresului semnalat până acum, ca și a celui care trebuie în continuare, cu privire la tema raporturilor Bisericii noastre Ortodoxe”.*

1. **Cu Biserica Romano-Catolică:**

HOTĂRÂRE:

În primul rând, s-au făcut anumite constatări asupra evoluției pozitive semnalate de la A III-a Consfătuire Panortodoxă de la Rhodos și în continuare în relațiile dintre cele două Biserici și s-a recunoscut, în acord și cu cele spuse în întrunirea generală de către unele delegații,

că prin aceste relații s-a creat, în mai multe privințe, o atmosferă constructivă între cele două Biserici.

S-a constatat însă, în mod paralel, că pe alocuri, în lumea ortodoxă s-au semnalat și unele manifestări din latura romano-catolică ce au atras atenția și a membrilor Comisiei noastre, îndeosebi din latura celor care pot să fie obstacole la continuarea relațiilor frățești, indispensabile pentru dialogul teologic și să împiedice începerea imediată a acestui dialog.

Comisia noastră, în lumina acestor constatări și credincioasă hotărârilor Consfătuirilor Panortodoxe anterioare de la Rhodos, după o discuție constructivă, a căzut de acord asupra următoarelor puncte de bază:

a) să se continue din ambele părți, adică între Bisericile Ortodoxe locale și Biserica Romano-Catolică, contactele și manifestările de dragoste frățească și respect spre a se depăși definitiv dificultățile care există pentru un rodnic dialog teologic sau teoretic.

b) Să se facă Bisericilor Ortodoxe locale recomandarea cu privire la continuarea mai departe a pregătirii sistematice a dialogului acesta teologic sau teoretic cu Biserica Romano-Catolică.

c) Tema aceasta a studierii detaliilor dialogului să se facă în fiecare Biserică Ortodoxă prin cele mai potrivite mijloace și metode de cercetare teologică și să continue Bisericile să schimbe între ele rezultatele acestor studii precum și orice altă informație referitoare la acestea.

2. Cu Biserica Anglicană:

HOTĂRĂRE:

Comisia noastră, examinând tema dialogului dintre Anglicani și Ortodocși, în lumina celor săvârșite și hotărâte în Comisia teologică interortodoxă ținută la Belgrad de la 1 până la 15 septembrie 1966 și în fața celor petrecute de atunci, hotărăște ca:

a) Pregătirea dialogului să o continue Comisia interortodoxă teologică stabilită, restructurându-se și completându-se cu mai mulți teologi specialiști, sub forma de Comisie teologică interortodoxă de continuare;

b) Când va veni vremea începerii dialogului cu Comisia teologică anglicană respectivă, în care trebuie să fie reprezentate toate curentele de gândire din Biserica Anglicană (*Schools of Thought*) și părți (Biserica de sus, de jos și largă), înainte de orice altă discuție să fie lămurite:

1. Modul în care Biserica Anglicană înțelege unirea ei în credință cu Biserica Ortodoxă;

2. Dacă este posibilă unirea Bisericii Anglicane cu cea Ortodoxă în urma intercomuniunii, pe care Biserica Anglicană a hotărât-o și o practică cu anumiți luterani și cu confesiuni care sunt cuprinse în așa-numitul South Indian Scheme;

3. Modul în care hotărârile care vor fi luate asupra temelor dialogului vor deveni obligatorii pentru întreaga Comuniune Anglicană a Bisericilor;

4. Autoritatea pe care o au cele 39 articole și Cartea de rugăciune comună în Comuniunea Anglicană a Bisericilor.

c) În continuarea celor săvârșite la Belgrad de Comisia teologică interortodoxă, cere:

1. Să se trimită de către Patriarhia Ecumenică la Bisericile Ortodoxe locale documentele respective ale contactelor care au avut loc până acum între anglicani și ortodocși, adică la Lambeth în 1930 și 1931, la București în 1935, la Sofia și Atena în 1940, și la Moscova în 1956, spre a lua la cunoștință și a-și completa arhivele lor;

2. Să se recomande Comisiei teologice interortodoxe să ceară teologilor specialiști studierea și referirea asupra tuturor temelor care sunt înscrise în cele patru categorii de teme ale expunerii Comisiei care s-a întrunit la Belgrad, anulându-se orice distincție dintre ele.

3. Cu Biserica Vetero-Catolică:

HOTĂRÂRE:

În ceea ce îi privește pe vetero-catolici, Comisia noastră socotește că trebuie să se dea urmare hotărârilor comisiei teologice interortodoxe care s-a întrunit la Belgrad în perioada de timp de la 1-15 septembrie 1966, în legătură cu dialogul dintre Biserica Veche-Catolică și cea Ortodoxă. Astfel,

a) să fie continuată pregătirea dialogului de către comisia teologică interortodoxă stabilită deja, care însă trebuie refăcută și completată cu teologi specialiști sub formă de Comisie teologică interortodoxă de continuare, având sarcini și de efectuare a dialogului la timpul potrivit;

b) întrucât vetero-catolicii, în discuțiile teologice cu ortodocșii care au avut loc până acum, de la congresele de unire de la Bonn din anii 1874 și 1875 până la Consfătuirea de la Bonn din 1931, nu au arătat în unele privințe o învățătură statornică, nici nu au informat deplin pe ortodocși asupra ansamblului doctrinei lor, să fie rugat Arhiepiscopul de Utrecht de către Patriarhul ecumenic să trimită sau să indice textele lor cu caracter dogmatic-simbolic și să i se ceară ca vetero-catolicii să compună, dacă este posibil, și o mărturie lămurită, precisă și oficială a credinței lor, redactată și semnată în sinod de episcopii și pastorii lor;

c) ca aceste texte cu caracter dogmatico-simbolic să fie puse la dispoziția celor care și-au asumat studierea și alcătuirea referatelor cu privire la punctele de învățătură creștină asupra cărora s-a constatat dezacord al vetero-catolicilor față de Biserica Ortodoxă sau lipsă de claritate în expunerea doctrinei lor;

d) să fie îndemnați teologii care și-au asumat studierea și alcătuirea referatelor cu privire la punctele de învățătură creștină asupra cărora s-a constatat dezacord al vetero-catolicilor față de Biserica Ortodoxă sau lipsă de claritate în expunerea doctrinei lor;

e) la începerea dialogului, în întâlnirea comisiilor vetero-catolică și ortodoxă, înainte de intrarea în discuții asupra fiecărei teme în parte, să se precizeze dacă acordul încheiat între Biserica Vetero-Catolică și Biserica autonomă din Filipine, ca și cu Bisericile reformate din Portugalia și Spania, care din partea lor se află în intercomuniune cu diferite alte Biserici și comunități protestante, dintre care unele resping chiar și unele dogme fundamentale ale credinței creștine, nu constituie o piedică de netrecut pentru unirea Bisericilor Veche-Catolică și Ortodoxă.

4. Cu Bisericile Postcalcedoniene²⁵⁷:

HOTĂRĂRE:

Referitor la dialogul dintre Biserica Ortodoxă și Bisericile postcalcedoniene ale Răsăritului, Comisia noastră hotărăște:

a) dialogul acesta să se realizeze deoarece corespunde perfect

²⁵⁷ Este vorba, evident, de Bisericile Vechi Orientale, care s-au despărțit de Biserica Ortodoxă în secolul al V-lea prin faptul că nu au acceptat hotărârile Sinodului IV Ecumenic de la Calcedon (451) (n.n.).

dorinței exprimate în chip panortodox, pe de o parte (la prima Consfătuire Panortodoxă, în 1961, la A III-a Consfătuire Panortodoxă, în 1964, și în răspunsurile întâistătorilor Bisericilor Ortodoxe la scrisorile Patriarhului ecumenic Athenagora I din 9 iunie 1965, nr. Dos. 389), iar pe de altă parte, la cererea exprimată unanim, de asemenea în mod repetat, de aceste Biserici Vechi Orientale de unire cu Ortodoxia (Consfătuirea acestor Biserici de la Addis Abeba, în mai 1966);

b) pregătirea acestui dialog din partea ortodoxă să și-o asume Comisia teologică interortodoxă ce a fost instituită în acest scop, potrivit cu recomandările făcute cu privire la dialogurile ortodox - anglican și ortodox - vetero-catolic, ai cărei membri să fie indicați dintre teologii specialiști de către Bisericile Ortodoxe locale, iar din partea Bisericilor postcalcedoniene, de către comisia interorientală;

c) Comisia teologică interortodoxă pentru dialog să procedeze:

1. la stabilirea punctelor comune de credință;

2. la stabilirea deosebirilor existente între Biserica Ortodoxă și Bisericile postcalcedoniene ale Răsăritului de care este vorba, adică la deosebirile dogmatice, canonice, liturgice și altele, precum și la formarea de teologi specialiști ai studiilor asupra punctelor de credință creștină la care se referă deosebirile și în chip special la cele care se referă la dogma hristologică, la autoritatea celor șapte sinoade ecumenice și la punerea în rândulială a faptului de a coexista mai mulți patriarhi în aceeași regiune;

5. Cu Luteranii:

HOTĂRÂRE:

a) Consideră ca folositoare începerea contactelor reciproce între ortodocși și luterani, pentru crearea de raporturi bune și pregătirea terenului în acest scop;

b) Socotește că dialogul acesta trebuie să fie purtat între Biserica Ortodoxă și Federația luterană mondială. Dar consideră că este de dorit ca înainte de aceasta să se urmărească și realizeze un acord oarecare și o unire între ele a ramurilor luterane-protestante mai mari și mai conservatoare;

c) De asemenea, consideră necesar ca pentru pregătirea dialogului să se dea sarcină unor teologi ortodocși specialiști să studieze problemele pe care le va scoate la lumină acest dialog;

d) Propune ca, atunci când toate acestea vor fi îndeplinite să se instituie o comisie teologică interortodoxă pentru ca aceasta să se pregătească în amănunt și la timp să poarte dialogul.

Cu privire la *dialogurile cu eterodocșii* în general, s-a hotărât ca:

a) De acum înainte să nu se ducă niciun fel de tratative teologice separate în scopul realizării unui acord între oricare din confesiunile eterodoxe și oricare din Bisericile Ortodoxe locale, fără a se exclude prin aceasta, cum se și cuvine, contactele de altă natură între teologii eterodocși și teologii și reprezentanții Bisericilor Ortodoxe locale, iar întreg conținutul unor asemenea contacte parțiale să fie transmis comisiei respective spre informare;

b) Pentru organizarea, în cadrul rânduielii noastre bisericești, a unei mai bune funcționări a comisiilor teologice interortodoxe speciale pentru dialoguri, acestea trebuie să funcționeze în viitor în felul următor:

1) De acum înainte, pentru întâia dată, comisiile acestea să fie convocate de Patriarhul ecumenic, în urma înțelegerii cu întâistătătorii Bisericilor locale și să se dea de Patriarhul ecumenic împuternicire președintelui fiecărei comisii să convoace apoi în ședință, potrivit cu necesitățile ce vor apărea de fiecare dată, comisia de sub președinția sa;

2) Toate textele și actele fiecărei perioade de lucru a fiecărei comisii să fie transmise de membrii lor care îndeplinesc funcția de secretari către secretarii generali ai sinoadelor fiecărei Biserici, spre informare;

3) După îndeplinirea și terminarea lucrului fiecărei comisii, întreg rezultatul lucrării ei să se transmită, ca și mai sus, fiecărei Biserici, iar președintele comisiei să raporteze Patriarhului ecumenic că respectiva comisie și-a terminat lucrul ei și este gata de începere a dialogului cu comisia corespunzătoare a Bisericii eterodoxe. Patriarhul ecumenic, după înțelegerea cu întâistătătorii Bisericilor Ortodoxe, va hotărî cu privire la începerea dialogului;

4) Deoarece este vorba nu de comisii bisericești, ci de comisii teologice tehnice, fiecare din ele să-și aleagă președintele și secretarul ei din corpul ei, pentru toată perioada lucrărilor ei;

5) După terminarea cu bine a fiecărui dialog cu eterodocșii și înainte de proclamația bisericească oficială și a pecetluirii printr-un act de cult a unirii cu Biserica respectivă, să fie publicate și să circule foarte larg toate rezultatele teologice și referatele în general prin care s-au convins autoritățile bisericești de fiecare parte pentru unire, încât să ia cunoștință de ele nu numai întreaga ierarhie ci și ambele Biserici, iar unirea să survină ca un rod al înțelegerii și consimțământului unanim și omofon al clerului și poporului.

C. - Asupra temei „*examinării modului de contribuție ortodoxă mai sistematică și mai deplină la lucrarea Consiliului Ecumenic al Bisericilor și îndeosebi cu privire la cea de a patra Adunare Generală la Upsala*”:

HOTĂRÂRE:

1. Comisia interortodoxă întrunită la Geneva exprimă conștiința generală a Bisericii Ortodoxe că ea este membru organic al *Consiliului Ecumenic al Bisericilor* și are hotărârea nestrămutată ca, prin toate mijloacele ce-i stau la dispoziție - teologice și de altă natură - să contribuie la promovarea și buna sporire a întregii lucrări a *Consiliului Ecumenic al Bisericilor*;

2. În acest scop, consideră indispensabil ca în colaborare cu Bisericile Ortodoxe locale, *Consiliul Ecumenic al Bisericilor* să numească mai mulți funcționari ortodocși, teologi sau ne-teologi;

3. Toți reprezentanții Bisericilor Ortodoxe care lucrează la *Consiliul Ecumenic al Bisericilor*, fie ca funcționari ai acestui *Consiliu*, fie ca reprezentanți permanenți ai Bisericilor lor, trebuie să aibă contacte permanente între ei;

4. Exprimă dorința ca în comisia „Credință și Constituție” să existe un loc permanent de secretar sau ajutor de secretar ortodox, care va asigura contactul permanent între acest Departament și membrii Bisericilor Ortodoxe;

5. În grupele de studii care se stabilesc de fiecare dată pentru Comisia „Credință și Constituție”, trebuie neapărat să participe reprezentanți ortodocși special chemați în acest scop;

6. Este necesară organizarea de manifestări de cult ortodoxe, pregătite cu multă grijă și încadrate organic în programul manifestărilor *Consiliului Ecumenic al Bisericilor*;

7. Exprimă dorința ca serviciul competent de editură al *Consiliului Ecumenic al Bisericilor* să includă în studiile care se publică în revista *The Ecumenical Review*, ca și în alte edituri, un număr suficient de colaborări ortodoxe spre o servire a cunoașterii reciproce a opiniilor teologice;

8. Este necesară formarea sistematică și ridicarea de suficiente cadre ortodoxe ale Mișcării Ecumenice (spre ex.: înființarea de cadre speciale la facultății de teologie, seminarii speciale etc.), și se supune această necesitate Bisericilor Ortodoxe locale;

9. În mod mai deosebit, în ce privește rolul Ortodoxiei la cea de A IV-a Adunare Generală a *Consiliului Ecumenic al Bisericilor* la Upsala, se consideră necesară asigurarea unei contribuții ortodoxe mai efective prin întâlnirea laolaltă, în timpul lucrărilor ei, a delegațiilor ortodoxe, cel puțin printr-un reprezentant împuternicit al lor, în mod regulat, spre informare reciprocă, asupra discuțiilor care se duc în fiecare secție, cu privire la semnificația generală a chestiunilor teologice.

ANEXA VIII
Hotărârile primei Conferințe Panortodoxe Presinodale
Chambesy, Elveția, 21-28 noiembrie 1976)

VIII.1. HOTĂRĂRI:²⁵⁸

Deciziile primei Conferințe Panortodoxe Presinodale se rezumă după cum urmează:

În ceea ce privește primele două teme ale ordinii de zi – adică a) alegerea unui număr limitat de teme pentru Sfântul și Marele Sinod, așa după cum a recomandat Comisia interortodoxă pregătitoare, constatând necesitatea revizuirii catalogului primei Conferințe Panortodoxe de la Rhodos (1961); b) reexaminarea și formularea metodei de pregătire a acestor teme – Conferința a aprobat recomandările primului său comitet și a votat în unanimitate hotărârile următoare:

A. Cu privire la alegerea temelor:

1. Agenda Sfântului și Marelui Sinod va include următoarele zece teme:

- a) Diaspora ortodoxă;
- b) Autocefalia și modul în care trebuie să fie proclamată;
- c) Autonomia și modul în care trebuie să fie proclamată;
- d) Diptice (adică ordinea de întâietate a Bisericilor în pomenirea liturgică);
- e) Problema noului calendar;
- f) Impedimente la căsătorie;
- g) Readaptarea dispozițiilor bisericești privitoare la post;

²⁵⁸ *** „Première Conférence Panorthodoxe Preconciliaire (Chambésy - Genève, 21-28 novembre 1976)”, în: *Synodica III*, Centre Orthodoxe du Patriarcat Œcuménique, Chambésy - Genève, 1979, pp. 113-117; traducere din limba franceză de Pr. prof. dr. Viorel Ioniță

- h) Relațiile Bisericilor Ortodoxe cu restul lumii creștine;
- i) Ortodoxia și Mișcarea ecumenică;
- j) Contribuția Bisericilor Ortodoxe locale la realizarea idealurilor creștine de pace, libertate, frățietate și dragoste între popoare și înlăturarea discriminărilor rasiale.

2. Temele următoare: izvoarele Revelației divine; semnificația Bisericii; codificarea sfintelor canoane și a prescripțiilor canonice; iconomia și acrivia, vor fi trimise Bisericilor locale pentru un studiu special, în vederea unui eventual examen interortodox, întrucât au primit în comitet un număr inferior față de celelalte teme.

3. În ceea ce privește tema monahismului - deși nu a obținut nici din partea comitetului și nici în ședința plenară un loc prioritar, care ar fi permis un examen imediat - Conferința a acceptat, la insistența delegației Sfintei Biserici a Bulgariei, ca această chestiune să fie pe viitor de o importanță vitală, să fie supusă unui examen și să facă obiectul unei decizii panortodoxe, cel puțin în ceea ce privește „definirea normelor viitoare în vederea hirotoniei episcopilor aleși dintre călugării doar rasofori, și nu dintre aceia care au primit marea schimă”.

Acest punct secundar nu a părut să necesite luarea unei decizii sinodale. Totuși, întrucât el este de o importanță vitală pentru Biserica Bulgariei, din cauza urgenței sale, ar putea fi tratat în cadrul unei Conferințe Panortodoxe. Prezenta Conferință a hotărât deci să trimită această chestiune la o Conferință Preconciliară viitoare; să fie examinată între timp de Bisericile locale, iar Biserica Bulgariei să redacteze un raport pe această temă. Dosarul acestei chestiuni va fi întocmit de către Secretariatul pentru pregătirea Sinodului și supus următoarei Conferințe Panortodoxe Presinodale.

4. În ceea ce privește celelalte teme din catalog, adică: precizarea importanței dogmei din punct de vedere ortodox; Sfânta Scriptură; inspirația divină a Sfintei Scripturi; autoritatea cărților Vechiului Testament în Biserica Ortodoxă; importanța și dimensiunea Sfintei Tradiții; textele canonice în Biserica Ortodoxă; autoritatea Bisericii (cum trebuie înțeleasă); conștiința comună a Bisericii; infailibilitatea Bisericii exprimată prin ierarhia sa reunită în Sinod Ecumenic;

Ortodoxia și Scriptura; redistribuirea tuturor pericopelor liturgice; uniformizarea tipiconului și a textelor liturgice folosite în cult și la săvârșirea tainelor; revizuirea și editarea științifică a textelor liturgice; o mai bună participare a laicilor la o viață culturală și la întreaga viață a Bisericii; scrisorile irenice; Sfântul Mir; căsătorirea clerului după hirotonie; recăsătorirea preoților văduvi; Ortodoxia în lume; Ortodoxia și celelalte religii; eutanasia și teologia ortodoxă; incinerarea morților și teologia ortodoxă; toate aceste teme, cu referire la problematica Bisericii Ortodoxe, sunt trimise Bisericilor Ortodoxe locale spre studiu.

B. Cu privire la metoda de urmat:

1. Procedura de pregătire și elaborare a temelor desemnate de către cea de A IV-a Conferință Panortodoxă va fi urmată la toate etapele pregătirii, cu excepția primei etape. În ceea ce privește această etapă, Bisericile responsabile de elaborarea temelor vor trebui să supună roadele lucrării lor scrutinului interortodox, ca pe un rezultat pur științific și nu ca o opinie bisericească oficială; aceasta pentru a lăsa curs liber dialogului la nivel interortodox;

2. Fiecare Biserică, după ce a ales una din temele Sfântului și Marei Sinod, este obligată să trimită raportul său la Secretariatul pentru pregătirea Sinodului, într-un termen de șase luni, cu o întârziere de maximum un an în caz de piedici majore.

Delegațiile prezente au fost apoi rugate să declare Secretariatului pentru pregătirea Sinodului care vor fi temele asumate de fiecare Biserică. Îndată după primirea acestor declarații, Secretariatul va trimite lista fiecărei Biserici locale.

Cu privire la a treia temă de pe ordinea de zi, respectiv „revizuirea și evaluarea generală a progresului rapoartelor și al dialogurilor Bisericii Ortodoxe cu alte Biserici și confesiuni creștine, precum și cu Consiliul Ecumenic al Bisericilor”, Conferința a adoptat recomandările celui de-al doilea comitet. După ce a făcut unele modificări, ea (conferința - n.n.) a adoptat următoarele hotărâri:

1. Dialogurile teologice ale Bisericii Ortodoxe în curs de desfășurare, adică: a) cu anglicanii; b) cu vechii catolici; c) cu Vechile Biserici Orientale; vor continua și vor fi intensificate; acesta din urmă va trebui

în mod special activat, scopul principal al acestor dialoguri rămânând căutarea rodnică a unității creștine;

2. O comisie teologică tehnică interortodoxă a fost constituită cu unanimitate panortodoxă, pentru pregătirea dialogului din partea ortodoxă cu Biserica Romano-Catolică. Funcționarea efectivă a acestei comisii va trebui activată cât mai curând posibil;

3. După cum a hotărât cea de A IV-a Conferință Panortodoxă, ca Bisericile locale să se îngrijească de prima etapă de pregătire a dialogului teologic cu luteranii și că această etapă se pare că a fost parcursă cu bine, datorită unor lucrări locale și a unui mare număr de întruniri teologice la nivel academic, s-a hotărât să se înființeze o comisie interortodoxă pentru acest dialog, asemănătoare cu cele care există pentru celelalte dialoguri. Sarcina sa va fi de a pregăti, pentru partea ortodoxă, un dialog teologic oficial cu luteranii. Măsuri potrivite trebuie să fie luate, ca într-un astfel de caz, să se formeze această comisie interortodoxă;

4. Conferința a exprimat dorința Bisericii Ortodoxe de a colabora la înțelegerea dintre diferitele religii, cu scopul de a înlătura fanatismul din toate părțile și prin aceasta de a se ajunge la împăcarea dintre popoare și la asigurarea păcii și a libertății în lume, în serviciul umanității, fără deosebire de rasă sau religie; Conferința a declarat că Biserica Ortodoxă va lucra împreună cu religiile necreștine pentru a atinge aceste obiective;

5. Biserica Ortodoxă, continuând tradiția de pionierat la înființarea și dezvoltarea Mișcării ecumenice și de fondatoare a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, va trebui să dezvolte contribuția sa organică în sânul acestuia din urmă și, fără ca să lase deoparte contribuția sa deplină la proiectele „orizontale”, va trebui să concentreze forțele sale la promovarea aspectului „vertical”, adică cu privire la teologia unității Bisericii;

Pentru aceasta, se pare că va fi esențial ca un număr adecvat de teologi ortodocși să fie acceptat în cadrele superioare de la sediul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, în special, în cadrul departamentului „Credință și Constituție”, ca astfel punctele de vedere teologice și mai ales ecclesiologice ale ortodocșilor să poată găsi un loc potrivit în textele elaborate de Consiliu.

În sfârșit, îndată ce se va ivi o posibilitate de revizuire a statutelor Consiliului, aceasta va trebui să fie făcută într-o astfel de manieră, încât reprezentarea ortodoxă în organismele administrative și consultative ale Consiliului să fie conformă cu principiile ecclesiologiei ortodoxe.

În ceea ce privește cea de-a patra temă de pe agenda Sinodului, respectiv „examinarea chestiunii unei celebrări comune a Paștilor de către toți creștinii în aceeași duminică”, Conferința a adoptat recomandarea celui de-al treilea comitet, pe care a discutat-o și a decis să ia în considerare, pe de o parte, dorința existentă în Biserica Ortodoxă de a vedea Paștile sărbătorite de toți creștinii împreună, iar, pe de altă parte, ținând cont de dificultățile pastorale existente în cadrul unor Biserici locale, iar Biserica trebuie să examineze cu atenție această chestiune sub toate aspectele sale. Ea (Biserica - n.n.) va purta grijă să se țină cont de necesitățile pastorale actuale ale Ortodoxiei în Occident, ceea ce solicită o viziune echilibrată a lucrurilor și, în consecință, grija de a evita o decizie panortodoxă pripită. Secretariatul pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod este, deci, însărcinat să convoace, cât mai curând posibil, un congres de ierarhi responsabili de pastorație și de specialiști în dreptul canonic, în astronomie, în istorie și sociologie, care vor trebui să prezinte concluziile lor la următoarea Conferință Panortodoxă Preconciliară, prin intermediul secretariatului.

VIII.2. Comunicatul primei Conferințe Panortodoxe Presinodale²⁵⁹

Urmare deciziei unanime a întregii Bisericii Ortodoxe, prima Conferință Panortodoxă Presinodală a fost convocată de Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic Dimitrios, după rânduiala bisericească, și s-a întrunit la Centrul Ortodox al Patriarhiei Ecumenice de la Chambésy, Geneva, la 21 noiembrie 1976; lucrările s-au încheiat la 28 noiembrie 1976.

²⁵⁹ † DAMASKINOS PAPANDREOU, *Sfântul și Marele Sinod al Ortodoxiei...*, pp. 78-81, verificat de noi după versiunea oficială din actele primei Conferințe Panortodoxe Presinodale publicate în *Synodica*, III, Centre Orthodoxe du Patriarchat Oecuménique, Chambésy - Geneve, 1979, pp. 117-120.

1. Au participat la Conferință delegații reprezentând toate Bisericile Ortodoxe locale, cu excepția Bisericii Georgiei, din cauza unor motive tehnice.

2. Conferința a avut ca sarcină să facă să avanseze pregătirea Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe; în vederea unei convocări cât mai rapide cu putință a acestui Sinod, ținând cont de hotărârile deja luate pe plan interortodox și de consultările interortodoxe care au avut loc în acest interval, și și-a fixat ordinea de zi:

- a) Revizuirea listei temelor alese pentru Sfântul și Marele Sinod;
- b) Examinarea metodei de urmat pentru studiul temelor în vederea pregătirii Sinodului;
- c) Trecerea în revistă și evaluarea generală a evoluției relațiilor și dialogurilor Bisericii Ortodoxe cu celelalte Biserici și confesiuni creștine și cu *Consiliul Ecumenic al Bisericilor*;
- d) Examinarea eventualei sărbătoriri a Paștilor în aceeași duminică de toți creștinii.

3. Conferința a lucrat în sesiuni plene și în comisii și a ajuns, în unanimitate la următoarele decizii:

a) Viitorul Sfânt și Mare Sinod va trebui să se ocupe de un număr limitat de teme și, mai precis, de următoarele:

- Diaspora ortodoxă;
- Autocefalia și modul în care trebuie să fie proclamată;
- Autonomia și modul în care trebuie să fie proclamată;
- Diptice (adică ordinea de întâietate a Bisericilor în pomenirea liturgică);
- Problema noului calendar;
- Impedimente la căsătorie;
- Readaptarea dispozițiilor bisericești privitoare la post;
- Relațiile Bisericilor Ortodoxe cu restul lumii creștine;
- Ortodoxia și Mișcarea Ecumenică;
- Contribuția Bisericilor Ortodoxe locale la realizarea idealurilor creștine de pace, libertate, frățietate și dragoste între popoare și înlăturarea discriminărilor rasiale.

b) Procedura stabilită de cea de A IV-a Conferință Panortodoxă pentru pregătirea și elaborarea temelor va trebui să fie menținută în cursul tuturor etapelor, cu excepția primei conferințe; adică a acestora. Bisericele care și-au asumat pregătirea prealabilă a temelor vor prezenta rapoartele lor Comisiei interortodoxe competente ca un simplu rezultat al unei lucrări, iar nu ca punctul lor de vedere oficial asupra subiectului, pentru a păstra astfel libertatea dialogului pe plan ortodox.

4. În același timp, Conferința a trecut în revistă și a evaluat evoluția dialogului Bisericii Ortodoxe cu Biserica Anglicană, cu Biserica Veche-Catolică, cu Biserica Vechi Orientale și a hotărât ca aceste dialoguri să fie continuate și intensificate, îndeosebi cel cu vechile Biserici Orientale, care este în întârziere.

În ceea ce privește Biserica Romano-Catolică, cu care dialogul teologic se află încă în stadiul pregătitor, Conferința a hotărât că trebuie activată lucrarea Comisiei competente. Referitor la Biserica Luterană, Conferința a decis ca dialogul cu aceasta trebuie grăbit prin numirea unei comisii interortodoxe ad-hoc, precum cele care există deja pentru alte dialoguri teologice.

Conferința s-a ocupat, de asemenea, de locul Bisericii Ortodoxe în Mișcarea Ecumenică, în general și îndeosebi, în cadrul *Consiliului Ecumenic al Bisericilor*; aceasta a hotărât ca participarea Bisericii Ortodoxe să fie continuată și intensificată, în ansamblul Mișcării Ecumenice, ca și colaborarea ei la toate manifestările acesteia. În ce privește *Consiliul Ecumenic al Bisericilor*, conferința a hotărât ca participarea organică la Consiliu să fie continuată mai activ, înțelegându-se că principiile ecleziologice ortodoxe vor trebui observate întotdeauna, astfel ca Biserica Ortodoxă să ofere unității creștine servicii mult mai mari.

În plus, Conferința a exprimat dorința Bisericii Ortodoxe de a colabora cu credincioșii altor religii (necreștine) pentru eliminarea oricărui fanatism și pentru a asigura împlinirea idealurilor de libertate, împăcare între popoare și pace în lume, în slujba omului de azi, oricare ar fi rasa ori religia lui.

5. Conferința s-a preocupat în mod special de problema sărbătoririi comune a Paștilor de către toți creștinii. Aceasta a constatat dorința

...există în sânul Bisericii Ortodoxe de a atinge acest scop și și-a exprimat acordul ei de principiu pentru realizarea lui. Cu toate acestea, ținând cont cu seriozitate de practica Bisericii vechi așa cum a fost ea trăită în Răsărit, când este vorba de probleme în care este chemată la o expresie comună a tuturor creștinilor și de dificultățile de ordin pastoral, care apar în anumite Biserici locale referitor la acest subiect - precum și de imperatiivele pastorale divergente ale ortodocșilor din Apus - și cu scopul de a face față problemei în mod echilibrat, Conferința a hotărât să supună chestiunea unui studiu, care să țină cont de toate situațiile și de toate aspectele sale. În acest scop, conferința a hotărât să încredințeze Secretariatului pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod grija de a convoca, cel mai rapid posibil, un congres la care să participe ierarhi responsabili, canonști, astronomi, istorici și sociologi, care vor trebui să supună concluzia lucrărilor sale viitoarei Conferințe Panortodoxe Presinodale.

Prima Conferință Panortodoxă Presinodală, adoptând hotărârile de mai sus, a avut în vedere un triplu obiectiv:

- să dea un impuls pozitiv viitorului Sfânt și Mare Sinod;
- să contribuie la promovarea relațiilor intercreștine și a Mișcării Ecumenice în vederea unității creștine;
- în fine, să slujească omenirea întreagă, pentru persoana umană unică, printr-o tolerantă colaborare între ortodocși și credincioșii diferitelor religii.

*Dat la Chambésy, Geneva, Centrul ortodox al Patriarhiei Ecumenice,
30 noiembrie 1976.*

ANEXA IX

Hotărârile celei de A II-a Conferințe Panortodoxe Presinodale
Chambesy, Elveția, 3-12 septembrie 1982

*Hotărâri propuse Sfântului și Marelui Sinod
de cea de A II-a Conferință Panortodoxă Presinodală²⁶⁰*

A II-a Conferință Panortodoxă Presinodală s-a întrunit la Centrul ortodox al Patriarhiei Ecumenice între 3-12 septembrie 1982, urmând rânduiala bisericească, la invitația Sanctității Sale Dimitrios I, Patriarhul ecumenic, și cu acordul unanim al tuturor întâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe locale. Au participat la această Conferință delegații din partea tuturor Bisericilor Ortodoxe locale și s-au luat următoarele decizii privind temele înscrise pe ordinea de zi:

IX.1. În privința temei: Impedimente la căsătorie

1. Referitor la rudenia de sânge, în linie directă sau colaterală, îngăduirea prin pogorământ până la al cincilea grad inclusiv (*Canonul 54 al Sinodului qunisext trulan*);
2. Referitor la rudenia prin alianță, îngăduirea prin pogorământ până la al cincilea grad inclusiv (*canonul 54 al Sinodului Trulan*);
3. Referitor la rudenia spirituală prin înfiere sau botez, îngăduirea prin pogorământ până la al doilea grad inclusiv;
4. Căsătoria care nu este irevocabil dizolvată sau anulată, sau a treia căsătorie săvârșită deja, reprezintă impedimente absolute la contractarea căsătoriei, conform tradiției canonice ortodoxe, care condamnă categoric bigamia și a patra căsătorie;
5. În ceea ce privește călugăriile care, după tunderea în monahism,

²⁶⁰ † DAMASKINOS PAPANDREOU, *Sfântul și Marele Sinod al Ortodoxiei...*, pp. 82-88; *Synodica*, VI.

nu pot să se căsătorească, se propune posibilitatea contractării căsătoriei dacă, după ce au părăsit identitatea lor monahală, cu voia sau fără voia lor, sau în caz de forță majoră au fost reduși, printr-o hotărâre bisericească, la starea de laici;

6. Preoția, în oricare dintre cele trei trepte, constituie după tradiția canonică în vigoare (*Canonul 3* al Sinodului Qunisext) impediment la căsătorie.

7. În privința căsătoriilor mixte încheiate între ortodocși și neortodocși, pe de o parte, și între ortodocși și necreștini, pe de altă parte:

a) căsătoria între ortodocși și eterodocși este interzisă după *acriția canonică*. Totuși, ea poate fi săvârșită prin pogorământ și iubire de oameni cu condiția expresă ca copiii rezultați din această căsătorie să fie botezați și crescuți în Biserica Ortodoxă. Bisericile Ortodoxe locale pot lua hotărâri în privința aplicării iconomiei după cazuri date și nevoile pastorale particulare;

b) căsătoria între ortodocși și necreștini sau necredincioși este interzisă cu desăvârșire de *acriția canonică*. Bisericile Ortodoxe locale pot totuși hotărî, în privința căsătoriei, asupra aplicării iconomiei pastorale față de soțul ortodox, ținând cont de nevoile pastorale particulare.

8. La aplicarea tradiției bisericești privind impedimentele la căsătorie, practica bisericească trebuie, de asemenea, să ia în considerare dispozițiile legislației civile în acest subiect, fără a depăși totuși limitele extreme ale iconomiei bisericești.

IX.2. Referitor la tema: „Readaptarea rânduielilor bisericești privitoare la post, potrivit cerințelor epocii actuale”

- deliberând asupra acestei teme cu toată atenția și grija;
- considerând, totuși, pregătirea făcută până în prezent insuficientă și nepermițând Ortodoxiei să se exprime în unanimitate asupra acestui punct;
- pentru a evita o hotărâre grăbită și în scopul de a oferi Bisericilor Ortodoxe locale oportunitatea pregătirii cu fidelitate față de continuarea tradiției poporului lui Dumnezeu, A II-a Conferință Panortodoxă Presinodală:

1. Invită Bisericile Ortodoxe locale să trimită Secretariatuluitru pregătirea Sântului și Marelui Sinod remarcile lor asupra ac subiect, pe baza dosarului deja alcătuit;

2. Amână problema pentru reexaminarea la o următoareferință Panortodoxă Presinodală, după studierea prealabilă deComisia interortodoxă pregătitoare;

3. Se pronunță ca practica îndătinată să rămână în vigoare pce Sântul și Marele Sinod va examina problema pe baza propuneunei Conferințe Panortodoxe Presinodale însărcinată să o studieze

IX.3. Referitor la tema: „Problema calendarului”.

Studiul problemei în funcție de hotărârile Sinodului I Ecumenic privind data Paștilor, încercarea stabilirii unei practici comune Bisericilor Ortodoxe în această privință, precum și asupra sărbătorcomune a Paștilor de către toți creștinii în aceeași duminică.

A II-a Conferință Panortodoxă Presinodală:

1. A ascultat și apreciat în mod deosebit explicațiile științifice dîn privința acestei teme de specialiști în astronomie și a recunoscu o determinare mai precisă a datei Paștilor – totdeauna în prima duminică după lună plină, care urmează echinocțiului de primăvară, cform hotărârii Sinodului I Ecumenic de la Niceea – ar putea, pe bacestor date științifice, să contribuie la rezolvarea problemei;

2. Procedând la o analiză mai aprofundată a acestei problemeConferința a căzut de acord asupra următoarelor puncte de importanță capitală:

a) această problemă este în ansamblu, dincolo de exactitatea științifică, o chestiune de luare de conștiință bisericească a Ortodoxiei și nedespărțită, a cărei unitate nu trebuie în niciun fel tulburată;

b) pentru Biserică este vorba de o temă care cere o evaluare ponsabilă a sarcinilor sale pastorale și a nevoilor pastorale ale turduhovnicești;

c) în situația actuală a vieții bisericești, poporul credincios alDumnezeu nu este pregătit sau, cel puțin, nu a fost suficient informat cfacă față și să accepte o schimbare în problema determinării datei Pașt

3. Pentru toate aceste rațiuni, ea (A II-a Conferință Panortodoxă Presinodală - n.n.) a estimat că orice revizuire - în vederea unei mai mari precizii în determinarea datei Paștilor, pe care le sărbătorim de secole în comun - să fie repusă la vremea potrivită când Dumnezeu va binevoi;

4. Consideră ca necesară informarea cât mai sistematic posibilă a credincioșilor fiecărei Biserici Ortodoxe locale, pentru ca Ortodoxia să poată înainta într-o lărgime de duh și inimă, pe calea realizării comune - în acrivie și totodată în fidelitate față de duhul și litera hotărârii Sinodului I Ecumenic - către o prăznuire comună a celei mai mari sărbători creștine, conform scopului acelui sfânt Sinod I Ecumenic;

5. Declară că azi calendarul și opiniile privitoare la acest subiect, precum și situațiile dificile care s-au creat, nu trebuie să conducă la dezbinări, divergențe sau schisme; chiar și cei care nu sunt de acord cu Biserica lor canonică trebuie să adopte principiul venerabil și consacrat de tradiție al ascultării canonice față de Biserică, intrucât „sâmbăta este pentru om, iar nu omul pentru sâmbăta” (Marcu 2, 27);

6. Recunoaște eficacitatea eforturilor făcute de Secretariatul pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod și utilitatea eventualei lor continuări în viitor.

IX.4. Referitor la tema: Definirea normelor viitoare pentru hirotonia episcopilor aleși dintre monahii simpli rasofori și nu numai dintre cei care au primit schima mare, temă studiată ca urmare a solicitării prezentate de către Sfânta Biserică Ortodoxă a Bulgariei și care nu figurează pe ordinea de zi a Sfântului și Marelui Sinod.

În conformitate cu mandatul primit de la prima Conferință Panortodoxă Presinodală și după studierea problemei, A II-a Conferință Panortodoxă Presinodală consideră că practica hirotonirii întru episcop, urmată de diferitele Biserici Ortodoxe locale, a candidaților care au primit fie tunderea deplină în monahism, fie rugăciunile de rasoforie, nu contravin vechii tradiții a Bisericii.

IX.5. „A doua Conferință Panortodoxă Presinodală a hotărât ca temele următoare, alese pe lista temelor Sfântului și Marelui Sinod, să figureze pe ordinea de zi a celei de A III-a Conferințe Panortodoxe Presinodale”²⁰¹:

1. Readaptarea prescripțiilor bisericești privind postul la exigențele vremii actuale;
2. Relațiile Bisericilor Ortodoxe cu ansamblul lumii creștine;
3. Ortodoxia și Mișcarea Ecumenică;
4. Contribuția Bisericilor Ortodoxe locale la realizarea idealurilor creștine de pace, libertate, fraternitate și de dragoste între popoare și la înlăturarea discriminărilor rasiale.

IX.6. *Adunarea generală* adoptă propunerea IPS Sale Președintelui și transmite Comisiei interortodoxe pregătitoare două chestiuni: *redactarea unui regulament pentru desfășurarea Conferințelor Panortodoxe Presinodale, și (să precizeze care sunt) limbile care se vor folosi la aceste conferințe. Comisia interortodoxă pregătitoare va studia aceste chestiuni și va supune apoi concluziile sale la o următoare Conferință Panortodoxă Presinodală*²⁰².

²⁰¹ Hotărârile IX.5 și IX.6 sunt traduse de Pr. prof. dr. Viorel Ioniță după *** „IIème Conférence Panortodoxe Préconsiliaire (Chambésy, 3-12 septembre 1982)”, în: *Synodica*, VIII, pp. 186 și respectiv 188.

²⁰² Acest regulament, care fixează care sunt limbile folosite la aceste conferințe, a fost aprobat de către cea de A III-a Conferință Panortodoxă Presinodală (1986); vezi *Anexa X*.

ANEXA X

Hotărârile celei de A III-a Conferințe Panortodoxe Presinodale
Chambésy-Geneva, Elveția, 20 octombrie - 6 noiembrie 1986

X.1. *Contribuția Bisericii Ortodoxe la realizarea păcii, a dreptății, libertății, înfrățirii și iubirii între popoare și la îndepărtarea discriminărilor rasiale și de alte feluri*²⁶³

HOTĂRÂRE:

Biserica Ortodoxă, având conștiința problemelor arzătoare care preocupă astăzi omenirea întreagă, a înscris, de la început, pe ordinea de zi a Sfântului și Marelui Sinod, tema: „Contribuția Bisericilor locale la realizarea idealurilor creștine ale păcii, libertății, înfrățirii și iubirii dintre popoare și la îndepărtarea discriminărilor rasiale”. Desigur, este de la sine înțeles că această problemă nu preocupă exclusiv Biserica Ortodoxă, ci preocupă pe toți creștinii, toate religiile și sub diferite forme și accepțiuni este problema omenirii întregi.

Care, însă, va fi baza comună pe care creștinii, trăind în condiții diferite, vor realiza idealurile creștine ale păcii, libertății, înfrățirii și iubirii între popoare? Mai precis, care este poziția Bisericii Ortodoxe în legătură cu aceste idealuri, ce fel de propuneri poate să facă și ce acțiuni concrete poate să întreprindă pentru ca să contribuie la realizarea acestor idealuri? În legătură cu acest punct, cea de A III-a Conferință Panortodoxă Presinodală, după ce a studiat atent tema, pe etape, exprimându-și satisfacția pentru cele realizate - dar fiind deplin conștientă de lipsurile omenești, care s-au semnalat sau se semnalează în acest domeniu - supune Sfântului și Marelui Sinod cele ce urmează:

A. *Valoarea persoanei umane, fundament pentru pace*

1. Mai întâi, are importanță deosebită să se accentueze faptul că noțiunea biblică de pace nu coincide cu o concepție neutră și negativă,

²⁶³ Vezi Biserica Ortodoxă Română, CIV (1986), 9-10, pp. 53-61.

care ar identifica-o pur și simplu cu absența războiului. Noțiunea de pace se identifică cu restaurarea lucrurilor în integralitatea lor originală, de dinainte de cădere - când omul trăia și respira sub suflul dător de viață al creației sale, după chipul și asemănarea lui Dumnezeu - adică (se identifică) cu restabilirea raporturilor și cu pacea între Dumnezeu și oameni.

2. Într-adevăr, în toată istoria vieții ei, Ortodoxia a slujit cu consecvență, cu continuitate și zel demnitatea persoanei umane, făcând din ea o valoare absolută și universală în cadrul antropologiei creștine. Omul, ca incununare și recapitulare a creației divine, ca (unul) care a fost creat după chipul și asemănarea Creatorului său, a constituit, pentru Biserica Ortodoxă, plenitudinea misiunii sale în lume și în istoria mântuirii. Reabilitarea omului în demnitatea și frumusețea sa originală, „după chipul și asemănarea Creatorului său”, s-a identificat în mod absolut cu misiunea ei. Chiar și disputele pur teologice, care au dus la formularea dogmatică a învățaturii trinitare, hristologice și eclesiologice a creștinismului, ținteau, în ultimă instanță, păstrarea autenticității și plenitudinii învățaturii creștine referitoare la om și la mântuirea lui.

3. Sfințenia și divinitatea persoanei umane au fost sursă de inspirație pentru acei Părinți ai Bisericii care s-au adâncit în taina economiei divine. Sf. Grigorie Teologul accentuează sugestiv, referindu-se la om, că Creatorul „l-a așezat pe pământ, ca pe o altă lume, ca pe un macro (cosmos) în micro (cosmos), ca pe un alt înger, ca pe un închinător (al Lui) cu fire dublă, ca pe un supraveghetor al creației văzute, ca pe un inițiat al lumii inteligibile, ca „pe un împărat al celor de pe pământ [...], ca pe o ființă care trăiește în această lume, dar aspiră după alta, ca pe sfârșitul tainei, ca pe unul ce se îndumnezeiește prin apropierea de Dumnezeu” (*Omilia 45, 7, P.G., 36, 632*).

Rățiunea (de a fi) a creației s-a recapitulat în intruparea Cuvântului lui Dumnezeu și în îndumnezeirea omului. „Hristos făcând din omul cel vechi pe cel nou” (Hipolit, *Împotriva ereziilor*, 10, 34, P.G., 16, 3454), „îndumnezeia pe om (și făcea) începutul speranței noastre” (Eusebiu de Cezareea, *Demonstrația evanghelică* 4, 14, P.G., 22, 289). Aceasta, pentru că după cum în vechiul Adam deja exista tot neamul omenesc, tot așa și în noul Adam a fost recapitulat întreg neamul omenesc. Sf. Grigorie Teologul accentua, în mod sugestiv, că „pentru noi

există o singură umanitate, tot neamul (omenesc)" (*Omilia* 31, 15, P.G., 36, 149). Această învățătură constituie un izvor nesecat pentru orice efort creștin de a salva valoarea și demnitatea persoanei umane.

4. Pe această bază este indispensabil să se dezvolte, în toate direcțiile, colaborarea intercreștină pentru ocrotirea valorii persoanei umane și, se înțelege, a păcii, așa încât eforturile pacifiste ale tuturor creștinilor, fără nicio excepție, să dobândească o greutate și o putere mai mare.

5. Recunoașterea comună a înaltei valori a persoanei umane poate să servească drept premiză pentru o mai largă colaborare în această problemă. În această privință mai poate fi valorificată și experiența dobândită de Bisericile Ortodoxe (locale). Toate acestea constituie o chemare pentru orice om la o lucrare pașnică și creatoare. Bisericile Ortodoxe locale, în strânsă colaborare cu toți adepții religiilor din lume care iubesc pacea, consideră datoria lor să lucreze pentru realizarea păcii pe pământ și pentru instituirea unor relații frățești între popoare. Bisericile Ortodoxe sunt chemate să contribuie la înțelegerea și colaborarea interreligioasă și la îndepărtarea fanatismului (provenit) din orice parte, (contribuind) în felul acesta la împăcarea popoarelor și la triumful bunurilor libertății și păcii în lume, în vederea slujirii omului contemporan, indiferent de rasă și religie. Se înțelege că această colaborare exclude atât sincretismul, cât și orice încercare de a se impune oricăreia dintre religii asupra altora.

6. Avem convingerea că, în calitate de colaboratori ai lui Dumnezeu, putem să progresăm în această slujire, împreună cu toți oamenii de bună voință, care iubesc pacea cea adevărată, spre binele comunității omenești, pe plan local, național și internațional. Această slujire este poruncă a lui Dumnezeu (*Matei* 5, 9).

B. Valoarea libertății omenești

1. Desăvârșirea persoanei umane, atât ca purtător izolat al chipului lui Dumnezeu cel personal, cât și ca o comunitate de persoane, care reflectă – prin unitatea neamului omenesc – viața din Sfânta Treime și comuniunea persoanelor divine, se realizează grație darului divin al libertății, prin care omul, dobândind conștiința de sine, dobândește

în același timp posibilitatea să discearnă între bine și rău (*Facerea 2*, 16-17). Prin urmare, libertatea este pentru om un dar divin, care-l face capabil să progreseze continuu, în mersul ascendent către desăvârșirea spirituală. Ea însă implică, în același timp, pericolul neascultării, al autogovernării față de Dumnezeu și, prin aceasta, pe cel al căderii. De unde și rolul îngrozitor pe care îl joacă, în problema păcii și libertății, răul din lume și din om. Urmările acestui rău sunt imperfecțiunile și lipsurile care domină astăzi în viață: secularizarea, violența, slăbirea moravurilor, fenomenele negative observate la o parte a tineretului contemporan, rasismul, înarmările, războaiele și relele sociale care rezultă din acestea: oprimarea maselor, inegalitatea socială, limitarea drepturilor omenești în domeniul libertății de conștiință și în special al libertății religioase, (libertate) care în unele cazuri cunoscute este oprimată până la punctul dispariției totale a oricărei manifestări religioase, mizeria economică, împărțirea inegală sau chiar lipsirea completă a bunurilor de consum, epuizarea fizică, foamea a milioane de oameni subnutriți, deportările, haosul transfugilor, migrările de populații, distrugerea mediului înconjurător, problemele societăților în dezvoltare, în cadrul unei omeniri inegal industrializată și tehnicizată, previziunile futurologiei, toate acestea întretinând îngrijorarea nemărginită în care se află omenirea de azi. O omenire care, totuși, exact în mijlocul dezbinărilor ei, capătă mai intens conștiința că în ea se află sămânța unității ontologice a neamului omenesc, care însă, prin intermediul primului Adam, se leagă de Creatorul său, iar prin al doilea Adam, este ținut în unitate cu Dumnezeu și Tatăl.

2. Față de această situație, care a dus la slăbirea conceptului de persoană umană, datoria Bisericii Ortodoxe este ca, evitând problematica raționalismului, să facă cunoscut astăzi, prin predică, teologie, cult și lucrare pastorală, persoana omului creștin, ca persoană-subiect. La această datorie Biserica Ortodoxă este chemată să facă față cu succes, pentru că nucleul antropologiei sale se află în libertatea cu care Creatorul l-a înzestrat pe om, care (libertate) este salvată în măsura în care acesta alege să fie liber, dar nu independent de Creatorul său, ci în mod liber supunându-se Lui și planului pe care Acesta l-a conceput în privința sa.

C. Misiunea Ortodoxiei în lumea contemporană

1. Ortodoxia poate și trebuie să contribuie pozitiv la restabilirea relației organice dintre dialogul internațional contemporan și idealurile prin excelență creștine ale păcii, libertății, înfrățirii, iubirii și dreptății sociale între popoare, făcând cunoscută credința creștină despre om și lume, precum a făcut acesta în decursul întregii sale istorii pentru a reuși transformarea identității spirituale și culturale a lumii. Credința creștină în proveniența divină și unitatea neamului omenesc și a lumii - totdeauna în strânsă legătură cu sfințenia, independența și valoarea supremă a persoanei umane - se află, în chip latent, la baza dialogului internațional contemporan, pentru pace, dreptate socială și drepturi umane. Ideea universalității acestor idealuri, care constituie baza dialogului contemporan, ar fi aproape de neconceput fără învățătura creștină despre unitatea ontologică a neamului omenesc.

2. Raportarea unității neamului omenesc la perechea primordială a creației divine constituie izvorul concret al bunurilor libertății, egalității, înfrățirii și dreptății sociale. Învățătura creștină despre „recapitularea” tuturor în Hristos (*Efeseni 1, 10*) a restabilit sfințenia și măreția supremă a persoanei umane și a desființat lumea dezbinării, a înstrăinării, a discriminărilor rasiale și a urii. Integrarea în Hristos a întregului neam omenesc și a lumii a refăcut unitatea lor într-un singur trup, de aceea s-a și spus că: „nu mai este iudeu, nici elin, nici rob, nici slobod, nici parte bărbătească, nici parte femeiască, pentru că toți una sunteți în Hristos Iisus” (*Galateni 3, 28*). Credem, în același timp, că această unitate nu este ceva static și monolitic; că are un nemăsurat dinamism și varietate, pentru că izvorăște din unitatea celor trei persoane ale Sfintei Treimi.

D. Despre pace și dreptate

1. Omenirea depune eforturi pentru ca dușmănia și neîncrederea care otrăvesc atmosfera internațională să cedeze locul prieteniei și înțelegerii reciproce, pentru ca întrecerea în înarmare să fie înlocuită cu dezarmarea deplină, pentru ca războiul, ca mijloc de rezolvare a problemelor internaționale, să fie îndepărtat pentru totdeauna din viața societății.

2. Conform cu cele de mai înainte, Biserica Ortodoxă a luptat întotdeauna pentru realizarea idealurilor creștine ale păcii, libertății, egalității, înfrățirii, dreptății sociale și iubirii între popoare. Revelația însăși în Hristos este caracterizată ca „Evanghelie a păcii” (*Efeseni* 6, 15), pentru că Hristos pe toate „le-a împăcat prin sângele Crucii” (*Coloseni* 1, 20), „a binevestit pacea celor de departe și celor de aproape” (*Efeseni* 2, 17) și S-a făcut „pacea noastră” (*Efeseni* 2, 14). Această pace „care întrece orice minte” (*Filipeni* 4, 7), după cum Domnul Iisus a spus Ucenicilor Săi în seara Cinei celei de taină, este mai largă și mai substanțială decât pacea pe care o vestește lumea: „Pacea Mea las vouă, pacea Mea dau vouă; Eu nu v-o dau precum o dă lumea” (*Ioan* 14, 27). Aceasta, pentru că pacea lui Hristos este fructul matur al recapitulării tuturor în Dumnezeu; al manifestării unității organice, în El, a neamului omenesc și a lumii; a universalității în trupul lui Hristos, a ideilor de pace, libertate, egalitate și dreptate socială și, în sfârșit, de rodire a iubirii creștine între oamenii popoarelor lumii. Pacea reală este rodul biruinței pe pământ a tuturor acestor idealuri creștine. Este pacea cea de sus pentru care totdeauna se roagă Biserica Ortodoxă în rugăciunile ei zilnice, cerând-o de la Dumnezeu, Cel care pe toate le poate și ascultă rugăciunile celor care I se adresează cu credință.

3. Din cele de mai sus se vede clar de ce Biserica - „trup al lui Hristos” (*1 Corinteni* 12, 27), a fost definită ca „viziunea păcii” lumii (Origen, *La Ieremia* 9, P.G., 13, 349), adică a păcii celei reale și universale, pe care a binevestit-o Hristos. „Noi, zice Clement Alexandrinul, suntem neamul cel pașnic” (*Pedagogul* 2, 2, P.G., 8, 428), „suntem „soldații cei pașnici” ai lui Hristos (*Protrepiticul*, 11, P.G. 8, 236). Pacea, zice în alt loc același autor, este sinonimă cu dreptatea (*Stromate* 4, 25, P.G., 8, 1369-72), iar Sf. Vasile cel Mare adaugă: „Nu pot să mă conving că sunt vrednic să fiu numit slugă a lui Iisus Hristos dacă nu am iubire față de alții și dacă nu trăiesc în pace cu toată lumea, cel puțin cât depinde de mine” (*Epistola* 203, 2, P.G., 32, 737). Acest lucru este atât de firesc pentru creștin încât (se poate spune că) „nimic nu este atât de propriu creștinului ca faptul de a face pace” (*Epistola* 114, P.G., 32, 528). Pacea lui Hristos este puterea tainică ce izvorăște din împăcarea omului cu Tatăl său cel ceresc, „datorită grijii lui Iisus, Cel ce pe toate întru toți le săvârșește, Cel care aduce pacea cea de nedescris, prevăzută de

la începutul veacurilor, Cel care ne împacă cu El și prin El cu Tatăl" (Sf. Dionisie Areopagitul, *Despre numele divine* 11, 2, 4, P.G., 3, 953).

4. În același timp, trebuie să subliniem (faptul) că darul cel duhovnicesc al păcii depinde și de colaborarea omenească. Duhul Sfânt acordă daruri spirituale atunci când are loc înălțarea inimii către Dumnezeu, când cineva caută, în pocăință, dreptatea lui Dumnezeu. Darul divin al păcii se arată acolo unde creștinii depun eforturi în lucrarea credinței, a iubirii și a nădejzii în Hristos Iisus Domnul nostru (1 *Tesaloniceni* 1, 3).

5. Vorbind despre pacea lui Hristos, ca despre pacea cea adevărată, înțelegem pacea realizată în Biserică. Păcatul este o boală spirituală, ale cărei simptome exterioare sunt tulburările, certurile, războaiele cu urmările lor tragice. Biserica urmărește să îndepărteze nu numai simptomele exterioare ale acestei boli, ci și cauza lor, păcatul.

6. În același timp, Biserica Ortodoxă consideră că este de datoria ei să încurajeze tot ceea ce slujește cu adevărat pacea (*Romani* 14, 19) și deschide drumul către dreptate, înfrățire, adevărata libertate și iubirea reciprocă între toți fiii Tatălui ceresc celui unul, ca și între toate popoarele, care alcătuiesc familia omenească unitară. Pătimeste împreună cu toți creștinii care, în diferite părți ale lumii, sunt lipsiți de bunul păcii și suportă prigoane, datorită credinței lor creștine.

E. Pacea ca mijloc de îndepărtare a războiului

1. Ortodoxia condamnă în mod general războiul, pe care îl consideră urmarea existenței răului în lume și a păcatului; permite (însă) prin pogorământ războaiele (duse) pentru restabilirea dreptății călțate în picioare și a libertății.

2. De aceea, nu ezită să spună că este împotriva înarmărilor de tot felul, (cu arme) convenționale, nucleare spațiale, de oriunde ar proveni, pentru că îndeosebi războiul nuclear are ca urmare distrugerea creației, dispariția vieții de pe fața pământului. Acest lucru, însă, trebuie să-l facă cu atât mai mult astăzi, când cunoaștem mai bine puterea distrugătoare a armelor nucleare. Urmările unui posibil război nuclear ar fi îngrozitoare, nu numai pentru că ar aduce moartea unui număr neprevăzut (de mare) de oameni, dar și pentru că, pentru aceia

...re ar supraviețui, viața ar fi insuportabilă. Ar apărea boli incurabile și s-ar provoca mutații genetice, care ar avea influențe nocive și asupra generațiilor următoare, dacă, desigur, ar mai rămâne ceva pe pământ. Conform părerilor oamenilor de știință, o altă consecință îngrozitoare a unui război nuclear ar fi așa-numita „iarnă nucleară”. Ar avea loc și o schimbare a climei pe planeta noastră și viața ar dispărea. Deducem din aceasta că războiul nuclear este nepermis din orice punct de vedere, fizic și moral. Este crimă împotriva omenirii și păcat de moarte împotriva lui Dumnezeu, a cărui operă o distruge. Prin urmare, este datoria Bisericilor Ortodoxe, a celorlalți creștini și a întregii omeniri să prevină acest pericol. În același timp, suntem siguri că cercetarea și exploatarea spațiului cosmic în scopuri pașnice și constructive nu contravine voinței lui Dumnezeu.

3. Observăm că pericolul care se arată în zilele noastre, al unei catastrofe nucleare și sentimentul neputinței față de el, conduce pe unii creștini la gândul că această amenințare universală este semnul celei de-a doua veniri a Domnului nostru Iisus Hristos. Dar Însuși Domnul nostru Iisus Hristos, deși prezice semnele care vor preceda ziua cea de pe urmă, totuși ne păzește de scandalul diferitelor cugetări despre sfârșitul lumii, zicând că „despre ziua aceea și despre ora aceea nimeni nu știe” (*Marcu 13, 32*). Eforturile noastre pentru îndepărtarea războiului și pentru realizarea păcii nu afectează cu nimic credința creștinilor că universul întreg și omul se află în mâinile lui Dumnezeu, Care în înțelepciunea Lui a creat lumea, îi poartă de grijă și o conduce. Dumnezeu conduce istoria cu mână tare, spre viitor, iar creștinii trăiesc de acum în Biserică realitatea eshatologică a împărăției lui Dumnezeu așteptând un pământ nou și ceruri noi. De aceea, deși se neliniștesc de lățirea răului în lume și se străduiesc să-l limiteze, ei nu cad în deznădejde, pentru că pe toate le văd prin prisma veșniciei și așteaptă învierea morților și viața veacului ce va să fie.

F. Discriminări rasiale și de alt fel

1. Domnul, ca împărat al dreptății (*Evrei 7, 2-3*), dezaprobă violența și nedreptatea (*Psalmul 10, 5*) și condamnă comportarea inumană față de aproapele (*Marcu 25, 41-46; Iacov 2, 15-16*). În Împărăția Sa, care

incepe deja aici pe pământ și are caracter, prin excelență, spiritual, nu este loc nici pentru ura națională, nici pentru orice fel de dușmănie și intoleranță (*Isaia 11, 6; Romani 12, 10*).

2. O mențiune specială trebuie să se facă în acest loc despre poziția Ortodoxiei față de discriminările rasiale. Această poziție este clară: Ortodoxia crede că Dumnezeu „a făcut dintr-un singur sânge tot neamul omenesc care locuiește pe toată suprafața pământului” (*Faptele Apostolilor 17, 26*) și că în Hristos „nu este nici iudeu, nici elin; nu este rob, nici slobod; nu este bărbat și femeie; pentru că voi toți una sunteți în Hristos Iisus” (*Galateni 3, 28*). Consecvență față de această credință, Biserica Ortodoxă nu acceptă discriminările rasiale, de orice fel, întrucât acestea presupun o deosebire de valoare între rasele umane și implică o gradație a drepturilor. Totuși, declarând necesitatea urgentă a abolirii totale a discriminărilor și a oferirii posibilității dezvoltării din toate punctele de vedere a tuturor locuitorilor pământului, ea nu se limitează doar la îndepărtarea discriminărilor, care au drept criteriu culoarea rasei și care se întâlnesc doar în unele regiuni ale planetei noastre, ci se extinde și la combaterea tuturor discriminărilor (arătate) față de diferite minorități.

3. Minoritatea, fie că este religioasă, fie lingvistică, fie națională, trebuie să se bucure de respect pentru specificul ei. Libertatea omului este legată de libertatea comunității la care aparține acesta. Fiecare comunitate trebuie să evolueze și să se dezvolte conform cu propriile-i însușiri. În acest caz, pluralismul ar trebuie să regleze viața tuturor țărilor. Unitatea unui neam, a unei țări sau a unui stat ar trebui să se înțeleagă ca dreptul la deosebire al comunităților omenești.

4. Ortodoxia condamnă sistemul inuman al discriminărilor rasiale ca și afirmația nelegiuită despre așa-zisul său acord cu idealurile creștine. La întrebarea: „Și cine este aproapele meu?”, Hristos a răspuns cu parabola bunului samarinean. În felul acesta ne-a învățat să nimicim orice barieră a urii și a prejudecății. Ortodoxia mărturișește că orice om, indiferent de culoare, religie, rasă, naționalitate, limbă, este purtător al chipului lui Dumnezeu, (este) fratele sau sora noastră, mădular egal în cinste al familiei omenești.

G. Înfrățirea și solidaritatea dintre popoare

1. Această ultimă constatare ne conduce în chip natural la înțelegerea profundă a contribuției speciale a Ortodoxiei la solidaritatea dintre popoare și la cultivarea înfrățirii reciproce. Într-adevăr, Bisericele Ortodoxe au posibilitatea să contribuie, prin educarea credincioșilor și, în general, a poporului, precum și prin toată activitatea lor spirituală, la transformarea în bine a climatului general și a stării de spirit. În acest caz este vorba despre diferite posibilități spirituale, deosebite de acelea ale organismelor internaționale și ale statelor. Aceste posibilități izvorăsc din firea Bisericii, vizează rezultate substanțiale și permanente în domeniul păcii și înfrățirii și trebuie să fie dezvoltate la maximum posibil. Aici se redeschide un câmp larg pentru Bisericele Ortodoxe, dat fiind că acestea pun înainte elementul esențial al învățăturii lor eshatologice și sociale, idealul comuniunii lăuntrice, euharistice.

2. Așa se înțelege și responsabilitatea enormă a Bisericii în combaterea foametei și sărăciei care biciuiesc astăzi, în chip inacceptabil, mase mari de oameni și popoare întregi, îndeosebi în lumea a treia. Un astfel de fenomen îngrozitor în vremea noastră, unde țări avansate, economic, trăiesc în belșug și risipă sau consumă (bunurile) în înarmări, denotă o îngrozitoare criză de identitate a lumii contemporane. Aceasta, îndeosebi pentru două motive:

a) pentru că foamea amenință nu numai darul sfânt al vieții popoarelor întregi din lumea dezvoltată, ci și pentru că nimicește în întregime măreția și sfințenia persoanei umane;

b) pentru că țările dezvoltate economic, prin nedreapta și, deseori, criminala distribuție și administrare a bunurilor materiale, insultă nu numai chipul lui Dumnezeu, (existent) în fiecare persoană umană, ci și pe Însuși Dumnezeu Care, în mod clar, Se identifică cu omul flămând și sărac, zicând: „întrucât ați făcut unuia dintre acești frați mai mici ai Mei, Mie Mi-ați făcut” (Matei 25, 40).

3. Prin urmare, orice pasivitate sau indiferență a oricărui creștin și a Bisericii, în general, față de acest fenomen îngrozitor contemporan al foamei (în care trăiesc) popoare întregi, s-ar identifica cu trădarea lui Hristos și cu absența credinței active. Pentru că, dacă grija pentru

hrana noastră este deseori o problemă materială, grija pentru foamea aproapelui nostru este o problemă spirituală (Iacov 2, 14-18). Prin urmare, datoria cea mai înaltă a Bisericilor Ortodoxe este să se declare solidaritate cu frații lor săraci și să organizeze imediat și eficace ajutorul lor. În această privință, Bisericile locale au dobândit deja experiența, din acțiunile și inițiativele întreprinse de ele până acum. Prin aceste (acțiuni) se deschide, într-adevăr, drumul colaborării lor în acest domeniu, nu numai între ele, dar și cu alte Biserici și confesiuni creștine, cu Consiliul Ecumenic al Bisericilor, ca și cu Organizațiile Internaționale care s-au dedicat combaterii acestui flagel îngrozitor. Prin dezarmare, nu numai că s-ar neutraliza pericolul dispariției nucleare, dar s-ar economisi sume importante pentru îmbunătățirea condițiilor de trai ale celor flămânzi și săraci.

4. Să nu ne înșelăm: foamea și inegalitatea care biciuiesc astăzi comunitatea umană condamnă epoca noastră atât în ochii ei, cât și în ochii lui Dumnezeu, Dreptul Judecător. Și aceasta, pentru că voia Lui, astăzi, voie care se identifică cu salvarea omului concret, a celui de aici și acum, ne obligă să slujim omul, înfruntând problemele lui concrete. Credința în Hristos, separată de misiunea slujitoare, își pierde însemnătatea. A fi creștini înseamnă să imităm pe Hristos și să fim gata să-L slujim în persoana celui slab, a celui flămând, a celui oprimat și, în general, a celui ce are nevoie de ajutor. Orice efort de a vedea pe Hristos ca pe o prezență reală, fără un raport existențial față de cel ce are nevoie de ajutor, nu este nimic altceva decât o simplă contemplație.

H. Misiunea profetică a Ortodoxiei: mărturia iubirii în slujirea aproapelui

1. În cadrul lumii contemporane, contribuția Bisericii Ortodoxe la realizarea păcii, libertății, dreptății și înfrățirii între popoare ar trebui să fie, în primul rând, o mărturie a iubirii. Iar mărturia aceasta ar trebui să se dea totdeauna prin alegerea celor mai eficace mijloace pe care le oferă Bisericilor împrejurările. Mărturie a iubirii înseamnă că Bisericile Ortodoxe pot să intervină în acele situații care se arată potrivnice față de Evanghelie și față de tradiția lor. Aici se impune misiunea imperativ-profetică a Ortodoxiei, datoria ei de a mărturisi „despre nădejdea care este întru noi”, în legătură cu orice problemă care promovează

pacea, libertatea, înfrățirea, respectul față de persoana umană și față de chipul lui Dumnezeu imprimat în ea. Exercițând misiunea lor profetică, Bisericile Ortodoxe au obligația să se îngrijească de liniștea turmei lor, pe care o conduc pe calea Evangheliei. Credem că pentru realizarea acestui țel, iubirea este aceea care va întări voința Bisericilor Ortodoxe ca – în colaborare cu frații din celelalte Biserici și confesiuni creștine, dar și cu ceilalți oameni – să dea astăzi mărturia lor, mărturia credinței și a speranței, față de o lume care, poate mai mult ca oricând, are nevoie de ea.

2. Noi, creștinii ortodocși, întrucât înțelegem sensul mântuirii, avem datoria să ne luptăm pentru ușurarea bolii, a nenorocirii și a îngrijorării. Pentru că trăim experiența păcii, nu putem fi indiferenți față de lipsa ei din societatea contemporană. Pentru că suntem beneficiarii dreptății divine, ne luptăm pentru o dreptate mai deplină în lume și pentru dispariția oricărei oprimmări. Pentru că trăim în fiecare zi pogorământul divin, luptăm împotriva oricărui fanatism și intoleranță între oameni și popoare. Pentru că proclamăm continuu întruparea lui Dumnezeu și îndumnezeirea omului, apărăm drepturile umane pentru toți oamenii și pentru toate popoarele. Pentru că trăim darul divin al libertății, grație operei răscumpărătoare a lui Hristos, putem să arătăm, într-un mod mai deplin, valoarea ei universală pentru orice om și pentru orice popor. Pentru că, hrănindu-ne cu trupul și sângele Domnului în Sfânta Euharistie, trăim necesitatea împărțirii darurilor lui Dumnezeu cu frații noștri, înțelegem într-un mod mai deplin foamea și lipsurile și luptăm pentru îndepărtarea lor. Pentru că așteptăm un pământ nou și ceruri noi, în care va domni dreptatea absolută, luptăm aici și acum pentru renașterea și reînnoirea omului și a societății.

3. Această mărturie a noastră și, prin ea, adăparea câmpului uscat al epocii noastre, care, mai mult decât oricând are nevoie de Dumnezeu, va constitui, poate, cel mai bun mod de a contribui la realizarea păcii și a idealurilor Bisericii noastre. Bisericile Ortodoxe se adresează cu iubire în toate direcțiile pentru ca toți să colaboreze la realizarea iubirii și a păcii între oameni și popoare.

X.2. Biserica Ortodoxă și Mișcarea Ecumenică²⁶⁴

HOTĂRĂRE:

1. Biserica Ortodoxă, având convingerea profundă și conștiința eclesială că este deținătoarea și că mărturisește credința și tradiția Bisericii celei Una, Sfântă, Sobornicească și Apostolească, crede cu tărie că ocupă un loc central în promovarea unității creștinilor în lumea contemporană.

2. Biserica Ortodoxă constată că în decursul istoriei, din diverse motive și în diferite feluri, s-au semnalat devieri numeroase și însemnate de la tradiția Bisericii nedespărțite. Astfel, au apărut în lumea creștină concepții divergente despre unitatea și chiar despre însăși ființa Bisericii. Biserica Ortodoxă fundamentează unitatea Bisericii pe evenimentul întemeierii acesteia de către Domnul nostru Iisus Hristos și pe comuniunea în Sfânta Treime și în (Sfintele) Taine. Această unitate se exprimă prin succesiunea apostolică și prin tradiția patristică și este trăită până astăzi în Biserică. Biserica Ortodoxă are misiunea și datoria să transmită întregul adevăr cuprins în Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție, adevăr care conferă, de fapt, Bisericii caracterul ei universal. Responsabilitatea Bisericii Ortodoxe precum și misiunea ei ecumenică, în ceea ce privește unitatea Bisericii, au fost exprimate de Sinoadele Ecumenice. Acestea au subliniat, în mod deosebit, legătura indisolubilă care există între dreapta credință și comuniunea sacramentală (în textul franțuzesc: comuniunea euharistică). Biserica Ortodoxă a dorit întotdeauna să antreneze diferitele Biserici și confesiuni creștine pe o cale comună de căutare a unității pierdute a creștinilor, pentru ca toți să ajungă la unitatea de credință.

3. Biserica Ortodoxă, rugându-se neîncetat „pentru unirea tuturor”, a participat la Mișcarea Ecumenică încă de la apariția acesteia și a contribuit la formarea și la evoluția ei ulterioară. De altfel, Biserica Ortodoxă, datorită spiritului ecumenic ce o caracterizează, s-a luptat întotdeauna în decursul istoriei pentru refacerea unității creștine. În consecință, participarea ortodoxă la Mișcarea Ecumenică nu este deloc străină de natura și de istoria Bisericii Ortodoxe, ci constituie

²⁶⁴ Biserica Ortodoxă Română, CIV (1986), 9-10, pp. 62-65.

o expresie constantă a credinței apostolice în contextul unor condiții istorice noi și în fața unor noi cerințe existențiale.

4. În spiritul celor de mai sus, toate Sfintele Biserici Ortodoxe locale participă astăzi activ la diferitele organe naționale, regionale și internaționale sau multilaterale, în ciuda dificultăților și crizelor care s-au ivit adeseori în mersul normal al acestei Mișcări. Această activitate ecumenică multidimensională izvorăște din sentimentul responsabilității și din convingerea că împreună-existența, înțelegerea reciprocă, colaborarea și eforturile comune spre o unitate creștină sunt esențiale „pentru a nu pune piedică Evangheliei lui Hristos” (1 Corinteni 9, 12).

5. Unul din principalele organisme ale Mișcării Ecumenice contemporane este și Consiliul Ecumenic al Bisericilor. Deși acesta nu reunește în sânul său toate Bisericile și Confesiunile creștine, deși există și alte organisme ecumenice care au un rol important în promovarea mai largă a Mișcării Ecumenice, Consiliul Ecumenic al Bisericilor reprezintă astăzi un organism ecumenic structurat. Unele Biserici Ortodoxe au fost membri fondatori ai Consiliului și ulterior toate Bisericile Ortodoxe au devenit membre ale acestuia. Așa cum s-a declarat deja la nivel panortodox (A IV-a Conferință Panortodoxă, 1968), Biserica Ortodoxă este un membru deplin și egal al Consiliului Ecumenic al Bisericilor și contribuie cu toate mijloacele care îi stau la dispoziție la progresul și bunul mers al întregii lucrări a Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

6. Cu toate acestea, Biserica Ortodoxă, fidelă eclesiologiei sale, identității structurii sale lăuntrice și învățăturii Bisericii celei nedespărțite, participând la activitatea Consiliului Ecumenic al Bisericilor nu acceptă nicidecum ideea „egalității Confesiunilor” și în niciun caz nu poate accepta unitatea Bisericii ca pe o adaptare (ajustare) interconfesională. În acest sens, unitatea căutată în cadrul *Consiliului Ecumenic al Bisericilor* nu poate fi produsul exclusiv al acordurilor teologice, întrucât Dumnezeu cheamă pe toți creștinii la unitatea de credință așa cum este aceasta trăită în taine (sacramental) și în tradiție în sânul Bisericii Ortodoxe.

7. Bisericile Ortodoxe - membre ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor - acceptă articolul-bază al Statutului, scopurile și aspirațiile Consiliului. Ele au convingerea profundă că premisele eclesiologice

le Declarației de la Toronto (1950), intitulată „Biserica, Bisericile și Consiliul Ecumenic al Bisericilor”, sunt de o importanță capitală pentru participarea ortodoxă la Consiliu. Este de la sine înțeles, prin urmare, că Consiliul Ecumenic al Bisericilor nu este, și în niciun caz nu trebuie să devină, o „super-Biserică”. „Scopul Consiliului Ecumenic al Bisericilor nu este acela de a negocia unirea între Biserici - lucru cel pot face numai Bisericile înseși din proprie inițiativă -, ci să realizeze un contact viu între Biserici, să stimuleze studiul și discuția problemelor ce privesc unitatea creștină” (Declarația de la Toronto, §2).

8. Studiile teologice și celelalte activități din programele *Consiliului Ecumenic al Bisericilor*, constituie mijloacele de apropiere a Bisericilor. Trebuie amintită aici, în mod special, comisia „Credință și Constituție”. Semnalăm faptul că documentul „Botez, Euharistie, Ministeriu”, elaborat de această comisie și cu participarea teologilor ortodocși, nu exprimă credința Bisericii Ortodoxe în numeroase puncte de importanță capitală. Cu toate acestea, el constituie un pas important în istoria Mișcării Ecumenice.

9. Consiliul Ecumenic al Bisericilor însă, ca organ al Bisericilor-membre, nu se ocupă numai cu dialogul multilateral desfășurat în cadrul comisiei „Credință și Constituție”. Activitățile multilaterale ale acestuia în domeniul evanghelizării, al slujirii, al sănătății, al formării teologice, al dialogului interreligios, al combaterii rasismului, al promovării idealurilor de pace și dreptate, acoperă exigențe proprii Bisericilor și lumii contemporane și oferă prilejul unei mărturii și unei lucrări comune. Biserica Ortodoxă apreciază pozitiv activitatea multidimensională a Consiliului Ecumenic al Bisericilor și colaborează activ, în măsura posibilităților sale, în sectoarele de activitate amintite mai sus.

10. După cea de A VI-a Adunare generală de la Vancouver se deschid noi perspective pentru o participare ortodoxă mai însemnată în cadrul *Consiliului*. Echilibrul pe care Adunarea de la Vancouver a încercat să-l instaureze între sarcinile teologice și cele sociale ale Consiliului deschide noi posibilități pentru pătrunderea gândirii teologice ortodoxe în viața și activitatea Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

11. Este adevărat însă că mărturia fundamentală și contribuția teologică specifică Ortodoxiei vor slăbi dacă nu vor fi create în sânul

Consiliului Ecumenic al Bisericilor condițiile necesare care să ofere Bisericilor Ortodoxe posibilitatea de a activa în mod egal cu celelalte (Biserici) membre în cadrul *Consiliului Ecumenic al Bisericilor*, pe baza propriei identități eclesiale, lucru ce nu se întâmplă întotdeauna, datorită structurii și a principiilor procedurale care reglementează funcționarea *Consiliului Ecumenic al Bisericilor*. Acestea sunt valabile și în ceea ce privește participarea și colaborarea Bisericilor Ortodoxe locale cu celelalte organisme intercreștine, cum este *Conferința Bisericilor Europene* (K.E.K.) sau oricare alt Consiliu local sau regional, la care Biserica Ortodoxă este chemată să colaboreze și să-și dea mărturia sa.

12. Biserica Ortodoxă este conștientă de faptul că Mișcarea Ecumenică ia forme noi, pentru a corespunde noilor condiții și pentru a face față noilor provocări ale lumii contemporane. Pe drumul acesta este absolut necesară contribuția creatoare și mărturia Bisericii Ortodoxe pe baza tradiției apostolice și a credinței sale. Ne rugăm ca toate Bisericile creștine să lucreze împreună pentru a se apropia de ziua în care Domnul va împlini speranța Bisericilor de a deveni „o turmă și un păstor” (Ioan 10, 16).

Puncte ce necesită o soluționare imediată:

1. Este necesar să se creeze în cadrul *Consiliului Ecumenic al Bisericilor*, al *Conferinței Bisericilor Europene* și al celorlalte organisme intercreștine premisele necesare care să ofere Bisericilor Ortodoxe posibilitatea de a activa în mod egal cu celelalte Biserici membre ale organismelor menționate, pe baza propriei lor identități eclesiologice, lucru care nu se întâmplă adesea din cauza structurii și a principiilor procedurale care reglementează funcționarea acestor organisme interbisericești. Pentru aceasta este necesar ca, atât în cadrul *Consiliului Ecumenic al Bisericilor*, cât și al celorlalte organizații, să se porceadă la noi reglementări necesare pentru ca Biserica Ortodoxă să poată oferi mărturia sa și contribuția sa teologică pe care le așteaptă de la aceasta partenerii săi în cadrul Mișcării Ecumenice.

În mod deosebit, în ceea ce privește relațiile Bisericii Ortodoxe cu *Consiliul Ecumenic al Bisericilor*, trebuie să fie aplicate și celelalte puncte ale dezideratelor de la Sofia, care nu s-au bucurat încă de atenția cuvenită.

2. Biserica Ortodoxă, participând la dialogul teologic multilateral desfășurat în cadrul Comisiei „Credință și Constituție”, trebuie să descopere modalitățile coordonării eforturilor sale, în special în ceea ce privește criteriile eclesiologice ale participării ortodoxe la acest dialog multilateral.

Trad. de Pr. asist. Constantin Coman

X.3. Relații ale Bisericii Ortodoxe cu lumea creștină²⁶⁵

HOTĂRĂRE:

1. De la început, Biserica Ortodoxă a fost favorabilă oricărui dialog atât din motive teologice, cât și din motive pastorale. În ultimii ani, Biserica Ortodoxă a intrat realmente în dialog teologic cu cele mai multe Biserici și Confesiuni creștine, cu convingerea că, prin dialog, dă celor din afara ei o mărturie puternică despre comorile ei spirituale, având ca scop înlăturarea obstacolelor din calea spre unire.

2. Fiind Biserica cea una, sfântă, sobornicească și apostolească, Biserica Ortodoxă are deplina conștiință a răspunderii ei pentru unitatea lumii creștine, recunoaște existența *de facto* a Bisericilor și confesiunilor creștine, dar, în același timp, crede că relațiile ei cu acestea trebuie să se sprijine pe clarificarea întregii lor eclesiologii și, în special, a învățăturii lor generale despre taine, har, preoție și succesiune apostolică, clarificare pe care ele trebuie să o facă, pe cât este posibil, de pe poziția proprie lor cât mai repede și cât mai obiectiv. Dialogurile teologice bilaterale purtate acum de Biserica Ortodoxă exprimă într-un mod autentic această conștiință a Ortodoxiei.

3. Desigur, purtând dialoguri cu ceilalți creștini, Biserica Ortodoxă nu ignoră dificultățile unei asemenea acțiuni; ea cunoaște întrutotul obstacolele care se ridică în calea (revenirii lor la - n.trad.) tradiției comune a Bisericii vechi, neîmpărțite și nădăjduiește că Sfântul Duh, Care ține împreună instituția Bisericii (dându-i unitatea - n.trad.), va plini cele ce lipsesc. În acest sens, în cadrul dialogurilor teologice,

²⁶⁵ Biserica Ortodoxă Română, CIV (1986), 9-10, pp. 65-70.

Biserica Ortodoxă nu se sprijină numai pe puterile omenești ale celor care poartă dialogurile, ci ea este ocrotită de Sfântul Duh, prin harul Domnului, Care S-a rugat ca „toți să fie una” (Ioan 17, 21). „Deși A II-a Conferință Panortodoxă Presinodală a stabilit că hotărârile care se iau de către Conferințele panortodoxe presinodale până la convocarea Sfântului și Marelui Sinod «nu au autoritate canonică înainte ca Sfântul și Marele Sinod să se pronunțe cu privire la ele», totuși, din cauza naturii temei, prezenta Conferință consideră că hotărârile-propuneri care au fost luate în cadrul ei pot avea aplicare imediată”.

4. Dialogurile teologice bilaterale actuale anunțate de către conferințele panortodoxe sunt expresia hotărârii unanime a tuturor Preasfintelor Biserici locale care au suprema îndatorire de a participa permanent activ la desfășurarea lor, ca să nu se creeze dificultăți măturiei unanime a Ortodoxiei spre slava lui Dumnezeu Celui în Treime. În cazul în care o Biserică a hotărât să nu-și desemneze reprezentanți pentru un dialog sau pentru o întrunire a unui dialog, atunci dialogul se continuă numai dacă hotărârea nu este panortodoxă. Înainte de începerea dialogului sau a întrunirii, este absolut obligatoriu ca absența Bisericii respective să se discute în Comisia Ortodoxă a dialogului pentru a se exprima solidaritatea și unitatea Bisericilor Ortodoxe.

5. Problemele care apar în timpul discuțiilor teologice din Comisiile teologice mixte nu constituie întotdeauna justificări suficiente pentru revocarea unilaterală de către vreo Biserică Ortodoxă locală a reprezentanților ei sau pentru întreruperea definitivă a participării ei la dialog. Retragerea din dialog a vreunei Biserici trebuie să fie evitată de regulă, repunându-se eforturile necesare la scară interortodoxă pentru restabilirea totalității reprezentative a Comisiei teologice ortodoxe din dialogul respectiv.

6. Metodologia urmată în timpul desfășurării dialogurilor teologice are drept scop rezolvarea diferențelor teologice care au fost moștenite din trecut sau a eventualelor diferențieri noi și căutarea elementelor comune ale credinței creștine, ea presupunând și informarea corespunzătoare a întregii Biserici despre diversele soluții ale dialogului. În cazul imposibilității depășirii vreunei diferențe teologice precise, dialogul teologic se continuă înregistrându-se dezacordul constat în privința acelei probleme și comunicându-se despre acest

de acord tuturor Bisericilor Ortodoxe locale în vederea luării măsurilor care se impun.

7. Este ușor de înțeles că în timpul desfășurării dialogurilor teologice, scopul comun al tuturor este restabilirea finală a unității în credința cea dreaptă și în dragoste. Însă deosebirile teologice și eclesiologice existente permit desigur o oarecare ierarhizare în ceea ce privește obstacolele care stau în calea realizării scopului stabilit la scară panortodoxă. Specificul problemelor fiecărui dialog bilateral presupune diferențierea metodologiei care va fi respectată în cadrul lui, dar nu și diversificarea scopului, deoarece scopul este unic în toate dialogurile.

8. Cu toate acestea, se impune ca în caz de necesitate să se asume efectul coordonării activității diferitelor Comisii teologice interortodoxe, cu atât mai mult cu cât indisolubila unitate ontologică existentă în Biserica Ortodoxă trebuie să se descopere și să se manifeste și în cadrul dialogurilor.

9. Încheierea oricărui dialog teologic anunțat oficial se face atunci când Comisia teologică mixtă constituită pentru dialogul respectiv și-a încheiat activitatea. În acest caz, președintele Comisiei interortodoxe înaintează un raport Patriarhului ecumenic care, de acord și cu întâistătătorii Bisericilor Ortodoxe locale, proclamă încheierea dialogului. Niciun dialog nu este considerat terminat înainte de a fi proclamat ca încheiat printr-o asemenea hotărâre panortodoxă.

10. Hotărârea luată la scară panortodoxă după eventuala închidere cu succes a lucrărilor unui dialog teologic pentru restabilirea comuniunii eclesiale trebuie să se bazeze pe unanimitatea tuturor Bisericilor.

A. Dialogul cu anglicanii

A III-a Conferință Panortodoxă Presinodală consideră că, în ciuda tendințelor de subestimare a dialogului manifestate de anglicani, activitatea desfășurată până în prezent de Comisia teologică mixtă pentru dialogul dintre Biserica Ortodoxă și cea Anglicană este satisfăcătoare. Această comisie a alcătuit texte comune privitoare la probleme triadologice și eclesiologice, precum și la viața, cultul și tradiția Bisericii.

Totodată, Conferința observă că acordul semnat la Moscova în anul 1976, cu privire la propunerea eliminării lui *Filioque* din Simbolul de credință, nu a găsit încă un acord larg. De asemenea, în ciuda discuțiilor și declarațiilor făcute de ortodocși la Atena (1978) și în alte părți împotriva hirotonirii femeilor, totuși, unele Biserici ale Comuniunii anglicane au continuat să treacă la săvârșirea unor asemenea hirotoniri. Tendințele acestea pot avea consecințe negative asupra continuării dialogului.

O dificultate gravă pentru desfășurarea normală a acestui dialog constă în premisele eclesilogice flexibile și neclare ale anglicanilor. Aceste premise ar putea să relativizeze chiar conținutul textelor teologice semnate în comun. O dificultate asemănătoare este și cea care provine din diferitele declarații extremiste ale unor prelați anglicani cu privire la probleme de credință.

În ceea ce privește tematica dialogului în special, Conferința recomandă să se pună accent pe acordul posibil de realizat în probleme dogmatice care despart cele două Biserici. În tematică ar putea fi înscrise și probleme de spiritualitate, de asistență pastorală și slujire pentru nevoile lumii contemporane.

B. Dialogul cu Vechii Catolici

Cea de A III-a Conferință Panortodoxă Presinodală își exprimă satisfacția pentru felul în care decurge până acum dialogul teologic dintre Biserica Ortodoxă și cea Veche Catolică, care se va apropia în curând de încheiere.

Deja au fost redactate și acceptate în comun douăzeci de texte cu privire la tot atâtea teme triadologice, hristologice, eclesilogice, soteriologice, mariologice și despre unele taine, intenționându-se ca, la următoarea reuniune a Comisiei teologice mixte, să se examineze atât temele referitoare la taine și eshatologie, cât și premisele și consecințele comuniunii eclesiale.

Conferința consideră că, pentru o mai bună evaluare a acestui dialog nu ar trebui să fie trecute cu vederea următoarele: a) păstrarea vechii practici a Bisericii Vechi Catolice în ceea ce privește comuniunea *in sacris* cu Biserica Anglicană precum și tendințele spre intercomuniune

a) Biserica Evanghelică apărute recent în Germania, deoarece acestea afectează cu totul negativ importanța textelor eclesiologice comune semnate în cadrul dialogului; b) dificultățile integrării și aplicării în viața Bisericii Vechi Catolice, sub toate aspectele, a teologiei textelor semnate în comun.

Aceste două probleme trebuie să fie evaluate de către organele competente ale Bisericilor Ortodoxe, avându-se în vedere consecințele lor eclesiologice și eclesiale, astfel încât să se stabilească cât mai curând posibil premisele privitoare la viața bisericească pentru restabilirea comuniunii eclesiale cu Vechii Catolici.

Eventuala încheiere cu succes a acestui dialog teologic va avea urmări binefăcătoare pentru evoluția celorlalte dialoguri deoarece va consolida credibilitatea lor.

C. Dialogul cu Bisericile Vechi-Orientale

A III-a Conferință Panortodoxă Presinodală salută cu deosebită satisfacție faptul că de curând a început acest dialog și apreciază în mod deosebit alegerea hristologiei ca problemă de examinat.

Perspectivile acestui dialog dau speranțe temeinice că se vor găsi în comun soluții pentru problemele care se pun acum cu privire la definiția dogmatică a Sinodului al IV-lea Ecumenic, în legătură strânsă cu hotărârile hristologice ale celorlalte Sinoade Ecumenice, la modalitatea acceptării Sinoadelor Ecumenice IV, V, VI și VII, la ridicarea reciprocă a anatemei etc.

Acest dialog s-ar consolida în mod sigur dacă problemele pastorale comune ar fi studiate și dacă s-ar căuta soluții pentru rezolvarea lor în paralel, deoarece ambele familii de Biserici trăiesc într-un mediu comun și au premise eclesiale comune care pot contribui la soluționarea acestor probleme.

D. Dialogul cu Romano-Catolicii

A II-a Conferință Panortodoxă Presinodală salută cu satisfacție pașii constructivi făcuți și afirmă voința și hotărârea Bisericii Ortodoxe pentru continuarea acestui important dialog, care a dus la redactarea

unui text comun cu privire la tema „Taina Bisericii și a Euharistiei în lumina tainei Sfintei Treimi” și la studierea în comun a temei „Credință, Mărturie și Unitate a Bisericii”.

Dar, pe lângă aceasta, Conferința noastră remarcă și existența anumitor probleme legate de tematică, metodologie ș.a., care îngreunează desfășurarea și continuarea dialogului într-un ritm mai susținut și mai eficient. Pentru depășirea pe cât este posibil a acestor probleme și pentru îmbunătățirea, în general, a condițiilor desfășurării dialogului, Conferința dorește să treacă la anumite propuneri. Se înțelege de la sine că propunerile vor fi acceptate și de către cealaltă parte în conformitate cu procedura desfășurării dialogului care a fost stabilită și acceptată în comun.

În privința tematicii, Conferința propune ca în continuare temele pentru dialog să se aleagă nu numai dintre „cele care unesc” cele două Biserici, dar și dintre „cele care separă” și în special din domeniul ecleziologiei.

În ceea ce privește metodologia, Conferința propune:

a) să se redacteze proiecte de texte separate, unul ortodox și unul romano-catolic. Ele vor fi punctul de plecare și baza întregii activități de redactare de către Subcomisii a primei versiuni a textelor;

b) critica ortodoxă a textelor comune redactate de către Comitetul de coordonare să se desfășoare în cadrul Comisiei interortodoxe;

c) să se stabilească două texte originale, și nu unul, unul în limba greacă și unul în limba franceză, iar în ele să se folosească mai mult terminologia și limbajul biblic și patristic;

d) textele comune să fie acceptate la fiecare întrunire a Comisiei mixte, nu individual, ci de către cele două Comisii, ca părți angajate în dialog pe picior de egalitate.

Pentru ca dialogul acesta să continue fără obstacole este necesar ca foarte curând să aibă loc o discuție asupra consecințelor defavorabile pe care le au pentru el anumite probleme spinoase ca uniaticismul și prozelitismul. Existența și perpetuarea în viața Bisericilor a faptului negativ al uniaticismului, atât sub forme istorice cât și sub forma manifestărilor actuale, precum prozelitismul exercitat sub diverse forme sunt realități inacceptabile pentru Ortodoxie, constituind factori negativi care îngreunează desfășurarea în continuare a dialogului.

În această perspectivă, propunem ca faptul uniaticismului și prozelitismului care se face prin el sau altfel să fie examinat ca o prioritate eclesiologică a dialogului nostru în una din fazele imediat următoare.

Astfel, în ceea ce privește consecințele pastorale sau de altă natură ale uniaticismului și prozelitismului, negative pentru Ortodoxie și pentru dialogul ei cu Biserica Romano-Catolică, propunem să se caute cât mai curând posibil modalitățile adecvate pentru găsirea soluțiilor practice care se impun în acest sens.

E. Dialogul cu Luteranii

A III-a Conferință Panortodoxă Presinodală constată cu satisfacție că dialogul a început sub auspicii bune și că cei care-l duc au ales ca primă temă de cercetare eclesiologia. Această temă se află într-o corelație cât se poate de profundă cu cele mai importante probleme teologice, cu diferențele teologice care decurg din ele.

Conferința speră că atât în cursul discuțiilor bilaterale, cât și în cursul elaborării textelor comune, se va da o importanță egală atât elementului academic, cât și celui eclesial. Deși încă de pe acum putem întrevădea unele dificultăți viitoare în desfășurarea dialogului, totuși sperăm, cu ajutorul lui Dumnezeu, că el va fi fructuos și folositor.

F. Dialogul cu Reformații

A III-a Conferință Panortodoxă Presinodală dorește ca dialogul teologic dintre Biserica Ortodoxă și cea Reformată, care se află în faza de pregătire, să înceapă oficial și să evolueze în spirit pozitiv și creativ. Astfel, se exprimă speranța că acest dialog va beneficia de experiența acumulată în cursul desfășurării celorlalte dialoguri teologice, însușindu-și concluziile teologice pozitive care decurg din ele și evitând repetarea celor negative.

Neliniștea justificată a unor Biserici Ortodoxe locale față de prozelitismul pe care-l fac unii luterani și reformați în defavoarea pleromei ortodoxe poate să creeze complicații și dificultăți pentru continuarea acestor dialoguri.

De altfel, tendința care se observă la luterani și reformați de a extinde practica hirotonirii femeilor este considerată ca o evoluție negativă care duce la relativizarea credibilității dialogurilor respective. Conferința recomandă în special să se studieze problema hirotonirii femeilor de către o comisie interortodoxă, pentru ca învățătura ortodoxă în această privință să fie prezentată la toate dialogurile cu Bisericile și Confesiunile creștine care și-au însușit această practică.

Trad: Pr. prof. dr. Ștefan Alexe

X.4. Importanța postului și ținerea lui astăzi²⁶⁶

HOTĂRÂRE:

1. Postul este o poruncă dumnezeiască (*Facerea 2, 16-17*). După Sfântul Vasile, postul are „aceeași vârstă ca și omenirea, căci legea postului a fost dată în paradis” (*Despre post. Cuvântul 1, 3*). El este o mare luptă duhovnicească și exprimarea, prin excelență, a idealului ascetic al Ortodoxiei. Biserica Ortodoxă, urmând neclintit hotărârile apostolice și canoanele sinodale și tradiția patristică, în general, a proclamat întotdeauna valoarea deosebit de înaltă a postului pentru viața duhovnicească a omului și pentru mântuirea lui. În ciclul liturgic al anului bisericesc, se pun în față toată tradiția și învățătura patristică despre post, pentru trezvia continuă și fără greșală a omului și pentru creșterea lui în lupta duhovnicească. De aceea, postul este lăudat în imne ca har prealuminat, armă nebiruită, temelie a luptelor duhovnicești, cea mai bună cale a virtuților, hrană a sufletului, izvor al întregii vieți creștine, imitare a unei vieți nestrucăcioase și a unei purtări asemenea cu a îngerilor, ca mamă a tuturor bunătăților și virtuților și ca chip al vieții viitoare.

2. Postul, ca cea mai veche instituție, se află deja în Vechiul Testament (*Deuteronomul, 9, 18; Isaia 58, 4-10; Ioil 2, 15; Iona 3, 5-7*) și este întărit de Noul Testament. Însuși Domnul a postit timp de patruzeci de zile înainte de începerea lucrării sale publice (*Luca 4, 1-2*) și a dat

²⁶⁶ Biserica Ortodoxă Română, CIV (1986), 9-10, pp. 70-73.

invățători cu privire la felul ținerii postului (Matei 6, 16-18). În Noul Testament, în general, postul este arătat ca un mijloc de cumpătare, de pocăință și de înălțare sufletească (Marcu 1, 6; Faptele Apostolilor 13, 2; 14, 23; Romani 14, 21). Biserica din epoca apostolică a proclamat importanța totului deosebită a postului și a fixat miercurea și vinerea ca zile de post (Didahia 8, 1), și de asemenea, postul înainte de Paști (Sf. Irineu de Lyon, la Eusebiu, *Istoria Bisericească*, 5, 24). Diversitatea păstrată privind lungimea și conținutul acestor posturi (Dionisie al Alexandriei, *Epistola către Vasilide*, P.G. 10, 1278) arată în mod evident caracterul duhovnicesc al postului, la care sunt chemați toți credincioșii să se conformeze, fiecare după puterea sa proprie și după posibilitate, fără să-și permită cineva, totuși, libertatea de a disprețui această instituție sfântă: „Vezi să nu te abată cineva de la această cale a învățăturii [...]. Căci dacă poți să porți jugul Domnului, vei fi desăvârșit; dar dacă nu poți, ceea ce poți, aceasta să faci. Iar despre mâncare, ceea ce poți, ține” (Didahia 6, 1-3).

3. Postul adevărat, ca luptă duhovnicească, este legat de rugăciunea neîncetată și de pocăința sinceră. „Pocăința fără post este nepuțincoasă” (Sf. Vasile cel Mare, *Despre post* 1, 3), de asemenea și postul fără fapte de binefacere este mort, mai ales în vremea de astăzi când distribuția inegală și nedreaptă a bunurilor lipsește de însăși pâinea zilnică popoare întregi. „Postind, fraților, trupește, să postim și duhovnicește. Să dezlegăm toată legătura nedreptății. Să rupem legăturile patimilor violente. Să distrugem orice contact nedrept. Să dăm pâine celor flămânzi și să adăpostim în case pe cei fără locuințe” (*Stihira idiomelă din ziua de Miercuri în prima săptămână a Postului Mare* - Cf. *Isaia* 58, 6-7). Postul nu se referă la o simplă abținere formală numai de la anumite mâncăruri determinate. „Căci nu este de ajuns abținerea de la mâncăruri pentru un post vrednic de laudă, ci să postim un post primit și bineplăcut lui Dumnezeu. Un post adevărat înseamnă înstrăinarea de rău, înfrânarea limbii, abținerea de la mânie, îndepărtarea de poftă, de clevetire, de minciună, de jurământ strâmb. Lipsa acestora înseamnă un post bun. În acestea, postul este bun” (Sf. Vasile cel Mare, *Despre post*, 2, 7). Abținerea în timpul postului de la anumite mâncăruri, precum și reținerea nu numai cu privire la felul, dar și la cantitatea alimentelor care au fost îngăduite, constituie elementul sensibil al luptei duhovnicești. Postul este abținere de la mâncare, după cum

arată termenul, mănucarea însă nu ne face nicidecum mai drepti sau mai nedrepti. Dar sensul tainic arată că după cum pentru fiecare viața îi vine din hrană, iar lipsa de hrană este simbol al morții, tot așa și noi trebuie să postim de cele lumești ca să murim lumii și după aceea, primind hrană dumnezeiască, să trăim lui Dumnezeu” (Clement Alexandrinul, *Ecloga*, P.G. 9, 704-705). Astfel, postul adevărat se referă la viața, în general, a credincioșilor în Hristos și ajunge la culme prin participarea lor la cultul divin și mai ales la taina Sfintei Euharistii.

4. Postul de patruzeci de zile al Domnului a devenit un model de post pentru credincioși, care face activă participarea lor la ascultarea de Domnul, ca prin post „ceea ce am pierdut pentru că nu am păzit, păzind să ne bucurăm” (Sf. Grigorie Teologul, *Cuvântarea* 45, *La Sfintele Paști*, 28). Sensul hristocentric al caracterului spiritual al postului, mai ales al Postului Mare, regulă generală în tradiția patristică, este rezumat în mod caracteristic de către Sf. Grigorie Palama: „Astfel, dacă postești, nu numai că vei pătimi și vei muri împreună cu Hristos, dar vei și învia și vei împărăți cu El în vecii vecilor; căci devenit una cu El, prin acest post, în asemănarea morții Lui, și părtaș Învierii, vei fi și moștenitor al vieții în El” (*Omilia* 13, în *Duminica a cincea a Postului*, P.G. 151, 161).

5. Potrivit cu tradiția ortodoxă, idealul desăvârșirii duhovnicești se află așezat foarte sus și cel care dorește să-l atingă trebuie să se ridice în mod corespunzător. Tocmai de aceea, asceza și lupta duhovnicească nu au măsură, la fel ca și desăvârșirea celor desăvârșiți. Foarte puțini corespund cerințelor înaltului ideal ortodox, încât să fie îndumnezeiți fiind în viață. Și chiar aceștia, deși împlinesc toate cele rânduite, niciodată nu se mândresc, ci mărturisesc că „Noi suntem servitori nevrednici și am făcut ceea ce trebuie să facem”. Toți ceilalți, după concepția ortodoxă despre viața spirituală, au datoria să nu părăsească lupta cea bună a postului, ci cu umilință și cu conștiința stării lor smerite să se plece pentru iertarea lor la mila lui Dumnezeu, pentru că viața spirituală este inaccesibilă fără lupta duhovnicească a postului.

6. Biserica Ortodoxă, ca o mamă iubitoare, a rânduit cele ce sunt de folos ca „un semn de pază” dăruit de Dumnezeu al vieții celei în Hristos a credincioșilor, împotriva oricărei uneltiri a celui străin. Urmand dumnezeieștilor Părinți, ea păzește ca și mai înainte hotărârile

apostolice, canoanele sinodale și sfintele tradiții, propune totdeauna sfintele posturi drept cea mai bună cale în efortul pentru desăvârșirea sufletească și pentru mântuirea credincioșilor și predică necesitatea ținerii de către aceștia a posturilor stabilite din timpul anului Domnului, adică Postul Paștelui, cel de miercurea și vinerea, care sunt atestate de către sfintele canoane, precum și posturile Crăciunului, ale Sfinților Apostoli, al Adormirii Maicii Domnului, postul de o singură zi al Înălțării Sfintei Cruci, al Ajunului Botezului Domnului și al Tăierii Capului Sfântului Ioan Înainte-Mergătorul, pe lângă acestea și toate posturile rânduite de fiecare dată din grija pastorală sau ținute din dorința credincioșilor.

7. Biserica, totuși, printr-o hotărâre pastorală, a pus limite iconomiei binefăcătoare pentru timpul rânduit al postului. De aceea, în caz de boală trupească, în caz de neapărată trebuință sau în cazul vitregiei timpurilor, ea a prevăzut o aplicare corespunzătoare a principiului bisericesc al iconomiei după o judecată plină de responsabilitate și cu grija pastorală a corpului episcopilor din fiecare Biserică locală.

8. Este o realitate că astăzi mulți credincioși nu țin toate hotărârile cu privire la post, fie din nepăsare, fie din cauza condițiilor existente ale vieții, oricare ar fi acestea. Totuși, toate aceste cazuri de nerespectare a sfintelor așezăminte, fie că sunt mai generale, fie că sunt individuale, trebuie să se întâlnească cu grija maternă plină de iubire din partea Bisericii, care niciodată „nu voiește moartea păcătosului, ci să se întoarcă și să fie viu” (*Iezechiel 33, 11*, în text nu este indicat locul, n.trad.). Astfel, pentru cei care întâmpină greutăți în păstrarea rânduielilor în vigoare cu privire la post, fie din motive personale (boală, armată, condiții de muncă, viețuirea în diaspora, etc.), fie din motive generale (condiții specifice care predomină în unele țări din pricina climei, neputința procurării alimentelor de post, structuri sociale) se lasă la hotărârea duhovnicească a Bisericilor Ortodoxe locale să definească măsura iconomiei milostive și îngăduința, ușurând, potrivit cu aceste situații felurite, „greutatea” accidentală a sfintelor posturi - toate acestea însă, în cadrul celor spuse mai sus și cu scopul de a nu slăbi în vreun fel instituția sfântă a postului. Pogorământul acesta milostiv trebuie să fie exercitat de Biserică cu toată măsura, în orice caz, cu multă îngăduință pentru acele posturi care în Biserică nu există

dintotdeauna și în toate situațiile o practică și o tradiție uniforme „Este bine să postești în fiecare zi, dar cel ce nu mănâncă să nu judece pe cel ce mănâncă. În aceste situații să nu se dea legi, să nu se constrângă; nu se cuvine să conduci cu forța turma incredințată, ci mai degrabă prin constrângere și prin blândețe și prin cuvânt amestecat cu sare” (Sf. Ioan Damaschin, *Despre sfintele posturi*, 7).

9. De asemenea, trebuie ca mulțimea credincioșilor Bisericii să postească înainte de Sfânta Împărtășanie, să fie obișnuiți să postească în semn de pocăință, pentru împlinirea unei făgăduințe duhovnicești, pentru atingerea unui scop sfânt, în vremuri de ispită, înainte de botez (pentru cei care vin la botez fiind în vârstă), înainte de hirotonie, în cazuri de epitimii, în timpul călătoriilor, în scop duhovnicesc, și în alte împrejurări asemănătoare.

Trad. de Pr. prof. Ștefan Alexe

X.5. Regulamentul Conferințelor Panortodoxe Presinodale²⁶⁷

HOTĂRÂRE:

Articolul 1. Conferințele Panortodoxe Presinodale sunt întruniri extraordinare ale Bisericilor Ortodoxe. Potrivit practicii panortodoxe, la aceste întruniri participă reprezentanți numiți canonic de Bisericile Ortodoxe locale autocefale și anume, cu scopul de a asigura în mod colegial pregătirea Sfântului și Marelui Sinod.

Convocarea

Articolul 2. Conferințele Panortodoxe Presinodale sunt convocate de Patriarhul ecumenic, după acordul întâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe locale, prin scrisori patriarhale adresate tuturor Bisericilor Ortodoxe autocefale și autonome.

²⁶⁷ † DAMASKINOS PAPANDREOU, *Sfântul și Marele Sinod al Ortodoxiei...*; originalul în „IIIème Conférence Panorthodoxe Préconciliaire, Chambésy, 28 octobre - 6 novembre 1986, Procès-Verbaux - Documents, Centre orthodoxe du Patriarcat oecuménique, Chambésy, Genève, 2000, pp. 253-256.

Articolul 3. Scrisorile patriarhale anunță că procedura stabilită la nivel panortodox a fost îndeplinită prin grija Secretariatului pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod. Această procedură privește studiul temelor de discutat și pregătirea generală a lucrării Conferinței, procedură care prevede, de asemenea, convocarea Comisiei interortodoxe pregătitoare. În plus, scrisorile patriarhale informează că Bisericile Ortodoxe locale sunt pregătite indeajuns în privința acestor chestiuni, precizează locul și datele de întrunire a Conferinței și invită Bisericile locale să-și numească reprezentanții lor, în conformitate cu practica panortodoxă stabilită.

Tematica

Articolul 4. Tematica fiecărei Conferințe Panortodoxe Presinodale este aleasă de Conferința precedentă din lista temelor definite de prima Conferință Panortodoxă Presinodală. Nu este posibil să se elimine sau să se adauge o temă în lista respectivă, stabilită și acceptată la nivel panortodox, cel puțin până când lista sus-menționată nu va fi epuizată; după aceea se va întruni Sfântul și Marele Sinod.

Alcătuire - președinte - secretar

Articolul 5. Delegațiile Bisericilor locale cuprind un număr de membri care nu va depăși numărul temelor de pe ordinea de zi a Conferinței. Aceste delegații pot fi însoțite de consilieri, clerici sau laici. Numărul lor însă nu poate fi mai mare decât cel al delegaților. Consilierii participă la reuniunile în plen, fără drept de vot, dar pot lua cuvântul dacă este necesar. Ei ajută la lucrările Conferinței, împlinind sarcini specifice, care le sunt încredințate în plen sau de către comisiile Conferinței.

Articolul 6. Președinția Conferințelor Panortodoxe Presinodale se exercită de către delegatul Patriarhiei Ecumenice.

Articolul 7. În exercițiul funcțiilor, Președintele reunește înaintea fiecărei Conferințe șefii delegațiilor Bisericilor Ortodoxe pentru o privire de ansamblu asupra agendei, stabilirea ordinii în care vor fi examinate temele, aprobarea programului de lucru al Conferinței sau

orice altă chestiune procedurală care trebuie reglată pentru o coordonare mai eficace și mai bună a lucrărilor Conferinței. Secretarul Conferinței asistă la această întrunire. Rezultatele reuniunii sunt propuse plenului spre aprobare, de către Președinte. În cursul lucrărilor Conferinței pot fi convocate reuniuni similare ale șefilor de delegații.

Articolul 8. Președintele proclamă deschiderea și închiderea lucrărilor, conduce dezbaterile, comentându-le pe scurt, dacă este cazul; acordă dreptul la cuvânt și, în general, îndeplinește toate funcțiile prevăzute de prezentul regulament pentru cea mai bună desfășurare posibilă a lucrărilor conferinței. Președintele poate limita timpul de vorbire a oratorilor, dacă plenul este de acord. Dacă dezbaterile unei teme din program nu s-a încheiat sau dacă lista celor care doresc să ia cuvântul nu s-a epuizat, Președintele supune problema unui vot deschis și hotărăște în consecință.

Articolul 9. Secretarul pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod este secretarul Conferințelor Panortodoxe Presinodale. El prezintă rapoartele Comisiei interortodoxe pregătitoare și, în general, dosarul constituit pentru fiecare temă. Veghează la întocmirea proceselor-verbale ale Conferinței și facilitează, prin toate mijloacele potrivite, lucrarea în plen și pe comisii. În plus, pentru asigurarea reușitei lucrărilor Comisiei interortodoxe pregătitoare și a Conferințelor Panortodoxe Presinodale, Secretarul pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod se îngrijește de traducerea tuturor textelor oficiale în greacă, rusă și franceză, precum și de asigurarea serviciului de traducere simultană în aceste limbi.

Lucrările Conferinței

Articolul 10. Începutul și încheierea lucrărilor fiecărei Conferințe Panortodoxe Presinodale se marchează prin săvârșirea Sfintei Liturghii.

Articolul 11. Lucrările Conferinței se desfășoară în plen sau pe comisii. Membrii și alcătuirea generală a comisiilor sunt propuse de Secretar, după deliberarea cu șefii delegațiilor Bisericilor locale, și aprobate în plen. Consilierii sunt, de asemenea, repartizați pe comisii. Ei asistă la lucrările comisiilor, cu drept de înscriere la cuvânt, dar fără

drept de vot la aprobarea textelor propuse. Președintele și secretarul fiecărei comisii sunt aleși de delegații din comisia respectivă.

Articolul 12. Pe baza rapoartelor Comisiei interortodoxe pregătitoare și a instrucțiunilor clare date în plen, comisiile lucrează la pregătirea unui proiect de text asupra fiecărei teme, pe care îl propun apoi în plen. Președintele comisiei prezintă tema, organizează lucrările, conduce discuțiile și prezintă la sfârșit raportul comisiei în plen. Fiecare comisie poate, la propunerea președintelui ei, să numească subcomisii însărcinate cu examinarea mai profundă a unor aspecte ale temei. Odată aprobate de comisie, propunerile subcomisiilor sunt integrate în proiectul de text propus plenului Conferinței. Propunerile comisiei făcute în plen au un caracter pregătitor pentru lucrările Conferinței.

Comisia interortodoxă pregătitoare

Articolul 13. Comisia interortodoxă pregătitoare este convocată prin scrisori ale Patriarhului ecumenic și, conform practicii panortodoxe, cuprinde un delegat și un consilier teologic din partea fiecărei Biserici Ortodoxe. Președintele Comisiei interortodoxe pregătitoare este delegatul Patriarhiei Ecumenice, iar secretarul ei este Secretarul pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod.

Articolul 14. Lucrările Comisiei interortodoxe pregătitoare se desfășoară în plen sau în comitete de lucru. Pentru alcătuirea Comisiei și desfășurarea lucrărilor, articolele 11 și 12 din prezentul regulament se aplică prin analogie.

Articolul 15. Comisia interortodoxă pregătitoare are misiunea și responsabilitatea de a studia, elabora și pregăti temele următoarei Conferințe Panortodoxe Presinodale; ia în considerație studiile și rapoartele Bisericilor Ortodoxe locale și, la modul general, întregul material corespunzător pus la dispoziție prin grija Secretariatului pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod. Comisia interortodoxă pregătitoare are ca sarcină căutarea consensului ortodox asupra fiecărei teme înscrise pe ordinea de zi a Conferinței panortodoxe Presinodale următoare și elaborarea unui text comun referitor la fiecare temă, care, sub formă de raport, va fi supus aprobării și deciziei la următoarea Conferință Panortodoxă Presinodală.

Aprobarea textelor - adoptarea deciziilor - caracterul deciziilor

Articolul 16. Textele tuturor temelor de pe ordinea de zi a Conferințelor Panortodoxe Presinodale trebuie să fie aprobate în unanimitate. Pentru chestiunile procedurale este necesară majoritatea de 2/3 a delegațiilor prezente. Hotărârile Conferințelor Panortodoxe Presinodale referitoare la fiecare temă de pe ordinea de zi au un caracter pregătitor pentru Sfântul și Marele Sinod. Din această cauză, respectând tradiția ortodoxă autentică privind temele discutate, ele nu au autoritatea de a angaja direct Bisericile locale înainte ca Sfântul și Marele Sinod să se fi pronunțat.

Articolul 17. În cazul în care nu se obține unanimitatea delegațiilor asupra unei teme la lucrările în plen, se renunță la luarea unei decizii, iar Secretariatul pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod transmite tema spre studiu, elaborare și pregătiri complementare, conform procedurii stabilite la nivel panortodox. Tema amânată astfel este înscrisă în capul de listă a viitoarei Conferințe Panortodoxe Presinodale și examinată ca atare la Comisia interortodoxă pregătitoare. Dacă nu se obține nici acum unanimitatea asupra temei în discuție sau dacă toate delegațiile resping împreună propunerile Comisiei interortodoxe pregătitoare, la prima și la a doua examinare în plen, Secretariatul pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod completează dosarul constituit în acest stadiu și i-l trimite din nou, după procedura descrisă mai sus.

Articolul 18. Hotărârile Conferințelor Panortodoxe Presinodale sunt semnate de conducătorii delegațiilor Bisericilor Ortodoxe locale în limbile oficiale ale Conferinței, care sunt: greaca, rusa și franceza. Ele sunt comunicate de către Secretariatul pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod tuturor Bisericilor Ortodoxe locale autocefale și autonome.

Articolul 19. Procesele-verbale ale Conferințelor Panortodoxe Presinodale sunt trimise de Secretariatul pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod cât mai curând posibil tuturor Bisericilor Ortodoxe locale. După aceea, Secretariatul va proceda la publicarea acelor procese-verbale și a deciziilor Conferinței Panortodoxe Presinodale.

X.6. Procedura și ordinea de zi a celei de A IV-a Conferințe Panortodoxe Presinodale²⁶⁸

Sfârșitul lucrărilor celei de A III-a Conferințe Panortodoxe Presinodale se leagă direct de urmarea dinamică a programului de pregătire a Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe, așa cum a fost stabilit la Prima Conferință Panortodoxă Presinodală (1976), în vederea unei convocări cât mai repede posibil a sinodului (*Synodica* III, p. 117). În acest scop a fost restrânsă lista temelor pentru pregătirea sinodului, teme propuse de către prima Conferință Panortodoxă de la Rhodos (1961). Primele trei Conferințe Panortodoxe Presinodale au rezolvat cea mai mare parte din temele de pe ordinea de zi, prin aceea că au adoptat texte comune care vor fi supuse *ad referendum* Sfântului și Marelui Sinod.

Temele care trebuie încă examinate sunt:

1. Diaspora;
2. Autocefalia și modalitatea ei de proclamare;
3. Autonomia și modalitatea ei de proclamare;
4. Dipticele.

Cele patru teme prezintă o înrudire internă între ele, precum și o interdependență profundă; ele se bazează, într-adevăr, toate patru, pe o lungă tradiție canonică și pe practica bisericească a Bisericii Ortodoxe și stau în raport, direct sau indirect, cu problemele canonice ale acesteia. Această ultimă trăsătură explică sensibilitatea extremă cu care trebuie abordată fiecare dintre aceste teme, de o manieră adecvată și prin care trebuie căutat punctul de vedere comun al tuturor Bisericilor Ortodoxe locale, cu privire la fiecare din aceste chestiuni.

Se înțelege, deci, tendința deja constatată, de a înscrie aceste patru teme împreună pe ordinea de zi a următoarei Conferințe Panortodoxe Presinodale; se înțelege tot atât de bine și dorința generală a unei pregătiri complete și exhaustive cu privire la fiecare temă și aceasta

²⁶⁸ „IIIème Conférence Panorthodoxe Préconciliaire, Chambesy, 28 octobre - 6 novembre 1986, Procès-Verbaux - Documents », Centre orthodoxe du Patriarcat oecuménique, Chambésy, Geneve, 2000, pp. 281-282; traducere în limba română: Pr. prof. dr. Viorel Ioniță.

alături din punct de vedere al tradiției canonic-istorice, cât și al realității actuale, așa cum s-a stabilit.

Secretariatul pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod se va angaja să folosească la maximum contribuțiile Bisericilor Ortodoxe locale; să grăbească procedura consacrată la scară panortodoxă și de pregătire a materialului pentru fiecare din aceste patru teme. În acest sens, procedura urmată de Secretariatul pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod, pe parcursul pregătirii celei de A III-a Conferințe Panortodoxe Presinodale s-a dovedit a fi foarte eficace.

1. Îndată ce va primi rapoartele din partea Bisericii Greciei cu privire la temele: Diaspora Ortodoxă; Autocefalia și modalitatea ei de promulgare; Autonomia și modalitatea ei de promulgare, precum și raportul Bisericii Ciprului cu privire la Diptice, Secretariatul pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod va trimite aceste rapoarte tuturor Bisericilor Ortodoxe, la care va adăuga rapoartele deja prezentate (vezi doc. nr. 11). Fiecare Biserică va avea deci la dispoziție dosarul complet al celor patru teme de pe ordinea de zi a Sfântului și Marelui Sinod, care trebuie încă examinate.

2. Punerea în funcțiune a sarcinii Comisiei interortodoxe pregătitoare va începe îndată ce va avea la dispoziție contribuțiile tuturor Bisericilor Ortodoxe, care au avut în sarcină studiul uneia sau mai multor teme. Prin aceste contribuții, Bisericile Ortodoxe aduc un suport important la desfășurarea cât mai eficace a acestui proces.

3. Pe lângă trimiterea rapoartelor cu privire la fiecare temă tuturor Bisericilor locale, Secretariatul poate, cu titlu preliminar, elabora materialul cu referire la acestea, să facă o primă încercare de a pune în scris propunerile concrete și să clasifice aceste propuneri de o manieră sistematică, cu convergențe și divergențe; toate acestea cu scopul de a ușura sarcina Comisiei interortodoxe pregătitoare.

4. Examenul comparativ al contribuțiilor Bisericilor Ortodoxe locale cu privire la fiecare din temele de pe ordinea de zi se poate dovedi și mai profitabil dacă este acompaniat în acest sens de contacte cu Bisericile Ortodoxe locale, înainte de a se convoca întrunirea Comisiei interortodoxe pregătitoare. Aceste contacte s-au dovedit de altminteri foarte folositoare pe parcursul perioadei de pregătire a convocării Comisiei interortodoxe pregătitoare, ea însăși însărcinată

cu pregătirea programului celei de A III-a Conferințe Panortodoxe Presinodale.

5. Convocarea Comisiei interortodoxe pregătitoare nu trebuie să aibă loc decât atunci când Secretariatul pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod va fi încheiat pregătirea programului acesteia, căci se cunoaște foarte bine sensibilitatea canonică cu care fiecare Biserică Ortodoxă locală privește aceste teme. Pe parcursul acestei perioade pregătitoare, Comisia interortodoxă pregătitoare ar putea fi convocată de mai multe ori, dacă și în măsura în care acest lucru se dovedește necesar, înainte de convocarea celei de A IV-a Conferințe Panortodoxe Presinodale.

6. Este de la sine înțeles că cea de A IV-a Conferință Panortodoxă Presinodală va fi convocată în măsura în care se va ajunge la un punct de vedere ortodox comun, cu privire la fiecare temă, adică în măsura în care se va încheia procedura fixată la nivel panortodox, pentru studiul temelor supuse discuției și pentru pregătirea de ansamblu a sarcinii de îndeplinit. Regulamentul acceptat în unanimitate de către această Conferință Panortodoxă Presinodală constituie, în orice caz, o garanție suplimentară pentru o mai bună pregătire a sarcinii următoarei Conferințe Panortodoxe Presinodale, din partea Secretariatului.

X.7. Comunicatul oficial al celei de A III-a Conferințe Panortodoxe Presinodale²⁶⁹

A III-a Conferință Panortodoxă Presinodală a fost convocată de Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic Dimitrios I, după acordul tuturor întâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe locale, și s-a întrunit la Centrul ortodox al Patriarhiei Ecumenice de la Chambésy, Geneva.

Sarcina Conferinței era să studieze și să elaboreze cele patru teme înscrise pe ordinea de zi de către cea de A II-a Conferință Panortodoxă Presinodală (1982), teme asupra cărora s-a exprimat consensul panortodox prin realizarea a patru proiecte de texte de către Comisia

²⁶⁹ † DAMASINUS PAPANIKOLAU, *Sfântul și Marele Sinod al Ortodoxiei...*, pp. 89-93, originalul în: „IIIème Conférence Panorthodoxe Préconciliaire...”, pp. 285-287.

interortodoxă pregătitoare, convocată la Centrul ortodox în luna februarie a acestui an, și anume:

1. Readaptarea dispozițiilor bisericești privitoare la post;
2. Relațiile Bisericilor Ortodoxe cu ansamblul lumii creștine;
3. Ortodoxia și Mișcarea Ecumenică;
4. Contribuția Bisericilor Ortodoxe locale la realizarea idealurilor creștine de pace, libertate, înfrățire și iubire între popoare, precum și la înlăturarea discriminărilor rasiale.

În plus, urmare unei cereri făcute de A II-a Conferință Panortodoxă Presinodală, Conferința trebuia să ratifice *Proiectul de regulament al Conferințelor panortodoxe presinodale* și să definească ordinea de zi a celei de A IV-a Conferințe Panortodoxe Presinodale, cu scopul convocării cât mai rapide a Sfântului și Marelui Sinod.

Lucrările Conferinței au început la 27 octombrie și s-au încheiat la 6 noiembrie 1986. Toate Bisericile Ortodoxe au participat la Conferință, cele mai multe dintre ele trimițând delegații formate din câte patru membri, precum și teologi, în calitate de consilieri. Lucrările au fost prezidate de IPS Mitropolit Hrisostom de Myra, șeful delegației Patriarhiei Ecumenice. Secretarul Conferinței a fost IPS Mitropolit Damaskinos al Elveției, secretarul pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe.

Lucrările Conferinței în privința acestor teme s-au desfășurat în adunare plenară și pe comisii, pe baza introducerilor prezentate la fiecare temă de secretarul pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod, care a supus atenției Adunării plene și textele Comisiei interortodoxe pregătitoare din februarie 1986. Modificările, adăugirile și îmbunătățirile aduse acestor texte, după lungi discuții în plen și pe comisii, au ajuns la textele finale asupra fiecăreia dintre cele patru teme, care au fost acceptate în unanimitate ca decizii *ad referendum* pentru Sfântul și Marele Sinod.

În ceea ce privește textele-decizii oficiale ale celei de A III-a Conferințe Panortodoxe Presinodale, s-a hotărât:

1. Odată semnate de șefii delegațiilor Bisericilor Ortodoxe locale în cele trei limbi oficiale ale Conferinței - greaca, rusa și franceza -, ele

vor fi comunicate prin intermediul Secretariatului pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod tuturor Bisericilor autocefale și autonome (Art. 18 din *Regulamentul Conferințelor panortodoxe presinodale*);

2. Ele vor fi publicate prin grija Secretariatului pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod după data de 15 decembrie a acestui an.

În privința proceselor-verbale ale celei de A III-a Conferințe Panortodoxe Presinodale, acestea vor fi trimise cât mai curând de către Secretariatul pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod tuturor Bisericilor Ortodoxe. Secretariatul le va publica după ce le va fi trimis Bisericilor (Articolul 19).

Pe lângă temele de pe ordinea de zi, Conferința a acceptat în unanimitate:

a) Regulamentul Conferințelor Panortodoxe Presinodale, în care s-a consemnat și înregistrat, în mod sistematic, practica în vigoare până în prezent la Conferințele panortodoxe;

b) propunerea comisiei tehnice pentru definirea ordinii de zi și pregătirea temelor celei de A IV-a Conferințe Panortodoxe Presinodale, prin care se încheie lista temelor Sfântului și Marelui Sinod:

1. Diaspora ortodoxă;
2. Autocefalia și modul în care trebuie să fie proclamată;
3. Autonomia și modul în care trebuie să fie proclamată;
4. Dipticele.

În ceea ce privește în chip deosebit fiecare din cele patru texte acceptate în unanimitate, Conferința:

1. A evidențiat, pe de o parte, importanța instituției postului în tradiția ortodoxă și în practica actuală, iar, pe de altă parte, principiul iconomiei bisericești prin care s-a dat Bisericilor locale posibilitatea adaptării instituției la necesitățile specifice comunității lor;

2. A evaluat starea relațiilor Bisericii Ortodoxe cu ansamblul lumii creștine prin intermediul dialogurilor teologice bilaterale în curs

de desfășurare cu celelalte Biserici și Confesiuni creștine; a înregistrat principiile fundamentale ale metodologiei și procedurii acestor dialoguri și a formulat recomandări precise Comisiilor teologice angajate în fiecare dialog pentru o desfășurare mai eficace a acestora; a hotărât organizarea unui Simpozion teologic interortodox, având misiunea să pună în valoare tradiția ortodoxă în privința hirotoniei femeilor, problemă care se pune în dialogurile bilaterale și multilaterale purtate de Biserica Ortodoxă în cadrul Mișcării Ecumenice contemporane;

3. A reevaluat elementele pozitive și problematica specifică participării Bisericilor Ortodoxe locale la Mișcarea ecumenică și, în special, la *Consiliul Ecumenic al Bisericilor*, pe baza următoarelor date:

a) conștiința proprie a Bisericii Ortodoxe și premisele sale eclesio-logice precise;

b) dezvoltările recente din structura și funcționarea *Consiliului Ecumenic al Bisericilor*;

c) programele organizate de la adunarea de la Vancouver. Pe lângă criticile formulate asupra anumitor puncte, Conferința a reafirmat dorința Bisericilor Ortodoxe de a colabora în mod constructiv la progresul ideii de unitate a lumii creștine;

4. A proclamat importanța tradiției ortodoxe privind persoana umană, pentru realizarea înaltelor valori care sunt atât de importante pentru orice creștin: pacea, dreptatea, libertatea, înfrățirea și iubirea între popoare, înlăturarea discriminărilor rasiale și de alte feluri; aceasta cu scopul de a depăși multiplele și variatele crize ale civilizației contemporane, de a îndepărta amenințarea catastrofei nucleare și de a transforma structurile societății. Extrasul care urmează este pe deplin semnificativ pentru spiritul întregului text:

„Noi, creștinii ortodocși, pentru că înțelegem sensul mântuirii, avem datoria să ne luptăm pentru ușurarea bolii, a nenorocirii și a îngrijorării. Pentru că trăim experiența păcii, nu putem fi indiferenți față de lipsa ei din societatea contemporană. Pentru că suntem beneficiarii dreptății divine, ne luptăm pentru o dreptate mai deplină în lume și pentru dispariția oricărei oprimări. Pentru că trăim în fiecare zi

pogorământul divin, luptăm împotriva oricărui fanatism și intoleranță între oameni și popoare. Pentru că proclamăm continuu întruparea lui Dumnezeu și îndumnezeirea omului, apărăm drepturile umane pentru toți oamenii și pentru toate popoarele. Pentru că trăim darul divin al libertății, grație operei răscumpărătoare a lui Hristos, putem să arătăm într-un mod mai deplin valoarea ei universală pentru orice om și pentru orice popor. Pentru că, hrănindu-ne cu trupul și sângele Domnului în Sfânta Euharistie, trăim necesitatea împărțirii darurilor lui Dumnezeu cu frații noștri, înțelegem într-un mod mai deplin foamea și lipsurile și luptăm pentru îndepărtarea lor. Pentru că așteptăm un pământ nou și ceruri noi, în care va domni dreptatea absolută, luptăm aici și acum pentru renașterea și reînnoirea omului și a societății”.

*Centrul Ortodox al Patriarhiei Ecumenice de la Chambesy,
5 noiembrie 1986.*

Semnat: Mitropolitul Damaskin al Elveției,
Secretarul pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod.

ANEXA XI

Hotărârile celei de A IV-a Conferințe Panortodoxe Presinodale Chambesy - Geneva, 6-13 iunie 2009

XI. *Diaspora ortodoxă*²⁷⁰

HOTĂRĂRE:

Cea de A IV-a Conferință Panortodoxă Presinodală, convocată de către Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic Bartolomeu, cu acordul unanim al Preafericirilor lor Întâistătătorii Sfințelor Biserici Ortodoxe, exprimat pe parcursul întâlnirii lor la Fanar în octombrie 2008, s-a reunit la Centrul Ortodox al Patriarhiei Ecumenice de la Chambesy, între 6-13 iunie 2009, sub președinția Înalt Preasfințitului Mitropolit Ioan de Pergam, delegatul Patriarhiei Ecumenice.

Această conferință, la care au fost invitate și reprezentate toate Sfintele Biserici Ortodoxe Autocefale, a examinat chestiunea organizării canonice a diasporei ortodoxe. Conform articolului 16 din Regulamentul de funcționare a Conferințelor Panortodoxe Presinodale, aceasta a discutat documentele aferente prezentate, elaborate în 1990 și respectiv 1993 de către Comisia Interortodoxă pregătitoare, documente pe care le-a modificat și aprobat după cum urmează:

1. a) S-a constatat că toate Sfintele Biserici Ortodoxe sunt în unanimitate de acord că problema diasporei ortodoxe trebuie rezolvată cât mai curând posibil și organizată în conformitate cu eclesiologia ortodoxă și cu practica și tradiția canonică a Bisericii Ortodoxe;

b) S-a constatat, de asemenea, că, datorită unor motive de ordin istoric și pastoral, în stadiul actual nu se poate trece imediat la ordinea strictă a Bisericii cu privire la această chestiune, adică să existe un singur episcop într-un singur loc. Din acest motiv, ea (cea de A IV-a Conferință Panortodoxă Presinodală - n.trad.) a ajuns la concluzia de a propune crearea unei situații tranzitorii, care va pregăti

²⁷⁰ Pr. Viorel IONIȚA, „A 4-a Conferință Panortodoxă Presinodală...”, pp. 246-248.

terenul pentru o soluție strict canonică a problemei, pe baza principiilor și a directivelor de mai jos. Această pregătire nu va trebui să depășească data convocării viitorului Sfânt și Mare Sinod al Bisericii Ortodoxe, pentru ca acesta să poată trece la soluționarea canonică a problemei.

2. a) Prezenta conferință propune pe perioada de tranziție, când se va pregăti soluționarea canonică a problemei, să se creeze (sau înființeze) în fiecare din regiunile desemnate mai jos Adunări Episcopale, din care să facă parte toți episcopii recunoscuți canonic din acea regiune și care vor continua să fie supuși aceluiași jurisdicții canonice ca și până în prezent;

b) Aceste adunări vor fi alcătuite din toți episcopii fiecărei regiuni, aflați în comuniune canonică cu toate Sfintele Biserici Ortodoxe și vor fi prezidate de către întâistătătorul jurisdicției Bisericii Constantinopolului, iar în absența acestuia, președintele va fi ales în conformitate cu ordinea dipticelor. Adunările vor avea un comitet executiv format din ierarhii care prezidează diferitele jurisdicții existente în acea regiune;

c) Activitatea și responsabilitatea acestor Adunări Episcopale va fi de a veghea asupra manifestării unității Ortodoxiei; de a desfășura o acțiune comună a tuturor ortodocșilor din fiecare regiune; de a sluji mai bine nevoile pastorale ale ortodocșilor care trăiesc în acea regiune; de a reprezenta în comun pe toți ortodocșii în fața altor confesiuni precum și a ansamblului societății din regiune; de a cultiva învățământul teologic și educația bisericească etc. Deciziile cu privire la aceste aspecte vor fi luate în unanimitate de către Bisericile reprezentate în adunarea regiunii respective.

3. Regiunile în care vor fi create, într-o primă etapă, Adunări Episcopale vor fi definite după cum urmează:

- I. America de Nord și America Centrală
- II. America de Sud
- III. Australia, Noua Zeelandă și Oceania
- IV. Marea Britanie și Irlanda
- V. Franța

- VI. Belgia, Olanda și Luxemburg
- VII. Austria
- VIII. Italia și Malta
- IX. Elveția și Lichtenstein
- X. Germania
- XI. Țările scandinave (fără Finlanda)
- XII. Spania și Portugalia

Episcopii din diaspora, care rezidă în diaspora și au parohii în mai multe regiuni, vor fi, de asemenea, membri ai Adunărilor Episcopale ale acestor regiuni.

4. Aceste adunări, care sunt constituite pe baza acestei conferințe, au răspunderea de a completa detaliile regulamentului lor de funcționare aprobat de către aceasta (conferință) și-l vor pune în aplicare cât mai curând posibil, în orice caz înainte de convocarea Sfântului și Marelui Sinod;

5. Adunările Episcopale nu-i privează pe episcopii săi membri de competențele lor cu caracter administrativ și canonic, nici nu limitează drepturile acestora în diaspora. Adunările Episcopale urmăresc formarea unei poziții comune a Bisericii Ortodoxe cu privire la diferite chestiuni. Aceasta însă nu-i împiedică pe episcopii membri, care vor continua să dea socoteală propriilor lor Biserici, de a exprima opiniile Bisericilor lor față de lume;

6. Președinții Adunărilor Episcopale convoacă și prezidează toate întrunirile comune ale episcopilor din regiunea lor (din punct de vedere liturgic, pastoral, administrativ etc.). Cât privește chestiunile de interes comun care, în urma deciziei Adunării Episcopale, necesită o examinare la nivel panortodox, președintele acesteia face apel la Patriarhul ecumenic pentru a da curs practicii panortodoxe în-vigoare;

7. Bisericile Ortodoxe se angajează să nu recurgă la acte care ar putea aduce prejudicii procesului mai sus-menționat, destinat să reglementeze de o manieră canonică chestiunea diasporei și vor face tot

ceea ce le va fi posibil pentru a facilita lucrarea Adunărilor Episcopale și pentru a restabili normalitatea ordinii canonice în diaspora.

Semnează:

Ioan de Pergam, Președinte (Patriarhia Ecumenică)
 Serghie de Buna Speranță (Patriarhia Alexandriei)
 Ioan al Europei Occidentale și Centrale (Patriarhia Antiohiei)
 Hesichios de Capitolias (Patriarhia Ierusalimului)
 Ilarion de Volokolamsk (Biserica Ortodoxă Rusă)
 Irineu de Bațka (Biserica Ortodoxă Sârbă)
 Irineu al Olteniei (Biserica Ortodoxă Română)
 Neofit de Ruse (Biserica Ortodoxă Bulgară)
 Gherasim de Zukdidi și Tsaissi (Biserica Ortodoxă din Georgia)
 Georgios de Paphos (Biserica Ciprului)
 Hrisostom de Peristerion (Biserica Greciei)
 Georges de Siemiatycze (Biserica Ortodoxă din Polonia)
 Ioan de Korce (Biserica Ortodoxă din Albania)
 Tihon de Komarno (Biserica Ortodoxă din Cehia și Slovacia)
 Ieremias al Elveției, secretar

(Traducerea proiectului din 1990: Mitropolitul Antonie al Ardealului; adaptarea la textul adoptat de către cea de A IV-a Conferință Panortodoxă Presinodală: Pr. prof. dr. Viorel Ioniță)

XI.2. Regulament de funcționare a Adunărilor Episcopale în Diaspora Ortodoxă²⁷¹

HOTĂRÂRE:

Articolul 1

1. Toți episcopii ortodocși din fiecare regiune, printre cele care au fost definite de către cea de A IV-a Conferință Panortodoxă Presinodală, care se găsesc în comuniune canonică cu toate Sfintele Biserici Ortodoxe autocefale locale, se constituie în Adunări Episcopale.

²⁷¹ Pr. Viorel IONIȚA, „A 4-a Conferință Panortodoxă Presinodală...”, pp. 249-252.

2. Sunt, de asemenea, membri ai Adunării Episcopale aceia dintre episcopii ortodocși care nu rezidă în regiune, dar exercită o slujire pastorală în parohiile regiunii respective.

3. Episcopii pensionați și aflați în vizită în regiune pot fi invitați să participe la Adunări, în măsura în care îndeplinesc condițiile din paragraful 1, dar fără drept de vot.

Articolul 2

Scopul Adunării Episcopale este de a manifesta unitatea Bisericii Ortodoxe, de a promova colaborarea între diferitele Biserici în toate domeniile pastorale și de a menține, păstra și dezvolta interesele comunităților dependente de episcopii ortodocși canonici din Regiune.

Articolul 3

Adunarea Episcopală va avea un Comitet Executiv format din primii episcopi ai fiecărei Biserici canonice din Regiune.

Articolul 4

1. Adunarea Episcopală și Comitetul său Executiv vor avea un președinte, unul sau doi vicepreședinți, un Secretar și un Trezorer, precum și orice alte funcțiuni pe care Adunarea le-ar putea desemna.

2. Președintele este din oficiu cel dintâi dintre prelații jurisdicției Patriarhiei Ecumenice și, în absența acestuia, se va urma ordinea dipticelor. Președintele Adunării Episcopale convoacă reuniunile acesteia, conduce lucrările și prezidează concelebrările. Cât privește chestiunile care au fost discutate pe parcursul reuniunii Adunării Episcopale și asupra cărora s-a obținut o hotărâre unanimă, Președintele (sau un alt membru al Adunării Episcopale pe care-l va desemna acesta) va prezenta în fața statului, a societății și a altor organisme religioase, poziția comună a Bisericii Ortodoxe din regiunea respectivă.

3. Vicepreședintele (sau vicepreședinții) sunt desemnați din oficiu, dintre episcopii membri ai Adunării, din Bisericile care urmează imediat conform ordinii dipticelor. Secretarul, Trezorerul și alți responsabili sunt aleși de Adunare și pot să nu aibă rangul de episcop.

Articolul 5

1. Sunt de competența Adunării Episcopale:

- a) A veghea și a contribui la menținerea unității Bisericii Ortodoxe a Regiunii în angajamentele sale teologice, eclesiologice, canonice, spirituale, caritabile, educative și misionare;
- b) Coordonarea și impulsționarea activităților de interes comun în domeniile: pastoral, al catehezei, al vieții liturgice, al editării de publicații religioase, al mass-media, al educației bisericești etc;
- c) Relațiile cu alte Biserici creștine și alte religii;
- d) Tot ce se angajează Biserica Ortodoxă în relațiile sale cu societatea și cu autoritățile publice;
- e) Pregătirea unui proiect de organizare a ortodocșilor din regiune pe baze canonice.

2. Definiția câmpului de competențe (a Adunării Episcopale) nu va putea în niciun caz să se interfereze cu responsabilitatea diocezană a fiecărui episcop, nici să limiteze drepturile Bisericii acestuia, inclusiv relațiile acestei Biserici cu organisme internaționale, puterea politică, societatea civilă, mass-media, alte confesiuni, organisme naționale și interconfesionale, ca și cu alte religii.

Cu privire la chestiuni lingvistice, educative și pastorale precise ale unei Biserici, Adunarea Episcopală poate colabora și cu autoritatea bisericească a acelei Biserici, în așa fel încât diversitatea tradițiilor naționale să confirme unitatea Ortodoxiei în comuniunea de credință și în legătura dragostei.

Articolul 6

1. Adunarea Episcopală primește și înregistrează alegerea episcopilor Regiunii, precum și relația acestora cu Sfintele Biserici Ortodoxe autocefale.

2. Adunarea Episcopală examinează și determină statutul canonic al comunităților locale din Regiune, care nu au o legătură cu Bisericile Ortodoxe autocefale.

3. Ea trebuie să înregistreze orice judecată referitoare la clerici, pronunțată de episcopii lor, în așa fel încât această judecată să aibă efect în toate Bisericile Ortodoxe din Regiune.

Articolul 7

1. Adunarea Episcopală se reunește cel puțin o dată pe an, la convocarea Președintelui. Ea se poate însă reuni ori de câte ori este

considerat necesar de către Comitetul Executiv sau la cererea scrisă și motivată a unei treimi din membrii Adunării Episcopale.

2. Comitetul Executiv se reunește o dată la fiecare trei luni și de câte ori este necesar, la convocarea Președintelui sau la cererea scrisă și motivată a unei treimi din membrii săi.

3. În absența unor circumstanțe excepționale, convocările Adunării Episcopale sunt trimise cu două luni înainte, iar pentru Comitetul Executiv, cu o săptămână înainte. Ele vor fi însoțite de ordinea de zi și de documentele legate de aceasta.

4. Ordinea de zi trebuie aprobată la prima sesiune a Adunării și nu va putea fi modificată decât printr-o hotărâre luată de majoritatea absolută a membrilor prezenți.

Articolul 8

Cvorumul necesar pentru Comitetul Executiv este de 2/3 din membri și pentru Adunare, majoritatea absolută a membrilor dimpreună cu Președintele.

Articolul 9

Lucrările Adunării Episcopale se desfășoară în conformitate cu principiile tradiției sinodale ortodoxe, sub conducerea Președintelui care își asumă astfel responsabilitatea de a supraveghea implementarea deciziilor.

Articolul 10

1. Hotărârile Adunării Episcopale sunt luate în unanimitate.

2. Cât despre problemele de interes comun care, potrivit deciziei Adunării Episcopale, necesită o examinare la scară panortodoxă, Președintele acestora le supune atenției Patriarhului ecumenic pentru a le da urmare după practica panortodoxă.

Articolul 11

1. Prin decizia Adunării Episcopale, pot fi stabilite Comisii prezidate de un episcop, membru al Adunării Episcopale, însărcinate cu probleme liturgice, pastorale, financiare, educative și altele.

2. Membrii acestor Comisii, clerici sau laici, sunt numiți de către Comitetul Executiv. De altfel, pot fi chemați să participe la lucrările Adunării Episcopale sau ale Comitetului Executiv consilieri și experți, fără drept de vot.

Articolul 12

1. Adunarea Episcopală va putea să-și stabilească propriul Regulament interior, spre a completa și adapta dispozițiile de mai sus, potrivit cu nevoile Regiunii și cu respectarea Dreptului Canonic al Bisericii Ortodoxe.

2. Toate problemele juridice și financiare privind funcționarea Adunării Episcopale vor fi decise în contextul legilor civile ale țărilor pe teritoriul cărora își exercită jurisdicția membrii Adunării Episcopale.

Articolul 13

Constituirea unei noi Adunări Episcopale, împărțirea sau desființarea unei Adunări Episcopale existente sau fuzionarea a două sau mai multe din aceste Adunări nu se va face decât în urma unei decizii luate de către Sinaxa Întâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe și la cererea unei Biserici sau a unui Președinte al unei Adunări Episcopale adresată Patriarhului ecumenic.

Semnează:

Ioan de Pergam, Președinte (Patriarhia Ecumenică)

Serghie de Buna Speranță (Patriarhia Alexandriei)

Ioan al Europei Occidentale și Centrale (Patriarhia Antiohiei)

Hesichios de Capitolias (Patriarhia Ierusalimului)

Ilarion de Volokolamsk (Biserica Ortodoxă Rusă)

Irineu de Bațka (Biserica Ortodoxă Sârbă)

Irineu al Olteniei (Biserica Ortodoxă Română)

Neofit de Ruse (Biserica Ortodoxă Bulgară)

Gherasim de Zukdidi și Tsaissi (Biserica Ortodoxă din Georgia)

Georgios de Paphos (Biserica Ciprului)

Hrisostom de Peristerion (Biserica Greciei)

Georges de Siemiatycze (Biserica Ortodoxă din Polonia)

Ioan de Korçe (Biserica Ortodoxă din Albania)
 Tihon de Komarno (Biserica Ortodoxă din Cehia și Slovacia)
 Ieremias al Elveției, secretar

(Traducerea proiectului din 1993: Mitropolitul Antonie al Ardealului, adaptarea la textul adoptat de către cea de A IV-a Conferință Panortodoxă Presinodală: Pr. prof. dr. Viorel Ionuț)

XI.3. Comunicat²⁷²

Cea de A IV-a Conferință Panortodoxă Presinodală, convocată de către Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic Bartolomeu, ca urmare a acordului unanim al Preaterecilor lor Întăistătorii Sfințelor Biserici Ortodoxe locale, exprimat pe parcursul întâlnirii lor la nivel înalt de la Fanar în octombrie 2008, s-a desfășurat la Centrul Ortodox al Patriarhiei Ecumenice de la Chambésy, între 6-13 iunie 2009.

Lucrările conferinței au început prin concelebrarea panortodoxă a Sfintei Liturghii, în ziua Rusaliilor. Lucrările s-au desfășurat sub președinția Înalt Preasfințitului Mitropolit Ioan de Pergam, delegatul Patriarhiei Ecumenice, cu contribuția secretarului pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe, Înalt Preasfințitul Mitropolit Ieremias al Elveției. La lucrările conferinței au participat delegații Bisericilor Ortodoxe autocefale, la invitația Sanctității Sale, Patriarhul ecumenic Bartolomeu.

Întăistătorii Bisericilor Ortodoxe locale au adresat mesaje participanților fie trimise direct, fie transmise prin delegații lor. Membrii conferinței au trimis la rândul lor mesaje tuturor Întăistătorilor Bisericilor locale, cerându-le să se roage și să binecuvânteze îndeplinirea misiunii lor.

Potrivit dorinței Întăistătorilor și delegaților Bisericilor Ortodoxe locale, exprimată prin mesajul de la sfârșitul întrunirii lor din Fanar (octombrie 2008), cea de A IV-a Conferință Panortodoxă Presinodală a fost însărcinată să examineze chestiunea organizării canonice a diasporei ortodoxe. Conferința a decis ordinea de zi în prima ședință inaugurală a lucrărilor sale.

²⁷² Pr. Viorel Ionuț, „A 4-a Conferință Panortodoxă Presinodală...”, pp. 253-254.

Conferința a examinat documentele elaborate de către Comisia interortodoxă pregătitoare la cele două întruniri ale sale la Chambésy, și anume aceea din 10-17 noiembrie 1990 și aceea din 7-13 noiembrie 1993, ca și documentul elaborat de către congresul canoniștilor întrunit la Chambésy între 9-14 aprilie 1995. Aceste documente, precizate, corectate și completate, au fost adoptate în unanimitate.

Conferința a exprimat dorința comună a Bisericilor Ortodoxe de a rezolva problema organizării canonice a diasporei ortodoxe conform eclesiologiei, tradiției și practicii canonice a Bisericii Ortodoxe. Conferința a hotărât să înființeze noi Adunări Episcopale în anumite regiuni ale lumii, pentru a reglementa chestiunea diasporei, adică a credincioșilor ortodocși stabiliți în regiuni din afara frontierelor tradiționale ale Bisericilor Ortodoxe locale. Primii în rang dintre episcopii unei regiuni din cadrul Patriarhiei Ecumenice sunt președinții Adunărilor și, în absența lor, episcopii următori în ordinea dipticelor Bisericilor. Toți episcopii Bisericilor Ortodoxe care își desfășoară slujirea lor pastorală în cadrul comunităților existente în fiecare din aceste regiuni sunt membri ai acelor Adunări. Adunările Episcopale au misiunea de a manifesta și de a promova unitatea Bisericii Ortodoxe, de a exercita împreună slujirea pastorală a credincioșilor din acea regiune și de a prezenta lumii mărturia lor comună. Hotărârile Adunărilor Episcopale sunt luate potrivit principiului unanimității Bisericilor reprezentate în cadrul acelor adunări de către episcopii lor.

Conferința a aprobat de asemenea proiectul de Regulament al Adunărilor Episcopale, după ce l-a corectat și completat, prin care sunt precizate principiile fundamentale de organizare și funcționare a acestora.

Temele rămase pentru Sfântul și Marele Sinod, adică modalitatea de proclamare a autocefaliei și a autonomiei, precum și ordinea dipticelor, vor fi examinate de către întrunirile următoare ale comisiilor interortodoxe pregătitoare și vor fi supuse spre aprobare Conferințelor Panortodoxe Presinodale viitoare.

Chambésy, 12 iunie 2009

Semnat de către președintele conferinței,
Mitropolitul Ioan de Pergam.

(Traducere din lb. franceză de Pr. prof. dr. Viorel Ionită)

ANEXA XII
COMISIA INTERORTODOXĂ PREGĂTITOARE
9-17 decembrie 2009

Autonomia și modul ei de proclamare
Text adoptat²⁷³

Comisia Interortodoxă Pregătitoare, lucrând pe baza contribuțiilor Preasfințelor Biserici Ortodoxe și a raportului secretarului pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod, cu privire la tema Autonomiei și a modului ei de proclamare, a examinat dimensiunile eclesiologice, canonice și pastorale ale instituției Autonomiei și au căutat o formulă unanimă a consensului panortodox cu privire la această chestiune.

Chestiunile examinate de către Comisia Interortodoxă Pregătitoare, care decurg din propunerile făcute în contribuțiile la această temă de către Preasfințele Biserici Ortodoxe, se referă la:

- a) noțiunea, conținutul și diferitele modele ale instituției Autonomiei;
- b) condițiile prealabile pe care trebuie să le îndeplinească o Biserică locală pentru a solicita autonomia sa din partea Bisericii autocefale din care provine;
- c) competența exclusivă a Bisericii Autocefale de a începe și duce la bun sfârșit procedura de acordare a autonomiei unei părți din jurisdicția sa canonică; Bisericile autonome nu se întemeiază în spațiul geografic al diasporei ortodoxe;
- d) Consecințele acestui act eclesial asupra relațiilor Bisericii proclamate autonomă atât cu Biserica autocefală, de care aceasta a aparținut, cât și cu alte Biserici Ortodoxe Autocefale.

²⁷³ SECRETARIAT POUR LA PRÉPARATION DU SAINT ET GRAND CONCILE, *Commission Interorthodoxe...*, pp. 283-285.

1) Instituția Autonomiei exprimă de o manieră canonică statutul de independență relativă sau parțială a unei părți eclesiale precise în raport cu jurisdicția canonică a Bisericii Autocefale față de care ea are relația sa canonică.

a) Pe parcursul aplicației acestei instituții în practica eclesială s-au format diferite grade de dependență referitoare la relațiile Bisericii autonome cu Biserica autocefală de care aceasta aparține;

b) Alegerea întâistătorului Bisericii autonome este aprobată sau efectuată de către organismul eclesiastic competent al Bisericii autocefale, al cărei întâistător este comemorat de către întâistătorul Bisericii autonome față de care acesta se raportează în mod canonic;

c) În funcționarea instituției Autonomiei există diferite moduri de aplicare în practica eclesială, care sunt determinate prin mărimea dependenței Bisericii autonome față de Biserica autocefală.

d) În anumite cazuri gradul de dependență al Bisericii autonome se manifestă de asemenea prin participarea întâistătorului ei la sinodul Bisericii autocefale.

2) Competența canonică pentru inițierea și încheierea procedurii de acordare a autonomiei unei părți din jurisdicția sa canonică aparține Bisericii autocefale de care depinde canonic Biserica proclamată autonomă. Astfel:

a) Biserica locală care solicită autonomia, dacă îndeplinește condițiile bisericești și pastorale solicitate, depune în acest sens cererea sa la Biserica de care depinde, explicând motivele grave care stau la baza cererii sale;

b) La primirea cererii, Biserica autocefală evaluează în sinod condițiile prelabile și motivele supunerii acelei cereri și decide de a acorda sau nu autonomia. În caz de decizie pozitivă, ea promulgă tomosul respectiv, care fixează limitele geografice și relațiile Bisericii autonome cu Biserica autocefală de care a depins, conform criteriilor stabilite ale tradiției eclesiale;

c) Întâistătorul Bisericii autocefale comunică Patriarhiei Ecumenice, precum și celorlalte Biserici Ortodoxe Autocefale, proclamarea Bisericii autonome;

d) În relațiile ei interortodoxe, intercreștine și interreligioase, Biserica autonomă se exprimă prin intermediul Bisericii autocefale de la care a primit autonomia;

e) Fiecare Biserică autocefală nu poate să acorde statutul de autonomie, decât în limitele circumscripției sale teritoriale canonice. În domeniul diasporei ortodoxe, Bisericile autonome nu sunt create decât după un consens panortodox, obținut de către Patriarhia Ecumenică potrivit practicii panortodoxe în vigoare;

f) În cazul acordării statutului de autonomie la aceeași circumscripție geografică eclesială de către două Biserici autocefale, ceea ce ar duce la contestarea autonomiei atât de către o parte, cât și de alta, părțile implicate se adresează împreună sau separat Patriarhiei Ecumenice, astfel ca aceasta să găsească soluția canonică în legătură cu acea chestiune, potrivit practicii panortodoxe în vigoare.

Consecințele pentru Biserica autonomă și relațiile sale cu Biserica autocefală, care rezultă din proclamarea autonomiei, sunt următoarele:

a) Întâistătătorul Bisericii autonome nu comemorează decât numele Întâistătătorului Bisericii autocefale;

b) Numele Întâistătătorului Bisericii autonome nu este înscris în diptice;

c) Biserica autonomă primește Sfântul Mir de la Biserica autocefală;

d) Episcopii Bisericii autonome sunt aleși și instalați prin organele sale bisericești competente. În caz de incapacitate evidentă a Bisericii autonome în acest sens, aceasta este ajutată de către Biserica autocefală la care ea se raportează.

Urmează semnăturile delegaților celor paisprezece Biserici autocefale.

(Traducere din lb. franceză: Pr. prof. dr. Viorel Ioniță)

INDICE DE NUME

A

A VI-a Adunare generală (a Consiliului Ecumenic al Bisericii) de la Vancouver -	217
Addis Abeba, Consfătuirea de la ~ (1966)	
Adunarea Episcopilor Canonici din America Centrală și de Nord -	125
Adunarea Episcopilor Ortodocși din Oceania -	125
Affanasiev, Nicolae, profesor -	11
Al Doilea Război Mondial -	12, 32, 34, 44, 45, 47, 51, 52
Alexandru, Arhiepiscop al Americii -	16
Alexei, patriarh rus -	37, 38, 43
Alexandria, Patriarhia ~ei -	16, 23, 73
Alexe, Ștefan, preot profesor -	117
Alianța Reformată Mondială -	85
Alivisatos, H., profesor -	37, 38, 43
Amsterdam -	49
America -	158
America de Nord -	243
America Centrală -	243
America de Sud -	243
Anastasius Gribanovsky, arhiepiscop -	16
André, Scrima, teolog -	64
Antonie, mitropolit al Ardealului -	113, 114, 117, 119, 120
Antim, episcop al Buzăului -	46
Antoniadis, V., profesor -	139

Antiohia, Patriarhia ~ei -	16
Antonie Ploieșteanul, episcop -	83, 87, 90, 97
Antim Târgovișteanul, episcop -	69, 74
Atena -	184, 222
Atena, Catedra de mecanică cerească din ~	138
Atena, Facultatea de Teologie din ~	36, 37, 38
Athenagora, patriarh ecumenic (1948-1972) -	52, 53, 61, 64, 68, 74, 79, 80, 133, 171, 173, 186
Athos, Sfântul Munte -	18, 23, 24, 26, 51
Augustin Bea, cardinal -	68
Australia -	243
Austria -	244

B

Bartolomeu, - mitropolit de Calcedon -	119
- mitropolit de Filadelfia -	111
- patriarh ecumenic -	122, 131, 242, 250
Basarab, Mircea, preot profesor -	119, 120
Belgrad -	69, 72, 184
Belgrad, Catedra de mecanică cerească din ~	138
Belgia -	244
Brest Litovsk, Unirea de la ~	48
Bonn, Consfătuirea de la ~ (1931) -	185

- Bria, Ion,
preot profesor - 111, 117
- Braniște, Ene,
preot profesor - 18, 98, 99
- Boris, Bobrinskoy,
preot profesor - 105
- Biserica Anglicană - 32, 51, 66, 69,
70, 74, 92, 98, 156, 167, 175, 177, 183,
184, 196, 221, 222
- Biserica Ortodoxă - 67, 79, 123, 156,
175, 177, 182, 186, 192, 193, 194, 196,
197, 206, 208, 209, 215, 216, 217, 218,
219, 221, 222, 235, 239, 240, 246, 247,
249, 251
- Biserica Albaniei - 28, 65, 69, 74, 78,
83, 102, 111, 130, 152
- Biserica Alexandriei - 67, 152
- Biserica Antiohiei - 67, 152
- Biserica din America - 29, 30, 146
- Biserica Bieloruscă - 48
- Biserica Bulgară - 12, 28, 67, 75,
182, 191, 201
- Biserica Ciprului - 12, 16, 67, 130
- Biserica Constantinopolului - 182,
243
- Biserica Cehiei și Slovaciei - 23, 67,
74, 78, 83, 86
- Biserica din Finlanda - 67, 78, 83,
86, 121
- Biserica Georgiei - 69, 74, 78,
83, 130
- Biserica Greciei - 12, 16, 23, 67,
182, 236
- Biserica Poloniei - 23, 29, 67, 83,
130, 152
- Biserica Română - 11, 12, 16, 17,
18, 20, 23, 25, 29, 32, 34, 42, 43, 46,
47, 51, 53, 61, 65, 66, 67, 71, 72, 75,
78, 83, 84, 95, 104, 111, 114, 115, 116,
119, 120, 121, 122, 123, 124, 127, 129
- Biserica Rusă - 11, 16, 18, 20,
21, 28, 42, 45, 67, 68, 84, 89, 108, 124,
144, 146, 157
- Biserica Sârbă - 12, 16, 18, 75
- Biserica Evanghelică
din Germania - 223
- Biserica din Filipine - 185
- Biserica Catolică
din Elveția - 17
- Biserica Luterană - 74, 92, 196
- Biserica ~i Necalcedoniene - 74
- Biserica Reformată - 225
- Biserica Reformată
a Portugaliei - 72, 185
- Biserica Reformată
a Spaniei - 72, 185
- Biserica Romano-Catolică/Biserica
Romei - 33, 45, 48, 60, 63,
64, 65, 66, 67, 69, 72, 74, 76, 92,
115, 150, 153, 170, 171, 172, 173,
174, 177, 193, 196, 222, 223, 225
- Biserica Vechilor Catolici - 32, 71,
74, 92, 153, 174, 175, 177, 184,
185, 196
- Biserici Vechi Orientale - 76, 92
- București - 79, 184
- București, Catedra
de mecanică cerească din ~ 138
- Bulgaria - 13

C

- Calinic, mitropolit de Kyzic - 139
- Calist, Catolicos al Georgiei - 152
- Calvinismul - 167
- Cehoslovacia - 48
- Cernăuți - 42

- Cernăuți, Facultatea
de Teologie de la ~ 43
- Chambésy - 81, 93, 113, 117, 119,
120, 121
- Centrul Ortodox de la ~ 96,
98, 102, 111, 127, 129, 180,
194, 198, 237, 242, 250, 251
- Secretariatul de la ~ 100, 101
- Charles Gore,
arhiepiscop anglican - 17
- Ciprian, Câmpineanul,
episcop - 121, 122, 127
- Coman, I.G., profesor - 46, 69, 71
- Conferința
Panortodoxă Presinodală ~
- Prisma (1971) - 79, 82, 83, 96,
97, 98, 100, 191
- Conferința Panortodoxă
Presinodală a II-a (1976) - 97, 102,
103, 104, 105, 106, 107,
108, 109, 110, 174, 199
- Conferința Panortodoxă
Presinodală a III-a ~ 107, 111, 174,
176, 177
- Conferința Bisericilor Europene
(K.E.K.) - 85, 117, 188, 218
- Conferința Episcopilor Ortodocși
din Austria - 125
- Conferința Episcopilor Ortodocși
din Benelux - 125
- Conferința Episcopilor Ortodocși
din Elveția și Lichtenstein - 125
- Conferința Episcopilor Ortodocși
din Germania - 125
- Conferința Panortodoxă
de la Copenhaga - 35
- Conferința Panortodoxă
de la Moscova - 45, 50
- Conferința Panortodoxă, prima,
Rhodos (1961) - 54, 56, 59, 78, 83,
85, 90, 91, 191
- Conferința Panortodoxă, a II-a,
Rhodos (1964) - 61, 64
- Conferința Panortodoxă, a III-a,
Rhodos - 65, 66, 67, 68, 72
- Congresul de la Atena - 43
- Congresul Facultăților de Teologie
(1936) - 4, 34, 35, 52
- Congresul Panortodox (1923) - 14,
15, 17, 18, 19, 20,
21, 22, 23, 30, 34, 49
- Consiliul Astronomic
al Academiei de Științe URSS - 101
- Consiliul Ecumenic al Bisericilor -
48, 49, 55, 58, 76, 83, 85, 90,
92, 93, 94, 95, 116, 117, 153, 188, 189,
193, 195, 216, 217, 218, 216, 218, 240
- Consistoriul Bisericii Naționale
din Geneva - 85
- Constantinopol, oraș - 15, 16, 21,
141, 144
- D**
- Damaskinos, Papandreou - 75, 78,
81, 82, 83, 88, 98, 99
- mitropolit al Elveției - 102,
103, 111, 120, 122, 238, 241
- Daniel, Patriarh al BOR - 109, 121
- Dan Ilie Ciobotea,
lector - 104
- Declarația de la Toronto
(1950) - 217
- Demetrescu, Dragomir, doctor - 16, 17
- Dimitrios, Patriarh Ecumenic - 194
- Dorotei, mitropolit de Praga - 84
- Drăghici, Petre, senator - 17

- Dumnezeu - 133, 151, 160, 161, 201,
204, 205, 206, 213, 214, 227
- Dumnezeu, Cel Preainalt - 144
- Dumnezeu, Cel Viu - 161
- Dumnezeu, Chipul lui - 211
- Dumnezeu, Creatorul - 206, 211
- Dumnezeu, Împărăția lui - 153
- Dumnezeu, Slava lui - 220
- Dumnezeu Total - 162
- E**
- Eladas, hotel - 61
- Elefterie, arhiepiscop de Praga - 153
- Eleuterio, Fortino, monsenior - 98
- Episkepsis, ziar - 113
- Evdokimov, Paul, profesor - 81
- F**
- Fanar, cartier grec - 242
- Federația Luterană Mondială - 85,
115, 186
- Filaret, mitropolit de Kiev - 84, 109
- Firmilian al Craiovei, episcop - 46,
65
- Fotie, patriarhul Alexandriei - 24
- Franța - 243
- Fribourg, Facultatea
de Teologie din - 85
- G**
- Gavriil, patriarh sârb - 45, 152
- Gabriel de Kyzic - 139
- Geneva - 117, 180
- Germania - 244
- Georges de Siemiatycze,
arhiepiscop polonez - 245, 249
- Georgios de Paphos,
arhiepiscop grec - 245, 249
- Gherasim, Alexandru,
preot profesor - 121
- Gherasim de Zukdidi și Tsaissi,
mitropolit georgian - 245, 249
- Gherman, patriarh sârb - 69, 139
- Giorgios, mitropolit
al Muntelui Liban - 93, 109
- Granici, E., profesor - 40, 41
- Grecia - 13
- Grigorie al VII-lea,
patriarh ecumenic - 23, 24
- Grigorie al IV-lea,
patriarh ecumenic - 12
- Grigorie Palama, Sfânt - 228
- Grigorie Teologul, Sfânt - 204
- Grigoriță, George, dr - 129
- H**
- Homiakov, Alexei († 1860),
preot - 11
- Hristodulos de Dimitrias,
arhiepiscop al Atenei - 111
- Hrisostom,
mitropolit de Efes - 120
- Hrisostom, mitropolit
de Paphos - 111
- Hrisostom de Myra, mitropolit - 65,
75, 78, 111, 238
- Hristos, Iisus - 161, 173, 213,
214, 215
- Hristos, Capul Bisericii - 173
- Hristos, Domnul - 149, 156,
158, 159, 160, 162, 170, 172,
173, 209, 210, 211, 226, 229
- Hristos Mântuitorul - 114,
152, 153, 171
- Hristos, Supremul Păstor - 161

I	L
Iacob de Dyrachyon, mitropolit - 139	Laham, Albert, jurist - 125
Ieremias, mitropolit	Lambeth - 184
al Elveției - 122, 245, 250	Leon al XIII-lea, papă - 150
Ierusalim - 26	Liga Calendarului
Ierusalim, Patriarhia - 16	Internațional Fix - 19
Ierusalim,	Liga Națiunilor - 140
locurile sfinte de la - - 51	Lucerna, Facultatea
Ilarion, episcop	de teologie catolică - 85
de Volokolamsk - 125, 245, 249	Luteranismul - 167
Ilie, mitropolit al Libanului - 152	Luxemburg - 244
Imperiul Otoman - 23	
Ioan, mitropolit de Pergam - 122,	M
129, 242, 245, 250	Malta - 244
Ioan al XXIII-lea,	Marea Britanie - 243
papă (1958-1963) - 60, 68	Marina, Ovidiu, translator - 46
Ioan Hrisostom, Sfânt - 98	Meletie al IV-lea, Metaxakis,
Ioan de Korce,	patriarh ecumenic - 14, 15, 16, 17
mitropolit albanez - 245, 250	Meliton de Calcedon,
Ioniță, Viorel, preot profesor - 121,	mitropolit - 74, 81, 83, 84,
125, 127	100, 102, 109
Irineu, mitropolitul Olteniei - 121,	Meliton de Heliopolis,
122, 123, 245, 249	mitropolit - 65, 68
Irlanda - 243	Metodiști - 167
Isidor Todoran,	Milankovici, M. profesor - 139
preot profesor - 69	Miron Cristea,
Italia - 244	patriarh BOR (1925-1939) - 13
Iuliu Scriban,	Mișcarea Ecumenică - 12, 46, 49,
arhimandrit - 15, 17, 20	107, 116, 117, 118, 153, 167, 189,
Iustin Moisescu,	196, 197, 215, 216, 218, 240
patriarh al BOR (1977-1986) - 65,	„Mitropolia Moldovei și Sucevei”,
74, 78, 90, 113, 114	revistă bisericească - 63
	Montreal - 49
J	Moscova - 48, 49, 50, 51,
John Wynburne, pastor - 98	157, 184
Justinian,	Moscova,
patriarh al BOR - 45, 152	Acordul de la ~ (1976) - 222
Justin, Popovici, teolog - 82	Moscova, Patriarhia de la - 64

- N**
- Națiunile Unite - 17, 19, 140
- Neaga, Simion, preot - 46
- Neofit, mitropolit de Ruse - 245
- Nicodim, arhimandrit - 73
- Nicolae, episcop de Presov - 111
- Nicolae, mitropolit
al Transilvaniei (1925) - 144
- Nicolae Bălan, mitropolit - 104, 111,
117 20
- Nicolaescu, Nicolae,
profesor - 65
- Nifon, Ploieșteanul - 111, 116
- O**
- Observatorul Naval al SUA - 101
- Observatorul Universității
din Atena - 101
- Observatorul Universității
din Geneva - 101
- Olivier Clement, profesor - 64, 81
- Origen - 73
- Ortodoxia - 191
- P**
- Paisie al Coriței, episcop - 152
- Partenios, mitropolit
de Cartagina - 111
- Paul, arhiepiscop
al Finlandei - 84, 92
- Paul al VI-lea,
papă (1963-1978) - 60, 64, 65, 68
- Pavel, Sfântul Apostol - 147, 159,
171, 176
- Patriarhia Ecumenică - 12, 13, 14,
16, 21, 23, 25, 27, 29, 33, 52, 58, 59,
60, 65, 68, 71, 72, 75, 80, 81, 84, 85,
87, 89, 90, 91, 102, 105, 111, 121, 123,
125, 127, 129, 132, 141, 142, 143, 144,
145, 167, 170, 171, 172, 176, 180, 184,
233, 238, 250, 253, 254
- Patriarhia Română - 79, 113, 119
- Petru cel Mare, țar - 11
- Pimen, patriarh rus - 89
- Pius XII, Papă - 151
- Polonia - 48
- Popescu, Dumitru,
preot, profesor - 83, 111, 116
- Popescu, M. Teodor,
preot, profesor - 46
- Portugalia - 244
- Primul Război Mondial - 13, 19, 31
- Pulkovo, Catedra de mecanică
cerească din ~ - 138
- R**
- Roma - 158
- România - 13, 46, 116
- Rhodos, insula - 160, 170, 171
- Rusia - 41
- S**
- Secretariatul pentru pregătirea
Sfântului Sinod - 192, 197, 200, 201,
233, 234, 236, 239
- Serghie, mitropolit
de Buna Speranță - 245, 249
- Sfântul Duh - 70, 161, 209, 220
- „Sfântul Ilie”, mănăstire - 61
- Sfântul și Marele Sinod - 76, 77, 79,
80, 83, 84, 85, 87, 88, 89, 90,
93, 94, 95, 97, 98, 105, 107
- „Sfântul Pavel”, catedrala - 96, 112
- „Sfântul Serghie”,
Institutul din Paris - 11, 64
- Sfânta Treime - 205, 207

Sibiu -	79		
Sinodul Ecumenic, primul (325/Niceea) -	18, 20, 22, 25, 98	Țările Scandinave -	244
Sinodul Ecumenic, al doilea (381/Constantinopol) -	88		
Sinodul local de la Sardica (359) -	88	U	
Slovenia -	13	Ucraina -	48
Spania -	244	Uniunea Sovietică -	157
Stan, Liviu, preot, profesor -	51, 74, 77		
Stăniloae, Dumitru, preot, profesor -	82	V	
Stylianos Papadopoulos, profesor -	82	Vasile al III-lea, patriarh ecumenic (1925-1929) -	23, 24, 25, 27
Synodica, revistă -	99, 104, 113	Vasile cel Mare, Sfântul -	208, 226
Sofia, Facultatea de Teologie din ~ -	39, 184	Vasile de Niceea, mitropolit -	139
		Vasile Târgovișteanul, episcop -	104
		Vatican -	46, 47, 48, 60, 105, 151, 152, 158
		Vatican, Primul Conciliu de la ~ -	42
		Vatican, Al doilea Conciliu de la ~ (1962-1965) -	58, 60, 63, 64, 65, 68, 170
Ș		Vatoped, mănăstire -	28
Șesan, Milan, profesor -	62	Vatoped, Comisia Interortodoxă de la ~ -	29, 30, 31, 32, 33, 146
Șesan, Valerian, profesor -	41	Vicențiu de Lerini -	150
Ștefan, exarh al Bulgariei -	152	Vintilescu, Petre, preot, profesor -	46
		Vlasios Fidas, profesor -	125
		Y	
T		Yannaras, Christos, teolog -	82
Teoctist, mitropolit al Moldovei -	104, 113		
Tihon, patriarh al Moscovei -	20, 144	Z	
Tihon de Komaro, mitropolit cehoslovac -	250	Zankov, Ștefan, profesor -	39, 40
Timotei, arhiepiscop al Bielostocului -	152		
Tit Simedrea, episcop -	29		
Transilvania -	48		
Trembelas, Panayotis, profesor -	73		
Tsetsis Georgios, protoprezbiter -	81		
Turcia -	60		